

รายงานการวิจัย

สมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

ปรัชญา ชุ่มนาเลียว

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ทุนสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี พ.ศ. 2559

Core competency of Thai citizenship under Democracy

PRACHAYA CHUMNASEAW

**Research Fund was Supported by
Ramkhamhaeng University 2016**

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่องวิจัย สมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย
ผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปรัชญา ชุ่มนาเสียว
ปีที่ทำการวิจัย 2559

การวิจัย เรื่อง สมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย มีวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย และ การสร้างสมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) จากการสร้างแบบสนทนากลุ่มและเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในภาคเหนือที่จังหวัดเชียงราย ภาคตะวันตกที่จังหวัดกาญจนบุรี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดอุดรธานี และภาคใต้ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช รวมทั้งสิ้น 4 จังหวัด

ผลการวิจัย พบว่าแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยต้องมุ่งเน้นการสร้าง "คน" ให้เป็น "พลเมือง" เพราะ "คน" ที่มีคุณภาพย่อมนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างและพัฒนาคนในทุกระดับ ด้วยใช้ระบบการศึกษาเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนให้เกิดการหล่อหลอมและตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นพลเมือง ต้องเริ่มปลูกฝังตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน สังคม เพื่อให้เกิดการกระตุ้นในสำนึกของความเป็นพลเมือง เกิดเป็นวัฒนธรรมในการเป็นพลเมืองสู่ชุมชนและสังคมของพลเมือง ซึ่งรัฐเองก็ต้องมีส่วนร่วมในการเปิดพื้นที่ให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ พร้อมกำหนดแนวทาง นโยบาย ยุทธศาสตร์ที่เอื้อต่อความเป็นพลเมืองด้วย จึงจะทำให้เกิดความเป็นพลเมืองอย่างเข้มแข็งทั้งภายในและภายนอก ดังนั้น องค์กรประกอบให้เกิดการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยนี้ได้แก่ การที่ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การพหุทธิเสรีภาพ กติกา และกฎหมายที่เป็นธรรม ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และ

สังคม การปลูกฝังค่านิยมและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย และการยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ โดยมีสื่อซึ่งมาจากผู้ผลิตที่มีความเป็นพลเมืองได้ถ่ายทอดและเผยแพร่ กระตุ้นจิตใต้สำนึก จิตสำนึก และให้มีการแสดงออกด้วยพฤติกรรมที่บ่งบอกถึงความเป็นพลเมืองด้วยสมรรถนะหลัก 3 ด้าน ได้แก่ 1) สมรรถนะหลักด้านคุณลักษณะบุคลิก/แรงจูงใจ ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นคนที่มีระเบียบวินัย เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เคารพกฎหมายและกติกากฎที่เป็นธรรม เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล รวมทั้งเป็นบุคคลที่รักความเป็นธรรมและความเสมอภาค มุ่งมั่นปฏิบัติตนในฐานะพลเมือง มีส่วนร่วมทางการเมือง และสามารถแยกแยะข้อเท็จจริงกับความคิดเห็นออกจากกันได้ และมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ 2) สมรรถนะหลักด้านความรู้ความเข้าใจ และสมรรถนะหลักด้านทักษะ ต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจในเอกลักษณ์ความเป็นไทย มีความรู้ความเข้าใจในอัตลักษณ์ความเป็นไทย มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิขั้นพื้นฐาน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง การปกครอง มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิ หน้าที่และเสรีภาพ มีความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในระบบกฎหมาย และเจตนารมณ์ของกฎหมาย ตลอดจนมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและความรับผิดชอบตามกฎหมาย มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง มีความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยของพลเมือง 3) สมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยต้องเป็นบุคคลที่มีทักษะในการตั้งคำถามกับสถานการณ์ตามวิถีระบอบประชาธิปไตย มีทักษะในการเรียนรู้ทางสังคม มีทักษะในการสื่อสารอย่างมีวิจารณญาณ มีทักษะในการตัดสินใจ มีทักษะในการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ มีทักษะการจัดการความเปลี่ยนแปลง รวมไปถึงมีทักษะในการแสดงจุดยืนของตนเอง มีทักษะในการแก้ปัญหาร่วมกัน ตลอดจนมีทักษะในการแก้ไขความขัดแย้งและมีทักษะในการตีความ ซึ่งการดำเนินการให้เกิดสมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้นั้น ต้องอาศัยความมุ่งมั่นและร่วมมือกันของ “คน” ในชาติในทุกช่วงวัย ทั้งในวัยเด็ก เยาวชน และวัยผู้ใหญ่ โดยผ่านการบูรณาการในการสร้างและพัฒนาาร่วมกันอย่างมีทิศทางเดียวกัน นั่นคือเป็นหน้าที่ของคนทุกคน ซึ่ง

สามารถเห็นเป็นรูปธรรมได้โดยกำหนดออกมาเป็นนโยบาย แผนงาน กิจกรรม และ
หน้าที่ความรับผิดชอบของบุคคล ชุมชน และหน่วยงาน

Research Title: Core competency of Thai citizenship under Democracy

Research Scholar: Prachaya Chumnaseaw

Research Period: 2016

ABSTRACT

This research, entitled ‘Core competency of Thai citizenship under Democratic Regime’, aims to examine the realization of building and developing Thai citizenship under democratic regime. This research adopts a qualitative approach to analyse the data, using focus groups technique as the framework method. The data were collected from conversation within sample groups which comprise of 4 cases: Chiang Rai province for the North; Kanchanaburi province for the West; Udontani province for the Northeast; and Nakhon Si Thammarat for the South.

The research results show that the realization of building and developing Thai citizenship under democratic regime focuses on the way in which how to create ‘people’ to be ‘citizen’. This is because having better quality people leads to the state’s sustainable development with regard to the realization of building and developing people in all levels. Education system becomes a driven tool to advance people through casting and realizing citizenship values. Citizenship values needs to be motivated by family, community, and society. The values become the culture towards the society of citizenship. The states need to provide an opportunity for learning to society. They additionally should set up policies and strategies which relate to citizenship in both internal and external. Therefore, there are some elements that create citizenship under democratic regime: the understanding of democratic rules; respect for freedom and rights and fairer laws; self-responsibility and others including society. promoting democratic participation and values; and concerning collective interests

Behaviours that identify the pattern of citizenship mainly consist of 1) The capacity of characteristics, personality and motivation such as being a disciplinary person, respect people's rights, dignity and diversity, respect the rule of law consistently participate in politics, be able to criticize the fact and opinion, and be loyal and honour with the nation, the religious and the monarchy. 2) The capacity for skill and understanding Thai identity and Thainess such as basic rights and freedom. political regime, democracy, legal system, having the knowledge and understanding of their roles, rights and duties of citizen, including democracy of citizen. 3) The capacity of citizen in democracy. People should have skills to make inquiries following democratic path. They should learn about society and have an effective communication, decision-making and critical skills, change management skills solving-problem and interpretation skills, as well as being able to reduce the conflict

The contribution of major capacity of Thai citizenship under democratic regime could emerge due to good cooperation of 'people' in the nation in every generation -- no matter children, teenagers, and adults, who can integrate and develop themselves in the same direction. This is everyone's duty that we can see as a concrete policy, plans, activities and responsibilities of individuals, communities and agencies.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเล่มนี้เกิดขึ้นจากการสั่งสมประสบการณ์ทั้งในโลกแห่งวิชาการและในโลกแห่งความเป็นจริง จากนั้นจึงนำมาประมวลความรู้ ความคิด และประสบการณ์จากการศึกษาทั้งหมดมาสร้างสรรค์เป็นผลงานชิ้นนี้ขึ้นมา ซึ่งถือได้ว่าเป็นผลงานอันเป็นรูปธรรมที่เกิดจากการช่วยเหลือเกื้อกูล การสนับสนุน และการให้ความอนุเคราะห์จากบุคลากรต่างๆ ภายในมหาวิทยาลัยรามคำแหง ขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งเป็นแหล่งทุนวิจัย ที่ได้เห็นความสำคัญและประโยชน์จากงานวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณเพื่อนๆ ที่คอยให้กำลังใจและช่วยเหลือเสมอมา โดยเฉพาะ ดร.สุพินดา ชีระวรพิชญ์ ที่ช่วยแนะนำเนื้อหาสาระ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ อีกทั้งบรรดาเพื่อนๆ เจ้าหน้าที่ ในคณะรัฐศาสตร์ ที่คอยกระตุ้นเตือนตลอดเวลา และผู้วิจัยต้องขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา พี่และน้อง ที่ให้ความรักและความห่วงใย และสุดท้ายความสำเร็จงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยขอมอบไว้ให้เป็นของขวัญสำหรับบุคคลทุกท่านที่หิววัด และคอยเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยเสมอมา ด้วยความรักและเคารพยิ่ง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปรัชญา ชุ่มนาเสียว

นักวิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(4)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(7)
กิตติกรรมประกาศ.....	(9)
สารบัญตาราง	(13)
สารบัญภาพประกอบ.....	(15)
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	8
ขอบเขตของการวิจัย.....	8
วิธีดำเนินการวิจัย.....	9
วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล.....	10
นิยามศัพท์เฉพาะ	11
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
1. แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะ	15
2. แนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย.....	27
3. แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย	45
4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	50
5. กรอบแนวคิดการทำวิจัย.....	63

บทที่	หน้า
3 แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ ระบอบประชาธิปไตย.....	66
1. แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ ระบอบประชาธิปไตย: กรณีประสบการณ์จากต่างประเทศ.....	66
2. แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ ระบอบประชาธิปไตย: กรณีประเทศไทย.....	96
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ.....	187
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วย เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Groups)	187
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยจำแนกประเด็นที่สำคัญด้วยการ ใช้วิธีจับคู่เหมือน (Matching) และการจัดกลุ่มข้อมูล (Grouping)	192
ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะหลักของพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย	196
ตอนที่ 4 สถานการณ์ในระบอบประชาธิปไตย: มุมมองจาก ประสบการณ์ของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีผลกระทบต่อ ตนเอง.....	200
5 บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	209
บทสรุปผลการวิจัย	209
อภิปรายผลการวิจัย.....	215
ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย.....	222
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	224
ภาคผนวก ก.....	226
ภาคผนวก ข.....	238
ภาคผนวก ค.....	240

บรรณานุกรม.....	261
ประวัติผู้วิจัย	273

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	โครงสร้างการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในช่วงประถมศึกษา (อายุระหว่าง 5-11 ปี).....	93
2	โครงสร้างการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในช่วงมัธยมศึกษา (อายุระหว่าง 11-18 ปี).....	94
3	คุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย	139
4	แนวทางและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการสอนโน้ตสัจธรรมความเป็น พลเมือง	153
5	ความแตกต่างของประเภทของความเป็นพลเมืองในแต่ละภาค.....	174
6	องค์ประกอบที่กำหนดเป็นนโยบายที่สอดคล้องกับการพัฒนาพลเมืองและ ประชาธิปไตย ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย.....	189
7	แสดงรายละเอียดของสมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ด้านคุณลักษณะ/บุคลิก/แรงจูงใจ	193
8	แสดงรายละเอียดของสมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ด้านความรู้ความเข้าใจ.....	194
9	แสดงรายละเอียดของสมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ด้านทักษะ.....	195
10	แสดงรายละเอียดของสมรรถนะหลักขององค์ประกอบในการสร้างพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย.....	196
11	แสดงสถานการณ์ในระบอบประชาธิปไตย : มุมมองจากประสบการณ์ของ กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีผลกระทบต่อตนเอง.....	201
12	สถานการณ์ในระบอบประชาธิปไตย : มุมมองจากประสบการณ์ของกลุ่ม ตัวอย่าง ซึ่งมีผลกระทบต่อชุมชน/สังคม.....	202

ตาราง	หน้า
13 สถานการณ์ในระบอบประชาธิปไตย : มุมมองจากประสบการณ์ของกลุ่ม ตัวอย่าง ซึ่งมีผลกระทบต่อหน่วยงาน	204
14 สถานการณ์ในระบอบประชาธิปไตย : มุมมองจากประสบการณ์ของกลุ่ม ตัวอย่าง ซึ่งมีผลกระทบต่อประเทศชาติ.....	207

สารบัญภาพประกอบ

ภาพ	หน้า
1 แบบจำลองภูเขาน้ำแข็ง.....	15
2 ลักษณะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย	36
3 จุดเริ่มต้นของการสร้างความเป็นพลเมือง.....	40
4 กรอบแนวคิดการวิจัย	64
5 ตัวแบบการพัฒนาเยาวชนผ่านการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง.....	121
6 การสอนในระบบการศึกษาไทย	132
7 หลักการของการจัดการเรียนรู้และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการศึกษา เพื่อความเป็นพลเมือง.....	152
8 ปัจจัยเพื่อให้งานประสบความสำเร็จโดยการใช้สื่อบูรณาการ เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย.....	162
9 การใช้สื่อบูรณาการเครือข่ายพลเมืองเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง กับอนาคตประชาธิปไตยไทย	167
10 แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบ ประชาธิปไตย.....	186
11 แสดงความสัมพันธ์การสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบ ประชาธิปไตย ดังนี้.....	212
12 รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบ ประชาธิปไตย.....	229

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเด็นการพัฒนาสมรรถนะของทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่ในองค์กรสู่การเป็นทุนมนุษย์อันมีคุณค่า ถูกจัดได้ว่าเป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกขึ้นมาพูดคุยกันอย่างกว้างขวาง เนื่องจากมนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าที่สุด องค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กรขนาดเล็กหรือใหญ่ องค์กรภาครัฐหรือเอกชนจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรให้มีความรู้ความสามารถอันจะนำไปสู่ความสามารถในการแข่งขัน สามารถเพิ่มคุณภาพผลผลิตหรือการบริการที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้า ในปัจจุบันหลายองค์กรจึงมีการนำแนวคิดการบริหารจัดการบนพื้นฐานสมรรถนะ (Competency based management) มาใช้ในการบริหารจัดการและประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร เนื่องจากสามารถตอบสนองการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ และพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรสู่การแข่งขันและสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและชัดเจน (Rennie, 2003, p.18) *

จุดเริ่มต้นของการศึกษาเรื่องสมรรถนะได้เริ่มขึ้นในช่วงต้นทศวรรษที่ 1970 โดยนักจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด คือ McClelland (1975, p.2) ได้พัฒนาแบบทดสอบบุคลิกภาพเพื่อใช้ในการชี้วัดทัศนคติและนิสัยอะไรบ้างที่ผู้ประสบความสำเร็จมีและผู้ที่ไม่ประสบความสำเร็จไม่มี (Leopold, 2002, p.102) และในทศวรรษที่ผ่านมานี้ หลายองค์กรต่างศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสมรรถนะ (competency) ซึ่งส่วนใหญ่จะนำมาใช้ในการกำหนดกลุ่มของความรู้ (knowledge) ทัศนคติ (attitude) และทักษะ (skill) ที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน และนำไปประยุกต์ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับการจ้างงาน การฝึกอบรม การเลื่อนตำแหน่ง และประเด็นอื่นๆ ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ โดยที่มุมมองเกี่ยวกับสมรรถนะนั้นอาจจะมีหลากหลาย เช่นประเทศสหรัฐอเมริกาจะมองสมรรถนะว่า เสมือนปัจจัยนำเข้า (input) ที่บุคลากรมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ซึ่งจะส่งผลลัพธ์ (output) ที่ได้จากการ

ปฏิบัติงาน อันเกิดจากเงื่อนไขที่งานกำหนดขึ้น นอกจากนี้การกำหนดขอบเขตของสมรรถนะยังมีความแตกต่างกัน เช่น ในบางงานเน้นสมรรถนะหลักๆ แบบกว้างๆ แต่บางงานต้องระบุสมรรถนะในรายละเอียดของงาน หรือการตีความของสมรรถนะในแต่ละรายละเอียดของงาน หรือการตีความของสมรรถนะ ในแต่ละงานแตกต่างกันออกไป บางครั้งได้รวมบุคลิกลักษณะ ค่านิยม และรูปแบบบางอย่างเอาไว้ด้วยกัน แต่บางครั้งไม่รวม เป็นต้น สำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศไทย เริ่มให้ความสนใจมากขึ้น นับตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เป็นต้นมา โดยกำหนดให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นหัวใจสำคัญของแผนฯ ตามแนวคิดที่ว่า “การพัฒนาประเทศ คือ การพัฒนาเพื่อคนและโดยคน” กล่าวคือ การพัฒนาคนจะต้องมุ่งพัฒนาคนไทยทุกคนอย่างเต็มที่ตามศักยภาพทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา

ในมิติทางการเมืองการปกครอง นั้นในช่วงเวลา 85 ปีที่ผ่านมาของการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยนั้นมีรัฐประหาร 13 ครั้ง และมีรัฐธรรมนูญ 20 ฉบับ จึงทำให้เกิดคำถามที่ว่า ทำไมประชาธิปไตยที่ประสบความสำเร็จในต่างประเทศจึงได้ล้มเหลวในประเทศไทย แต่อันที่จริงแล้ว ประเทศที่มีระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคงในปัจจุบันและได้ชื่อว่าเป็นประเทศต้นแบบประชาธิปไตย เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมนี ต่างก็เคยประสบกับปัญหาหรือล้มเหลวก่อนมาแล้ว สำหรับปัจจัยความสำเร็จของประชาธิปไตยในประเทศเหล่านั้น คือ “ระบบ” และ “คน” แต่สิ่งสำคัญที่สุด คือ “คน” กล่าวคือ ในระบอบประชาธิปไตย หากมีรัฐธรรมนูญที่ดี แต่คนใช้รัฐธรรมนูญไม่เป็นหรือไม่เคารพ ก็จะทำให้มีปัญหาในที่สุด (ปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล, 2555) ทั้งนี้ ที่ผ่านมามีประเทศต้นแบบประชาธิปไตยดังกล่าวได้แก้ไขปัญหาโดยการพัฒนาคนให้มี “ความเป็นพลเมือง” หรือการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) จนทำให้เกิดการปกครองระบอบประชาธิปไตยสำเร็จได้ (คณะอนุกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ด้านพัฒนาศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี, 2554, หน้า8-9)

ดังนั้น การแก้ไขปัญหาประชาธิปไตยของไทย จึงมิใช่เพียงการร่างรัฐธรรมนูญ แต่จะต้องแก้ไขที่ตัวพลเมือง เพื่อให้พลเมืองสามารถเข้าร่วมในการบริหาร และ

ตระหนักถึงปัญหาบ้านเมืองที่ต้องเข้าร่วมกันแก้ไข (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2554) หรือกล่าวได้ว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตย “คน” ในฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศ จะต้องมีความสามารถในการปกครองตนเอง จึงจะประสบความสำเร็จได้ (ปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล, 2555) อย่างไรก็ดี ในสังคมไทยมีปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวถ่วงรั้งในการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย นั่นคือ วัฒนธรรมอุปถัมภ์ หรือ การพึ่งพิงผู้ใหญ่โดยเฉพาะนักการเมือง วัฒนธรรม ผู้น้อย-ผู้ใหญ่ ผู้อาวุโสกว่า การแบ่งพรรคแบ่งพวก การไม่แสดงความคิดเห็น เพราะเกรงว่าผู้ใหญ่จะไม่พอใจหรือมีผลต่อการทำงานและชีวิตส่วนตัวได้นั้น รวมถึงการไม่ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างสังคมและสร้างชาติ (ทิพย์พาวรรณ ดันติสุนทร, 2554, หน้า 16-19, อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2554 , หน้า 77-79)

หากมองโดยสรุปแล้ว ปัญหาประชาธิปไตยของไทยในปัจจุบันที่เกิดจากการที่ประชาชนไม่มีความเป็น “พลเมือง” (ปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล, 2555) เห็นได้จากการที่ประชาชนไม่มีจิตสำนึกความเป็นพลเมือง เป็นแต่เพียงผู้อยู่ภายใต้ระบอบอุปถัมภ์หรือชนชั้นปกครองใหม่ที่มาจากการเลือกตั้งที่สำคัญ คือ เกิดการแตกแยกในสังคม ประชาชนไม่ยอมรับความแตกต่างและไม่เคารพสิทธิเสรีภาพของกันและกัน ความเห็นที่ต่างกันจึงนำไปสู่ความแตกแยก พรรคการเมืองและการเลือกตั้งจึงกลายเป็นสิ่งที่ทำให้สังคม ชุมชน หรือครอบครัวแตกแยกกัน นอกจากนี้ คือ แต่ละคนใช้สิทธิเสรีภาพตามใจชอบ โดยมีได้คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม

จากปัญหาที่กล่าวมา จึงเห็นได้ว่า “คน” ในระบอบประชาธิปไตย จะต้องมีความเป็นพลเมือง” จึงจะทำให้ประชาธิปไตยสำเร็จได้ กล่าวคือ สมาชิกของสังคมที่มีการใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ เคารพผู้อื่น เคารพความแตกต่าง และเคารพกติกา (คณะอนุกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี, 2554, หน้า 9) หรือกล่าวได้ว่า พลเมืองเป็นรากฐานของประชาธิปไตย เมื่อประชาชนเป็น “พลเมือง” ก็จะเปลี่ยนจาก ภาวะหรือปัญหา กลายเป็นพลเมือง หรือ กำลังของเมือง ปัญหาทุกอย่างของสังคมก็จะแก้ไขได้ สังคมก็จะเข้มแข็ง และประชาธิปไตยก็จะประสบความสำเร็จ (ปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล, 2555, หน้า 6, Hua, C.W. & Wan, K.E, 2011, pp. 3-4) ซึ่งการสร้างความเป็น

พลเมืองไม่ได้เฉพาะแต่การทำให้ประชาชนรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ที่ตนเองมีเท่านั้นแต่ต้องหันมาสนใจที่จะสร้างให้พลเมืองเกิดตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวและอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพสันติสุขมีอิสระที่กระทำใดๆภายใต้ขอบเขตกฎหมายโดยไม่ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้นั้นจำเป็นจะต้องสร้าง “พลเมือง” ที่สามารถปกครองตนเองได้ซึ่งทุกสังคมทุกประเทศต้องการเหมือนกันและหากสังคมไทยมีประชาชนที่เป็นพลเมืองและเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงก็จะทำให้ประเทศพัฒนาก้าวหน้าและมีความมั่นคงอย่างยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555, หน้า 7 – 8)

คำว่า “พลเมือง” อาจจะเป็นคำที่ไม่คุ้นหูมากนักสำหรับคนส่วนใหญ่ซึ่งต่างจากคำว่า “ประชาชน” และ “ราษฎร” ที่มักจะใช้หรือได้ยินกันโดยทั่วไปซึ่งในความเป็นจริงแล้วคำว่าพลเมืองใช้เพื่อสื่อให้เห็นถึงคนที่มีสำนึกไปว่าการเป็นเพียงประชาชนผู้รอรับประโยชน์จากภาครัฐเท่านั้นก่อนอื่นเราคงจะต้องมาทำความเข้าใจความหมายที่แท้จริงของคำว่า “พลเมือง”(Citizen) “ประชาชน” (People) และ “ราษฎร”(Subject) ว่ามีความหมายแตกต่างกันอย่างไร โดยที่สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ได้ให้นิยาม ความหมายที่แตกต่างกัน คือ ประชาชนหมายถึงคนทั่วไปคนของประเทศเช่นเราเป็นประชาชนคนธรรมดาไม่มีอภิสิทธิ์ใดๆประชาชนทุกคนมีหน้าที่ต้องรู้กฎหมายใครจะปฏิเสธว่าไม่รู้ไม่ได้ส่วนพลเมืองหมายถึงหมู่คนที่เป็นของประเทศใดประเทศหนึ่งเช่นปัจจุบันนี้ประเทศไทยมีพลเมือง60ล้านคนคำว่าพลเมืองแปลว่ากำลังของเมืองหมายถึงคนทั้งหมดซึ่งเป็นกำลังของประเทศทั้งในทางเศรษฐกิจการทหารและอำนาจต่อรองกับประเทศอื่นโดยความหมายของคำว่าพลเมืองจึงหมายถึงคนที่สนับสนุนเป็นกำลังอำนาจของผู้ปกครองเป็นคนที่อยู่ในการควบคุมดูแลของผู้ปกครองเช่นรัฐบาลมีหน้าที่บริหารประเทศเพื่อให้พลเมืองมีความอยู่ดีกินดีและราษฎรแปลว่าคนของรัฐ ความหมายเดิมหมายถึงสามัญชนคือคนที่ไม่ใช่ขุนนางโดยในสมัยรัชกาลที่5สังคมไทยโบราณนั้นประชาชนเป็นไพร่หรือทาสเกือบทั้งหมดพอมาถึงช่วงรัชกาลที่5ได้มีการเปลี่ยนแปลงการบริหารราชการแผ่นดินครั้งใหญ่มีการเลิกทาสทำให้ประชาชนกลายเป็นราษฎรที่ไม่ต้องรับใช้เจ้าขุนมูลนายและมีสถานะทางกฎหมายเทียบเท่ากันในความหมายคือ “ผู้ที่ต้องเสียภาษีให้กับรัฐและต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองเช่นเดีว

เหมือนกันหมด “ราษฎร” จึงหมายถึงคนธรรมดาหมื่นคนที่มีใช้ข้าราชการหรือทหาร ตำรวจมีความหมายคล้ายกับคำว่า “ประชาชน” แต่มีความหมายเป็นทางนัยน้อยกว่าคำว่าประชาชนเช่นเราเป็นราษฎรธรรมดาแต่ถ้าผู้บริหารประเทศคดโกงหรือราษฎรบังหลวงเราก็ต้องไปคัดค้านคำว่าราษฎร อาจหมายถึงคนทั่วไปของอำเภอหรือจังหวัดก็ได้เช่นที่จังหวัดนี้ราษฎรทำมาหากินทางเกษตรกรรมจังหวัดของเราได้ชื่อว่าเป็นจังหวัดที่ราษฎรยากจนที่สุด(สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555, หน้า 10 – 11)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า “พลเมือง” มีความแตกต่างจากคำว่า “ประชาชน” และ “ราษฎร” ตรงที่ว่าพลเมืองจะแสดงออกถึงความกระตือรือร้นในการรักษาสิทธิต่างๆ ของตน รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการแสดงออกซึ่งสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นความเป็นพลเมือง (Citizen) มีความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกทางสังคมที่มีต่อรัฐต่างจากคำว่าประชาชนที่กลายเป็นผู้รับคำสั่งทำตามผู้อื่นดังนั้นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจึงอยู่ที่การเปลี่ยนให้ประชาชนคนธรรมดาได้กลายเป็นพลเมืองที่มีสิทธิกำหนดทิศทางของประเทศได้

ในระยะกว่าสองทศวรรษที่ผ่านมาพัฒนาการของสังคมไปสู่สังคมเปิดตามพลังของกระแสการสร้างและการจรรโลงประชาธิปไตยพร้อมกับการกล่าวอ้างถึงคำว่า “การเมืองภาคพลเมือง” กันมากขึ้นและให้ความหมายการอธิบายคำนี้แตกต่างกันไปตามความรู้สึกความปรารถนาของแต่ละคนคำว่า “พลเมือง” หรือ Citizen จึงผันแปรตามระบบความเชื่อการให้ความหมายจึงผกผันตามบริบททางสังคม (ไชยยันต์ ชัยพรหม.ป.ป.) เพราะว่าพลเมืองคือบุคคลที่ไม่ล่องลอยแต่อยู่ในบริบทของ “รัฐ” “สังคม” และ “ชุมชน” จึงมีความหมายถึงความคิดเห็นที่หลากหลายมากเป็นทั้งประสบการณ์และแนวคิดที่ยอมรับตลอดมากกว่า 1,500 ปีและพลเมืองอาจจะผกผันไปตามยุคสมัยและระบบการเมืองการปกครองด้วยนักวิชาการอย่าง Marshall ในงาน “Citizenship and Social Class” ได้สร้างกรอบแนวคิดการอธิบายถึงพลเมืองในสังคมการเมืองว่ามี 3 มิติคือพลเมืองในมิติสังคมพลเมือง (Civil) พลเมืองในมิติของระบบการเมือง (Political) และพลเมืองในมิติของสังคม (Social) เช่นเดียวกับ Maurice Roche ที่เขียนในงาน Social Citizenship: Grounds of Social Change ยกระดับทำให้เข้าใจพลเมืองว่าสัมพันธ์กับ “ความซับซ้อน” และ “บริบท” (Complexity & Contextual) โดยที่ลักษณะของความ

ซับซ้อนจากโครงสร้างส่วนลักษณะของบริบทจะสัมพันธ์กับความอิสระจากภาคส่วนต่างๆ เงื่อนไขต่างๆทั้งนี้ทั้งนั้น “ความซับซ้อน” เป็นแนวคิดและปฏิบัติการของพลเมืองที่มีความสลับซับซ้อนเป็นไปตามเงื่อนไขหลากหลายมิติเช่นพลเมืองต้องอยู่ในโครงสร้างของสังคมพลเมืองพลเมืองของระบบการเมืองและพลเมืองในสังคมทั้งนี้เงื่อนไขของความซับซ้อนนี้ส่งผลทั้งมิติด้านบวกและมิติด้านลบต่อวิถีชีวิตของปัจเจกบุคคลในสังคมการเมืองภายใต้สถานการณ์ต่างๆ ส่วน “บริบท” นั้นเน้นการพิจารณาว่าพลเมืองดำรงอยู่ในภายใต้สิทธิต่างๆ ที่มาจากและส่งผลต่อความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และความเป็นสถาบันต่างๆอันเป็นพื้นฐานก่อให้เกิดปฏิบัติการของสิทธิต่างๆทั้งสิทธิในสังคมและสิทธิในทางการเมือง (Roche.M, 2002, pp. 69-72) Maurice Roche ได้ขยายความลักษณะของความซับซ้อนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับสถาบันต่างๆ ทำให้จำแนกพลเมืองว่ามี 3 ระดับคือ พลเมืองที่เป็นปัจเจกบุคคลพลเมืองของระบบการเมืองและพลเมืองของสังคม (Roche.M, 2002, p.70) จึงทำให้ได้ประโยชน์จากความซับซ้อนและบริบทดังที่เชเนสวอร์ เจริญเมืองกล่าวไว้ทำนองว่าพลเมืองในเส้นทางประวัติศาสตร์นั้นเปลี่ยนแปลงไปและไม่เหมือนกันทำให้แต่ละฝ่ายต่างก็หาประโยชน์จากคำๆ นี้เพราะคำนี้มีความหมายด้านบวกหลายอย่างเช่นได้สิทธิที่จะรับบริการจากรัฐ (เชเนสวอร์ เจริญเมือง, 2548, หน้า 3-4) ส่วนอนเนก เหล่าธรรมทัศน์ได้ชี้ลงไปว่าพลเมืองคือบุคคลที่เสียภาษีปฏิบัติตามกฎหมายและร่วมกิจกรรมทางการเมือง แต่ก็สรุปไม่แตกต่างจากที่กล่าวมาแล้วกล่าวคืออนเนก เหล่าธรรมทัศน์เน้นว่าพลเมืองมี 2 มิติคือพลเมืองในมิติของการเป็นปัจเจกบุคคลและพลเมืองในมิติที่เป็นสมาชิกสังคมโดยมีคุณธรรมของปัจเจกบุคคลและคุณธรรมของพลเมือง (Civic Virtue) ที่เน้นส่วนรวมในมิติแรกนั้นต้องมีศักดิ์ศรีและคุณค่าของตนเอง ส่วนในมิติที่สองต้องเน้นความเท่าเทียมต่อกันเป็นมิตรต่อกันและกันเอาใจคนอื่นใส่ใจเราเสียสละต่อส่วนรวมและผู้อื่นมากกว่าการแก่งแย่งแข่งขัน สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งหรือหาข้อยุติได้ด้วยการอภิปรายการแลกเปลี่ยนความเห็นอย่างสุภาพและเท่าเทียมกัน (อนเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2542, หน้า 41) โดยทั้งหมดที่อธิบายมานี้ก็เพื่อชี้ให้เห็นความหลากหลายของความหมายแต่พอจะสรุปได้ว่าพลเมืองคือบุคคลที่ต้องแสดงบทบาทในกิจกรรมสาธารณะสร้างสังคม

เช่นเดียวกับสังคมการเมืองสมัยใหม่ก็ยังมีการใช้คำว่า “พลเมือง” กันมากและมีแนวคิดที่แยกแตกต่างกันออกไปมาทำให้คำนี้จึงถูกใช้ควบคู่หรือบางครั้งก็ทดแทนกับคำว่า “ประชาสังคม” แม้ว่าจะมีความแตกต่างในรายละเอียดเชิงแนวคิดทฤษฎีจนทำให้งานหลายๆชิ้นใช้ทดแทนกันเช่นงานของเอนก เหล่าธรรมทัศน์ได้กล่าวถึงประชาสังคมคือกลุ่มองค์กรที่รวมขึ้นมาจากพลเมืองทำให้ประชาสังคมคือความเป็นพลเมืองที่มีให้นั้นปัจเจกชนนิยม (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2542, หน้า 35-43) เช่นเดียวกับการตีความของกฤติยา อาชวนิจกุลและคณะที่ว่าประชาสังคมคือการเมืองภาคประชาชน (อนุชาติ พวงสำลี และกฤติยา อาชวนิจกุล, 2542, หน้า 4-5) ที่กล่าวเช่นนี้เพราะต้องการจะสะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับนิยามความหมายคำอธิบายพลเมืองในมิติการวิจัยและวิชาการในสังคมวิชาการไทยในระยะสองทศวรรษที่ผ่านมาที่กล่าวถึงพลเมืองสัมพันธ์กับประชาสังคมอยู่เสมอ

เมื่อกล่าวถึงการเมืองภาคพลเมืองคือการใช้อำนาจของพลเมืองในกิจกรรมทางสังคมกิจกรรมทางการเมืองตามสิทธิของพลเมืองเกิดขึ้นได้ในระดับชุมชนหรือระดับชาติในประชาธิปไตยไทยที่มีตั้งแต่ทศวรรษ 2510 ได้พัฒนามาสู่กิจกรรมทางการเมืองสิทธิเสรีภาพสิ่งแวดล้อมความรู้ภูมิปัญญาสุขภาพอนามัยสิทธิทางเพศหรืออาจจะกล่าวโดยรวมคือพลเมืองได้ใช้อำนาจของตนในกระบวนการพัฒนาคู่ภาพชีวิตจัดการชุมชนท้องถิ่นของตนเองด้วยการไปหนุนเสริมกับรัฐบาลกิจกรรมอาจจะทำพาทย์กับอำนาจรัฐการแสดงออกนี้ในมิติการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองที่ส่งผลต่อการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐใหม่พลเมืองจึงเป็นตัวกระทำทางการเมืองใหม่ในรัฐพหุนิยมที่เน้นบทบาทของกลุ่มองค์กรทางสังคมในกระบวนการทางนโยบายซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าเป็นการเมืองของพลเมือง (รงค์ บุญสวยขวัญ, 2556, หน้า 124)

ดังนั้นจากที่ได้ประมวลมาทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิจัยในเรื่อง สมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย โดยมีการประยุกต์และปรับใช้แนวคิดของสมรรถนะ(Competency) โดยเฉพาะสมรรถนะหลัก เพื่อศึกษาถึงสมรรถนะหลักของพลเมืองไทย ในประเด็นการศึกษาแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย และสร้างสมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งผลการวิจัยนี้ จะมีส่วนช่วยในการพัฒนาพลเมืองไทยให้

สามารถมีบทบาทและหน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตยได้อย่างสมบูรณ์ ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 71 วรรคสอง บัญญัติไว้ว่า “รัฐพึงส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นพลเมืองที่ดี มีคุณภาพและความสามารถสูงขึ้น”(สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2560, หน้า 18)ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย
2. เพื่อสร้างสมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัย มุ่งศึกษาใน 2 ประเด็นที่สำคัญ คือ 1) แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย จากประสบการณ์ในวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในแง่ของ แนวคิด นโยบาย แผนงาน โครงการ กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและพัฒนาพลเมือง 2) การสร้างสมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่ประกอบไปด้วย ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) คุณลักษณะที่สังคมต้องการ (Attributes) บุคลิกของบุคคล (Traits) และแรงจูงใจ / เจตคติ (Motives / Attitude)

ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากรกลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ในการวิจัย ดังนี้ พื้นที่สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) ได้แก่

1. ภาคเหนือที่จังหวัดเชียงราย
2. ภาคตะวันตกที่จังหวัด กาญจนบุรี
3. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดอุดรธานี

4. ภาคใต้ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

รวมทั้งสิ้น 4 จังหวัด

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเริ่มดำเนินการระยะเวลา 12 เดือนนับตั้งแต่วันที่ได้รับอนุมัติงบประมาณ

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีรายละเอียด ดังนี้

การสุ่มตัวอย่างจะใช้การสุ่มตัวอย่างหลายขั้นตอน (Multi-stage sampling) และแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified sampling) ของแต่ละจังหวัด โดยจำแนกเป็น 4 ชั้น คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันตก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ โดยได้ประชากรใน 4 จังหวัด ได้แก่ ภาคเหนือที่จังหวัดเชียงราย ภาคตะวันตกที่จังหวัดกาญจนบุรี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดอุดรธานี และภาคใต้ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยกำหนดเป็นกลุ่มตัวอย่างสำหรับประชาชนในหลากหลายอาชีพ รวมทั้งสิ้น 200 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย/วิธีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) สำหรับประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เพื่อสร้างสมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

สำหรับการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการหาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content analysis) จากการใช้เทคนิค IOC (Item Objective Congruence Index) หรือดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (สุวิมล ติรกานันท์, 2543, หน้า 90) โดยผ่านความเห็นชอบจากที่ปรึกษาโครงการวิจัย และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน (รายชื่อภาคผนวก ข) จากนั้นนำไป

ทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณลักษณะเหมือนกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันในเนื้อหาของแบบสนทนากลุ่ม (Focus Groups)

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัย ดำเนินการใน 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยทบทวนเอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎี วิทยานิพนธ์ คณานิพนธ์ เว็บไซต์ ข้อมูลจากสื่อหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะหลัก พลเมือง ระบอบประชาธิปไตย โดยวิเคราะห์เนื้อหาสาระ (Content analysis) ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อออกแบบ และสร้างกรอบแนวคิดในการสร้างสมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

ส่วนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) จากการสร้างแบบสนทนากลุ่มและเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มที่ 1 จากนั้นผู้วิจัยจะวิเคราะห์เนื้อหาสาระ (Content Analysis) เพื่อจำแนกประเด็นที่สำคัญ โดยใช้วิธีการจับคู่เหมือน (Matching) และการจัดกลุ่มข้อมูล (Grouping) ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อสรุปผลการวิจัยสมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับวิธีวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาสาระ (Content analysis)

ส่วนที่ 2 การสร้างสมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาสาระ (Content Analysis) เพื่อจำแนกประเด็นที่สำคัญโดยใช้วิธีการจับคู่เหมือน (Matching) และการจัดกลุ่มข้อมูล (Grouping)

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สมรรถนะ หมายถึง กลุ่มของความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และคุณลักษณะ (Attributes) ที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งมีผลกระทบต่อการพัฒนาเป็นพลเมือง โศก กลุ่มความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะดังกล่าว สัมพันธ์กับการพัฒนาความเป็นพลเมือง และสามารถวัดผลเทียบกับมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับ และเป็นสิ่งที่สามารถเสริมสร้างขึ้นมาได้ โดยผ่านการฝึกอบรมและการพัฒนา

2. สมรรถนะหลักพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย หมายถึง ความสามารถสำคัญที่พลเมืองต้องมี หรือต้องทำเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ตามระบอบประชาธิปไตยได้แก่

2.1 ความรู้ (Knowledge) หมายถึง ความรู้เฉพาะในเรื่องที่ต้องรู้ เป็นความรู้ที่เป็นสาระสำคัญ ซึ่งเกี่ยวกับความรู้ระบอบประชาธิปไตยโดยมีความรู้ความเข้าใจในอัตลักษณ์ไทย มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ หน้าที่และความรับผิดชอบของพลเมือง มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการของระบบการเมืองการปกครองไทยทุกระดับ มีความรู้ความเข้าใจในระบบกฎหมาย เจตนารมณ์ของกฎหมาย มีความรู้ความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรม และความเชื่อ มีความรู้ความเข้าใจในการตัดสินใจของบุคคล กลุ่ม รัฐบาลตามกระบวนการคิดตามตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจในระบบการเมืองที่เป็นรากฐานของประชาธิปไตย

2.2 ทักษะ (Skill) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้พลเมืองทำได้อย่างเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็น ทักษะการใช้ชีวิตตามระบอบประชาธิปไตย เป็นต้น โดยที่ทักษะที่เกิดขึ้นนั้นมาจากพื้นฐานทางความรู้ และสามารถปฏิบัติได้อย่างแคล่วคล่องว่องไว ซึ่งได้แก่ ทักษะในการตั้งคำถาม ทักษะในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ทักษะในการตัดสินใจและแก้ปัญหาาร่วมกัน ทักษะในการสื่อสาร ทักษะในการตีความ และทักษะการจัดการกับความเปลี่ยนแปลง

2.3 คุณลักษณะ (Attributes) หมายถึง พลเมืองมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (self – concept) คือ เจตคติ ค่านิยม และความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตน หรือสิ่งที่บุคคลเชื่อว่าตนเองเป็น ความมั่นใจในตนเองของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย และการมีบุคลิกลักษณะประจำตัวของพลเมือง (traits) เป็นสิ่งที่อธิบายถึงพลเมืองนั้น

คนที่น่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ หรือมีลักษณะเป็นผู้นำ ตลอดจน แรงจูงใจ / เจตคติ (motives / attitude) เป็นแรงจูงใจ หรือแรงขับภายใน ซึ่งทำให้พลเมืองแสดงพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่เป้าหมาย หรือมุ่งสู่ความสำเร็จ ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

2.4 บุคลิกของบุคคล (Traits) หมายถึง เป็นสิ่งที่อธิบายถึงพลเมืองนั้น เป็นคนที่น่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ หรือมีลักษณะเป็นผู้นำภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

2.5 แรงจูงใจ / เจตคติ (Motives / attitude) หมายถึง แรงจูงใจ หรือแรงขับภายใน ซึ่งทำให้พลเมืองแสดงพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่เป้าหมาย หรือมุ่งสู่ความสำเร็จภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

3. พลเมืองไทย หมายถึง หมู่คนที่เป็นของประเทศใดประเทศหนึ่งซึ่งในปัจจุบันนี้ประเทศไทยมีพลเมือง 60 กว่าล้านคนคำว่าพลเมืองแปลว่ากำลังของเมืองหมายถึงคนทั้งหมดซึ่งเป็นกำลังของประเทศทั้งในทางเศรษฐกิจการทหารและอำนาจต่อรองกับประเทศอื่นโดยความหมายของคำว่าพลเมืองจึงหมายถึงคนที่สนับสนุนเป็นกำลังอำนาจของผู้ปกครองเป็นคนที่อยู่ในการควบคุมดูแลของผู้ปกครองเช่นรัฐบาลมีหน้าที่บริหารประเทศเพื่อให้พลเมืองมีความอยู่ดีกินดี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย
2. ได้สมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย
3. นำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายการสร้างพลเมืองไทยให้เกิดขึ้นในสังคมไทย
4. นำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมด้านการพัฒนาพลเมืองไทยในสังคมไทย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องสมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ผู้วิจัยกำหนดประเด็นในการศึกษาเป็น 2 ประเด็นหลักได้แก่ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย และ 2) เพื่อสร้างสมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย โดยได้มีการทบทวนวรรณกรรม และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสามารถแบ่งเป็นเนื้อหาสำคัญ ออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะ
2. แนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย
3. แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย
4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะ

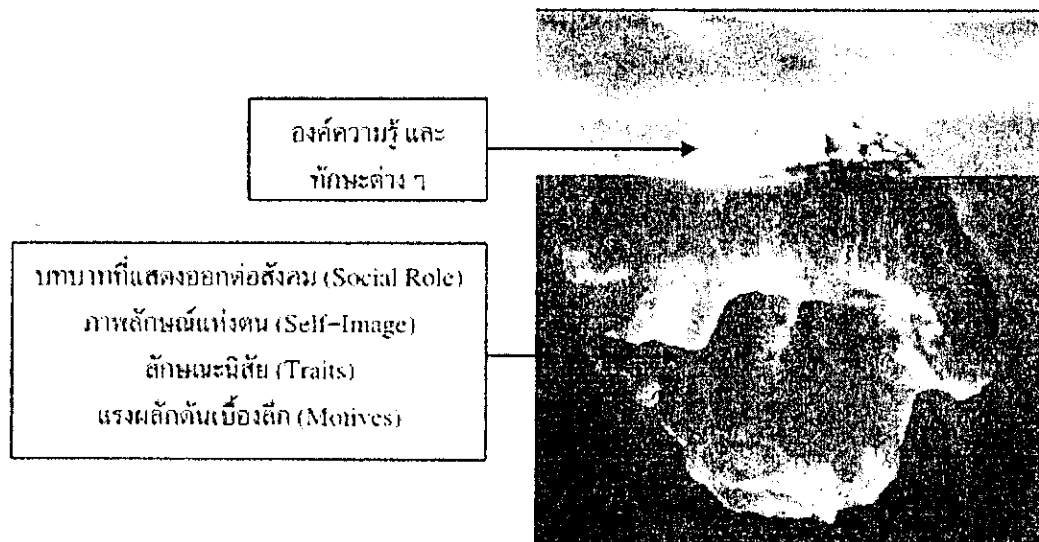
แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะ (competency) ได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1970 โดยสำนักข่าวสารแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา (The US State Department) มีหน้าที่เผยแพร่วัฒนธรรมและข่าวสาร เรื่องราวต่างๆ ของประเทศสหรัฐอเมริกาให้แก่ชาวต่างชาติ ทั้งในประเทศและประเทศต่างๆ ทั่วโลก ได้ว่าจ้างบริษัท McBer ภายใต้การนำของศาสตราจารย์ McClelland (1975, pp 3-5) นักจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด และที่ปรึกษาองค์การธุรกิจต่างๆ ให้เข้ามาแก้ปัญหาการคัดเลือกบุคลากรขององค์การ โดยการสร้างและพัฒนาเครื่องมือคัดเลือกบุคลากรแทน แบบทดสอบชุดเก่าพบว่า มีข้อจำกัดและจุดอ่อนหลายประการ สำนักข่าวแห่งประเทศสหรัฐอเมริกาคัดเลือกบุคลากรโดยใช้แบบทดสอบทักษะ “Foreign Service Exam” ซึ่งผู้บริหารระดับสูงของ

สำนักงานนี้คิดว่า มีความจำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานของพนักงาน จากการวิเคราะห์แบบทดสอบ พบว่า แบบทดสอบมีจุดอ่อน ดังนี้

1. เป็นการวัดเรื่องวัฒนธรรมของชนชั้นกลางและสูง และยังใช้เกณฑ์สูงมากในการตัดสิน ทำให้ชนกลุ่มน้อยในประเทศโดยเฉพาะคนผิวดำ (Minority) ไม่มีโอกาสที่จะสอบผ่าน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การคัดเลือกพนักงานของหน่วยงานนี้มีลักษณะอคัดเลือกปฏิบัติไม่เป็นธรรม

2. มีการค้นพบภายหลังว่า คะแนนสอบไม่สัมพันธ์กับการปฏิบัติงานของพนักงาน กล่าวคือ ผู้ที่ทำคะแนนสอบได้สูง บางคนกลับมีผลการปฏิบัติงานที่ต่ำกว่ามาตรฐานที่องค์กรคาดหวัง แต่บางคนคะแนนสอบไม่ค่อยสูงมาก แต่กลับมีผลการปฏิบัติงานที่สูงกว่ามาตรฐาน ต่อมา McClelland ได้เริ่มทำการศึกษา โดยสัมภาษณ์ผู้อำนวยการฝ่ายบุคคลของสำนักข่าวสารแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้บริหารระดับสูง และพนักงานระดับผู้ปฏิบัติงานตำแหน่งต่างๆ อีก 2 กลุ่ม ได้แก่ พนักงานที่มีผลการปฏิบัติงานที่สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน (superior performer) และพนักงานที่มีผลการปฏิบัติงานเท่ากับเกณฑ์มาตรฐาน (average performer) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงพฤติกรรม Behavioral Event Interview (BEI) ซึ่งเป็นเทคนิคการสัมภาษณ์ด้วยคำถาม 6 ข้อ สอบถามเกี่ยวกับประสบการณ์ทำงานที่ประสบความสำเร็จ 3 ข้อ และประสบการณ์ทำงานที่ล้มเหลว 3 ข้อ หลังจากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผลโดยเปรียบเทียบพนักงานที่มีผลการปฏิบัติงานสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน (superior performer) และพนักงานที่มีผลการปฏิบัติงานเท่ากับเกณฑ์มาตรฐาน (average performer) เพื่อค้นหาลักษณะพฤติกรรมของพนักงานทั้งสองกลุ่ม โดย McClelland เรียกคุณลักษณะของพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดผลการปฏิบัติงานที่สูงกว่ามาตรฐาน (superior performer) ว่าเป็น สมรรถนะ (competency)

แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะ (Competency) มักมีการอธิบายด้วย โมเดลน้ำแข็ง (ice berg model) ซึ่งอธิบายว่า ความแตกต่างระหว่างบุคคล เปรียบเทียบกับภูเขาน้ำแข็ง ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แบบจำลองภูเขาน้ำแข็ง

: ที่มา ชูชัย สมितिไกร (2550)

จากภาพที่ 1 สามารถอธิบายได้ว่าคุณลักษณะของบุคคลนั้นเปรียบเสมือนภูเขาน้ำแข็งที่ลอยอยู่ในน้ำ โดยมีส่วนหนึ่งที่เป็นส่วนน้อยลอยอยู่เหนือน้ำซึ่งสามารถสังเกตและวัดได้ง่าย ได้แก่ (ชูชัย สมितिไกร, 2550, หน้า 29)

1. ทักษะ (Skills) หมายถึง สิ่งที่บุคคลรู้และสามารถทำได้เป็นอย่างดี เช่น ทักษะการอ่าน ทักษะการฟัง ทักษะการทำงาน เป็นต้น

2. ความรู้ (Knowledge) หมายถึง สิ่งที่บุคคลรู้และเข้าใจในหลักการ แนวคิด เฉพาะด้าน เช่น ความรู้ ด้านการเงิน การบัญชี กฎหมาย เป็นต้น

สำหรับส่วนของภูเขาน้ำแข็งที่จมอยู่ใต้น้ำเป็นส่วนที่มีปริมาณมากกว่านั้นเป็นส่วนที่ไม่อาจสังเกตได้ชัดเจนและวัดได้ยากกว่า และเป็นส่วนที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลมากกว่า

1. บทบาททางสังคม (Social role) หมายถึง สิ่งที่บุคคลต้องการสื่อในสังคม เห็นว่าตัวเขามีบทบาทอย่างไรต่อสังคม เช่น ชอบช่วยเหลือผู้อื่น

2. ภาพพจน์รับรู้ตัวเอง (Self image) หมายถึง ภาพพจน์ที่บุคคลมองตัวเองว่าเป็นอย่างไร เช่น เป็นผู้นำ ผู้เชี่ยวชาญ หรือเป็นศิลปิน เป็นต้น

3. อุปนิสัย (Trait) หมายถึง ลักษณะนิสัยใจคอของบุคคลที่เป็นพฤติกรรมถาวร เช่น เป็นคนใจดี ใจร้อน เป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน โอบอ้อมอารี เป็นต้น

4. แรงจูงใจ (Motive) หมายถึง พลังขับเคลื่อนที่เกิดจากภายในจิตใจของบุคคลที่ส่งผลกระตือรือร้นต่อการกระทำ เช่น เป็นคนที่ต้องการผลสำเร็จ การกระทำที่แสดงออกถึงความมุ่งมั่นสู่ความสำเร็จตลอดเวลา

สรุปได้ว่า สมรรถนะแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก คือ สมรรถนะหลักซึ่งเป็นคุณลักษณะที่บุคคลจำเป็นต้องมี และเป็นสิ่งที่สังเกตเห็นได้ง่าย เช่น ทักษะ ความรู้ และอีกประเภทหนึ่งคือสมรรถนะส่วนที่ไม่อาจสังเกตเห็นได้ชัดเจนและวัดได้ยากกว่า และเป็นส่วนที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลมากกว่า เช่น บทบาททางสังคม ภาพพจน์ที่รับรู้ตัวเอง อุปนิสัย แรงจูงใจ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่พนักงานที่ปฏิบัติงานในตำแหน่งต่างๆ ควรมีเพื่อให้งานสำเร็จและได้ผลลัพธ์ตามที่ต้องการ

1. ความหมายของสมรรถนะ

สมรรถนะ ตรงกับคำ ในภาษาอังกฤษว่า Competence หรือ competency ได้มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของคำว่า “สมรรถนะ” ไว้หลายลักษณะ ดังนี้

McClelland (1975, p.32) กล่าวว่า สมรรถนะ คือ คุณลักษณะ ที่ซ่อนอยู่ภายในตัวบุคคล ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้จะเป็นตัวผลักดันให้บุคคลสามารถสร้างผลการปฏิบัติงานในงานที่ตนรับผิดชอบให้สูงกว่า หรือเหนือกว่าเกณฑ์เป้าหมายที่กำหนดไว้

Boyatzis (1982,p.58) กล่าวว่า สมรรถนะเป็นคุณลักษณะพื้นฐาน (underlying characteristic) ของบุคคลได้แก่ แรงจูงใจ (motive) อุปนิสัย (trait) ทักษะ (skill) จิตภาพส่วนตัว (self-image) หรือบทบาททางสังคม (social; role) หรือองค์ความรู้ (body of knowledge) ซึ่งบุคคล จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้ได้ผลงานสูงกว่า/เหนือกว่าเกณฑ์เป้าหมายที่กำหนดไว้

Boam and Sparrow (1992, p.15) กล่าวว่า สมรรถนะ คือ กลุ่มของคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่บุคคลจำเป็นต้องมีในการปฏิบัติงานในตำแหน่งหนึ่งๆ เพื่อให้การปฏิบัติงานในหน้าที่ความรับผิดชอบประสบความสำเร็จ

Lloyd and Cook (1997, pp.39-40) กล่าวว่า เป็นคุณลักษณะที่ทำให้คนปฏิบัติงานได้ดีขึ้น หรือเกิดผลผลิตที่ดีขึ้น สมรรถนะในมุมมองนี้เป็นปัจจัยชี้แนะที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จในการทำงานเป็นปัจจัยนำเข้าที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จของงาน

อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์ (2547, หน้า 60-61) กล่าวว่า สมรรถนะเป็นคุณลักษณะของบุคคลอื่น ได้แก่ ความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณสมบัติ ได้แก่ ค่านิยม จริยธรรม บุคลิกภาพ คุณลักษณะทางกายและอื่นๆ ซึ่งจำเป็นและสอดคล้องกับความเหมาะสมกับองค์กรโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องสามารถจำแนกได้ระหว่างผู้ที่ประสบความสำเร็จในการทำงาน ออกจากผู้ไม่ประสบความสำเร็จในการทำงานได้อย่างเป็นเหตุและเป็นผล ซึ่งเรียกรวมๆว่า Knowledge Skill Affective Other Characteristics (KSAOs)

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2548, หน้า 4) กล่าวว่า สมรรถนะ (Competency) คือ คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากความรู้ทักษะ/ความสามารถและคุณลักษณะอื่นๆ ที่ทำให้บุคคลสามารถสร้างผลงานได้โดดเด่นกว่าเพื่อนร่วมงานอื่นๆ ในองค์กรกล่าวคือ การที่บุคคลจะแสดงสมรรถนะใดสมรรถนะหนึ่งได้มักจะต้องมีองค์ประกอบของทั้งความรู้ทักษะ/ความสามารถและคุณลักษณะอื่นๆ ตัวอย่างเช่น สมรรถนะการบริหารที่ดี ซึ่งอธิบายว่า สามารถให้บริการที่ผู้รับบริการต้องการได้นั้นหากขาดองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ ความรู้ในงานหรือทักษะที่เกี่ยวข้อง เช่น อาจต้องหาข้อมูลจากคอมพิวเตอร์ และคุณลักษณะของบุคคลที่เป็นคนใจเย็น อ่อนน้อม ช่วยเหลือผู้อื่นแล้วบุคคลก็ไม่อาจจะแสดงสมรรถนะของการบริการที่ดีด้วยการให้บริการที่ผู้รับบริการต้องการได้

อังสินันท์ อินทรกำแหง และทัศนีย์ ทองภักดี (2549, หน้า 39) กล่าวว่า สมรรถนะ (Competency) หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทักษะ ทักษะ พฤติกรรม และคุณลักษณะต่างๆ ที่บุคคลต้องมีเพื่อจะได้นำมาใช้ในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในตำแหน่งงานและตามท้องที่หน่วยงานต้องการ ให้ถึงผลสำเร็จบรรลุเป้าหมายของงานและหน่วยงานได้เป็นอย่างดี

เกริกเกียรติ ศรีเสริมโภค (2546, หน้า 1) กล่าวว่า สมรรถนะเป็นทักษะความรู้ คุณค่า ทักษณคิลักษณะของแต่ละบุคคลหรือจุดเด่น และแรงจูงใจ (หรือความตั้งใจ) โดยแสดงผ่านพฤติกรรม ซึ่งสนับสนุนเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์

จากความหมายที่กล่าวมา สรุปได้ว่า สมรรถนะ หมายถึง คุณลักษณะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานของบุคคล ได้แก่ ความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณลักษณะอื่นๆ เช่น อุปนิสัยทัศนคติ บุคลิกภาพ เป็นต้น ซึ่งสามารถวัดได้และต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ค่านิยมเป็นเป้าหมายขององค์กร เพื่อให้การปฏิบัติงานในหน้าที่ของบุคคลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดรวมถึงสามารถจำแนกความแตกต่างระหว่างบุคคลที่มีผลการปฏิบัติงานสูงกับบุคคลที่มีผลการปฏิบัติงานต่ำได้

2. องค์ประกอบของสมรรถนะ

ตามแนวคิดของ McClelland (1973, pp.7-9) แบ่งองค์ประกอบของสมรรถนะออกเป็น 5 ส่วน คือ

1. ความรู้ (Knowledge) ความรู้เฉพาะในเรื่องที่ต้องรู้ เป็นความรู้ที่เป็นสาระสำคัญ เช่น ความรู้ด้านเครื่องยนต์ เป็นต้น
 2. ทักษะ (Skills) คือ สิ่งที่ต้องการให้ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ทักษะทางคอมพิวเตอร์ทักษะการถ่ายทอดความรู้ เป็นต้น ทักษะที่เกิดขึ้นนั้นมาจากพื้นฐานทางความรู้ และสามารถปฏิบัติได้อย่างคล่องแคล่วองไว
 3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (Self-concept) คือ เจตคติ ค่านิยม และความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตน หรือสิ่งที่บุคคลเชื่อว่าตนเองเป็น เช่น ความมั่นใจในตนเอง เป็นต้น
 4. บุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล (Traits) เป็นสิ่งที่อธิบายถึงบุคคลนั้น เช่น คนที่น่าเชื่อถือและไว้วางใจได้หรือมีลักษณะเป็นผู้นำ เป็นต้น
 5. แรงจูงใจ/เจตคติ (Motives/Attitude) เป็นแรงจูงใจ หรือแรงขับภายใน ซึ่งทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่เป้าหมาย หรือมุ่งสู่ความสำเร็จ เป็นต้น
- ทั้ง 5 ส่วนดังกล่าวข้างต้นแสดงความสัมพันธ์ในเชิงอธิบายเปรียบเทียบจะพบว่า ทักษะ (skill) และความรู้ (knowledge) อยู่ส่วนบน หมายถึง ทักษะ(skill) และความรู้

(knowledge) สามารถพัฒนาขึ้นได้ไม่ยาก โดยวิธีการศึกษาค้นคว้า หรือประสบการณ์ตรง และมีการฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ

เมื่อพิจารณา ถึงลักษณะของสมรรถนะจะเห็นได้ว่า มีองค์ประกอบในลักษณะที่แตกต่างกันไปตามความสำคัญที่วางไว้เป็นลำดับ ดังนี้ (ณรงค์วิทย์ แสนทอง, 2545: หน้า 258)

1. คุณลักษณะ เนื่องจากสมรรถนะเป็นคุณลักษณะภายในของบุคคล ดังนั้นการจำแนกถึงแนวทางพฤติกรรม การคิด หรือความเห็นในสถานการณ์หนึ่งๆ สามารถกระทำได้โดยการพิจารณาถึงคุณลักษณะของจิตความสามารถใน 5 รูปแบบดังต่อไปนี้

1.1 แรงจูงใจ (Motives) เป็นสิ่งที่บุคคลต้องการหรือตรงกันในการกระทำที่จะเป็นแรงขับหรือเลือกพฤติกรรมที่แสดงออกหรือเป้าหมายแล้วทำให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่แสดงออก

1.2 คุณลักษณะส่วนบุคคล เป็นลักษณะนิสัยทั่วไปที่จะตอบสนองต่อข้อมูลหรือสถานการณ์ที่เผชิญ โดยสามารถพิจารณาได้จากความสามารถในการเรียนรู้ความกระตือรือร้นและความร่วมมือ

1.3 แนวคิดต่อตนเอง (Self-concept) เป็นทัศนคติ คุณค่าและความคิดฝันของบุคคลซึ่งสิ่งเหล่านี้ของบุคคลจะทำให้เกิดปฏิกิริยาต่อแรงจูงใจและทำนายพฤติกรรมของสถานการณ์ต่างๆได้

1.4 ความรู้ (Knowledge) เป็นข้อมูลส่วนบุคคลที่มีเนื้อหาแตกต่างเฉพาะด้านของบุคคล

1.5 ทักษะ (Skill) เป็นความสามารถในการปฏิบัติงานทั้งทางร่างกายความคิด และจิตใจของบุคคลในระดับที่สามารถคิดวิเคราะห์ ใช้ความรู้กำหนดเหตุและผล หรือการวางแผนในการจัดการรวมถึงการตระหนักในความซับซ้อนของข้อมูลได้

รูปแบบหรือระดับของสมรรถนะทั้ง 5 นั้นสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 กลุ่มหลักด้วยกัน ได้แก่ กลุ่มแรก กลุ่มที่สังเกตเห็นได้ง่าย เช่น สมรรถนะด้านความรู้และทักษะ ซึ่งโอกาสในการพัฒนานั้นค่อนข้างง่าย และกลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่ซ่อนเร้น เช่น

สมรรถนะด้านแรงจูงใจและคุณลักษณะส่วนบุคคล เป็นสิ่งที่อยู่ติดกันไปและมีผลต่อบุคลิกภาพของบุคคลซึ่งยากที่จะเข้าถึงและพัฒนาเป็นต้น

1. สมรรถนะเชิงเหตุผล เป็นสมรรถนะด้านแรงจูงใจ คุณลักษณะส่วนบุคคล รวมถึงแนวความคิดของบุคคลที่จะรวมกันเป็นความมุ่งมั่น ในแต่ละบุคคลเพื่อทำนายถึงทักษะ พฤติกรรม การกระทำ ตลอดจนนำไปทำนายผลลัพธ์ของการปฏิบัติงาน ซึ่งจะนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวิเคราะห์และประเมินผล

2. เกณฑ์ที่ใช้อ้างอิง เป็นเกณฑ์ที่ใช้กำหนดสมรรถนะโดยจะต้องผ่านการทำนายอย่างมีนัยสำคัญ เช่น การกำหนดวิธีทางสถิติ ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ใช้ศึกษาส่วนมากจะมี 2 ลักษณะ ได้แก่ เกณฑ์ของการทำงานสูงสุด เป็นการปฏิบัติงานที่สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน หรือสามารถปฏิบัติงานได้ดีที่สุดในสถานการณ์การทำงาน และเกณฑ์อีกลักษณะหนึ่งได้แก่ เกณฑ์ของการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งเป็นเกณฑ์ของระดับการทำงานขั้นต่ำที่สามารถยอมรับได้

3. สมรรถนะเชิงระบบ เป็นขีดความสามารถของการปฏิบัติงานในองค์กรที่พิจารณาตามความสามารถของปัจจัยนำเข้าและผลลัพธ์ ซึ่งประกอบไปด้วยสมรรถนะในเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้

3.1 สมรรถนะตามลักษณะงาน เป็นการแสดงถึงขีดความสามารถจากการแบ่งงานกันออกเป็นสายงานย่อยๆ

3.2 สมรรถนะตามลักษณะของผลลัพธ์เป็นลักษณะการแบ่งงานกันออกเป็นส่วนประกอบย่อย ผลลัพธ์ขององค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้จะนำมารวมเป็นผลรวมได้

3.3 สมรรถนะตามผลของการกระทำ มีความจำเป็นที่ต้องค้นหาตามความต้องการของกลุ่มลูกค้าทั้งภายในและภายนอกองค์กรเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการในการผลิตสินค้าและบริการ จากนั้นจึงแบ่งผลที่ได้ออกมาเป็นองค์ประกอบย่อยๆ และกำหนดคุณภาพและมาตรฐานที่ต้องการในการตอบสนองความต้องการของลูกค้า

3.4 สมรรถนะตามความรู้ ทักษะ และทัศนคติคนที่มีความเฉลียวฉลาดนั้นสามารถที่จะวินิจฉัยได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกหรือวิธีการในการปฏิบัติงานที่ได้ผลงานสูงกว่ามาตรฐานที่องค์กรกำหนดไว้ในส่วนของสมรรถนะในลักษณะนี้จะค่อนข้างแยกแยะออกมาให้เห็นว่า ความรู้ทักษะ และทัศนคติอะไรบ้างที่จะทำให้ประสบ

ความสำเร็จ ซึ่งความสำเร็จนั้นจะรวมไปถึงกลุ่มเป้าหมายในการทำงานด้วย การค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งการใช้เป้าหมายเป็นตัวกำหนดลำดับความสำคัญของการทำงาน

3.5 สมรรถนะที่แต่ละคนมีอยู่ กระบวนการของขีดความสามารถทางความรู้ ทักษะและทัศนคติเป็นความสามารถที่แท้จริงของแต่ละบุคคลที่มีอยู่ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล

ทั้งหมดนี้สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ความรู้ และทักษะ เป็นสิ่งที่สามารถสังเกตเห็นเป็นคุณลักษณะที่ง่ายต่อการพัฒนา ส่วนบทบาททางสังคม การรับรู้ตนเอง อุปนิสัยและแรงกระตุ้น เป็นคุณลักษณะที่ซ่อนเร้นยากต่อการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุปนิสัยและแรงกระตุ้น องค์กรส่วนใหญ่จึงให้ความสำคัญกับการปรับปรุงและพัฒนาความรู้และทักษะ เพราะเป็นการลงทุนที่ได้รับประสิทธิผลอย่างชัดเจนกว่าอุปนิสัยและแรงกระตุ้น

3. ประเภทของสมรรถนะ

เมื่อพิจารณาตามความหมายของสมรรถนะหรือขีดความสามารถแล้วสามารถจำแนกออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 3 กลุ่ม คือ (ธัญญาลักษณ์ วีระสมบัติ, 2546, หน้า 57)

1. ขีดความสามารถหลักขององค์กร ขีดความสามารถที่เป็นแกนหลักขององค์กรเป็นขีดความสามารถที่ทุกคนในองค์กรต้องมีคุณสมบัติที่เหมือนกัน เนื่องจากความสามารถ และคุณสมบัตินี้เป็นตัวกำหนด หรือผลักดันให้องค์กรบรรลุตามวิสัยทัศน์ และพันธกิจที่วางไว้ ตลอดยังเป็นสิ่งสะท้อนถึงค่านิยมที่คนในองค์กรมีและถือปฏิบัติร่วมกัน

2. ขีดความสามารถของพนักงานในแต่ละระดับหรือตำแหน่งงาน ขีดความสามารถของบุคลากรที่แต่ละระดับหรือตำแหน่งงานจะต้องมีและจะแตกต่างกันไปตามระดับความรับผิดชอบหรือตามสายการบริหาร ลักษณะของขีดความสามารถประเภทนี้จะส่งผลสะท้อนถึงความคาดหวัง ความกว้าง และความลึกของความสามารถที่บุคลากรจะต้องมีก่อนที่จะได้รับการเพิ่มความรับผิดชอบ

3. จิตความสามารถที่กำหนดไว้สำหรับงานในแต่ละด้านหรือตามลักษณะงาน จิตความสามารถที่กำหนดไว้สำหรับงานในแต่ละด้านหรือตามลักษณะงานที่จะมีความสามารถแตกต่างกันไปตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

ณรงค์วิทย์ แสันทอง (2547, หน้า 10-11) แบ่งประเภทของสมรรถนะตามแหล่งที่มาออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. สมรรถนะหลัก (Core competency) หมายถึง บุคลิกลักษณะของคนที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ ทักษะ ทักษะ ทักษะ ทักษะ และความเชื่อและอุปนิสัยของคนในองค์กรโดยรวม ที่จะช่วยสนับสนุนให้องค์การบรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ได้

2. สมรรถนะประจำกลุ่มงาน (Job competency) หมายถึง บุคลิกลักษณะของคนที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ ทักษะ ทักษะ ทักษะ และความเชื่อและอุปนิสัย ที่จะช่วยส่งเสริมให้คนๆ นั้นสามารถสร้างผลงานในการปฏิบัติงานตำแหน่งนั้นๆ ได้สูงกว่ามาตรฐาน

3. สมรรถนะส่วนบุคคล (Personal competency) หมายถึง บุคลิกลักษณะของคนที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ ทักษะ ทักษะ ทักษะ และความเชื่อและอุปนิสัย ที่ทำให้บุคคลคนนั้นมีความสามารถในการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้โดดเด่นกว่าคนอื่นทั่วไป

เทียน ทองแก้ว (2545, หน้า 35-43) แบ่งประเภทของสมรรถนะเป็น 5 ประเภท คือ

1. สมรรถนะส่วนบุคคล (Personal competencies) หมายถึง สมรรถนะที่แต่ละคนมีเป็นความสามารถเฉพาะตัว คนอื่นไม่สามารถลอกเลียนแบบได้

2. สมรรถนะเฉพาะงาน (Job competencies) หมายถึง สมรรถนะของบุคคลกับการทำงานในตำแหน่งหรือบทบาทเฉพาะตัว

3. สมรรถนะองค์กร (Organization competencies) หมายถึง ความสามารถพิเศษเฉพาะองค์กรนั้นเท่านั้น

4. สมรรถนะหลัก (Core competencies) หมายถึง ความสามารถสำคัญที่บุคคลต้องมีหรือต้องทำให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

5. สมรรถนะในงาน (Functional competencies) หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่มีตามหน้าที่ที่รับผิดชอบตำแหน่งหน้าที่อาจเหมือน แต่ความสามารถตามหน้าที่ต่างกัน

เกริกเกียรติ ศรีเสริมโภค (2546, หน้า 28) จำแนกสมรรถนะออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มความสามารถหลักหรือสมรรถนะหลัก (Core competency)
2. กลุ่มความสามารถด้านเทคนิคหรือสมรรถนะด้านเทคนิค (Technical competency)

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2548, หน้า 11) จัดแบ่งสมรรถนะออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สมรรถนะหลัก (Core competency) หมายถึง คุณลักษณะร่วมของข้าราชการพลเรือนไทยทั้งระบบเพื่อหล่อหลอมค่านิยม และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ร่วมกัน
2. สมรรถนะประจำกลุ่มงาน (Job competency) หมายถึง สมรรถนะที่กำหนดเฉพาะสำหรับกลุ่มงานเพื่อสนับสนุนให้ข้าราชการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมแก่หน้าที่ และส่งเสริมให้ข้าราชการปฏิบัติภารกิจในหน้าที่ให้ได้ดียิ่งขึ้น

Sparrow and Hilltrop (1994, p.90) กล่าวว่า สมรรถนะหลัก คือ กลยุทธ์และความได้เปรียบขององค์กรในการแข่งขัน โดยได้จากการวิเคราะห์ระดับองค์กร และระดับบุคคล ในการกำหนดสมรรถนะหลักขององค์กรนั้นจะต้องคำนึงถึงลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นสิ่งที่คู่แข่งไม่สามารถมองเห็นได้
2. เป็นสิ่งที่ยากในการลอกเลียนแบบ
3. เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละองค์กร
4. เป็นสิ่งที่ใหญ่กว่าความสามารถของแต่ละคน
5. มีความสามารถต่อกลยุทธ์และวิสัยทัศน์ขององค์กร

โดยสรุปประเภทสมรรถนะ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ สมรรถนะหลักและสมรรถนะในงาน สมรรถนะหลักเป็นความสามารถที่บุคคลต้องมีต้องทำ สมรรถนะในงานเป็นความสามารถของบุคคลตามหน้าที่ที่รับผิดชอบ

4. ประโยชน์ของสมรรถนะ

ณรงค์วิทย์ แสันทอง (2547, หน้า 11-16) กล่าวถึงประโยชน์ของสมรรถนะไว้ ดังนี้

1. ช่วยสนับสนุนวิสัยทัศน์ ภารกิจ และกลยุทธ์ขององค์กร แนวคิดสมรรถนะ นั้นจะช่วยในการสร้างกรอบแนวคิด พฤติกรรม ความเชื่อ ทักษะคิของคณในองค์กร ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกับวิสัยทัศน์ ภารกิจ และกลยุทธ์ขององค์กรและสมรรถนะ หลักก็เปรียบเสมือนเป็นตัวเร่งปฏิกิริยาให้เป้าหมายต่างๆ บรรลุเป้าหมายได้ดีและเร็ว ยิ่งขึ้น

2. ใช้เป็นกรอบในการสร้างวัฒนธรรมองค์กร องค์กรใดไม่ได้ออกแบบ วัฒนธรรมโดยรวมขององค์กรไว้อยู่ไปนานๆ พนักงานหรือบุคลากรจะสร้างวัฒนธรรม องค์กรขึ้นมาเองโดยธรรมชาติ ซึ่งวัฒนธรรมองค์กรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาตินี้ อาจจะ มีบางอย่างสนับสนุนหรือเอื้อต่อการดำเนินธุรกิจขององค์กรแต่วัฒนธรรมบางอย่างอาจจะ เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการเจริญเติบโตขององค์กร ดังนั้นแนวคิดสมรรถนะจึงมี ประโยชน์ต่อการกำหนดวัฒนธรรมองค์กร ดังนี้

2.1 ช่วยสร้างกรอบการแสดงออกทางพฤติกรรมของคณในองค์กร โดยรวม ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2.2 ช่วยสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ช่วยป้องกันไม่ให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรตามธรรมชาติที่ไม่พึงประสงค์ได้

3. เป็นเครื่องมือในการบริหารงานด้านทรัพยากรมนุษย์

3.1 การคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน

3.1.1 ช่วยให้การคัดเลือกคนเข้าทำงานถูกต้องมากขึ้น เพราะบางคน เก่ง มีความรู้ ความสามารถสูง ประสพการณ์ดี แต่อาจจะไม่เหมาะสมกับ ลักษณะการทำงานในตำแหน่งนั้นๆ หรือไม่เหมาะสมกับลักษณะของ วัฒนธรรมองค์กรก็ได้

3.1.2 นำไปใช้ในการออกแบบคำถามหรือแบบทดสอบ

3.1.3 ลดการสูญเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการทดลองงาน

3.1.4 ช่วยลดการสูญเสียเวลา และทรัพยากรในการพัฒนาฝึกอบรม พนักงานใหม่ที่มีความสามารถไม่สอดคล้องกับความต้องการของตำแหน่งงาน

3.1.5 ป้องกันความผิดพลาดในการคัดเลือก เพราะหลายครั้งที่ผู้ทำหน้าที่คัดเลือกมีประสบการณ์น้อย ตามผู้สมัครไม่ทัน

3.2 การฝึกอบรมและพัฒนา

3.2.1 นำมาใช้ในการทำเส้นทางความก้าวหน้าในการพัฒนาและฝึกอบรม

3.2.2 ช่วยให้ทราบว่าผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ จะต้องมีสมรรถนะเรื่องอะไรบ้าง และช่องว่างระหว่างสมรรถนะที่ตำแหน่งต้องการ กับสมรรถนะที่มีจริงห่างกันมากน้อยเพียงใดเพื่อนำไปใช้ในการจัดทำแผนพัฒนาสมรรถนะส่วนบุคคลต่อไป

3.2.3 ช่วยในการวางแผนการพัฒนาผู้ดำรงตำแหน่งให้สอดคล้องกับเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพ ด้วยการนำเอาสมรรถนะของตำแหน่งงานที่สูงขึ้นไปมาพัฒนาบุคลากรในขณะที่เขายังดำรงตำแหน่งงานที่ต่ำกว่า

3.3 การเลื่อนระดับปรับตำแหน่ง

3.3.1 ใช้ในการพิจารณาความเหมาะสมในการดำรงตำแหน่งหรือระดับที่สูงขึ้นไปโดยพิจารณาทั้งในเรื่องสมรรถนะในงานและสมรรถนะทั่วไป เช่น ด้านการบริหารจัดการ

3.3.2 ช่วยป้องกันความผิดพลาดในการเลื่อนระดับปรับตำแหน่ง ตัวอย่าง เช่น การที่องค์กรพิจารณาเลื่อนตำแหน่งคนจากคุณสมบัติที่ว่าคนๆ นั้นทำงานเก่งในตำแหน่งเดิมอยู่มานาน มีผลงานดีตลอด ชื่อสัตย์สุจริต แล้วตอบแทนเขาโดยการเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้นต่างๆ ที่ในความเป็นจริงผู้ที่ได้รับการเลื่อนตำแหน่งนั้น เขาไม่มีสมรรถนะในการถูกเลื่อนตำแหน่ง

3.4 การโยกย้ายตำแหน่งหน้าที่

3.4.1 ช่วยให้ทราบว่าตำแหน่งที่จะย้ายไปนั้น จำเป็นต้องมีสมรรถนะอะไรบ้างแล้วผู้ที่ย้ายไปมีหรือไม่มีสมรรถนะอะไรบ้าง

3.4.2 ช่วยลดความเสี่ยงในการปฏิบัติงาน เพราะถ้าย้ายคนที่มีสมรรถนะไม่เหมาะสมไป อาจจะทำให้เสียทั้งงาน และกำลังใจของผู้ปฏิบัติงาน

3.5 การประเมินผลการปฏิบัติงาน

3.5.1 ช่วยให้ทราบว่าสมรรถนะเรื่องใดที่จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถปฏิบัติงานได้สูงกว่าผลงานมาตรฐานทั่วไป

3.5.2 ช่วยในการกำหนดแผนพัฒนาสมรรถนะส่วนบุคคล

3.6 การบริหารผลตอบแทน

3.6.1 ช่วยในการกำหนดอัตราจ้างพนักงานใหม่ว่า ควรจะได้รับผลตอบแทนที่เหมาะสมกับระดับสมรรถนะ ไม่ใช่กำหนดอัตราจ้างเริ่มต้นด้วยวุฒิการศึกษาเหมือนอดีตที่ผ่านมา

3.6.2 ช่วยในการจ่ายผลตอบแทนตามระดับสมรรถนะที่เพิ่มขึ้นไม่ใช่จ่ายค่าตอบแทนตามอายุงานหรือจำนวนปีที่ทำงานที่เพิ่มขึ้นเหมือนสมัยก่อน

กล่าวโดยสรุป จากแนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะดังกล่าวข้างต้น สมรรถนะมีความสำคัญต่อบุคลากรและองค์กรในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลต่อองค์กรให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะ (Competency) ของพลเมืองไทยเพื่อให้สามารถพัฒนาได้ตรงตามความคาดหวังของสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งสามารถตอบสนองต่อระบอบประชาธิปไตย ที่จะช่วยให้สามารถ สนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนาประเทศชาติได้อย่างมียั่งยืนมากขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้นำต้นแบบสมรรถนะหลักตามแนวคิดของ McClelland (1973, pp.10-11) และนักวิชาการท่านอื่นๆ ที่ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของแต่ละบุคคลที่เป็นปัจจัยทำให้เกิดสมรรถนะ ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวเป็นองค์ประกอบสำคัญ ประกอบด้วย (1) ความรู้ (knowledge) คือ ความรู้เฉพาะด้านของบุคคล (2) ทักษะ (skill) คือ สิ่งที่บุคคลกระทำได้ดีและฝึกปฏิบัติเป็นประจำจนเกิดความชำนาญ (3) คุณสมบัติของบุคคล (attributes) คือคุณลักษณะพิเศษ แนวคิด วิธีการทำงาน ที่ต้องมีและตรงกับตำแหน่งงานนั้น และจำเป็นกับตำแหน่งนั้น นอกเหนือจากความรู้และทักษะที่ค่อนข้างจะเป็นได้ชัด โดยผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ปรับใช้ในการพัฒนาสมรรถนะหลักของพลเมืองไทย เพื่อนำมาบูรณาการและตั้งเฝ้าระวังเข้ากับการพัฒนาสมรรถนะพลเมืองไทย โดยแบ่งออกเป็นสมรรถนะหลัก (core competency) 5 ด้าน ที่ประกอบไปด้วยความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) คุณลักษณะที่สังคมต้องการ (Attributes) บุคลิกของบุคคล (Traits) และ

แรงจูงใจ/เจตคติ (Motives/Attitude) ซึ่งทั้งหมดนี้สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า สมรรถนะหลักพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย จะเป็นความสามารถสำคัญที่พลเมืองต้องมี หรือต้องทำให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ตามระบอบประชาธิปไตยได้แก่ ความรู้ (Knowledge) เป็นความรู้เฉพาะในเรื่องที่ต้องรู้ เป็นความรู้ที่เป็นสาระสำคัญ ซึ่งเกี่ยวกับความรู้ระบอบประชาธิปไตย ทักษะ (Skill) คือสิ่งที่ต้องการให้พลเมืองทำได้อย่างเป็นปกติในวิถีชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็น ทักษะการใช้ชีวิตตามระบอบประชาธิปไตย เป็นต้น โดยที่ทักษะที่เกิดขึ้นนั้นมาจากพื้นฐานทางความรู้ และสามารถปฏิบัติได้อย่างแคล่วคล่องว่องไว คุณลักษณะ (Attributes) โดยที่พลเมืองต้องมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (self – concept) คือ เจตคติ ค่านิยม และความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตน หรือสิ่งที่บุคคลเชื่อว่าตนเองเป็น ความมั่นใจในตนเอง และการมีบุคลิกลักษณะประจำตัวของพลเมือง (Traits) เป็นสิ่งที่อธิบายถึงพลเมืองนั้น คนที่น่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ หรือมีลักษณะเป็นผู้นำ ตลอดจน แรงจูงใจ / เจตคติ (Motives / Attitude) เป็นแรงจูงใจ หรือแรงขับภายใน ซึ่งทำให้พลเมืองแสดงพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่เป้าหมาย หรือมุ่งสู่ความสำเร็จ ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ส่วนบุคลิกของบุคคล (Traits) จะเป็นสิ่งที่อธิบายถึงพลเมืองนั้น เป็นคนที่น่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ หรือมีลักษณะเป็นผู้นำ ตลอดจนแรงจูงใจ / เจตคติ (Motives / Attitude) หรือแรงขับภายใน ซึ่งทำให้พลเมืองแสดงพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่เป้าหมาย หรือมุ่งสู่ความสำเร็จ

2. แนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

หลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ. 2488 (ค.ศ. 1945) อุดมการณ์ค่ายเสรีนิยมนำโดยสหรัฐอเมริกา กับอุดมการณ์ค่ายสังคมนิยม นำโดยสหภาพโซเวียตในเวลานั้น สร้างความตึงเครียดที่หวนระแวงต่อกัน กลายเป็นสงครามเย็น (Cold War System) แต่เมื่อระบอบคอมมิวนิสต์ล่มสลายสิ้นสุดลงเมื่อปี พ.ศ. 2534 (ค.ศ. 1991) เกิดแนวคิดสังคมโลกสมัยใหม่ (New World Society) คือ สังคมยุคหลังสงครามเย็น (Post Cold War) เป็นสังคมที่มีลักษณะเปิดกว้าง มีการสร้างความสัมพันธ์แบบร่วมมือระหว่างกัน เชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารความรู้ (Information Societies) แบบโลกไร้พรมแดน เสมือนเป็น

โลกเดียวกัน เรียกว่า “กระแสโลกาภิวัตน์” ก่อให้เกิดความแตกต่างและสร้างความขัดแย้งระหว่างกัน กระทบต่อสิทธิและความเสมอภาค ความเท่าเทียมแห่งความเป็นพลเมือง จึงเกิดแนวคิดการสร้างความเป็นพลเมืองเพื่อการอยู่ร่วมกัน

คำว่า “พลเมือง” ปรากฏมาตั้งแต่สมัยกรีก และมักเกี่ยวโยงกับอำนาจอธิปไตย (sovereignty) ของรัฐ (State) ซึ่งลักษณะรัฐสมัยใหม่ (Modern State) ที่ว่านี้ ต้องมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ คือ (1) ประชาชน (2) ดินแดนที่แน่นอน (3) รัฐบาล และ (4) อำนาจอธิปไตยสัมบูรณ์ (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2547) จวบจนกระทั่งในยุคหลังสงครามเย็น (Post-Cold War) ทำให้เกิดพลังพลเมืองในสังคมยุคใหม่ที่มีมิติความอิสระและเสรีภาพมากขึ้น บุคคลแต่ละคนสามารถแสดงพลังอธิปไตยในตนเองให้ประจักษ์แก่การดำรงชีวิตของตนเอง หรือเรียกว่า ความเป็นประชาธิปไตย นั้นหมายถึง ประชาชนมีความพร้อมจะปกป้องและเรียกร้องความเสมอภาคและยุติธรรมต่อการดำรงอยู่จนเกิดเป็นพลังแห่งความเป็นพลเมือง จนนำไปสู่ความเป็นชาตินิยม (nationalism) สร้างเงื่อนไขเรียกร้องความเป็นตัวตน ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในสังคมร่วมสมัย

เมื่อระบอบคอมมิวนิสต์ล่มสลายสิ้นสุดลงเมื่อปี พ.ศ. 2534 (ค.ศ. 1991) เราก็ต้องกล่าวขานสังคมยุคหลังสงครามเย็น (Post-Cold War) ที่สหรัฐอเมริกาก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำโค่นล้มทั้งสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง มีความพยายามสร้างระเบียบโลกใหม่ จนทำให้เกิดระบบสังคมโลกสมัยใหม่ (New World Society) มีระเบียบโลกใหม่ที่เน้นความสำคัญ 5 ประการ (ภณ ใจสมัคร, ม.ป.ป., หน้า 3 - 4) คือ

1. การเคารพสิทธิมนุษยชน
2. การปกครองระบอบประชาธิปไตย
3. การค้าเสรี
4. การรักษาสภาพแวดล้อม
5. การใช้หลักธรรมาภิบาล

แต่มุมมองของประเทศบางประเทศยังเห็นว่า แนวคิดดังกล่าวอาจเป็นช่องทางให้เกิดการแทรกแซงกิจการภายในของประเทศต่าง ๆ ได้ง่าย เช่น สาธารณรัฐประชาชนจีน ประเทศญี่ปุ่น และประเทศกลุ่มตะวันออกกลาง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ความร่วมมือของสังคมยุคใหม่ก็ไม่ได้ปิดกั้น แต่กลับมีลักษณะเปิดกว้าง พยายามสร้างความสัมพันธ์แบบ

ร่วมมือระหว่างกันมากขึ้น โดยใช้การพัฒนาสังคมสู่สังคมข้อมูลข่าวสารความรู้ (Information Societies) เปิดสังคมโลกให้ไร้พรมแดน เสมือนเป็นโลกเดียวกัน หรือเรียกว่า “โลกาภิวัตน์” ปรากฏการณ์ดังที่กล่าว ก่อนข้างนำไปสู่การกระทบกระทั่ง อารมณ์และความรู้สึกของบุคคลและสังคมแต่ละสังคมได้โดยง่าย ก่อให้เกิดความความแตกต่างและสร้างความขัดแย้งระหว่างกัน กระทบต่อสิทธิและความเสมอภาค ความเท่าเทียมแห่งความเป็นมนุษย์ อาจสร้างความขุ่นเคืองระหว่างกันได้ง่ายขึ้น ดังนั้น แนวคิดการสร้างความเป็นพลเมืองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข จึงเป็นวิธีการที่องค์การสหประชาชาติให้ความสนใจมากขึ้น เพื่อให้การอยู่ร่วมกันมีความมั่นคง ปลอดภัย และเป็นสุขต่อกัน สำหรับสังคมตะวันตก มีการศึกษาและให้ความสำคัญกับความเป็นพลเมืองเป็นอย่างมาก และพลเมืองก็รู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนเองภายใต้ขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจน และมีความก้าวหน้าเรื่อยมาจวบจนปัจจุบัน แต่ในสังคมตะวันออกให้ความสนใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองภายหลังยุคสิ้นสุดสงครามเย็น ที่ยังเคลือบแคลงด้วยความหวาดระแวงของอำนาจธิปไตย โดยมีปัจจัยทางจิตสังคมและกระแสโลกาภิวัตน์เป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดความสนใจภายใต้สังคมประชาธิปไตยสมัยใหม่

การกล่าวขานถึง พลเมือง (Citizen) หรือ ความเป็นพลเมือง (Citizenship) ในยุคสังคมกรีกและโรมัน ถือเป็นต้นแบบประชาธิปไตยและมีพัฒนาความเป็นเมืองที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนในรัฐมีความรู้ความเข้าใจสภาพการณ์ทางสังคมกว้างขวางมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการติดต่อสื่อสารระหว่างกันทั้งทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง ดังนั้น สังคมในศตวรรษที่ 21 ก็ยังมีผู้นำในรัฐต่าง ๆ หยิบยกเอา “ความเป็นพลเมือง” เป็นเครื่องมือพัฒนาการอยู่ร่วมกัน และส่งเสริมให้ระบบการเมืองการปกครองจนก้าวไปสู่ความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยมากเท่าใด ก็ย่อมได้รับการยอมรับและช่วยเหลือเกื้อกูลให้สังคมนั้นก้าวไปสู่การพัฒนาประเทศภายใต้ระเบียบโลกใหม่โดยง่าย ทำนองเดียวกันประเทศนั้น ๆ ต้องปลูกฝังรากฐานความรู้ความเป็นพลเมืองให้สืบทอดได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

สังคมไทยยุคใหม่ ต้องทบทวนความเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างความร่มเย็นเป็นสุขระหว่างกัน จึงควรส่งเสริมความรู้ความเข้าใจสาระสำคัญของความเป็นพลเมือง โดย

ใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” เพราะความรู้และความเข้าใจพลเมือง จะเกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติและเสมอภาคได้ จะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมตามพื้นฐานของพลเมืองที่ควรจะเป็นอย่างเหมาะสม และต้องมีหลักคุณธรรมเป็นพื้นฐานแก่กันเป็นสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดพลเมืองที่สำคัญๆ ที่สามารถนำไปสร้างเป็นกรอบในการวิจัยได้ดังนี้

1. ความหมาย

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555) ให้ความหมายว่า พลเมือง หมายถึง กำลังของเมือง หมายถึง คนทั้งหมดซึ่งเป็นกำลังของประเทศ ทั้งทางเศรษฐกิจ การทหารและอำนาจต่อรองกับประเทศอื่น จึงหมายถึงคนที่สนับสนุนเป็นกำลังอำนาจของผู้ปกครอง เป็นคนที่อยู่ในความดูแลของผู้ปกครอง ความเป็นพลเมือง ความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของสมาชิกทางสังคมที่มีต่อรัฐ ซึ่งต่างจากประชาชน ซึ่งมีความหมายว่า คนทั่วไป

อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2551) กล่าวว่า การให้ความหมายของพลเมือง มีการพิจารณาจากประเด็นต่างๆ 4 ประเด็นคือ ประเด็นแรก พลเมือง เป็นคำที่คู่กับคำว่า ชุมชนการเมือง ซึ่งภาษากรีก เรียกว่า polis แต่ปัจจุบันเรียกว่า รัฐ (states) พลเมืองเป็นสมาชิกของชุมชนการเมืองหรือรัฐ ที่ใดที่มนุษย์อยู่ร่วมกัน มีการใช้อำนาจบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนการเมือง มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่อาศัยอยู่ร่วมกัน ก็เป็นสัตว์การเมือง ความเป็นพลเมือง ก็คือการเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนการเมือง ประเด็นที่สองว่าด้วยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ คือ การใช้สิทธิและการปฏิบัติภาระหน้าที่ต่างๆ ให้แก่ชุมชนการเมือง คือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ นั่นคือพลเมืองเป็นผู้ใช้สิทธิและปฏิบัติภาระหน้าที่เหล่านั้นด้วย ประการที่สาม พลเมืองในทัศนะของเพลโต จะต้องมีความดี นั่นคือ มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะมีพลเมืองที่สมบูรณ์ ความรับผิดชอบเกิดได้โดยการปลูกฝัง หรือเรียกว่า การศึกษาที่ทำให้เกิดคุณธรรม ประการที่สี่ การเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ต้องรู้ทั้งวิธีการเป็นผู้ปกครอง และเป็นผู้ถูกปกครอง

นอกจากนี้กล่าวถึง “พลเมืองในสังคมไทย” ว่ามีความเกี่ยวข้องกับคำว่า “ราษฎร” “ประชาชน” และ “พลเมือง” ซึ่งในสมัยโบราณ ประชาชน เป็นไพร่ หรือเป็นทาสเกือบ

ทั้งหมด มีสถานะที่ต่ำ เป็นลูกน้อง เป็นข้าช่วงใช้ขุนนางหรือหรือเจ้าที่ดิน การเมืองสมัยใหม่ได้ปลดปล่อยให้พ้นจากความเป็นไพร่ เป็นทาส ให้กลายเป็น “ราษฎร” หรือเสรีชน มีสถานะทางกฎหมายเท่าเทียม ซึ่งรวมเรียกว่า ราษฎร คำว่า “ประชาชน” เป็นคำไทยมิใช่ในราชการมานานก่อนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีการใช้คำว่า ประชาชน และพลเมือง

ราษฎรและประชาชนในปัจจุบันมีความหมายเกือบจะเหมือนกัน แต่ประชาชนสื่อถึงการเป็นเจ้าของประเทศ และเจ้าของอำนาจอธิปไตยมากกว่าราษฎร ซึ่งราษฎรมีนัยที่เสียเปรียบ ส่วน “พลเมือง” จะหมายถึงประชาชนที่มีสิทธิหน้าที่อย่างสมบูรณ์พร้อม และกล่าวว่าคุณมีพลเมือง เมื่อ พ.ศ. 2479 ซึ่งให้เห็นเสรีภาพ 8 ประการ ได้แก่ เสรีภาพในตัวของบุคคล เหนือสถาน การประกอบอาชีพ ทรัพย์สินของบุคคล ทางศาสนา การประชุม และการสมาคม การเขียนและการโฆษณา การศึกษา และหน้าที่ของประชาชนหรือราษฎรในฐานะพลเมือง ต้องมีความรักชาติ ต้องเคารพกฎหมาย ต้องศึกษาหาความรู้ ต้องเป็นทหาร ต้องเสียภาษีให้แก่ประเทศ ต้องทำงาน และต้องออกไปเลือกตั้ง

โดยสรุปแล้ว “พลเมือง” ไม่ได้หมายถึงแค่ประชาชนที่เกิดมาในรัฐฯ หนึ่งหรือเกิดจากพ่อแม่ที่เป็นพลเมืองในรัฐหนึ่งเท่านั้น แต่หมายถึงประชาชนที่รู้สึกกระตือรือร้นเอาใจใส่การทำงานของรัฐบาล และเป็นประชาชนที่สามารถแก้ไขปัญหาส่วนรวมได้ในระดับหนึ่ง มิใช่รอให้รัฐบาลมาแก้ไขให้

2. พลเมืองในระบบประชาธิปไตย

วรากรณ์ สามโกเศศ (2554) กล่าวว่า “พลเมืองในระบบประชาธิปไตย” มีความแตกต่างจากพลเมืองของระบอบอื่น พลเมืองจะมีคุณสมบัติอย่างไร จะเป็นไปตามที่ผู้มีอำนาจประสงค์จะให้ เป็น ขณะที่ระบอบประชาธิปไตยเจ้าของอำนาจอิสระคือประชาชน ดังนั้น ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอิสระจึงกำหนดชีวิตของตัวเองได้ “ประชาชน” ในระบอบประชาธิปไตย จึงแตกต่างหลากหลายได้ เมื่อแตกต่างหลากหลายได้ จึงต้องเคารพซึ่งกันและกัน และใช้กติกาในการแก้ปัญหา จึงจะสามารถอยู่ร่วมกันและปกครองกันตามวิถีประชาธิปไตยได้

ดังนั้น พลเมืองในระบบประชาธิปไตย จึงหมายถึง สมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพ (Liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ใช้สิทธิเสรีภาพควบคู่กับความ

รับผิดชอบ เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นเคารพความแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาค เคารพกติกา ไม่แก้ปัญหาคับความรุนแรง ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ร่วมรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ และกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบหรือร่วมขับเคลื่อนสังคม และแก้ปัญหาสังคมในระดับต่างๆ ตั้งแต่ในครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศ ระดับอาเซียน และระดับประชาคมโลก

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2554) กล่าวไว้ถึงความสำคัญของการสร้างความเป็นพลเมืองต่อระบอบประชาธิปไตย ว่า “...เป็นที่ยอมรับกันว่าการสร้างความเป็นพลเมือง การเปิดให้การเมือง ภาคพลเมืองมีพื้นที่กว้างขวางขึ้นในการบริหารระดับชาติ และระดับท้องถิ่น เป็นสิ่งจำเป็น จำเป็นเพราะจะนำความชอบธรรมและความเชื่อมั่นกลับมาสู่ประชาธิปไตยอีกประการหนึ่ง และจำเป็นเพื่อการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพแท้จริงให้ประชาธิปไตยอีกประการหนึ่ง เพราะประชาธิปไตยที่ขาดส่วนร่วมอย่างแท้จริงของพลเมืองจะเป็นได้ก็แต่ประชาธิปไตยในรูปแบบที่มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร และผู้แทนราษฎรก็ไปใช้อำนาจของตัวเองไปบริหารบ้านเมือง ประชาธิปไตยในรูปแบบเช่นนี้ ขาดคุณภาพและจิตวิญญาณที่จะสร้างให้เกิดขึ้นได้ก็ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของการเมืองของพลเมืองเท่านั้น คำว่าอำนาจธิปไตยสูงสุดเป็นของปวงชน จะไร้ความหมายโดยสิ้นเชิง หากประชาชนขาดความเป็นพลเมืองที่จะใช้อำนาจนั้น โดยผ่านผู้แทนราษฎรภายใต้การกำกับอย่างมีประสิทธิภาพของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจที่แท้จริง”

นอกจากนี้ได้นำเสนอแนวทางในการ “สร้างความเป็นพลเมือง” และ “การเมืองภาคพลเมือง” ให้เกิดขึ้นได้ด้วยปัจจัย 4 ประการ สรุปได้ดังนี้

1) การสร้างพลังอำนาจทางกฎหมาย หรือเรียกว่า legal empowerment ให้เกิดความเป็นพลเมือง และการเมืองภาคพลเมือง ซึ่งหมายความว่า รัฐธรรมนูญ และตัวบทกฎหมายจะต้องส่งเสริมเรื่องนี้อย่างเป็นทางการ ซึ่งบัญญัติให้รัฐต้องส่งเสริมให้พลเมืองมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศต่างๆ ทั้งระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ให้พลเมืองจัดบริการสาธารณะโดยการมีส่วนร่วมของพลเมืองอย่างแท้จริง ให้พลเมืองมีอำนาจในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ รวมทั้งบัญญัติเรื่อง Civic education หรือพลเมืองศึกษาไว้ด้วย ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ได้เริ่ม

กำหนดไว้ นอกจากนี้ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเสนอร่างกฎหมายต่างๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศ

2) ปัจจัยในการสร้างสำนึกพลเมืองที่เรียกว่า ธรรมของพลเมือง (civic virtue) จะเกิดขึ้นได้ด้วย “การศึกษาที่เป็นทางการ” และ “การเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์จริง” เหมือนว่าเรื่องนี้ ประเทศไทยยังไม่ให้ความสำคัญเท่าใดนักกับพลเมืองศึกษาทั้ง รูปแบบ ด้วยเหตุนี้สถาบันพระปกเกล้าจึงพยายามมีส่วนช่วยในการอุดช่องว่างนี้ โดยผ่านโครงการต่างๆ โดยเฉพาะโครงการ “สร้างสำนึกพลเมือง” (project citizen) ร่วมกับ Center for Civic Education สหรัฐอเมริกา มาเป็นเวลาเกือบ 10 ปี และร่วมกับโรงเรียนต่างๆ ทั่วประเทศเกือบ 500 โรงเรียน และพยายามจัดโครงการต่างๆ เน้นทางด้านพลเมือง

3) การทำให้ความเป็นพลเมืองเกิดขึ้นอย่างแข็งแกร่ง ก็คือ การมีเทคนิค และวิธีการที่ดีเพื่อให้ประชาชนพลเมืองที่สามารถมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม และมีคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นวิธีการแบบการปรึกษาหารือ ที่เรียกว่า consultation หรือสุนทรียสนทนา หรือ dialogue การประชาพิจารณ์ การไต่ถามข้อพิพาท และแม้แต่กระบวนการสร้างความปรองดอง

4) การก่อให้เกิดความสำเร็จในความเข้มแข็งของพลเมืองและการเปิดพื้นที่ทางการเมืองภาคพลเมืองก็คือ “เครือข่ายพลเมือง” และ “พลเมืองศึกษา” ซึ่งจะช่วยให้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่กัน รวมทั้งให้กำลังใจกันส่งเสริมกัน ร่วมมือกัน ในการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่พลเมือง และการเมืองภาคพลเมือง

3. ลักษณะของพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

การเป็นพลเมืองจะมีลักษณะอย่างไรนั้น สังคมจะเป็นผู้กำหนดลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อที่จะได้พลเมืองที่ดี คุณสมบัติของสมาชิกในสังคมจะต้องมีคุณสมบัติพื้นฐานคือ คุณสมบัติทั่วไปของการเป็นพลเมืองดี เช่น ขยัน อดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด รับผิดชอบมีเหตุผล โอบอ้อมอารี มีเมตตา เห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวม และมีคุณสมบัติเฉพาะ คือ คุณสมบัติเฉพาะอย่างที่สังคมต้องการให้บุคคลพึงปฏิบัติ เช่น ต้องการบุคคลที่มีคุณธรรมนำความรู้ ต้องการให้คนในสังคมไทยหันมาสนใจ พัฒนา วิจัยในงานอาชีพด้านการเกษตรให้มากเพราะเป็นพื้นฐานของสังคมไทย (สำนักงาน

เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555, หน้า 13) การปกครองในระบอบ “ประชาธิปไตย” เป็นการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุด แต่การปกครองระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องสร้าง “พลเมือง” ให้สามารถปกครองตนเองได้ ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น ซึ่ง ปรีญา เทวานฤมิตรกุล (2555) ได้อธิบายว่า “พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” จะประกอบไปด้วยลักษณะ 6 ประการคือ

1. รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ ระบอบประชาธิปไตย คือ ระบอบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในประเทศ ประชาชนในประเทศจึงมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศ เมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงเป็นเจ้าของชีวิต และมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเอง ทำนองเดียวกับเจ้าของบ้านมีสิทธิเสรีภาพในบ้านของตน ระบอบประชาธิปไตยจึงทำให้เกิดหลักสิทธิเสรีภาพ และทำให้ประชาชนมีอิสรภาพคือเป็นเจ้าของชีวิตตนเอง “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นไท คือเป็นอิสระชน ที่พึ่งตนเองและสามารถรับผิดชอบได้ และไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจหรือภายใต้ “ระบบอุปถัมภ์” ของผู้ใด เด็กจะเป็น “ผู้ใหญ่” และเป็ “พลเมือง” หรือสมาชิกคนหนึ่งของสังคมได้อย่างแท้จริง เมื่อสามารถรับผิดชอบตนเองได้

2. เคารพหลักความเสมอภาค ประชาธิปไตย คือ ระบอบการปกครองที่อำนาจสูงสุดในประเทศเป็นของประชาชน ดังนั้น ในระบอบประชาธิปไตยไม่ว่าประชาชนจะแตกต่างหรือสูงต่ำกันอย่างไร ไม่ว่าจะร่ำรวยหรือยากจน จะจบดอกเตอร์หรือจบ ป.4 จะมีอาชีพอะไร จะเป็นเจ้านายหรือเป็นลูกน้อง ทุกคนล้วนแต่เท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศ “พลเมือง” จึงต้องเคารพหลักความเสมอภาค และจะต้องเห็นคนเท่าเทียมกัน คือเห็นคนในแนวระนาบ (Horizontal) เห็นตนเท่าเทียมกับคนอื่นและเห็นคนอื่นเท่าเทียมกับตน ไม่ว่าจะยากดีมีจน ทุกคนล้วนมีศักดิ์ศรีของความเป็นเจ้าของประเทศอย่างเสมอกัน ถึงแม้จะมีการพึ่งพาอาศัยแต่จะเป็นไปอย่างเท่าเทียม ซึ่งจะแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากสังคมแบบอำนาจนิยมในระบอบเผด็จการ หรือสังคมระบบอุปถัมภ์ ซึ่งโครงสร้างสังคมจะเป็นแนวตั้ง (vertical) ที่ประชาชนไม่เสมอภาค ไม่เท่าเทียม ไม่ใช่อิสระชน และมองเห็นคนเป็นแนวตั้ง มีคนที่อยู่สูงกว่า และมีคนที่อยู่ต่ำกว่า โดยจะยอม

คนที่อยู่สูงกว่า แต่จะเหยียดคนที่อยู่ต่ำกว่า ซึ่งมีใช้ลักษณะของ “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย

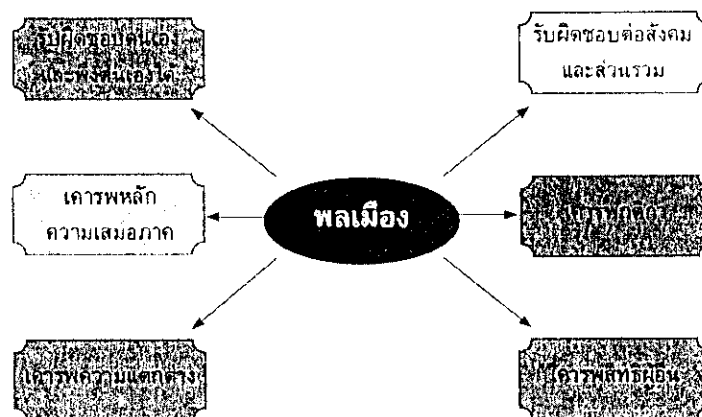
3. การพบความแตกต่าง เมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงมีเสรีภาพในประเทศของตนเอง ระบอบประชาธิปไตยจึงให้เสรีภาพ และยอมรับความหลากหลายของประชาชน ประชาชนจึงแตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเลือกอาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา หรือความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้น เพื่อมิให้ความแตกต่าง นำมาซึ่งความแตกแยกในสังคม “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องยอมรับและเคารพความแตกต่างของกันและกัน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ถึงแม้จะแตกต่างกัน และจะต้องไม่มีการใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เห็นแตกต่างไปจากตนเอง ถึงแม้จะไม่เห็นด้วย แต่จะต้องยอมรับว่าคนอื่นมีสิทธิที่จะแตกต่างหรือมีความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากเราได้และต้องยอมรับโดยไม่จำเป็นต้องเข้าใจว่าทำไมเขาถึงเชื่อหรือเห็นแตกต่างไปจากเรา “พลเมือง” จึงคุยเรื่องการเมืองกันในบ้านได้ถึงแม้จะเลือกพรรคการเมืองคนละพรรค หรือมีความคิดเห็นทางการเมืองคนละข้างกัน

4. การพลีสิทธิผู้อื่น ในระบอบประชาธิปไตย ทุกคนเป็นเจ้าของประเทศทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพ แต่ถ้าทุกคนใช้สิทธิโดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเอง หรือเอาแต่ความคิดของตนเองเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงสิทธิผู้อื่น หรือไม่สนใจว่าจะเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ใด ย่อมจะทำให้เกิดการใช้สิทธิที่กระทบกระทั่งกันจนไม่อาจจะอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกต่อไปได้ ประชาธิปไตยก็จะกลายเป็นอนาธิปไตย เพราะทุกคนเอาแต่สิทธิของตนเองเป็นใหญ่ สุดท้ายประเทศชาติย่อมจะไปไม่รอด สิทธิในระบอบประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องมีขอบเขต คือมีสิทธิและใช้สิทธิได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องเคารพสิทธิผู้อื่นและจะต้องไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น

5. การพหุติกา ประชาธิปไตยต้องใช้กติกา หรือกฎหมายในการปกครองไม่ใช่อำเภอใจหรือใช้กำลัง โดยทุกคนต้องเสมอภาคกันภายใต้กติกานั้น แต่ถึงแม้จะมีกฎหมาย หรือมีกติกาแต่หากว่าประชาชนไม่เคารพ หรือไม่ปฏิบัติตาม กติกาก็หาไม่ประโยชน์อันใดไม่ ระบอบประชาธิปไตยจึงจะประสบความสำเร็จได้ต่อเมื่อมี “พลเมือง” ที่เคารพกติกา และยอมรับผลของการละเมิดกติกา “พลเมือง” จึงต้องเคารพ

“กตিকা” ถ้ามีปัญหาหรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้นก็ต้องใช้วิถีทางประชาธิปไตยและใช้กตিকাในการแก้ไขไม่เล่นนอกกตিকা และไม่ใช้กำลังหรือความรุนแรง

6. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ประชาธิปไตยมิใช่ระบอบการปกครองตามอำเภอใจ หรือใครอยากจะทำอะไรก็ทำโดยไม่คำนึงถึงส่วนรวม ดังนั้น นอกจากจะต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และรับผิดชอบต่อผู้อื่นแล้ว “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยยังจะต้องใช้สิทธิเสรีภาพของตนโดยรับผิดชอบต่อสังคมด้วย โดยเหตุที่สังคมหรือประเทศชาติมิได้ดีขึ้นหรือแย่ลงโดยตัวเอง หากสังคมจะดีขึ้นได้ก็ด้วยการกระทำของคนในสังคมและที่สังคมแย่ลงไปก็เป็นเพราะการกระทำของคนในสังคม “พลเมือง” จึงต้องตระหนักว่าตนเองเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม และรับผิดชอบต่อการกระทำของตน “พลเมือง” จึงไม่ใช่คนที่ใช้สิทธิเสรีภาพตามอำเภอใจ แล้วทำให้สังคมเสื่อมลงหรือเลวร้ายลงไป หากเป็นผู้ที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยต้องตระหนักอยู่เสมอว่าการกระทำใด ๆ ของตนเองย่อมมีผลต่อสังคมและส่วนรวม “พลเมือง” ต้องรับผิดชอบต่อสังคมและมองตนเองเชื่อมโยงกับสังคม เห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหานั้น โดยเริ่มต้นที่ตนเอง หรือร่วมแก้ปัญหา ด้วยการไม่ก่อปัญหา และลงมือทำด้วยตนเอง ไม่ใช่เอาแต่เรียกร้องคนอื่น หรือเรียกร้องแต่รัฐบาลให้แก้ปัญหาแล้วตนเองก็ก่อปัญหานั้นต่อไป ดูภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ลักษณะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ที่มา : ปริญา เทวานฤมิตรกุล (2555)

4. พฤติกรรมของพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย

บุคคลที่เป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย จะมีพฤติกรรมที่สำคัญ 3 ด้าน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555, หน้า 25 - 28) ดังนี้

ด้านการยอมรับ เป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพซึ่งกันและกัน เคารพในระเบียบกฎเกณฑ์หรือระเบียบ ข้อบังคับของสังคมส่วนรวม การประพฤติตน เป็นผู้มีการยอมรับปฏิบัติได้ ดังนี้

1. เคารพบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะบิดามารดาซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิด เคารพญาติ ผู้ใหญ่ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย และผู้สูงอายุ เคารพครูอาจารย์ และเพื่อน ๆ โดยแสดงความเคารพและกล่าวคำทักทายด้วยคำสุภาพ
2. เคารพกฎระเบียบทางสังคม เช่น ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศ
3. เคารพสิทธิของผู้อื่น เช่น ไม่ทำร้ายผู้อื่นโดยเจตนาไม่เอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตนโดยไม่ได้รับอนุญาต ไม่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียง เป็นต้น
4. เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น เช่น ควรฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความตั้งใจ และไตร่ตรองก่อนตัดสินใจว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่อ และไม่ควรมีถือความคิดเห็นของตนเองว่าถูกเสมอไป
5. เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งถือเป็นสถาบันที่สำคัญสูงสุดของประเทศ

ด้านสามัคคีธรรม เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคล ซึ่งอยู่ร่วมกันในสังคม และมีการทำงานร่วมกัน มีการประสานประโยชน์ของหน่วยงานและองค์กรร่วมกัน มีลักษณะการร่วมคิด ร่วมทำหรือทำงานเป็นทีมด้วยความเต็มใจเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และตั้งใจปฏิบัติงานนั้นให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดการ ประพฤติตนเป็นผู้มีสามัคคีธรรม ปฏิบัติได้ ดังนี้

1. ร่วมกันคิด ช่วยกันวางแผน และร่วมกันทำงานด้วยความเต็มใจ
2. ร่วมกันรับผิดชอบ ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ
3. ร่วมกันติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
4. ร่วมกันปรับปรุง มีการแก้ไขพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ

5. ร่วมกันทำงาน โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

ด้านปัญญาธรรม เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกในด้านของผู้ใช้สติปัญญา ใช้เหตุผล และความถูกต้องในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การใช้ความรู้และสติปัญญาจากการศึกษาเล่าเรียนมาประกอบอาชีพ หรือพัฒนาครอบครัว ชุมชน และสังคมของเราให้น่าอยู่ เป็นต้น การประพฤติตนเป็นผู้มีปัญญาธรรม ปฏิบัติได้ ดังนี้

1. มีความคิดกว้างไกล โดยรับฟังข่าวสารและความคิดเห็นของผู้อื่น
2. ใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหามากมาย ไม่นำอารมณ์หรือความรู้สึกส่วนตัวมาใช้ตัดสินปัญหา
3. แสดงความคิดเห็น โดยปราศจากอคติ
4. รู้จักการคิด มีการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์อย่างมีเหตุผล
5. รู้จักโต้แย้งด้วยเหตุผล ถ้ามีการโต้แย้งในหมู่คณะให้ใช้เหตุผล และสติปัญญา เพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งยอมรับฟัง ไม่ใช้อารมณ์มาเป็นตัวตัดสินปัญหา

5. แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555, หน้า 36 - 38) มีแนวทางดังนี้

5.1 การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย โดยบุคคลมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งรัฐธรรมนูญได้ระบุไว้กว้างๆ แต่มีความหมายครอบคลุมกฎหมายทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นกฎหมายเอกชน มหาชน หรือกฎหมายระหว่างประเทศรวมทั้งกฎหมายระดับต่างๆ เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง เป็นต้น เมื่อเราต้องเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับกฎหมายใดก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมายนั้นๆ อย่างเคร่งครัด เพราะกฎหมายแต่ละฉบับนั้นได้มีการร่างและประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษาอย่างเปิดเผยต่อสาธารณชน จึงเป็นหน้าที่ของชาวไทยทุกคนที่จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องกฎหมายเพื่อไม่ให้เสียเปรียบหรือได้รับโทษโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์

5.2 การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวัฒนธรรมไทย โดยวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมในการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ความก้าวหน้า คนส่วนใหญ่ยอมรับว่าเป็นสิ่งดีงาม โดยสร้างเป็นกฎเกณฑ์แบบแผน เพื่อ

นำไปปฏิบัติให้เป็นไปตามรูปแบบเดียวกันถือเป็น “มรดกแห่งสังคม” เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้รับมาจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลัง จนเป็นวิถีของสังคมเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ เช่น กริยาทำทาง การพูด การเขียน การแต่งกาย มารยาทต่างๆ เป็นต้น

5.3 การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามประเพณีไทย โดยขนบธรรมเนียมประเพณีคือ สิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาและถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่ดีงามของแต่ละสังคมอาจเหมือนกัน คล้ายกัน หรือแตกต่างกันก็ได้ และสิ่งที่ดีงามของสังคมหนึ่ง เมื่อเวลาผ่านไป สังคมนั้นอาจเห็นเป็นสิ่งไม่ดีงามก็ได้ วัฒนธรรมและประเพณีไทย เป็นกิจกรรมที่สืบทอดมายาวนานและสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งดีควรอนุรักษ์ไว้ เช่น ประเพณีการบวช การแต่งงาน การเผาศพ การทอดกฐิน การเข้าพรรษา รวมถึงประเพณีท้องถิ่นที่นิยมปฏิบัติกันในแต่ละท้องถิ่น เช่น ภาคกลางมีประเพณีวิ่งควาย อุ้มพระดำน้ำ ทำขวัญข้าว ภาคใต้มีประเพณีชักพระ แห่ผ้าขึ้นพระราชดู ภาคเหนือมีประเพณีรดน้ำคำหัว ปอยส่างลอง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีประเพณีไหลเรือไฟ บุญบั้งไฟ แห่เทียนเข้าพรรษา แห่ผ้าขึ้นโขน เป็นต้น

อีกทั้ง ประชาชนในฐานะผู้เป็นพลเมืองจะต้องทำหน้าที่ในการตรวจสอบและช่วยกันนำเสนอข้อมูลที่เป็นจริงต่อสังคม ซึ่งจุดเริ่มต้นของการเป็นพลเมือง (นิภาพรณเจนสันติกุล, 2556, หน้า 53 – 54) คือ

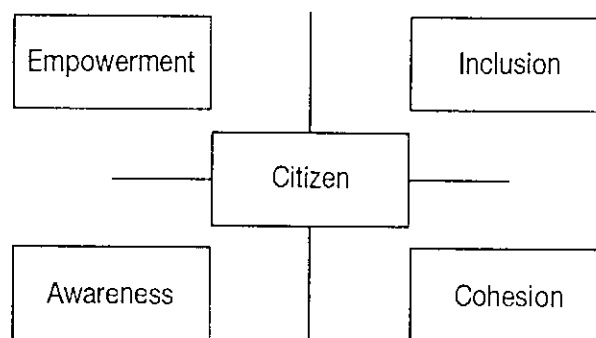
1. การตระหนัก (awareness) ในเรื่องของการเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุด เช่น การให้การศึกษา การกำหนดกฎเกณฑ์มาตรฐานทางสังคมผ่านกระบวนการปฏิสังสรรค์ทางสังคม (Social Practice) ด้วยการเริ่มต้นตั้งแต่เด็กในการฝึกระเบียบวินัย ปลูกฝังอุดมการณ์ความเป็นประชาธิปไตยให้กับประชาชนทุกระดับได้เรียนรู้และตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่ของตนเอง

2. การร้อยเรียง (cohesion) เป็นการร้อยเรียงเรื่องของการตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่ของความเป็นพลเมือง เพื่อให้ประชาชนสามารถแสดงบทบาทของพลเมืองในรูปแบบต่างๆตามระบบ

3. การร่วมกัน (inclusion) เป็นการสร้างความเชื่อร่วมกัน ในเรื่องของสิทธิหน้าที่ของประชาชน เพื่อให้เกิดความไว้วางใจและพลังการขับเคลื่อนร่วมกันบนความแตกต่างของปัจเจกบุคคลที่มีสิทธิและเสรีภาพในลักษณะกลุ่มร่วมกัน (collective group)

4. การเสริมพลังอำนาจ (empowerment) ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองที่ไม่ใช่แค่การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่ต้องครอบคลุมถึงสิทธิในการออกเสียงประชามติ สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง สิทธิในการจัดตั้งพรรคการเมือง สิทธิที่จะยื่นถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่งและสิทธิในการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย เป็นต้น

ซึ่งองค์ประกอบทั้งสี่ส่วนในภาพที่ 2 นี้จะต้องมีการปฏิสังสรรค์ มีการสื่อสารที่เป็นเครื่องมือของการเมืองภาคพลเมืองในการทำความเข้าใจถึงบทบาทและสถานะของการเป็นพลเมืองในรัฐอย่างแท้จริง ซึ่งงานวิจัยของไพโรจน์ พลเพชร (2547, หน้า, 371-372) ได้ศึกษาเรื่องสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ พบว่า ประชาชนโดยส่วนมากขาดโอกาสการเรียนรู้หลักการ สิทธิเสรีภาพ การไม่ตระหนักรู้และมีจิตสำนึกความเป็นเจ้าของสิทธิเสรีภาพ และการไม่สามารถรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งพอ จึงจำเป็นอย่างที่จะต้องสร้างโอกาสการเรียนรู้การได้รับข้อมูลข่าวสาร การปลูกฝังจิตสำนึกในการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชน ดูภาพที่ 3

ภาพที่ 3 จุดเริ่มต้นของการสร้างความเป็นพลเมือง
ที่มา : นิภาพรณ เจนสันติกุล (2556, หน้า 54)

จากภาพที่ 3 จะเห็นได้ว่าข้อมูลข้างต้น จะสอดคล้องกับแนวคิดของ Arendt ที่กล่าวว่า ความเป็นพลเมือง คือ วิถีทางที่ประชาชนสัมพันธ์กับอำนาจ กฎหมาย รัฐบาล และรวมทั้งการร่วมมือซึ่งกันและกันในกลุ่มพลเมืองด้วยกันเองในชีวิตประจำวัน สำหรับ Arendt แล้ว ชีวิตสาธารณะ จึงมีสาระอยู่ที่ความเป็นพลเมือง ซึ่งถ้าถือว่า ประชาธิปไตยเป็นเรื่องของรูปแบบทางการปกครอง (form of government) (ศศิประภา จันทะวงศ์, 2552, หน้า 31) การเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์จำต้องรู้วิธีการเป็นผู้ปกครอง (ruler) และเป็นผู้ถูกปกครอง (ruled) นั้นหมายความว่าไม่มีผู้ใดยึดครองตำแหน่งหนึ่ง ตลอดชีวิต แต่จะต้องมีการผลัดเปลี่ยนกัน เนื่องจากทุกคนเข้ามามีส่วนร่วม ทุกคนตัดสินใจร่วมกัน (Heater, 1990, p. 2) เพราะการที่ประชาชนตระหนักในเรื่องของสิทธิหน้าที่ และการทำให้เกิดความเป็นพลเมืองอย่างแท้จริงแล้ว ยังมีส่วนช่วยในการจัดการ ครอบครอง และทำให้การเมืองมีความมั่นคงและมีประสิทธิภาพอันเป็นการแสดงความเป็นพลเมืองผ่านกฎหมายในระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้รัฐบาลได้เห็นถึงความ ต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

6. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในสังคมไทย

สิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้สังคมไทยมีความสุขและอยู่ร่วมกันโดยสันติสุข คือคนไทยทุกคนต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในสังคมไทย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555, หน้า 39 - 42) มี ดังนี้

6.1 การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีในครอบครัว ซึ่งครอบครัวประกอบด้วยบุคคลหลักๆ คือ บิดามารดาและบุตรธิดา การที่ครอบครัวจะมีความสุข สมาชิกภายในครอบครัวต้องปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ทำดีต่อกัน คือ บิดามารดาควรปฏิบัติต่อบุตรโดยเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนให้ทำสิ่งที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรมไม่ให้ประพฤติชั่วส่งผลเสียให้เลยเรียน สอนมารยาทที่ดีงามในสังคม ไม่ลงโทษโดยใช้ความรุนแรง เป็นต้น ในขณะที่บุตรพึงปฏิบัติต่อบิดามารดาโดยมีความกตัญญูกตเวที เลี้ยงดูบิดามารดาช่วยกิจการของครอบครัว ประพฤติตนเป็นคนดี เป็นต้น นอกจากนี้สามีและภรรยา ควรปฏิบัติตนให้เหมาะสมต่อกัน โดยยกย่องให้เกียรติซึ่งกันและกัน เคารพและซื่อสัตย์ไว้นอกใจ รู้จักขยับใช้จ่ายอย่างประหยัด มีเหตุผลและมีความเข้าใจกัน

6.2 การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีในโรงเรียน ซึ่งสมาชิกในโรงเรียนประกอบด้วย ครู ลูกศิษย์ เพื่อนๆ เป็นต้น สมาชิกที่ดีต้องปฏิบัติตนต่อกัน โดยครูมีหน้าที่อบรมสั่งสอนวิชาความรู้ ศึกษามารยาทต่าง ๆ ให้แก่ศิษย์ให้เป็นคนเก่ง คนดี นอกจากนี้ยังต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีเมตตา มีความยุติธรรมปฏิบัติตนต่อลูกศิษย์ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ส่วนลูกศิษย์ ควรปฏิบัติต่อครูโดยประพฤติตนเป็นคนว่านอนสอนง่าย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ขยันตั้งใจเรียน มีความกตัญญูกตเวที ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น นอกจากนี้ นักเรียนทุกคนควรปฏิบัติต่อกันในฐานะเพื่อนโดยมีน้ำใจเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน มีความรักใคร่สามัคคี ซื่อสัตย์ต่อกัน

6.3 การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีในท้องถิ่น การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีในท้องถิ่น เช่น ให้ความร่วมมือในการรักษาความสะอาด และพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่ เสียภาษีให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ติดตามดูแลและตรวจสอบการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ช่วยกันอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และร่วมกันป้องกันอาชญากรรม ภัยจากสารเสพติด เป็นต้น

6.4 การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีของประเทศ การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีของประเทศ เช่น ไม่ปฏิบัติตนอันเป็นการละเมิดหรือกระทบถึงสิทธิของบุคคลอื่น ไม่รวมตัวกันในทางที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีงามของประชาชน ชำรงรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เสียภาษีอากร และมีส่วนร่วมในหน่วยราชการหรือการป้องกันประเทศ เป็นต้น

7.การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

การสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย วรากรณ์ สามโกเศศ (2554) เสนอว่าหลักการสำคัญของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ควรมุ่งเน้น “ความเป็นประชาธิปไตย” ไม่ใช่การเรียนรู้ประชาธิปไตย การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง จึงไม่ใช่การสอนด้วยการ “บรรยาย” แต่ผู้สอนต้องพัฒนาการสอนในรูปของ “กิจกรรม” และ “การลงมือปฏิบัติ” หรือการเรียนการสอนผ่าน “กระบวนการวิเคราะห์ ปฏิบัติ” เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงที่มีนัยสำคัญมากขึ้น สำหรับกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว “ผู้สอน” จะเป็น “วิทยากรกระบวนการ” มีหน้าที่เชื่อมโยงการเรียนรู้

ประสบการณ์จริงในวิถีชีวิต ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจในความเป็นพลเมือง และการพัฒนาประชาธิปไตยจนก้าวไกลไปถึงการมี จิตสำนึก มีจิตวิญญาณประชาธิปไตย

อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2551) กล่าวว่า ประชาธิปไตยจะยั่งยืนได้ ต้องสร้าง พลเมืองด้วยการศึกษา สร้างพลเมืองให้มีสำนึกส่วนรวม การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง (civic education) มุ่งที่สร้างคนให้มีคุณลักษณะความเป็นพลเมือง (citizenship) ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่า พลเมือง (citizen) จะต้องมีความกระตือรือร้นและมีความสำนึก ที่จะมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนโยบายสาธารณะทุกระดับ เพื่อที่จะนำประโยชน์สุขมาสู่ตนเองในฐานะปัจเจกบุคคลและต่อสังคมส่วนรวม การที่ สมาชิกของสังคมจะมีลักษณะของพลเมืองดังกล่าวได้ จะต้องมีความรู้สำหรับพลเมือง (civic knowledge) คุณธรรมสำหรับพลเมือง (civic virtue) มีธรรมาธิปไตย และทักษะ สำหรับพลเมือง (civic skill) ซึ่งรวมถึงทักษะทางสติปัญญา (intellectual skills) และ ทักษะการมีส่วนร่วม (participatory skill) อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ได้กล่าวถึง โรงเรียนกับการสร้างพลเมือง ว่าโรงเรียนเป็นสถาบันของ การกล่อมเกลากการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่สำคัญ โดยอาจแบ่งออกเป็นความรู้สำหรับ พลเมือง อาทิ ความรู้เกี่ยวกับ สิทธิของพลเมือง ทักษะสำหรับพลเมือง และคุณธรรม สำหรับพลเมืองซึ่งสามารถจัดได้ทั้งในโรงเรียน และนอกระบบการศึกษา เช่นการจัด กลุ่มฝึกอบรม และเป็นไปได้ทั้งการศึกษาที่เป็นทางการ เช่นการจัดชั้นเรียน และไม่เป็น ทางการ เช่น การทำงานร่วมกัน

ดังนั้น พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จะต้องเป็นพลเมืองที่ (1) มีอิสรภาพ พึ่งตนเองได้ (2) เคารพตนเอง เคารพผู้อื่น คำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพส่วนบุคคล ส่วนรวม (3) เคารพความแตกต่าง รวมทั้งความเห็นต่าง (4) รับผิดชอบตนเอง และสังคม (5) เคารพ กฎหมายกติกา

สำหรับการศึกษาเพื่อสร้างความพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้น ต้องให้ พลเมืองได้ (1) มี “ความรู้” มีความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครองระบอบ ประชาธิปไตย หลักการ แนวคิดวัฒนธรรมประชาธิปไตย และลักษณะของความ พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มีอิสรภาพพึ่งตนเอง เคารพตนเอง เคารพผู้อื่น มีความ

กระตือรือร้น มีคุณธรรม เพื่อให้เกิดค่านิยมประชาธิปไตย (2) มี “ทักษะ” ที่เกิดจากประสบการณ์จากการปฏิบัติจริงร่วมกับชุมชน เกิดเป็นทักษะทางการเมืองที่ (3) มีทัศนคติ เจตคติที่ดีจากการเรียนรู้เนื้อหา สาระ และผ่านกระบวนการ การคิดวิเคราะห์ การแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วม ยอมรับความเห็นต่าง เป็นต้น และผู้เรียนได้รับความสุข สร้างสรรค์และอยากเข้าไปมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมอื่นต่อไป

กล่าวโดยสรุป สังคมไทยจะมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้นั้นคนไทยทุกคนจะต้องตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตน ด้วยความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ และสอดคล้องกับหลักธรรม วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ การเป็นพลเมืองที่เคารพกฎหมาย เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคม และกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนและสังคม มีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต รวมทั้งรู้ถึงบทบาททางสังคมที่ตนดำรงอยู่ซึ่งสมาชิกทุกคนในสังคมย่อมต้องมีบทบาทหน้าที่ตามสถานภาพของแต่ละคนแตกต่างกัน ถ้าสมาชิกทุกคนในสังคมได้ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องแล้ว จะได้ชื่อว่าเป็น “พลเมืองที่ดีของสังคมและของประเทศชาติ” ปัจจุบันนี้ สังคมประชาธิปไตยของไทยมีการเรียกร้อง สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคเพื่อความเท่าเทียมกันมากเกินไปจนลืมหน้าที่ของตน ซึ่งสิทธิและหน้าที่เป็นสิ่งที่คู่กัน เมื่อมีสิทธิก็ต้องมีหน้าที่ พลเมืองของทุกประเทศมีทั้งสิทธิและหน้าที่ แต่จะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับกฎหมายของประเทศนั้นๆ หน้าที่เป็นภารกิจที่ทุกคนต้องกระทำเพื่อสร้างคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เมื่อเกิดมาเป็นคน ค่าของคนอยู่ที่การปฏิบัติหน้าที่ โดยมีความรับผิดชอบต่อหัวใจสำคัญ และต้องสอดคล้องกับบทบาททางสังคมที่แต่ละบุคคลดำรงอยู่ เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่อย่างมีคุณค่า และเป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งอาจเป็นหน้าที่ตามหลักกฎหมาย หลักศีลธรรม วัฒนธรรมประเพณี และเมื่อทุกคนปฏิบัติได้เช่นนี้แล้วสังคมไทยก็จะเป็นสังคมพลเมืองที่มีความเข้มแข็ง เป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศอย่างแท้จริง

3. แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย

1. ความหมาย

คำว่า “ประชาธิปไตย” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 บัญญัติคำว่า “ประชาธิปไตย” ภายใต้อำนาจเรื่อง “ประชา” โดยระบุว่า “ประชาธิปไตย” น. (หมายถึงคำนาม) หมายถึงระบอบการปกครองที่ถือมติ ปวงชนเป็นใหญ่ การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่

“ประชาธิปไตย” แปลจากคำภาษาอังกฤษว่า “democracy” ซึ่งนำมาจากภาษากรีกโบราณว่า “demokratia” ซึ่งคำว่า “demokratia” มาจากการผสมของคำว่า demos ซึ่งแปลว่าประชาชน และคำว่า kratein หรือ kratos แปลว่า ปกครอง ดังนั้นคำรากศัพท์ดั้งเดิม demokratia หรือ democracy จึงแปลว่า การปกครองโดยประชาชน

วิสุทธ์ โภธิแท่น (2551) ให้ความหมายว่า ประชาธิปไตยเป็นระบบการเมือง และระบอบการปกครองที่ประชาชนทั้งหลายปกครองตัวเองร่วมกัน

2. หลักการสำคัญของระบอบประชาธิปไตย

หลักการสำคัญของระบอบประชาธิปไตยเป็นแนวคิดที่กล่าวถึงลักษณะสำคัญของระบอบประชาธิปไตยไว้ ซึ่ง วิสุทธ์ โภธิแท่น เสนอว่าหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยประกอบด้วย หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน หลักเสรีภาพ หลักเสมอภาค และหลักภราดรภาพ สรุปได้ ดังนี้ (วิสุทธ์ โภธิแท่น, 2551)

2.1 หลักการว่าด้วยอำนาจอธิปไตยของปวงชนชาวไทย (popular sovereignty or sovereignty of the people) ประชาธิปไตยเป็นอำนาจอสูงสุดในการปกครองประเทศ หรืออำนาจอเป็นของประชาชนทุกคน และประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอเป็นผู้ร่วมกันใช้อำนาจอนี้ ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเอง ซึ่งแสดงออกในเรื่องต่างๆ ที่สำคัญ เช่น การที่ประชาชนมีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งหลายของสังคมไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางการเมือง กิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องและส่วนร่วมนั้นเป็นไปโดยสมัครใจ เช่น การเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมในการรวมตัวกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่ม

2.2 อิทธิพลการมีส่วนร่วมในการรวมตัวเป็นพรรคการเมือง ซึ่งระบอบประชาธิปไตยสนับสนุนให้มีการรวมตัวเป็นกลุ่มและดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์

ของกลุ่มที่กำหนดไว้ (1) การปกครองโดยเสียงข้างมากที่เคารพสิทธิของฝ่ายข้างน้อย (majority rule with respect to minority rights) ระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองตัวเองร่วมกันของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน การตัดสินใจร่วมกันของประชาชนในเรื่องต่างๆ นั้น ย่อมต้องมีการปรึกษาหารือกัน แต่เนื่องจากคนเราแต่ละคนมีความรู้สึกนึกคิดแตกต่างกัน แต่ในระบอบประชาธิปไตยนั้นย่อมถือว่า “นักประชาธิปไตย” ย่อมมี “ความเห็นพ้องต้องกันที่จะไม่เห็นด้วยกันได้” (agreement to disagree) ดังนั้นเพื่อให้การตัดสินใจเป็นข้อยุติที่จะกระทำเรื่องต่างๆ เป็นไปอย่างทันการและมีประสิทธิภาพ การตัดสินใจโดยถือตามเสียงข้างมากจึงเป็นหลักเกณฑ์ที่ต้องยอมรับ (2) การยอมรับการมีฝ่ายค้าน (acceptance of opposition) หลักการยอมรับสิทธิของฝ่ายเสียงข้างน้อยนี้ นำมาซึ่งหลักเกณฑ์ที่สำคัญมากของระบอบประชาธิปไตย คือ การยอมรับการเกิดขึ้น การคงอยู่ และการดำเนินการของกลุ่มการเมือง หรือพรรคการเมืองที่ไม่ใช่พวกเดียวกับรัฐบาล ที่เรียกว่า ฝ่ายค้าน

2.3 หลักการว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ (rights, liberty or freedom) หลักการว่าด้วยสิทธิเสรีภาพเป็นหลักการที่สำคัญ มี 3 อย่าง คือ สิทธิ (rights) เสรีภาพ (liberty) และอิสรภาพ (freedom) ซึ่ง สิทธิ หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้เสรีภาพ หมายถึง โอกาสที่จะเลือกทำหรือไม่ทำระหว่างทางเลือกหลายทางตามความปรารถนาของตน โดยปราศจากข้อบังคับ หรือ ข้อจำกัด มีเฉพาะข้อจำกัดโดยกฎหมายเท่านั้น อิสรภาพ หมายถึง การทำหรืองดเว้นที่จะทำสิ่งใดก็ได้ที่ไม่ละเมิดผู้อื่น มีประเด็นสำคัญเกี่ยวข้อง (1) เสรีภาพในการคิดและแสดงออก (freedom of thought and expression) หมายถึง แต่ละคน หรือแม้แต่กลุ่มคนแต่ละคนมีอิสระ ในการคิด และแสดงออกซึ่งความคิดตนได้อย่างเต็มที่ตราบใดที่การคิดและการแสดงออกดังกล่าวไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น คือไม่ทำให้ผู้อื่นเสียหายเดือดร้อน (2) สิทธิในการเป็นราษฎรของรัฐ (rights to citizenship) หมายถึง การที่คนๆ หนึ่งเป็นราษฎรของรัฐใด คือ มีสัญชาติ (nationality) หรือชาติตามกฎหมายของรัฐใด คนๆ นั้นย่อมมีสิทธิได้สัญชาติเป็นราษฎรของรัฐนั้น หรือคนๆ หนึ่งถือกำเนิดภายใต้ดินแดนที่อยู่ภายใต้อธิปไตยของรัฐใด คนๆ นั้นย่อมมีสิทธิได้สัญชาติเป็นราษฎรของรัฐนั้น และย่อมมีสิทธิอื่นๆ ไม่ว่าสิทธิทางการเมือง สิทธิทางสังคม และสิทธิทางเศรษฐกิจ เสมอภาคกันกับราษฎรคนอื่น (3) เสรีภาพ

ในการเลือกตั้ง (rights to vote or freedom to vote) หมายถึง การที่ราษฎรของรัฐ ผู้มีคุณสมบัติพื้นฐานที่จำเป็นของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ได้รับสิทธิในการเลือกตั้งเท่าเทียมกัน (4) เสรีภาพในการนับถือศาสนา (freedom of religion or freedom of religious) หมายถึงคนมีอิสระที่จะเชื่อ หรือไม่เชื่อ นับถือหรือไม่นับถือศาสนาใดก็ได้ ครอบงำที่ไม่ทำให้เกิดความเสียหาย หรือเดือดร้อนรำคาญต่อผู้อื่น (5) เสรีภาพในการเคลื่อนไหว หรือย้ายที่อยู่ (freedom of movement) หมายถึงราษฎรของรัฐ และแม้แต่คนต่างด้าวที่เข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมายของรัฐนั้นย่อมมีอิสระที่จะไปไหนมาไหน ตั้งบ้านเรือนอยู่ในรัฐนั้นโดยไม่จำเป็นต้องขออนุญาต เว้นแต่ในสถานที่หวงห้าม (6) เสรีภาพในการประชุม ชุมนุม ในการรวมตัวเป็นกลุ่ม หรือ หรือสมาคม (freedom of assembly or association) หมายถึงคนทั้งหลายมีอิสระที่จะประชุม ชุมนุมกันโดยสงบ และปราศจากอาวุธครอบงำที่การชุมนุมนั้น ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อแก่บุคคลอื่น (7) เสรีภาพที่จะไม่ถูกรัฐ หรือใครกระทำต่อคนตามอำเภอใจ (freedom from arbitrary treatment by a state or anybody) หมายถึงทุกคนที่อยู่ในรัฐไม่ว่าเป็นราษฎร หรือ คนต่างด้าว ต้องได้รับหลักประกันจากรัฐว่าตนเองจะไม่ถูกรัฐ เจ้าหน้าที่ใด กระทำโดยไม่มีอำนาจตามกฎหมาย หรือกล่าว อีกนัยหนึ่งคือเสรีภาพจากการไม่ต้องหวาดกลัว (8) เสรีภาพด้านอื่นๆ (other personal freedom) หมายถึงคนแต่ละคนย่อมมีอิสระในความเป็นอยู่และกระทำการส่วนตัวใดๆ ของตนที่ไม่ละเมิดผู้อื่น

2.4 หลักการว่าด้วยความเสมอภาค (equality) หมายถึง ความเสมอภาคตามระบอบประชาธิปไตย คือการที่ราษฎรทุกคนในประเทศมีความเสมอภาคหรือเท่าเทียมกันในด้านพื้นฐาน โดยไม่นำเรื่อง เชื้อชาติ สีผิว รูปร่างหน้าตา ฐานะ ศาสนา ภาษาพูดมาเป็นข้อจำกัด ได้แก่ (1) ความเสมอภาคทางการเมือง (political equality) (2) ความเสมอภาคทางกฎหมาย (equality before the law) หมายความว่า ระบบการบัญญัติกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการวินิจฉัยกฎหมายต้องมีลักษณะความเป็นมาตรฐานสากล (3) ความเสมอภาคทางโอกาส (equality of opportunity) หมายความว่า ราษฎรทุกคนในสังคมมีโอกาสอย่างเต็มที่ (เมื่อเปรียบเทียบแล้ว) ที่จะแสดงออกถึงศักยภาพ ในความสามารถของตน ในการดำเนินชีวิตของตนโดยสุจริต เพื่อให้ตนได้บรรลุวัตถุประสงค์โดยสุจริตของตน (4) ความเสมอภาคทางสังคม (social equality)

หมายความว่า ทุกคนในสังคมไม่ว่าจะมีฐานะ รูปร่างหน้าตา หรือพูดภาษาใด ก็สามารถอยู่ร่วมด้วยกันได้อย่างเสมอภาค ไม่ถูกดูถูกเหยียดหยาม เพราะทุกคนจะมีความเคารพในความเป็นมนุษย์ของกันและกัน (5) ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ (economic equality) หมายถึงว่า คนแต่ละคนในแต่ละประเทศควรจะได้รับหลักประกันจากสังคมและรัฐ ให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจเพื่อดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปกติ

2.5 หลักการว่าด้วยภราดรภาพ (fraternity) และหลักการว่าด้วยการเคารพเหตุผล (respect for reason) ตามหลักการประชาธิปไตยที่ประชาชนปกครองตนเองประชาชนมีสิทธิและโอกาสในการเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสังคม การเมืองต่างๆ ย่อมทำได้อย่างสันติ และหาข้อยุติ ที่เหมาะสมเป็นที่ยอมรับกัน ถ้าแต่ละคนมีความเคารพซึ่งกันและกัน (mutual respect) การมีภราดรภาพและการยึดมั่นในหลักเหตุผลประกอบกับข้อเท็จจริงที่ชัดเจน ย่อมทำให้คนในสังคมสามารถร่วมมือกันทำกิจกรรมทั้งหลายที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมของสังคม และประเทศชาติ

3. ประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชน

การศึกษาประวัติศาสตร์ของประชาธิปไตยจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันจะพบว่า พัฒนาการของประชาธิปไตยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ยุคด้วยกัน (พัชร ลิธโรต, 2556, หน้า 13) กล่าวคือ

ยุคแรก เป็นสังคมที่เรียบง่าย และเป็นประชาธิปไตยตรง (Direct Democracy) ตัวอย่างนครที่มีประชาธิปไตยแบบนี้เป็น นครเอเธนส์ ซึ่งเป็นนครรัฐที่มีประชากรประมาณ 250,000 คนแต่มี 40,000 คน เท่านั้นที่เป็นชายซึ่งมีคุณสมบัติเป็นพลเมือง (citizens) และมีสิทธิเลือกตั้ง ที่เหลือคือ ผู้หญิง เด็ก และทาส ซึ่งไม่ใช่พลเมือง พลเมืองทุกคนมีสิทธิเข้าร่วมประชุมสภาที่มีประมาณปีละ 40 ครั้ง สภาทำหน้าที่ตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ และพลเมืองทุกคนมีสิทธิแสดงความคิดเห็นและออกเสียง ฉะนั้นพลเมืองแต่ละคนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงในกระบวนการตัดสินใจ

ยุคที่สอง เป็นสังคมที่ซับซ้อนขึ้น สมัยก่อนยุคอุตสาหกรรมและเป็นประชาธิปไตยแบบมีตัวแทน (Representative Democracy) หลัง ค.ศ. 1700 เป็นยุคก่อนยุคอุตสาหกรรมที่สังคมมีความซับซ้อนและมีประชากรมากขึ้น ในระบบการเมืองแบบนั้นจะมีรัฐสภาที่มีสมาชิกรวมมาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนผู้มีคุณสมบัติเป็นพลเมือง

ทั้งหลาย พลเมืองเหล่านี้สามารถติดต่อหรือพูดคุยกับสมาชิกสภาโดยตรง ทำให้เกิดลักษณะที่พลเมืองเข้าไปมีส่วนร่วมทางอ้อมโดยผ่านผู้แทนฝ่ายนิติบัญญัติที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งก็ช่วยสร้างกลไกการตรวจสอบและรับผิดชอบต่อประชาชนได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากประชาชนสามารถไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เป็นตัวตัดสินว่าพอใจหรือไม่พอใจ นโยบายการตัดสินใจหรือผลการดำเนินงานของรัฐบาลในช่วงที่ผ่านมา

ยุคที่สาม ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) เริ่มจากปี 1900 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้นและตัวแทนที่ได้รับเลือกตั้งมาไม่มีหน้าที่ในการตัดสินใจหลักๆ แล้ว เพราะงานเหล่านี้กลายเป็นหน้าที่ของระบบราชการและหน่วยงานฝ่ายบริหารต่างๆ ยุคปัจจุบัน จึงเป็นยุคที่การตัดสินใจสำคัญต่างๆ ในเบื้องต้นเกิดขึ้นภายนอกรัฐสภาและฝ่ายนิติบัญญัติ ข้าราชการจำนวนมากที่ทำงานอยู่ในหน่วยงานของรัฐกลับมีบทบาทการตัดสินใจสำคัญๆ และเอาผลการตัดสินใจนั้นไปดำเนินการ โดยการเห็นชอบของหน่วยงานซึ่งไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง และข้าราชการเหล่านี้ก็ต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อประชาชน ดังนั้นการไปออกเสียงเลือกตั้งเพื่อแสดงให้เห็นว่าเห็นด้วยกับนโยบายที่พรรคการเมืองชูเป็นประเด็นหาเสียง จึงเป็นเรื่องที่ฉาบฉวย ประชาชนผู้เลือกตั้งแทบไม่มีอิทธิพลต่อกระบวนการกำหนดนโยบาย กลไกระบบราชการที่มีอยู่ได้ส่งผลให้ช่องว่างระหว่างผู้ปกครองและผู้ได้ปกครองห่างกันมากขึ้น ด้วยเหตุผลนี้การเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จึงกลายเป็นกระแสนิยมทั่วโลก เพราะมีความเห็นร่วมกันว่าการเข้ามามีส่วนร่วมเท่านั้นที่จะทำให้ประชาชนมีอิทธิพลต่อผู้ตัดสินใจและผู้กำหนดนโยบาย ทั้งประเภทที่มาจากการเลือกตั้ง (นักการเมือง) และมาจากการแต่งตั้ง (ข้าราชการ) ได้ ลักษณะดังกล่าว ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการตัดสินใจรวมทั้งกระบวนการนโยบายที่อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของพวกเขา โดยประชาชนสามารถมีบทบาท เช่น แสดงความคิดเห็น ให้ข้อมูลหรือร่วมมือ ในการดำเนินนโยบาย โดยไม่จำกัดสิทธิการมีส่วนร่วมกลไกและเงื่อนไขทั้งทางกฎหมายและประเพณีที่ภาครัฐต้องเปิดให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจและนโยบายที่ชอบธรรม และได้รับการสนับสนุนจากประชาชน

4. วัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตย

วัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตย หมายถึง แนวปฏิบัติที่เป็นแบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยอัลมอนต์ และเวอร์บา (Almond and Verba, 1965 อ้างถึงใน วิสุทธ์ โพธิ์แพ้น, 2551) กล่าวว่า เป็นวัฒนธรรมของพลเมืองที่ถือปฏิบัติเป็นวัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตย มีลักษณะสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ (1) มีเหตุผล (2) การมีส่วนร่วมในการทางการเมือง อย่างกระตือรือร้น (3) มีความรู้ในเรื่องการเมือง (4) มีความสำนึกในความสามารถทางการเมืองของตน และ (5) มีความรอบคอบในการตัดสินใจ

การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตย ฌานีท์ สันตะพันธ์ (2550) นำเสนอว่า มี 2 แนวทางคือ (1) การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาโครงสร้างทางการเมืองการปกครองให้เป็นประชาธิปไตย (2) การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ด้วยการกล่อมเกลาก่อนทางการเมือง (political socialization) ซึ่งเป็นการขัดเกลาก่อนทางการเมือง (socialization) ที่มีตัวแทนของสังคม ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน สถานศึกษา ศาสนา ตลอดจน สื่อมวลชนทำหน้าที่ดังกล่าว ทำให้บุคคลได้ทราบถึงคุณธรรม คุณค่า อุดมคติที่สังคมยึดมั่น ได้เรียนรู้บรรทัดฐาน และขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนยึดมั่นในหลักศีลธรรม และพร้อมจะใช้ชีวิตในแนวทางที่สังคมต้องการการกล่อมเกลาก่อนทางการเมือง ตามความหมายของ Kenneth P. Langton (อ้างถึงใน ฌานีท์ สันตะพันธ์, 2550) หมายถึง กระบวนการที่บุคคลได้เรียนรู้แบบแผนพฤติกรรมและอุปนิสัยในทางที่เกี่ยวข้องกับการเมือง โดยผ่านสื่อกลางต่างๆ ของสังคม รวมถึงสิ่งแวดล้อมต่างๆ ไป เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน สมาคม ชมรม สื่อมวลชน เป็นต้น และการกล่อมเกลาก่อนทางการเมืองดำเนินการได้ 2 แนวทางหลักคือ (1) การกล่อมเกลาก่อนทางการเมืองโดยตรง ประกอบด้วย 4 รูปแบบ ได้แก่ (1.1) การเลียนแบบ (1.2) การเรียนรู้โดยการคาดการณ์ล่วงหน้า (1.3) การศึกษาทางการเมือง หมายถึง การวิธีการเรียนรู้การเมืองในสถาบันต่างๆ เช่น เรียนในหลักสูตรของโรงเรียน หน่วยงานของรัฐ พรรคการเมือง ซึ่งพื้นฐานทางวัฒนธรรมทางการเมืองที่ดีจะได้อากการจากระบบการศึกษาที่ดี และ (1.4) ประสบการณ์ทางการเมืองโดยตรง และ (2) การ

กล่อมเกลາทางการเมืองโดยอ้อม แบ่งออกได้ 3 รูปแบบ ได้แก่ (2.1) การถ่ายโอนความรู้ และประสบการณ์ระหว่างบุคคล (2.2) การฝึกอบรม (2.3) ระบบความเชื่อของบุคคล

นอกจากนี้ เขาวภา ประทองสินธุ์ (2542) ได้กล่าวถึง โคลแมน (Coldman, 1968) ที่กล่าวว่า การกล่อมเกลาทางการเมือง เป็นกระบวนการที่บุคคลได้มาซึ่ง เจตคติ และ ความรู้สึกต่อระบบการเมือง และค่านิยมทัศนคติของตนในระบบการเมือง ทั้งนี้ รวมถึงการมี ความรู้ ความเข้าใจ (cognition) ความรู้สึก (feeling) การมีความจงรักภักดีและความ สำนึกผูกพันในฐานะเป็นพลเมือง (sense of civic obligation) และความรู้สึกใน ความสามารถทางการเมือง (sense of political competence)

5. วัฒนธรรมทางการเมืองที่เหมาะสมต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง (Civic Culture)

เมื่อพูดถึงวัฒนธรรมทางการเมือง ควรเข้าใจในเบื้องต้นว่า “คน” และ “วัฒนธรรม” นั้นมีอาจแยกออกจากกันได้ วัฒนธรรมหล่อหลอมอุปนิสัย มารยาท ความคิด ค่านิยม บรรทัดฐานในการประพฤติปฏิบัติของคน คนก็มีบทบาทในการสร้าง วัฒนธรรมดังกล่าว (วิชัย ตันศิริ, 2548, หน้า 475) วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นกรอบหรือ แนวทางของพฤติกรรมทางการเมืองในสังคมที่ถือปฏิบัติสืบต่อจนฝังรากลึกในสังคม หรือเป็นกรอบของพฤติกรรมตามสภาพความเป็นจริง วัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็น เรื่องของพฤติกรรมร่วมทางการเมือง ซึ่งอาจจะถูก ดี หรือไม่ดีก็ได้ และมักเป็นเรื่องที่อยู่ เหนืออำนาจทางกฎหมาย การใช้กฎหมายสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่ง นั้นเป็นไปได้ยาก และในทางกลับกัน จะใช้อำนาจกฎหมายหยุดยั้งวัฒนธรรมทาง การเมืองที่ไม่พึงปรารถนาก็มักไม่ประสบความสำเร็จเช่นกัน (เกษม สิริสัมพันธ์, 2546, หน้า 24 อ้างถึงใน บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล, 2548, หน้า 53)

วัฒนธรรมทางการเมืองนั้นมีหลายรูปแบบ หากแต่รูปแบบที่เหมาะสมหรือเอื้อ ต่อระบอบประชาธิปไตยมากที่สุดกลับไม่ใช่วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (The participant political culture) บริสุทธิ์เพียงอย่างเดียว เพราะหากประชาชนทั่วทั้ง ประเทศพากันเรียกร้องทุกอย่าง ความสงบเรียบร้อยก็ไม้อาจเกิดขึ้นได้ เนื่องจากปัจเจก ชนแต่ละคนย่อมมี “ความต้องการ” ในการเรียกร้องที่แตกต่างกันไป ดังนั้นจึงไม่มีทาง

เป็นไปได้เลยที่ทุกคนจะได้รับความพึงพอใจสูงสุดหรือได้รับการตอบสนองการเรียกร้องทุกอย่าง

ดังนั้น Gabriel Almond และ Sidney Verba จึงเสนอรูปแบบ (Model) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสมซึ่งเอื้อต่อการสถาปนาระบอบเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democracy) ที่มั่นคงในหนังสือ The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. รูปแบบที่ว่านี้ คือ “Civic Culture” ซึ่งเรียกว่า “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง”

คำว่า “Civic” มาจากคำภาษาละตินว่า “civis” ซึ่งมีความหมายว่า เกี่ยวกับเมือง. พลเมืองหรือความเป็นพลเมือง ส่วนพลเมือง (Citizen) คือ สมาชิกของกลุ่มซึ่งอาศัยอยู่ภายใต้ระบบกฎหมายของรัฐบาล ซึ่งออกโดยประชาชนที่มีส่วนร่วมในการปกครอง (Mary Jane Turner and others, 1990, p.6) Model นี้เกิดขึ้นจากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ของนักวิชาการทั้งสองท่าน ในประเทศซึ่งมีระบอบประชาธิปไตยในระดับต่างๆ อยู่แล้วในช่วงปี ค.ศ. 1959 – 1960 คือ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร เยอรมันตะวันตก อิตาลีและเม็กซิโก และได้ข้อสรุปว่า ระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคงหรือมีเสถียรภาพน่าจะเกิดขึ้นในสังคมที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบที่นักวิชาการทั้งสองเรียกว่า “Civic Culture” ซึ่งเป็นการผสมผสานของ Model วัฒนธรรมทางการเมืองทั้งสามรูปแบบคือ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบค้ำแคบ แบบไพร่ฟ้าและแบบมีส่วนร่วมเข้าด้วยกัน

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสม โดยมีวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเป็นหลัก และมีวัฒนธรรมแบบไพร่ฟ้ากับแบบค้ำแคบคานอยู่ แต่มีสัดส่วนน้อยกว่าแบบมีส่วนร่วม โดยวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโน้มนำให้ประชาชนแสดงออกซึ่งความมีสิทธิมีเสียงและเรียกร้องการแก้ปัญหาจากรัฐบาล ณ จุดนี้จึงแสดงลักษณะที่ประชาชนเป็น “พลเมือง” ที่มีความกระตือรือร้นทางการเมืองแบบมีเหตุผล (Rationalist – activist) แต่ในขณะเดียวกัน วัฒนธรรมแบบไพร่ฟ้าก็โน้มนำให้ประชาชนสำนึกในความเป็น “ราษฎร” ภายใต้การปกครอง คือ ยอมรับอำนาจอันชอบธรรมของผู้ปกครองด้วย จึงไม่คิดค้นที่จะได้รับการแก้ปัญหาให้ตรงตามที่ตนต้องการทุกประการ ณ จุดนี้ ความสงบเรียบร้อยจึงไม่ถูกทำลายจนเกิดความวุ่นวายทางการเมืองจาก

การเรียกร้องทางการเมืองต่างๆ นอกจากนี้ วัฒนธรรมแบบค้ำแคบหรือแบบท้องถิ่นก็ยังคงหลงเหลืออยู่ทำให้พลเมืองไม่ถูกรอบงำโดยวัฒนธรรมแบบอื่น ๆ ของส่วนกลางเสียทั้งหมด โดยนัยนี้ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมืองจึงน่าจะเอื้อต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพ (Almond and Verba ,1965 , p.30 อ้างถึงใน พงศพิศาน ชุมพล, 2546, หน้า 106 – 107)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า พลเมืองในประเทศที่มีวัฒนธรรมแบบ Civic Culture จะมีลักษณะร่วม 2 ประการ คือ ประการแรก มีความสามารถในการเป็นพลเมืองที่ดี คือ เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีเหตุมีผล (Citizen Competence) ประการที่สอง มีความสามารถในการเป็นราษฎรที่ดี (Subject Competence) คือ เป็นผู้อยู่ใต้การปกครองที่รู้จักการประนีประนอมและมีระเบียบวินัย ซึ่งก็สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยตามที่ สุขุม นวลสกุล ได้อธิบายไว้ว่า การที่ประเทศใดหรือสังคมใดจะเป็นประชาธิปไตยได้นั้น ไม่ใช่เพียงแต่ว่ามีระบบการเมืองเป็นประชาธิปไตยเท่านั้นเป็นใช้ได้ ความจริงแล้วอุปนิสัยของคนในสังคมและวิถีดำเนินชีวิตประจำวันต้องมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยด้วยจึงจะมีส่วนช่วยเหลือเอื้อระบบประชาธิปไตยทางการเมืองให้ไปพลุล่วงารต่อไปได้ ลักษณะของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยนั้นอาจจำแนกเป็นข้อๆ ได้ (วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ และสุขุม นวลสกุล, 2543, หน้า 20 – 22) ดังนี้

1. เคารพเหตุผลมากกว่าบุคคล คนในสังคมประชาธิปไตยจะต้องเป็นผู้ที่เคารพเหตุผลมากกว่าตัวบุคคล ไม่ศรัทธาบุคคลใดถึงขั้นบูชาบุคคล โดยไม่ว่าคนคนนั้นจะคิดอ่านหรือมีทรศนะอย่างไรเป็นเห็นดีเห็นงามว่าถูกต้องไปเสียทั้งหมด จะต้องยอมรับว่าคนทุกคนมีสติปัญญาและเหตุผลในวงจำกัด อาจมีทรศนะที่ถูกต้องในเรื่องหนึ่งและอาจไม่ถูกต้องในอีกเรื่องหนึ่งได้ จะต้องไม่เคร่งครัดเรื่องระบบอาวุโส (Seniority) มากนัก ผู้ที่อาวุโสจะต้องมีการรับฟังผู้ที่เยาว์กว่าบ้าง อย่างถือว่า “อาบนํ้าร้อนมาก่อน” แล้วต้องถูกกว่าเสมอไป เพราะในบางครั้งความคิดที่ดีอาจเป็นของผู้อ่อนอาวุโสกว่าก็ได้ ประชาธิปไตยจะดำเนินไปด้วยดีก็ต่อเมื่อมีการรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่ายเพื่อค้นหาเหตุผลและความถูกต้องที่แท้จริงนั่นเอง เพราะเหตุผลเท่านั้นที่จะจรรโลงให้ประชาธิปไตยดำเนินไปได้ ประชาธิปไตยเชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล จะยอมปฏิบัติตามถ้าจำนนต่อเหตุผลของผู้ที่มีความคิดไม่เหมือนกัน

2. **รู้จักการประนีประนอม (Compromise)** ผู้ที่เลื่อมใสในประชาธิปไตยจะต้องรู้จักยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นไม่ตั้งมั่นแต่ความคิดของตนเป็นสำคัญ มีช่องทางใดที่จะประสานความคิดของตนให้สอดคล้องหรืออะลุ่มอล่วยกับทรรศนะของคนอื่นได้ยอมทำเพื่อป้องกันความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงไม่ยึดมั่นในความคิดของตนอย่างไม่ยอมผ่อนปรนแก้ไขและต้องใช้เหตุผลให้มากที่สุดในการตัดสินใจปัญหาต่างๆ การรู้จักประนีประนอม คือการยอมรับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี ผู้ที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตยต้องไม่นิยมการแก้ไขปัญหโดยวิธีรุนแรงเพราะ “ปรัชญาประชาธิปไตยโดยพื้นฐานไม่ปรารถนาให้มีการใช้กำลัง และการล้มล้างด้วยวิธีการรุนแรง เพราะถ้ามีการใช้กำลังและความรุนแรงแล้ว ก็แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ไม่มีหรือไม่ใช่เหตุผล ซึ่งก็ขัดกับหลักความเชื่อขั้นมูลฐานของประชาธิปไตยที่ถือว่ามนุษย์มีเหตุผล” (จรูญ สุภาพ, 2519, หน้า 15 อ้างถึงใน วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ และสุขุม นวลสกุล, 2543, หน้า 21)

3. **มีระเบียบวินัย** สังคมประชาธิปไตยจะดำเนินไปได้ดีคนในสังคมจะต้องเป็นผู้ที่มีระเบียบวินัย “ปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองอย่างสม่ำเสมอ และช่วยทำให้กฎหมายของบ้านเมืองมีความศักดิ์สิทธิ์โดยไม่ยอมให้ผู้ใดเข้าละเมิดตามอำเภอใจ” ถ้ามีความรู้สึกว่าการกฎหมายที่ใช้อยู่ไม่เป็นธรรมก็ต้องหาทางเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายนั้น มิใช่ฝ่าฝืนไม่ยอมรับ เพราะถ้าคนบางคนละเมิดกฎหมายได้ คนอื่นก็ย่อมทำได้เช่นเดียวกัน สังคมก็จะอลเวงหากกฎหมายใดเป็นหลักไม่ได้ ประชาธิปไตยเป็นลัทธิที่บูชาสิทธิและเสรีภาพก็จริง แต่การอ้างสิทธิเสรีภาพนั้นต้องมีความระมัดระวังให้อยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย การใช้สิทธิเสรีภาพเกินขอบเขตจนละเมิดหรือก้าวท้าวในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น หรือทำให้เกิดความสงบในสังคมย่อมเป็นสิ่งที่มิชอบและไม่ควรปฏิบัติอย่างยิ่ง เพราะสังคมที่ไม่มีการจำกัดในเรื่องสิทธิเสรีภาพเลยนั้นหาใช่สังคมประชาธิปไตยไม่ แต่เป็นสังคมอนาธิปไตย (Anarchy) เป็นสถานะที่เปรียบเสมือนไม่มีรัฐบาล ไม่มีกฎหมาย ไร้ระเบียบวินัยทางสังคมโดยสิ้นเชิง ทุกคนสามารถทำอะไรได้ตามใจชอบ สังคมแทนที่จะสงบสุข กลับจะวุ่นวายเหมือนบ้านเมืองไม่มีชื่อไม่มีแปะ สังคมประชาธิปไตยจะดำเนินไปด้วยดี คนในสังคมจึงจำเป็นต้องมีระเบียบวินัย

4. **มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (Public spirit)** ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมจะเกิดขึ้นจากความรู้สึกของคนในสังคมว่า ตนเป็นเจ้าของประเทศและประเทศเป็นของคน

ทุกคน การประพาดิตนเป็นพลเมืองดี ได้แก่ การช่วยกันรักษาสมบัติของส่วนรวมหรือสมบัติของสาธารณะ ลักษณะเช่นนี้มักสืบเนื่องมาจากความสำนึกที่ว่า คนได้รับการศึกษา สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพ และดำรงชีวิตอยู่ได้ ก็เพราะสังคมอันเป็นส่วนรวมของคนทุกคน ดังนั้นจึงต้องมีหน้าที่ทำประโยชน์ให้เป็นการตอบแทน อย่างไรก็ตาม ในเรื่องวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยนี้ ถ้าแยกแยะเป็นประเด็นปลีกย่อยก็สามารถหยิบยกได้อีกมาก เช่น ต้องเป็นคนหนักแน่น ไม่หุบเบา มีทรรศนะที่ดีต่อคนอื่น ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย เป็นต้น ลักษณะ 4 ประการข้างต้นเป็นเพียงลักษณะที่เห็นว่าสำคัญของการที่จะมีวิถีชีวิตสนับสนุนระบอบประชาธิปไตย

Almond และ Verba อธิบายต่อไปว่า ความโน้มเอียง (Orientations) แบบมีส่วนร่วมนั้นผสมกับวัฒนธรรมแบบไพร่ฟ้าและแบบคับแคบหรือท้องถิ่น โดยไม่ได้เข้าแทนที่วัฒนธรรมทั้งสองประการหลังนั้น กล่าวคือ เมื่อบุคคลกลายมาเป็นผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง เขาไม่ละทิ้งความเป็นผู้อยู่ใต้การปกครองหรือเชิงการเป็นท้องถิ่น (Subject or Parochial Orientations) การที่วัฒนธรรมทั้งสองแบบหลัง ซึ่งมีความเป็นจารีตกว่ายังคงมีอยู่แต่ได้ผสมผสาน (Fusion) กับวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมยังผลให้เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่ได้คูล (พฤทธิสถาน ชุมพล, 2546, หน้า 106 – 107) หรือกล่าวอย่างเป็นรูปธรรมขึ้นก็คือใน Civic Culture ประชาชนมีความกระตือรือร้นทางการเมืองพอที่จะแสดงออกซึ่งความต้องการของเขาต่อรัฐบาล แต่ก็มิได้มุ่งประเด็นความต้องการเฉพาะใดๆ ถึงขนาดที่จะไม่ยอมรับข้อตัดสินใจของชนชั้นนำกล่าวคือ เขารู้สึกว่าเขาเองมีความสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อรัฐบาล แต่บ่อยครั้งเลือกที่จะไม่ทำเช่นนั้น ดังนั้นรัฐบาลจึงไม่ถูกบีบคั้นมากเกินไปในการตัดสินใจ (พฤทธิสถาน ชุมพล, 2546, หน้า 107) งานวิจัยของ Almond และ Verba นี้นำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า สหราชอาณาจักรมีวัฒนธรรมทางการเมืองใกล้เคียง Model Civic Culture มากที่สุด โดยมีสหรัฐอเมริกา รองลงมา และอธิบายว่าทั้งสองประเทศประชาชนมีความยอมรับนับถือหรือเคารพ (Respect) และความไว้วางใจ (Trust) ในรัฐบาลมาก และประชาชนส่วนมากก็สำนึกในภารกิจที่จะมีส่วนร่วม รวมทั้งเชื่อว่าการมีส่วนร่วมทำให้เขาสามารถมีอิทธิพลต่อรัฐบาลได้ด้วย แต่สองประเทศนี้ต่างกันตรงที่วัฒนธรรมแบบไพร่ฟ้าในสหราชอาณาจักร

มีมากกว่าในสหรัฐอเมริกาซึ่งมีวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมมากกว่า (พฤทธิสถาน ชุมพล, 2546, หน้า 108)

กล่าวโดยสรุป การปกครองระบอบประชาธิปไตย คือการปกครองที่ดำเนินการโดยประชาชนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน โดยยึดหลักการสำคัญได้แก่อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน การปกครองโดยเสียงข้างมากที่เคารพเสียงข้างน้อย คำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคของบุคคลและมีภราดรภาพที่เกิดจากการเคารพและยอมรับเหตุผล ในการส่งเสริมให้ประชาชนของรัฐสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ซึ่งการเรียนรู้การเมืองผ่านองค์กรต่างๆ ของสังคมที่เรียกว่า การกล่อมเกลாதทางการเมือง จะส่งผลให้ประชาชนได้มีบุคลิก เจตคติ และวิถีปฏิบัติทางการเมืองที่เหมาะสมตามบทบาทของตนเอง และตามแบบแผนของสังคมในฐานะพลเมืองของชุมชนและประเทศ

4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ผู้วิจัยพบว่ายังไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรง ผู้วิจัยจึงค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบางส่วนที่มีความใกล้เคียงมากที่สุดกับการวิจัยในครั้งนี้ อาทิเช่น งานวิจัยเกี่ยวกับสมรรถนะ งานวิจัยเกี่ยวกับพลเมือง งานวิจัยเกี่ยวกับประชาธิปไตย งานวิจัยเกี่ยวกับการเมืองภาคพลเมืองทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เป็นต้น ซึ่งสามารถสรุปข้อค้นพบที่สำคัญ ได้ดังนี้

ชาญณรงค์ ชื่นจันทร์ (2546) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาสมรรถนะและตัวบ่งชี้สมรรถนะด้านการศึกษาของอาจารย์ส่วนวิชาทหาร โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์สมรรถนะและตัวบ่งชี้สมรรถนะด้านการศึกษาของอาจารย์ส่วนวิชาทหาร โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และตรวจสอบความตรงตามโครงสร้างของสมรรถนะและตัวบ่งชี้สมรรถนะด้านการศึกษาของส่วนวิชาทหาร โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ผลการศึกษาพบว่า สมรรถนะและตัวบ่งชี้ด้านการศึกษาของอาจารย์ส่วนวิชาทหาร โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ประกอบด้วย 6 สมรรถนะ คือ (1) สมรรถนะด้านวิชาการทหารที่รับผิดชอบสอนอบรม (2) สมรรถนะด้านการสื่อสารเพื่อการศึกษา (3) สมรรถนะด้านสติปัญญา (4) สมรรถนะด้านเจตคติ

ความมุ่งมั่นศรัทธาในวิชาชีพครู (5) สมรรถนะด้านพฤติกรรมความเป็นครู และ (6) สมรรถนะด้านอื่น ๆ

สุคนธ์ อุ่มสุข (2546) ศึกษาเรื่อง การจัดตั้งระบบการวัดสมรรถนะขององค์กร ในโรงงานผลิตอุปกรณ์ข้อต่อ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขั้นตอนการจัดสร้างระบบการวัดสมรรถนะขององค์กรรายละเอียดของปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น รวมถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาในกระบวนการจัดสร้างระบบการวัดสมรรถนะขององค์กร ผลการศึกษาพบว่าระบบการวัดสมรรถนะขององค์กรสำหรับนำไปพัฒนาใช้สำหรับการแก้ไขปัญหา และพัฒนาองค์กรตามแผนกลยุทธ์ขององค์กร ได้แก่ บัญชีรายชื่อหัวข้อสมรรถนะประเภทต่างๆ และตารางสรุประบบสมรรถนะขององค์กร สำหรับกระบวนการประเมินสมรรถนะซึ่งสามารถนำผลที่ได้รับไปใช้วางแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการจัดการผลงาน สมรรถนะมาตรฐานสำหรับการ สรรหาและคัดเลือกพนักงานใหม่ การวางแผนอาชีพและแผนสืบทอดตำแหน่งงาน ได้รูปแบบการดำเนินการจัดสร้างระบบการวัดสมรรถนะขององค์กรสำหรับเป็นแนวทางในการจัดสร้างระบบการวัดสมรรถนะขององค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ รวมถึงรูปแบบตัวอย่างและอุปสรรค แนวทางแก้ไขปัญหาในขั้นตอนการดำเนินการ

เกสร เกิดหล้า (2547) ศึกษาเรื่อง ความพร้อมด้านสมรรถนะบุคลากรของข้าราชการ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานเพื่อรองรับการปฏิรูประบบราชการตามนโยบายการพัฒนาและบริหารกำลังคน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพร้อมด้านสมรรถนะของบุคลากรเพื่อเปรียบเทียบความพร้อมด้านสมรรถนะของข้าราชการกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานที่มีคุณลักษณะส่วนบุคคลแตกต่างกันและเพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาตนเองให้มีประสิทธิภาพในการทำงานของข้าราชการกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน ผลการศึกษาพบว่า ข้าราชการกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานส่วนใหญ่มีความพร้อมด้านสมรรถนะอยู่ในระดับสูง ข้าราชการส่วนใหญ่ต้องการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ในเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน เรื่องกฎหมายแรงงาน และการใช้กฎหมายแรงงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเรื่องความรู้เบื้องต้นด้านคอมพิวเตอร์และการใช้คอมพิวเตอร์ในการปฏิบัติงาน

รวิภา หอมเศรษฐี (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่องสมรรถนะของผู้บริหารระดับกลางในระบบราชการไทย ผลการวิจัยพบว่า

1. สมรรถนะหลักของกลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือสมรรถนะด้านการทำงาน สมรรถนะเฉพาะด้าน สมรรถนะด้านการเมืองและสมรรถนะทางจริยธรรมกลุ่มตัวอย่างมีสมรรถนะในสามด้านแรกในระดับปานกลาง ส่วนสมรรถนะด้านจริยธรรมอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง

2. ปัจจัยภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่างมีอิทธิพลต่อระดับสมรรถนะในด้านต่างๆ ในขณะที่สมรรถนะด้านการทำงานมีความสัมพันธ์กับสมรรถนะด้านอื่นๆ อีกสามด้าน และสมรรถนะด้านจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับสมรรถนะเฉพาะด้านและสมรรถนะด้านการเมือง

3. ตัวแบบและแนวทางของการพัฒนาสมรรถนะสำหรับนักบริหารระดับกลางพบว่า แต่ละกระทรวงมีสมรรถนะโดดเด่นที่แตกต่างกัน

ถวิลวดี บุรีกุล และรัชฎี แสงมเหหมัค (2554) ได้ทำการศึกษาความเป็นพลเมืองในประเทศไทย (Citizenship in Thailand) ผลการศึกษาพบว่า คุณสมบัติของการเป็นพลเมืองที่ประชาชนให้ความสำคัญสูงสุด 5 อันดับแรก คือ การทำงานแบบสุจริต การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย ในขณะที่คนไทยเองมีคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองใน 5 อันดับแรกคือ การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การทำงานแบบสุจริต การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย สิ่งที่แตกต่างกัน ระหว่างคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์กับคุณสมบัติที่มีอยู่จริงของความเป็นพลเมือง คือ การสามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง การศึกษานี้ยังทำให้เกิดตัวชี้วัดที่แสดงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่มีอยู่ในสังคมไทย ซึ่งตามทฤษฎีของ Kahne และ Westheimer (2004) สามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ ตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองในด้านที่ให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม ด้านการเน้นชุมชน และ ด้านการเน้นเรื่องอิสรภาพและความคิดที่ก้าวหน้า

นอกจากนี้ เมื่อศึกษาถึงขั้นความสัมพันธ์ในรายการของคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองที่ประชาชนมีพบว่าประชาชน ในแต่ละภาคมีความแตกต่างกันในคุณสมบัติของ

การเป็นพลเมือง โดยผู้ที่คิดว่าตนเองมีคุณสมบัติความเป็นพลเมืองในด้านวิถีวัฒนธรรมมากที่สุด คือ ผู้ที่อาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาคือ ภาคกลาง ส่วนผู้ที่คิดว่าตนเองมีความเป็นพลเมืองด้านชุมชนมากที่สุด คือ ผู้ที่อาศัยในภาคกลาง และสุดท้าย ผู้ที่คิดว่าตนเองมีคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองด้านความมีอิสรภาพและความก้าวหน้ามากที่สุด คือ ภาคกลาง รองลงมา คือ กรุงเทพมหานคร ดังนั้น การจะเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของประชาชนชาวไทยให้มากขึ้นนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่และลักษณะของประชากรในพื้นที่ด้วย เพื่อที่จะทำให้การพัฒนาความเป็นพลเมืองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

รัชชัช วิกิตภูมิประเทศ (2556) ได้ศึกษา “ผลของการใช้กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานในวิชาการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่มีต่อความตระหนักในความเป็นพลเมือง” เพื่อเปรียบเทียบความตระหนักในความเป็นพลเมืองของนักศึกษาในวิชาการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองก่อนและหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย โดยออกแบบงานวิจัยในลักษณะการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน จากกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในวิชาการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง พบว่านักศึกษาที่ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีระดับความตระหนักในความเป็นพลเมืองในภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ การพึ่งพาตนเองและรับผิดชอบตนเอง ด้านการเคารพสิทธิผู้อื่น ด้านการเคารพความแตกต่าง ด้านการเคารพหลักความเสมอภาค ด้านการเคารพกติกา กฎหมาย และด้านความรับผิดชอบต่อสังคม หลังการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีข้อเสนอแนะว่า ผู้สอนควรมีบทบาทเป็นวิทยากรกระบวนการ (facilitator) ในการจัดกิจกรรมของวิชาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ทั้งนี้ เพื่อให้ให้นักศึกษาได้เรียนรู้และตระหนักในความเป็นพลเมืองด้วยตนเอง

รงค์ บุญสวยขวัญ (2556) ได้ทำการศึกษา การเมืองภาคพลเมือง : ทบทวนวรรณกรรม เพื่อสร้างตัวชี้วัด หรือตัวบ่งบอกการเมืองของพลเมือง ผลการศึกษาพบว่า คุณลักษณะเชิงเนื้อหาที่เป็นตัวบ่งชี้หรือตัวชี้วัด “การเมือง ภาคพลเมือง” ในบริบทประชาธิปไตยไทยมี 4 ลักษณะ ประกอบด้วย ประการแรก กลุ่ม องค์กร หรือขบวนการ

ทางสังคม ประการที่สอง คุณลักษณะของผู้นำ แก่นนำ ประการที่สาม คุณลักษณะของสมาชิก และประการสุดท้าย การเชื่อมโยงเครือข่าย

จินตนา ศรีบุญ (2557) ได้ทำการศึกษา ศูนย์เรียนรู้การเมืองและการเลือกตั้ง อาเซียน : แนวทางการให้ความรู้เพื่อสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ผลการศึกษาพบว่า ประเด็น “ความรู้” การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองของออสเตรเลีย และโครงการสร้างสำนักพลเมือง มีเนื้อหา สาระที่กว้าง มีรายละเอียดครอบคลุมความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย และคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จึงเป็นการศึกษาที่ให้ความรู้แก่นักเรียน ผู้เรียนอย่างเพียงพอในการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยสำหรับการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองของแคนาดา และสหรัฐอเมริกา มีเนื้อหา สาระเฉพาะเรื่อง ซึ่งยังไม่ครอบคลุมสาระหลักของการเรียนรู้เพื่อสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ประเด็น “ทักษะ” การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองของออสเตรเลีย แคนาดา และโครงการสร้างสำนักพลเมืองเน้นให้นักเรียน ผู้เรียนต้องเข้าไปร่วมดำเนินกิจกรรม ปฏิบัติงานร่วมกับชุมชน เพื่อให้เรียนรู้จากสถานการณ์จริง และรู้จักการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ เกิดความรับผิดชอบ มีส่วนร่วม สำหรับการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองของสหรัฐอเมริกาไม่มีรายละเอียดกำหนดแนวทางและกระบวนการในการเรียนร่วมกับชุมชนประเด็น “ทัศนคติ เจตคติ” การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองของออสเตรเลีย และโครงการสร้างสำนักพลเมืองสามารถให้ผู้เรียนเกิดทัศนคติ และเจตคติจากการเรียนรู้ตามหลักสูตร และจากกระบวนการการเรียนในชั้นเรียน และการร่วมปฏิบัติกิจกรรมกับชุมชน สำหรับการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองของออสเตรเลียและสหรัฐอเมริกาไม่ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการประเมินผู้เรียน

ณัฐนันท์ ศิริเจริญ (ม.ป.ป) ได้ศึกษาเรื่อง การใช้สื่อบูรณาการเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย ผลการศึกษา พบว่า การดำเนินงานในด้านบูรณาการสื่อทุกประเภทเข้ามาช่วยในการประสานงานสร้างเครือข่ายสังคมทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อให้มีความชัดเจนและมีความสอดคล้องไปกับการเรียนรู้ ในการที่จะสร้างความเป็นพลเมืองให้กับประชาชนชาวไทยให้ได้มากที่สุดนับต่อแต่นี้เป็นต้นไป การศึกษานี้เป็นสิ่งที่ต้องอาศัยความร่วมมือ

ร่วมใจในการกำหนดนโยบาย แผนงาน ยุทธศาสตร์ของทุกองคาพยพที่ต้องเห็นพ้อง
 ค้องกัน คือ การรวมใจให้เป็นหนึ่งเดียว เพราะเมื่อเราสามารถรวมพลังของคนในชาติได้
 ก็จะสามารถสร้างความเป็นพลเมืองให้กับประชาชนของเราได้อย่างรวดเร็วมากขึ้น จะ
 ส่งผลให้การรักษาไว้และการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไปสำหรับระบอบประชาธิปไตยจะเป็น
 เรื่องที่ง่ายดายและสะดวกสบายมากขึ้น คำถามที่ว่า “ความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิต
 ประชาธิปไตยนั้นควรเป็นเช่นไร” เราสามารถที่จะนึกถึงภาพของพลเมืองที่มีคุณลักษณะ
 สำคัญต่างๆ หลายประการ ได้แก่ การเป็นผู้ที่มีหลักการทางประชาธิปไตยในการ
 ดำรงชีวิต มีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองได้กระทำขึ้นทั้งถูกและผิด การปฏิบัติตนคณ
 กฎหมายที่กำหนดข้อห้าม ข้อยกเว้นและข้อที่ต้องปฏิบัติไว้ การดำรงตนให้เป็น
 ประโยชน์ต่อชุมชนและท้องถิ่น โดยมีความเอื้ออาทร มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและ
 กัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ให้เป็นสังคมและประเทศ
 ประชาธิปไตยอย่างแท้จริงต่อไปในอนาคตตามหลักการทางประชาธิปไตย รวมทั้งการ
 เป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักคุณธรรม จริยธรรม ของศาสนาและจรรยาบรรณในวิชาชีพของแต่ละ
 ะบุคคล จึงเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมแล้วที่พวกเราชาวไทยทุกภาคส่วนทุกคน จะได้
 ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างความเป็นพลเมืองให้กับทั้งคนรุ่นเก่าและคนรุ่น
 ใหม่ เพื่อที่จะได้นำพาอนาคตประชาธิปไตยของประเทศไทยเจริญรุ่งเรืองไปตราบนาน
 ฤกษ์นาน

สำหรับงานวิจัยในต่างประเทศ พบว่า จากการสำรวจข้อมูลเยาวชนที่มีอายุ
 ระหว่าง 15-25 ปี ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของพลเมืองในประเทศสหรัฐอเมริกา
 (Center for Information and Research on Civic Learning and Engagement, 2008)
 พบว่า เพศ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความแตกต่างในการเข้าร่วมกิจกรรมของพลเมือง สรุป
 ได้ดังนี้

1) กิจกรรมความเป็นพลเมืองที่เยาวชนหญิงมีส่วนร่วมมากกว่าชาย คือ การหา
 เงินบริจาคเพื่อการกุศล การเป็นอาสาสมัครให้แก่กลุ่มที่ไม่ใช่การเมือง การเป็นสมาชิก
 ในกลุ่มทางการเมือง และการมีส่วนร่วมในการเดินหรือวิ่งเพื่อการกุศล

2) กิจกรรมความเป็นพลเมืองที่เยาวชนหญิงมีส่วนร่วมต่ำกว่าชาย คือ การออกเสียงเลือกตั้งการชักชวนให้ผู้อื่นไปเลือกตั้ง การบริจาคเงินเพื่อการรณรงค์หาเสียงทางการเมือง และการเป็นอาสาสมัครให้แก่กลุ่มทางการเมือง

นอกจากนี้ จากการศึกษาของ Portney, K.E., et al. (2009) พบว่า เยาวชนที่อยู่ในครอบครัวที่บิดามารดามีการศึกษาดีและสนใจการเมือง จะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางพลเมืองของเยาวชนหญิงมากกว่าชาย นอกจากนี้ การพูดคุยกับบิดามารดาเกี่ยวกับการเมือง จะส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของการเลือกตั้งในเยาวชนหญิงมากกว่าชาย แต่จะเพิ่มการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนและกิจกรรมที่ไม่หวังกำไรในเยาวชนชายมากกว่าหญิง

จากการศึกษาข้อมูลเยาวชนในประเทศแคนาดาของ Rothwell, N.& Turcotte, M. (2006) พบว่า 1) เยาวชนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไปในพื้นที่ชนบทมีแนวโน้มที่จะเป็นอาสาสมัครมากกว่าเยาวชนในเมือง 2) 4 ใน 5 ของเยาวชนที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีซึ่งอาศัยอยู่ในชนบทที่ใกล้กับเมืองเป็นสมาชิกในองค์กร เช่น พรรคการเมือง กลุ่มวัฒนธรรม และองค์กรทางกีฬา อย่างต่ำคนละ 1 องค์กร 3) เยาวชนในชนบทที่จบการศึกษาระดับปริญญา มีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองและการประชุมสาธารณะมากกว่าเยาวชนในเมือง

จากการสำรวจข้อมูลเยาวชนในระดับชาติ “The National Assessment of Educational Progress” เมื่อปี ค.ศ. 1997 และ 2007 นักวิจัยหลายท่านได้นำข้อมูลดังกล่าวมาศึกษาแล้วพบว่า โดยรวมแล้ว นักเรียนมีความรู้เรื่องการเมืองภาคพลเมืองในระดับทั่วไป ส่วนนักเรียนที่มีความรู้ทางการเมืองและพลเมืองน้อย คือ กลุ่มนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย ผู้ปกครองมีการศึกษาน้อย (Hahn, C.L., 2010)

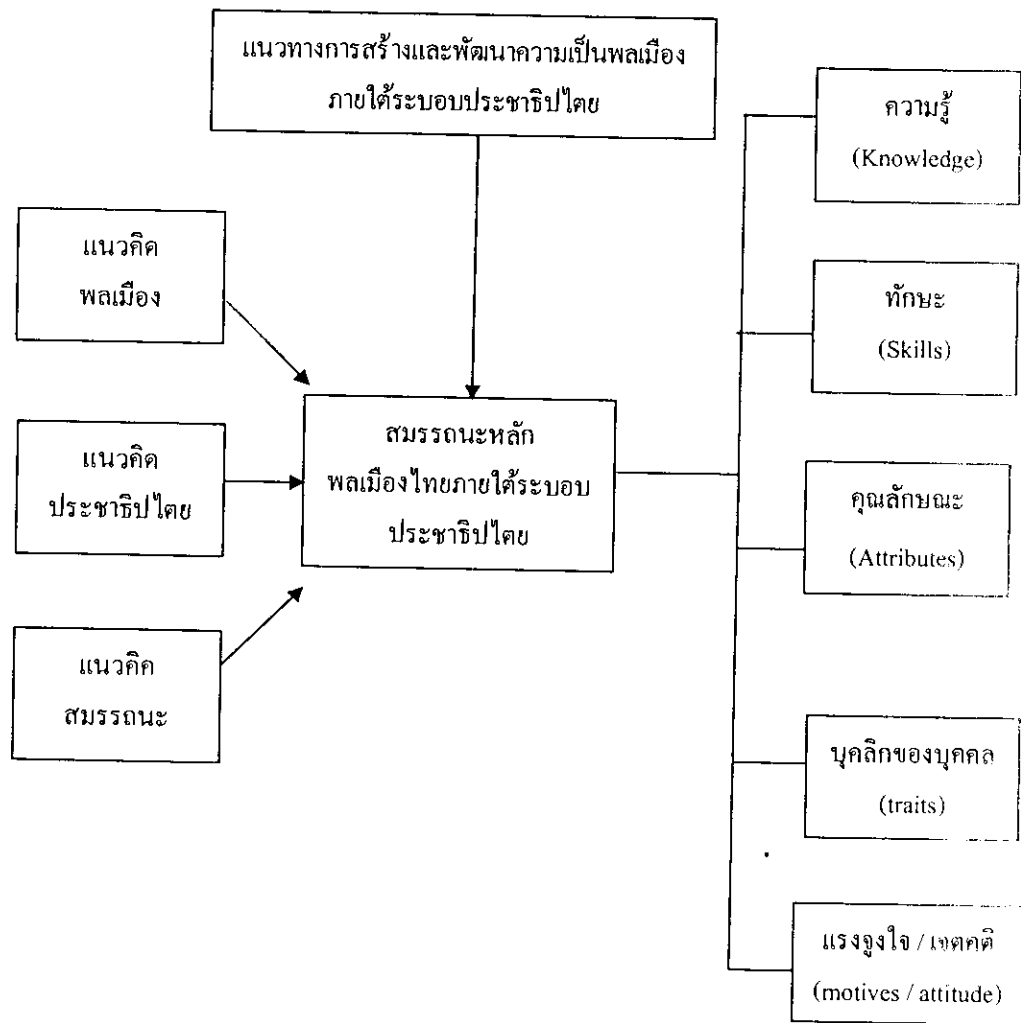
จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองของนักเรียนในต่างประเทศของ McLellan, J.A.& Youniss, J. (2008) (อ้างถึงใน Hua, C.W. & Wan, K.E. 2011) พบว่า ผู้ปกครองเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นพลเมือง โดยเฉพาะปัจจัยด้านระดับการศึกษาและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัคร กล่าวคือ ผู้ปกครองที่มีการศึกษาสูง จะมีความรู้ทางการเมืองและพลเมืองสูง และผู้ปกครองจะส่งผ่านความรู้ดังกล่าวมายังบุตรได้ นอกจากนี้ผู้ปกครองที่มีส่วนร่วมในกิจกรรม

อาสาสมัครของชุมชน จะมีส่วนผลักดันให้บุตรเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวได้ และมีส่วนในการปลูกฝังความรู้สึกความเป็นพลเมืองให้แก่บุตรตั้งแต่ยังเป็นเด็กได้อีกทางหนึ่งด้วย

โครงการ “The Australian Temperament Project” ได้ศึกษาพัฒนาของเด็กในรัฐวิกตอเรียประเทศออสเตรเลียตั้งแต่ปี 1983-2000 (Prior, M., et al., 2000 อ้างถึงใน Smart, D., et al., 2000) พบว่า ตัวแปรอิสระสำคัญตัวหนึ่งที่สามารถทำนายความตระหนักด้านการเมืองของความเป็นพลเมืองในวันรุ่นได้ คือ สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจของครอบครัว กล่าวคือ เป็นสภาพแวดล้อมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาความตระหนักในความเป็นพลเมืองของวัยรุ่นในด้านนี้ โดยเฉพาะครอบครัวที่มีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ครอบครัวที่มีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจสูงจะประพุดติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่วัยรุ่นในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง

5. กรอบแนวคิดการทำวิจัย

จากการทบทวนแนวคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับสมรรถนะหลักพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และบูรณาการประยุกต์ใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งจะเป็นตัวแปรและประเด็นที่ใช้ในการวิจัย เพื่อนำไป สร้างเครื่องมือการวิจัย และเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อวิเคราะห์สรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ต่อไป ดังนี้

ภาพที่ 4 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

การวิจัยเรื่องสมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตยนั้น จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่า พลเมืองคือรากฐานของประชาธิปไตยจิตสำนึกประชาธิปไตยก็คือจิตสำนึกของความเป็นพลเมือง รัฐธรรมนูญที่มีการแบ่งแยกอำนาจและการตรวจสอบถ่วงดุล (Checks & balances) ที่เป็นเรื่องของระบบที่จำเป็นจะต้องมีการแก้ไขแต่เรื่องของคนเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการไปพร้อมๆ กันอย่างเร่งด่วนเพื่อให้ประชาธิปไตยของประเทศไทยมีรากฐานที่มั่นคงไม่เดินหน้าไปสู่การเผชิญหน้าความรุนแรงและจบลงด้วยรัฐประหารและการนองเลือดกันอีก การศึกษาแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยก็เพื่อวิเคราะห์ถึงมุมมองการเปลี่ยนประชาชนหรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นพลเมืองน่าจะเป็นทางรอดของประชาธิปไตยของประเทศไทยซึ่งสามารถเรียนรู้เทคนิควิธีการได้จากกรณีต่างประเทศ ที่ประสบความสำเร็จในเรื่องนี้มาแล้ว ตลอดจนกรณีประเทศไทย ซึ่งจะมีรายละเอียดที่สำคัญ นำไปสู่การตั้งประเด็นเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และสังเคราะห์ข้อมูลออกมาเป็นสมรรถนะหลัก ได้ดังนี้

1. แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย : กรณีประสบการณ์จากต่างประเทศ

การศึกษาแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย : กรณีประสบการณ์จากต่างประเทศ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาจากประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีความเข้มแข็ง มีการพัฒนาการของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างมั่นคงต่อเนื่องมีความหลากหลายของประชากรของประเทศ เพื่อให้ได้แนวทางที่หลากหลายเกี่ยวกับการให้ความรู้เพื่อสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองมาทำการศึกษาได้แก่สหรัฐอเมริกา แคนาดา เยอรมัน สวีเดน นอร์เวย์ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมือง Lary Gerston (2554) ได้นำเสนอว่าสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศหนึ่งที่มีปัญหาประชาชนเยาวชนไม่สนใจการมีส่วนร่วมทางการเมืองและมีแนวโน้มที่จะเป็นอุปสรรคต่อระบอบประชาธิปไตยโดยสามารถพิจารณาได้จากเหตุการณ์ต่างๆ ได้แก่จำนวนผู้เข้าร่วมการประชุมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องทางการเมือง การสนับสนุน การรณรงค์ทางการเมือง การเข้าร่วมรณรงค์ทางการเมือง และการเลือกตั้งที่มีจำนวนผู้เข้าร่วมลดลงซึ่งนักวิชาการได้ศึกษาสาเหตุที่เกิดขึ้นจากการณดังกล่าวพบว่าสาเหตุเกิดจากอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัวไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและการเมืองโดยนักวิชาการได้ทำการศึกษากลุ่มคน 2 ช่วงวัย พบว่าคนส่วนใหญ่มีความสนใจการเมืองเพียงผิวเผินไม่ลึกซึ้ง ซึ่งพบว่าประชากรในกลุ่มนี้ได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาเมื่อ พ.ศ. 2551 (ค.ศ. 2008) เพียงร้อยละ 62 เท่านั้นและในจำนวนนี้เมื่อพิจารณาจากช่วงอายุระหว่าง 18-29 ปีพบว่ามีเพียงร้อยละ 52 ที่ออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งแม้ว่านโยบายของประธานาธิบดีโอบามาเป็นที่ชื่นชอบของเยาวชนก็ตาม ซึ่งพบว่ามีสาเหตุมาจากการขาดการเตรียมเยาวชนให้มีส่วนร่วมรับผิดชอบทางการเมืองที่พวกเขาต้องทำหน้าที่

ซึ่งสาเหตุของเหตุการณ์ดังกล่าว Lary Gerston พบว่าขาดการเตรียมการให้พลเมืองมีความพร้อมให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบทางการเมืองที่พวกเขาต้องมีหน้าที่ในอนาคตเมื่อปี พ.ศ. 2553 นักวิจัยได้มีการสำรวจนักเรียนทั้งประเทศเกี่ยวกับความรู้ประวัติศาสตร์อเมริกาพบว่าร้อยละ 57 ของนักเรียนเกรด 12 (มัธยมศึกษาตอนปลาย, ผู้ศึกษา) มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์อเมริกาค่อนข้างต่ำกว่าที่คาดหวัง เช่นเดียวกับทักษะในการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์อเมริกาซึ่ง Lary Gerston พบว่าสอดคล้องกับการศึกษาของ The National Assessment of Education Progress: NAEP ที่ได้ศึกษากลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายพบว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 67 ไม่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองและเวลาที่ใช้ในการเรียนในชั้นเรียนเรื่องความเป็นพลเมืองลดลงอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ได้มีการวิจัยที่พบว่าความเกี่ยวข้องโดยตรงระหว่างการศึกษากับการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากการวิจัยของ The National

Association of Secretaries of State เมื่อปี พ.ศ. 2542 การศึกษาเกี่ยวกับความเป็นชาติ (national study) กับกลุ่มเยาวชนทั้งประเทศอายุระหว่าง 15-24 ปีพบว่าร้อยละ 52 ของผู้ตอบแบบสอบถามตอบว่าโรงเรียนไม่ได้ทำหน้าที่ดีเพียงพอในการให้ข้อมูลและทักษะในการเลือกตั้งแก่เยาวชนอย่างเพียงพอและสามารถยืนยันได้ว่าผลต่อเนื่องของการขาดการเตรียมการของความเป็นพลเมือง

Lary Gerston ได้สรุปว่าประชาชนจะไม่มีพลังเพียงพอที่จะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมืองและเห็นว่าชั้นเรียนคือความหวังสุดท้ายในการเรียนรู้การเมือง (Classroom: the Last Hope for Learning Politics) โดยกล่าวถึงผลการศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาว่า “การศึกษามีผลทำให้ได้มาซึ่งทักษะที่เปิดโอกาสให้บุคคลได้รับคำตอบแทนที่สูงขึ้นจากการประกอบอาชีพ การศึกษาให้บุคคลมีโอกาสได้รับการคัดเลือกไปทำงานในสถานที่ที่ดีที่มีโอกาสเข้าถึงกิจกรรมทางการเมืองและช่วยสนับสนุนในเชิงจิตวิทยาและการเรียนรู้ถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง” กล่าวโดยสรุปการศึกษาคือทรัพยากรที่มีคุณค่าสำหรับการพัฒนาบทบาททางการเมือง แต่ปัญหาเนื่องจากในชั้นเรียนในยุคสมัยใหม่มีการสอนหรือให้ความรู้ทางการเมืองน้อยลงหรือไม่มีในสหรัฐอเมริกาแล้วรัฐเกือบทั้งหมดได้จัดให้มีการศึกษาในชั้นเรียนให้แก่นักเรียนมัธยมศึกษาปีสุดท้ายเท่านั้นเพื่อให้เข้าใจรูปแบบการปกครองซึ่งเนื้อหาไม่เพียงการเรียนรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงทางการเมืองและสถาบันทางการเมืองเท่านั้นซึ่งขาดการเรียนรู้เรื่องค่านิยมทางการเมืองและการฝึกปฏิบัติโดยได้นำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนเพื่อให้ให้นักเรียนได้มีโอกาสในการได้รับความรู้และมีความสามารถโดยการฝึกปฏิบัติโดยใช้แบบจำลองสถานการณ์จริงในชั้นเรียนและให้มีการถกเถียงกันเกี่ยวกับประเด็นการเมืองในห้องเรียนทำให้นักเรียนได้ประโยชน์จากการเรียนเกี่ยวกับความขัดแย้งและรูปแบบการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมและหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน นักเรียนต้องได้รับเครื่องมือในการวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ จากหลายมุมมองเขาต้องมีความเข้าใจว่าเขาต้องเข้าใจกระบวนการทางการเมืองและสามารถสร้างผลกระทบต่อกระบวนการทางการเมืองได้ด้วย นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบเกี่ยวกับสมการทางประชาธิปไตยคือภาระหน้าที่หรือพันธกรณี (obligation) ที่มีต่อการเมืองประชาธิปไตยไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตัวเองประชาธิปไตยต้องได้รับการชี้นำจากพลเมืองที่แข็งแกร่งต่อกระบวนการประชาธิปไตย

ภาระหน้าที่บางอย่างมองเห็นได้ชัดเจนการเป็นทหารรับใช้ชาติในช่วงที่เกิดสงคราม หรือการถ่ายเทสำหรับภาระหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวันยากที่จะเรียนรู้และปฏิบัติเช่นภาระหน้าที่ในร่วมการตัดสินใจทางการเมืองคือการเรียนรู้ประเด็นที่เกี่ยวข้อง และไต่ตรองหาทางเลือกเพื่อการตัดสินใจภาระหน้าที่ในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งประเด็นเหล่านี้ควรนำมาสอนในชั้นเรียน การเรียนการสอนประชาธิปไตยของสหรัฐอเมริกา นั้นยังเป็นขั้นตอนที่ยังห่างไกลความเป็นจริง โดยที่ สรรณู หมั่นทรัพย์ (ม.ป.ป., หน้า 6) ได้กล่าวเสริมถึงแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมือง ในประเทศสหรัฐอเมริกา ประเด็นแนวคิดด้านการจัดการการเรียนการสอน และการอบรมเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองเป็นหน้าที่ของแต่ละรัฐ โดยการศึกษาวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นแบบเรียนและตำรามาตรฐานกลางสำหรับเป็นพื้นฐานในการเรียนการสอนที่มีความเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้เรียน การเรียนการสอนมุ่งสร้างให้พลเมืองเกิดความรู้ทักษะและทัศนคติต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ขอบเขตการศึกษาประกอบด้วยเรื่องของการเป็นพลเมืองในบริบทของสิทธิมนุษยชน ภายใต้สังคมเปิดและการเมืองโลก ระบอบการปกครองรัฐสถาบันและกระบวนการอันเกี่ยวกับประเด็นสาธารณะทั้งนี้การดำเนินการดังกล่าวอยู่ภายใต้ศูนย์การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่ทรงอิทธิพลมากของประเทศชื่อว่า Center for Civic Education ซึ่งได้รับเงินสนับสนุนจากกระทรวงศึกษาธิการ

1.2 ประเทศแคนาดา

แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมือง Laura Edgar (2554) ได้กล่าวว่าการศึกษเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในแคนาดา เป็นแบบผสมผสานมีเนื้อหาเกี่ยวกับการให้มีส่วนร่วมของประชาชนรวมถึงการให้มีความรับผิดชอบต่อการมีส่วนร่วม ซึ่งในความหมายการมีส่วนร่วมของพลเมืองจะกว้างกว่าการมีส่วนร่วมในทางการเมือง Laura Edgar พบว่าการศึกษเพื่อความเป็นพลเมืองมีองค์ประกอบ 2 ประการคือ (1) การทำความเข้าใจเรื่องสิทธิเสรีภาพซึ่งมีสิทธิโดยพื้นฐาน (2) การทำความเข้าใจเรื่องหน้าที่รับผิดชอบการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของแคนาดาครอบคลุมประเด็นสำคัญคือการเลือกตั้ง การช่วยเหลือผู้อื่นในชุมชน การให้ความคุ้มครองสิ่งแวดล้อมให้ดีเพื่อจะ

ได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การเคารพกฎหมายและความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น รวมทั้งการมีความพยายามร่วมมือกับภาครัฐ (เช่นร่วมเป็นคณะลูกขุนในศาล) การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของแคนาดามีระบบพื้นฐานมาจากอังกฤษมีประสบการณ์ที่ผสมผสานกันเป็นระบบการศึกษาที่มองข้ามการศึกษาของพลเมืองแต่ได้สนับสนุนเกี่ยวกับการเลือกตั้งระดับชาติ ซึ่งจากสถิติการไปใช้สิทธิเลือกตั้งมีผู้มาลงคะแนนเลือกตั้งเพียงร้อยละ 60 เท่านั้นจึงจำเป็นต้องดำเนินการให้พลเมืองมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ส่งเสริมให้พลเมืองมีความตระหนักในเรื่องที่จำเป็นเช่นตระหนักต่อกฎหมาย ทั้งนี้แคนาดายังมีสิ่งท้าทายจากการที่มีส่วนประกอบสังคมของพลเมืองที่หลากหลายจากการย้ายถิ่นฐานมาจากส่วนต่างๆ ทั่วโลกมาตั้งถิ่นฐานที่แคนาดา ทำให้มีความเข้าใจเรื่องความเป็นพลเมืองที่แตกต่างกัน ทั้งนี้จากการศึกษา พบว่าปัจจุบันคนหนุ่มสาวไม่ได้มีส่วนร่วมในสังคมและการเมืองรัฐบาลจึงได้ดำเนินการ Laura Edgar (2554) ดังนี้

1) จัดโครงการ Apathy is Boring รณรงค์ให้เยาวชนเพิ่มการมีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้นและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของรัฐ โดยการเปิดโอกาสให้มีการหารือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐและโดยการใช้ศิลปะเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือรณรงค์เพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมของเยาวชนคนหนุ่มสาวมีรูปแบบดังนี้ (1) การเปิดเว็บไซต์เพื่อการรณรงค์และใช้วิธีการอื่นๆ ที่สามารถเข้าถึงเยาวชนคนหนุ่มสาวเชิญชวนให้ไปเลือกตั้ง (2) นำนักดนตรีศิลปินประชาสัมพันธ์การเลือกตั้ง การรณรงค์การเลือกตั้งในแง่ของความสำคัญของการเลือกตั้ง (3) การรณรงค์เพื่อให้ไปใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้งซึ่ง โครงการนี้ได้รับผลสำเร็จเยาวชนคนหนุ่มสาวออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งเพิ่มขึ้น

2) การส่งเสริมการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในโรงเรียนตัวอย่างของเมืองออนตาริโอ (Ontario) ซึ่งเมืองนี้ได้บรรจุวิชาการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในหลักสูตรการศึกษาแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา และให้นักเรียนต้องเข้าไปร่วมทำกิจกรรมกับชุมชนของตนเองก่อนจบการศึกษาเพื่อให้นักเรียนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมคิดวิเคราะห์ร่วมกับคนในชุมชนของตนซึ่งหลักสูตรได้กำหนดหลักการสำคัญไว้ 3 ประการดังนี้คือ (1) ประชาชนต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองแนวคิดโครงสร้างและกระบวนการที่เกี่ยวกับหน้าที่พลเมือง (2) เข้าใจในความเป็นพลเมืองที่มีวัตถุประสงค์ (purposeful citizenship) รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองในการเป็นผู้นำและผู้

ตาม ทราบว่าตนเองมีบทบาทอย่างไรและสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างไร (3) ต้องเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมอย่างจริงจังเรียนรู้และใช้ทักษะที่เกิดจากการเรียนรู้มาปรับปรุงหน้าที่ของตนเองและมีส่วนร่วมกับสังคม

3) การจัดการศึกษาเรื่องพลเมืองแก่พลเมืองที่อพยพเข้ามาในแคนาดาเพื่อให้มีจิตใจเป็นคนแคนาดา รับผิดชอบต่อประเทศซึ่งแคนาดายังไม่มียุทธศาสตร์ในการดำเนินการเรื่องนี้แต่ได้จัดหลักสูตรโดยให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเข้าไปทำความเข้าใจแก่พลเมืองกลุ่มนี้มีประเด็นที่เกี่ยวข้อง 3 ประการคือ (1) บทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้นำและเป็นผู้ตาม (2) รับรู้ว่าตนเองมีบทบาทอย่างไรและสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างไรและ (3) เป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมได้อย่างไร การดำเนินการของรัฐบาลกลางในการสร้างระบบการศึกษาด้านการสร้างสำนึกพลเมืองและกระจายออกไปสู่ประชาชนโดยได้มีการจัดทำคู่มือ Discovery Canada Study Guide เพื่อให้ประชาชนเดิมเรียนรู้และทำความเข้าใจบทบาทของตนเองและผู้ที่เข้ามาใหม่ได้รับการปลูกฝังเพื่อเป็นคนแคนาดา

โดย Laura Edgar ได้สรุปว่าการศึกษาน้ำที่พลเมืองว่า (1) เกิดขึ้นในระดับชุมชนแต่ยังไม่ได้ครอบคลุมทั่วประเทศจึงควรสนับสนุนให้มีการเรียนหน้าที่พลเมืองกันอย่างจริงจัง (2) ประชาธิปไตยเป็นมากกว่าการลงคะแนนเลือกตั้งเพราะการเลือกตั้งนานๆ จะมีสักครั้งแต่การเรียนรู้ประชาธิปไตยต้องมีอย่างต่อเนื่องจึงควรสอนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในชุมชนการเรียนหน้าที่พลเมืองในระบบการศึกษาไม่เพียงพอต้องเสริมประสบการณ์แก่นักเรียน (3) ต้องให้เยาวชนมีส่วนร่วมจึงต้องเข้าไปหาเยาวชนในพื้นที่ที่เขาอยู่และใช้วิธีการที่จะทำให้เขาเข้าใจว่าความเป็นพลเมืองควรมีบทบาทอย่างไร อีกทั้ง ศรีณยู หมั่นทรัพย์ (ม.ป.ป., หน้า 6) ได้กล่าวเสริมถึงแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองในประเทศแคนาดา ประเด็นการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองต้องมีความเหมาะสมกับบริบทสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม การพัฒนาหลักสูตรเพื่อสร้างพลเมืองจึงมีความแตกต่างกันไปตามรัฐ มีการเปิดสอนในภาษาทางการทั้งสองภาษาคืออังกฤษและฝรั่งเศสและมีการสนับสนุนโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในระดับประเทศด้วย โดยมุ่งสร้างพลเมืองที่กระตือรือร้น (Active citizenship) เข้าร่วมทางการเมืองและการจัดการชุมชน (Public participation) มีความเชื่อมั่นว่าประชาชนมีศักยภาพในการใช้อำนาจในการปกครองของตนเองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ

การเมือง (Politics) มีทัศนคติที่ดีต่อประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม รวมทั้งมีความรู้ ด้านสังคมและเศรษฐกิจวัฒนธรรมประวัติศาสตร์และการร่วมมือของชุมชน (Culture and Collaboration) ที่สัมพันธ์กับชีวิตของคนด้วย

1.3 ประเทศเยอรมัน

แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมือง ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555, หน้า 262- 263) ได้ศึกษาการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง (Civic Education): แก้ปัญหา การเมืองไทยโดยสร้างประชาธิปไตยที่ “คน” โดยเนื้อหาบางส่วนได้กล่าวถึงประเด็น การเปลี่ยนประชาชนให้เป็นพลเมือง: บทเรียนจากประเทศเยอรมัน ใ้ที่น่าสนใจ กล่าวคือ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2488 ด้วยความพ่ายแพ้ของประเทศ เยอรมัน ประเทศสัมพันธมิตร 4 ประเทศที่ชนะสงครามคือสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส และรัสเซีย ได้แยกประเทศเยอรมันออกเป็น 4 ส่วนและแบ่งกันครอบครอง จนกระทั่ง 4 ปีให้หลังประเทศฝ่ายโลกเสรีประชาธิปไตย 3 ประเทศคือสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส จึงได้อนุญาตให้ประชาชนชาวเยอรมันในเขต บิดครองของตนมี สิทธิในการปกครองตนเองอีกครั้ง ประเทศเยอรมัน 3 ใน 4 ส่วนจากที่เคยมีจึงฟื้นขึ้นม ใหม่อีก โดยถูกเรียกว่า “เยอรมันตะวันตก” หรือ West Germany ในเวลาต่อมา

ในขณะที่กำลังจะร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่กันนั้น ผู้นำและนักวิชาการที่รอด ชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่สองได้ตั้งคำถามว่าเกิดอะไรขึ้นกับประชาธิปไตยของ เยอรมัน เพราะอดอล์ฟฮิตเลอร์นั้นมาจากการเลือกตั้ง ทำไมประชาธิปไตยของประเทศ เยอรมันจึงก่อให้เกิดเผด็จการเบ็ดเสร็จอย่างฮิตเลอร์ขึ้นมาได้ ฮิตเลอร์ซึ่งก่อสงครามโลก ครั้งที่ 2 ที่คร่าชีวิตคนยุโรปไปกว่า 50 ล้านคนและฆ่าคนยิวมากกว่า 6 ล้านคน ด้วย วิธีการอันโหดร้ายทารุณทั้งยังฆ่าคนเยอรมันที่ต่อต้านหรือสงสัยว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามไป มากกว่าสองแสนคน และในที่สุดทำให้ประเทศเยอรมันต้องพินาศย่อยยับจนแทบสิ้น ชาติเกิดขึ้นมาจากระบอบประชาธิปไตยได้อย่างไร

เยอรมันได้ข้อสรุปว่าความหายนะของระบอบประชาธิปไตยของเยอรมันนั้นมี ที่มาจาก 2 สาเหตุคือ ประการที่หนึ่ง ระบอบประชาธิปไตยของเยอรมันในตอนนั้นม่ ปัญหาเรื่องการแบ่งแยกอำนาจ และการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่าย

บริหาร โดยเหตุที่ประเทศเยอรมันใช้ระบบรัฐสภาซึ่งมีจุดอ่อนคือการที่นายกรัฐมนตรีไม่ได้มาจากการเลือกตั้งโดยตรง แต่มาจากเสียงข้างมากของสภาทำให้นายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นฝ่ายบริหารสามารถครอบงำสภา ซึ่งเป็นฝ่ายนิติบัญญัติได้โดยมีเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการครอบงำสภา คือพรรคการเมืองที่นายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าพรรค จากจุดอ่อนตรงนี้ฮิตเลอร์ซึ่งเป็นหัวหน้าพรรคนาซีที่ชนะการเลือกตั้งได้เสียงข้างมากในสภาไรชท์ทาก (Reichstag - สภาผู้แทนราษฎรของประเทศเยอรมันในขณะนั้น) จึงสามารถครอบงำสภาไรชท์ทาก และให้สภาไรชท์ทากที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติออกกฎหมายให้อำนาจแก่ตนเองจนสามารถสถาปนาระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จขึ้นมาในที่สุด ประการที่สอง ประเทศเยอรมันเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบไกเซอร์ (Kaiser แปลว่าจักรพรรดิ) มาเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยที่ไม่ได้สร้าง “พลเมือง” ฮิตเลอร์ที่มาจากจากการเลือกตั้งจึงกลายเป็นผู้ปกครองที่มาแทนที่ไกเซอร์ โดยสังคมเยอรมันยังเป็นสังคมแนวคิงแaware อำนาจนิยมเหมือนในสมัยไกเซอร์ คนเยอรมันในตอนนั้นจึงยอมรับในอำนาจของฮิตเลอร์และเชื่อฟังฮิตเลอร์จนกระทั่งยอมให้ฮิตเลอร์นำพาตนเองและประเทศชาติไปสู่หายนะในที่สุด

ผู้นำและนักวิชาการของเยอรมันตะวันตกจึงได้ใช้บทเรียนในสมัยฮิตเลอร์ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นมาโดยตัดสินใจที่จะใช้ระบบรัฐสภาต่อไป แต่ได้แก้ไขจุดอ่อนของระบบรัฐสภาที่เคยมีในสมัยฮิตเลอร์ โดยการทำให้ฝ่ายนิติบัญญัติเป็นอิสระจากรัฐบาลด้วยการไม่บังคับ ส.ส. ให้สังกัดพรรคการเมือง การประกันเสรีภาพให้กับ ส.ส. ในการทำหน้าที่ผู้แทนปวงชนและการสร้างหลักประชาธิปไตยภายในพรรคการเมืองทำให้สภาผู้แทนราษฎรสามารถตรวจสอบถ่วงดุลกับรัฐบาลได้ไม่ถูกรัฐบาลใช้พรรคการเมืองมาครอบงำอีกต่อไป ซึ่งประเทศเยอรมันตะวันตกทำได้สำเร็จรัฐธรรมนูญนี้ประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2492 และทำให้ประเทศเยอรมันไม่เกิดเผด็จการที่มาจากจากการเลือกตั้งอีกเลย พร้อมกับมีระบบรัฐสภาที่มีทั้งเสถียรภาพและประสิทธิภาพมาจนกระทั่งทุกวันนี้รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีชื่อว่า Grundgesetz ซึ่งแปลว่ากฎหมายพื้นฐาน เพราะเดิมผู้ร่างรัฐธรรมนูญของเยอรมันตะวันตกตั้งใจจะใช้เป็นการชั่วคราวจนกว่าประเทศเยอรมันจะรวมกันได้อีกครั้งเท่านั้น แต่เมื่อถึงเวลาที่ประเทศเยอรมันกลับมารวมกันอีกครั้งจริงๆ ในปี พ.ศ. 2533 โดยประเทศเยอรมันตะวันออกหรือ East Germany ซึ่งเป็นเขตยึดครอง

ของรัสเซียได้เข้ามารวมกับประเทศเยอรมันตะวันตก ประเทศเยอรมันตัดสินใจใช้กฎหมายพื้นฐานฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญต่อเนื่องมาจนทุกวันนี้พร้อมๆ กับการจัดทำรัฐธรรมนูญที่มีการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างอำนาจ ประเทศเยอรมันตะวันตกได้ดำเนินการให้มี “การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง” เพื่อเปลี่ยนเป็นประชาชนเยอรมันให้เป็น “พลเมือง” โดยปฏิรูประบบการศึกษาให้เป็น “การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง” เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ให้เป็นพลเมืองโดยเริ่มต้นตั้งแต่ชั้นอนุบาลพร้อมกับจัดให้มีการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองให้กับผู้ใหญ่ ทั้งยังได้มีการปฏิรูปสื่อมวลชนทั้งโทรทัศน์วิทยุและหนังสือพิมพ์ ให้สามารถเสนอข่าวสารได้โดยเป็นอิสระจากรัฐบาลและส่งเสริมให้พรรคการเมืองรวมถึงองค์กรภาคประชาชนต่างๆ ทำหน้าที่ให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องการเมืองด้วย ประเทศเยอรมันทำได้สำเร็จโดยใช้เวลาเพียงประมาณ 15 ปีเท่านั้น คือตั้งแต่เด็กเริ่มเรียนอนุบาลจนจบมัธยมปลายและทำให้ประเทศเยอรมันมีประชาธิปไตยที่มั่นคงมาจนทุกวันนี้

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล มองว่านี่คือบทเรียนจากประเทศเยอรมันที่เคยล้มเหลวในการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยถึงขนาดเกิดเผด็จการที่เลวร้ายที่สุดในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติสมัยใหม่อย่างฮิตเลอร์ขึ้นมา จนต้องประสบกับความหายนะถึงขนาดเกือบสิ้นประเทศไปแล้ว แต่กลับสามารถแก้ไขและพัฒนาประชาธิปไตยของเขาให้มั่นคงขึ้นมาได้ ประเทศไทยใช้ระบบรัฐสภาเหมือนกับประเทศเยอรมัน และมีปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยไม่ได้สร้างพลเมืองเช่นเดียวกับประเทศเยอรมัน อีกทั้งยังมีลักษณะสังคมเป็นแบบอำนาจนิยมดังเช่นสังคมเยอรมันในสมัยฮิตเลอร์ ประสบการณ์ของประเทศเยอรมันที่แก้ปัญหาได้สำเร็จ จึงน่าจะเป็นตัวอย่างและบทเรียนให้กับประเทศไทยในขณะนี้ได้เป็นอย่างดี อีกทั้ง ศรัณยู หมั่นทรัพย์ (ม.ป.ป., หน้า 5) ได้กล่าวเสริมถึงแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองในประเทศเยอรมันนั้น จะส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการเมืองการปกครองและวิถีประชาธิปไตยอย่างกว้างขวาง มีกฎหมายว่าด้วยการศึกษาด้านการเมืองในระดับประเทศ และระดับมลรัฐกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาต่อเนื่องของรัฐเข้าทุกกลุ่มชนเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกัน แหล่งความรู้มีความหลากหลายวิธีการให้ความรู้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ต้องมีการสนับสนุนและ

ความร่วมมือกันของหลายฝ่ายทั้งองค์การภาครัฐและภาคเอกชนมูลนิธิหรือสถาบันการศึกษา เพื่อสร้างพลเมืองที่ได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากฝ่ายการเมือง ต้องมีความเป็นกลาง (ไรน์ฮาร์ดไวล์, 2551) มีการตั้งศูนย์การศึกษาการเมืองเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านการเมืองการปกครอง กลุ่มเป้าหมายหลักคือเยาวชน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550) มุ่งเสริมสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของประชาชนต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยยั่งยืนได้ประชาชนต้องเห็นพ้องและให้การสนับสนุนจากประชาชน และการเอาใจใส่ยืนยันสิทธิประโยชน์ของของผู้มีส่วนได้เสียในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลาย (Pluralism) ซึ่งเนื้อหาการศึกษาจะประกอบด้วยสถาบันทางการเมือง รัฐธรรมนูญและกฎหมายเศรษฐกิจประวัติศาสตร์คุณค่าประชาธิปไตย จริยธรรม แนวคิดทางการเมืองสันติमानันท์และการป้องกันการใช้ความรุนแรง ความหลากหลาย และทางวัฒนธรรม มิติหญิงชายสื่อสิ่งแวดล้อมประชามยุโรปโลกาภิวัตน์และสมรรถนะด้านองค์การและการสื่อสาร

1.4 ประเทศสวีเดน

แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองกระทรวงการต่างประเทศ (2557) ได้กล่าวว่า สวีเดนเป็นประเทศที่ตั้งอยู่บนคาบสมุทรสแกนดิเนเวียทางตอนเหนือของทวีปยุโรปมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขเช่นเดียวกับนอร์เวย์และไทย เป็นประเทศที่มีรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรที่เก่าแก่ที่สุดในยุโรปและเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับประเด็นสิทธิเสรีภาพประชาธิปไตยสิทธิมนุษยชนและรัฐสวัสดิการซึ่งได้รับการจัดอันดับด้านความเป็นประชาธิปไตย (Democracy Ranking) เป็นอันดับ 2 ของโลกในปี 2013 รองจากราชอาณาจักรนอร์เวย์ Campbell และคณะ (2013) ซึ่ง Lindstrom กล่าวว่า ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติของสวีเดนได้ระบุชัดเจนถึงบทบาทของการศึกษากับความเป็นพลเมืองว่า “การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้รับ และพัฒนาความรู้ และค่านิยมอันดี และควรจะสอนให้รู้และปลูกฝังการเคารพในสิทธิมนุษยชน และค่านิยมพื้นฐานของประชาธิปไตยที่เป็นรากฐานของสังคมแบบสวีเดน” (Lindstrom, 2013) แต่ EURYDICE Network ได้มองว่า เรื่องความเป็นพลเมืองไม่ได้ถูก

จำแนกเป็นรายวิชาสำหรับการศึกษาในระบบโรงเรียนของสวีเดน แต่ถูกบรรจุเป็นส่วนหนึ่งในรายวิชาต่างๆ เช่นวิชาหน้าที่พลเมืองและประวัติศาสตร์ เป็นต้น เป็นการปลูกฝังโดยให้ความสำคัญเป็นพลเมืองซึมซับเข้าสู่ตัวเยาวชนผ่านกิจกรรมทั้งหลายในโรงเรียน (EURYDICE Network, 2002) ในหลักสูตรอนุบาลศึกษาการศึกษาภาคบังคับระดับประถม และมัธยมศึกษาจะร่วมมือกับศูนย์การใช้เวลาว่าง(leisure-time centers) ซึ่งเป็นกลุ่มที่จัดกิจกรรมวิชาการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะต่างๆ ให้กับเด็กและเยาวชนสวีเดน คุณค่าที่ได้รับจากการเรียนรู้กิจกรรม ได้แก่ เรื่องการละเมิดไม่ได้ ซึ่งชีวิตของมนุษย์, ความมีอิสระและความเป็นส่วนตัวของบุคคล, ความเท่าเทียมในคุณค่าความเป็นคนและความเท่าเทียมทางเพศ, ความสามัคคี, การยอมรับในจริยธรรมภายใต้กรอบการจัดการตามแบบคริสเตียนและมนุษยนิยมตะวันตก กระบวนการที่ใช้จะเน้นการส่งเสริมให้เกิดการตระหนักถึงความยุติธรรม, ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่, ความอดทนอดกลั้นและความสำนึกรับผิดชอบของแต่ละบุคคล บุคลากรที่อยู่ในโรงเรียนก็จะได้รับการส่งเสริมให้รู้จักการเคารพคุณค่าที่มีอยู่ภายในของแต่ละบุคคล และสิ่งแวดล้อมที่ใช้ร่วมกัน กระบวนการจัดกิจกรรมและการออกแบบจะอาศัยหลักการพื้นฐานความเป็นประชาธิปไตยเพื่อปลูกฝังให้เกิดการเคารพในสิทธิมนุษยชนและเกิดค่านิยมพื้นฐานของความเป็นประชาธิปไตยตามแบบสังคมของสวีเดน (Ekman และ Zetterberg, 2010)

1.5 ประเทศนอร์เวย์

แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมือง นรนิติ เศรษฐบุตร ได้กล่าวถึงนอร์เวย์เป็นประเทศในกลุ่มยุโรปเหนือที่เรียกว่ากลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียและมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยรูปแบบเดียวกันกับประเทศไทย แม้จะเป็นประเทศที่มีพลเมืองน้อยไม่ถึง 5 ล้านคน แต่ก็ประเทศที่มีการพัฒนาการเมืองเศรษฐกิจและสังคมสูงมาก นอร์เวย์เป็นราชอาณาจักรขนาดเล็กที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) มาเป็นระยะเวลายาวนานกว่า 2 ศตวรรษ (นรนิติ เศรษฐบุตร, 2556) และ Campbell และคณะกล่าวว่านอร์เวย์เป็นประเทศที่มีพัฒนาการของความเป็นประชาธิปไตยสูงมากโดยสะท้อนจากการได้รับการจัดอันดับด้านความเป็นประชาธิปไตย (Democracy Ranking) เป็นอันดับ 1

ของโลกในปี 2013 (Campbell และคณะ, 2013) ซึ่ง Borhaug มองว่ารากฐานที่เข้มแข็งของระบอบประชาธิปไตยมีส่วนสำคัญ จากการที่ผู้นำของประเทศนอร์เวย์ให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองที่ชัดเจนนับแต่ปี 1970 (พ.ศ.2513) การพัฒนาหลักสูตรสังคมศึกษามุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาประชาชนโดยเฉพาะเยาวชนให้เป็นผู้กระตือรือร้น (activist citizen) ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะที่ต้องการ ได้แก่ ความกระตือรือร้น (active), ความยึดมั่นผูกพัน (engaged) และการปรับตัวเข้ากับสังคม (socially oriented) รวมทั้งในปี 1997 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติของนอร์เวย์ได้ประกาศหลักการสำคัญไว้หลายส่วนเกี่ยวกับการส่งเสริมด้านพลเมืองศึกษาความว่า “นักเรียนทุกคนควรจะต้องยึดโยงอยู่ในประเด็นโต้แย้งทางสังคม และควรนำประเด็นเหล่านั้นมาตั้งคำถามเพื่อตอบว่าเรื่องราวเหล่านั้นควรเป็นอย่างไร (เช่น ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองจะแก้ไขได้อย่างไร หรือวิธีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยควรเป็นอย่างไร) นักเรียนจะต้องพัฒนาความสามารถของตนเองให้เป็นผู้มีอิสระทางความคิดและคิดวิพากษ์ เพื่อจะแสดงทางเลือกอย่างมีเหตุผลในประเด็นพื้นฐานทางสังคม นักเรียนจะต้องตระหนักว่าระบบการเมืองของนอร์เวย์สร้างขึ้นมาได้อย่างไร และทำงานอย่างไร และรู้ว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาได้อย่างไร นักเรียนจะต้องได้รับการพัฒนาความสนใจและถูกฝึกฝนในการทำงานตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในสังคม” (Borhaug, 2010)

ระบบการศึกษาภาคบังคับของนอร์เวย์ใช้เวลาเรียน 10 ปี เริ่มเรียนตั้งแต่อายุ 6 ขวบโดยในแต่ละปีการศึกษา จะต้องเรียนวิชาสังคม (Society subjects) ซึ่งประกอบไปด้วยวิชาย่อยได้แก่ภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์สังคมศึกษาและพลเมืองศึกษา ส่วนในระดับม.ปลายจะมีทางเลือกให้นักเรียนได้เรียนหลากหลายมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามจะต้องจัดให้มีการเรียนสังคมศึกษา 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ในปีแรก โดยวิชาพลเมืองศึกษาจะเป็นหัวข้อที่สำคัญในการเรียนรู้กระบวนการสอนพลเมืองศึกษาได้รับความคาดหวังที่จะให้เป็นเครื่องมือในการทำหน้าที่เกี่ยวกับระบบการเมืองทั้งหมดอย่างแท้จริงในช่วงปี 1980-2000 มีการตั้งคอร์สอบรมครูวิชาสังคมศึกษาโดยเฉพาะเป็นคอร์สอบรมให้ครูมีการสอนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนารวมทั้งมีประเด็นที่มีการบรรจุอยู่ในหลักสูตรที่ต้องพัฒนานักเรียน (Stray, 2009 และ Borhaug, 2010) ได้แก่

1) การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) อาทิ การเลือกตั้ง, การมีส่วนร่วมทางตรง

2) ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมโลก (Global environmental issues) อาทิ การปลูกฝังจิตสำนึกกับผิชอบ และความยึดมั่นผูกพันต่อการจัดการที่เหมาะสมกับทรัพยากร, การสร้างความเข้าใจต่อการปกป้องสิ่งแวดล้อมเชิงรุก, การสร้างสันติสุขภายในประชาคม โดยกระบวนการสอนจะมุ่งเน้นให้คิดแก้ปัญหาและตัดสินใจในประเด็นที่เกี่ยวข้องรวมทั้งสอนให้คิดว่าจะจัดการกับปัญหานี้อย่างไร ซึ่งครูต้องสอนนักเรียนแบบ problem-based teaching

3) ประเด็นที่ส่งเสริมการเป็นประชาธิปไตย เช่น เรื่องสิทธิมนุษยชนและในระดัการเมืองท้องถิ่น โดยเฉพาะนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ควรจะต้องพิจารณาเลือกประเด็นของท้องถิ่นขึ้นมาศึกษาและให้พิจารณาว่าท้องถิ่นจะสามารถจัดการกับปัญหานั้นได้อย่างไร

แนวการปฏิบัติสำหรับวิชาการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองของประเทศนอร์เวย์ เน้นการสอนน้อยและนำประเด็นสังคมที่อยู่ในสถานการณ์ปัจจุบันจากหนังสือพิมพ์มาใช้เป็นสื่อการสอน ใช้เป็นประเด็นการอภิปรายและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษา โดยมีการใช้กระบวนการนี้ในโรงเรียนต่างๆ อย่างเป็นระบบผลลัพธ์ของการสอน โดยกระบวนการนี้ครูจะได้รับผลงานจากนักเรียนวันละ 1 ชิ้นงาน นอกจากนี้ยังมีการจัดการเรียนการสอนที่ใช้รูปแบบที่ต่างไปจากเดิมร่วมด้วย อาทิ student debate, student project, group based teaching, project based teaching เป็นต้น Borhaug ยังมองอีกว่าผู้วางระบบการศึกษาของนอร์เวย์ จะมองว่าความรู้ไม่ควรจะจำกัดอยู่แต่เพียงตัวองค์ความรู้หรือการประยุกต์ใช้ความรู้เท่านั้นแต่ความรู้ควรประกอบไปด้วยสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้ (Borhaug, 2010) อาทิเช่น 1) ทักษะการแก้ปัญหา 2) การปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ 3) การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น 4) ทักษะทางสังคมและการจัดการ 5) ทักษะเชิงวิพากษ์ 6) ทักษะการเสาะหาความรู้จากแหล่งข้อมูลที่มีอยู่ และ 7) ทักษะการให้เหตุผลแย้ง

นอกจากความเข้มของหลักสูตรพลเมืองศึกษาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาของนอร์เวย์แล้ว กิจกรรมหนึ่งที่มีความโดดเด่นและเป็น

กิจกรรมที่เป็นแรงขับเคลื่อนให้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่เชื่อมต่อมาจากหลักสูตร คือสภานักเรียน (student councils) เป็นตัวอย่างของประชาธิปไตยในโรงเรียนซึ่งนอร์เวย์น่าจะเป็นประเทศเดียวในโลกที่มีการเพิ่มเติมเรื่องของสภานักเรียนให้บรรจุอยู่ในหลักสูตรการศึกษาระดับชาติซึ่งเท่ากับเป็นการให้กระบวนการนี้กระทำได้โดยชอบด้วยกฎหมายและทุกโรงเรียนต้องจัดตั้งสภานักเรียน บทบาทสำคัญของสภานักเรียนที่มีความสำคัญนอกเหนือจากเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยแล้ว ยังมีอิทธิพลต่อการวางแผนทุกๆ แง่มุมของการใช้ชีวิตในโรงเรียน ของนักเรียนกระบวนการที่เกิดขึ้นผ่านสภานักเรียนจะช่วยพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยและสามารถเรียนรู้กระบวนการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดีอันจะนำไปสู่การเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นทางการเมืองในอนาคต ซึ่งนับแต่การปฏิรูปการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองของนอร์เวย์ในปี 1970 เป็นต้นมาทิศทางของการพัฒนาเยาวชนในชาตินี้มุ่งให้โรงเรียนจัดประสบการณ์การเรียนรู้และสร้างผู้เรียนให้มีคุณลักษณะต่างๆ ดังนี้ 1) ทนต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน 2) รู้ไปประเด็นขัดแย้งทางสังคม 3) มีมุมมองเชิงวิพากษ์ต่อสังคม 4) ได้รับการสอนแบบข้ามสาขาวิชา (cross-disciplinary) 5) รู้ในประเด็นที่เป็นสากล 6) รู้แนวคิดของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในภาพกว้าง 7) มีมุมมองเรื่องชีวิตในเชิงการเมือง 8) รู้หลักการแนวคิดความเชื่อตามแบบประชาธิปไตยรวมทั้งเรื่องสิทธิมนุษยชน 9) ความเข้าใจในการเมืองการปกครองท้องถิ่น 10) มีมุมมองในภาพรวมเชิงระบบ 11) พัฒนาประชาธิปไตยผ่านสภานักเรียน 12) ได้รับการสอนด้วยวิธีการสอนที่ต่างไปจากแบบดั้งเดิม และ 13) เรียนรู้ในแนวคิดที่กว้างและมีความรอบรู้

1.6 ประเทศออสเตรเลีย

แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมือง Mary Print กล่าวว่าออสเตรเลียเป็นประเทศที่มีประชาธิปไตยที่เก่าแก่ที่สุดประเทศหนึ่ง และเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากที่สุดประเทศหนึ่งในโลก และมีปัญหาการมีส่วนร่วมในประชาธิปไตยของเยาวชนวัยหนุ่มสาวน้อยลง ดังนั้นเพื่อให้ประชาธิปไตยดำเนินไป

อย่างมีความแข็งแกร่งต้องทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับ “ความเป็นพลเมือง” เนื่องจากเป็นคำที่กว้างและคนส่วนใหญ่ไม่ได้มีความเห็นตรงกัน Mary Print (2554) คือ

1) ความหมายของ“ความเป็นพลเมือง” อาจจะได้ใน 3 กรณีคือ (1) พลเมือง (สิทธิและความรับผิดชอบ) (2) การเมือง (การมีส่วนร่วมและเป็นตัวแทน) และ (3) สังคม (คุณธรรมทางสังคมและการมีส่วนร่วมในชุมชน) ซึ่งทำให้ประชาชนมีแนวทางปฏิบัติที่ต่างกัน “ความเป็นพลเมือง” ในทางกว้างหมายถึงสถานภาพที่ประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมการเมืองประเทศ หรือกลุ่มและของโลกซึ่งมีทั้งสิทธิและความรับผิดชอบหน้าที่ และสิทธิพิเศษที่ได้รับการขึ้นำ คุณธรรมทางสังคมและสนับสนุนให้มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ซึ่งนอกเหนือจากความหมายทางการเมืองที่แคบทางกฎหมาย (คือพลเมืองของประเทศ) ซึ่งมองได้กว้างๆ เช่นพลเมืองของกรุงเทพมหานคร พลเมืองของโลก พลเมืองของชุมชน ซึ่งพลเมืองอาจหมายถึงเนื้อหาขององค์ความรู้ ทักษะและความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับองค์กรและการทำงานของสังคมรวมทั้งมรดกทางการเมืองและสังคมของประเทศใดประเทศหนึ่ง กระบวนการทางประชาธิปไตยรัฐบาล การบริหารงานภาครัฐและระบบงานยุติธรรมและรวมถึงมุมมองของภูมิภาคและประชาคมโลก ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองสามารถพิจารณาถึงการสนับสนุนที่สำคัญต่อการเป็นพลเมืองที่แท้จริง

2) สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นภายในออสเตรเลียมีความกังวลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนวัยหนุ่มสาวที่มีระดับลดลงซึ่งเป็นที่โต้เถียงกันในวงกว้างว่าประชาธิปไตยจะมั่นคงจะยั่งยืนได้ พลเมืองต้องมีส่วนร่วมอย่างสูง มาตรฐานที่เห็นได้อย่างชัดเจนพิจารณาได้จากจำนวนไปใช้สิทธิเลือกตั้งระดับชาติที่ลดลง โดยเฉพาะเยาวชนคนหนุ่มสาวและพฤติกรรมเกี่ยวกับการเลือกตั้งในอนาคตซึ่งเยาวชนออสเตรเลียรับทราบเป็นอย่างดีว่าการเลือกตั้งในออสเตรเลียเป็นการบังคับให้ต้องปฏิบัติและจะเลือกตั้งได้เมื่ออายุครบ 18 ปีที่จะมีสิทธิในการลงคะแนนเลือกตั้งจากข้อมูลจากการวิจัยพบว่าพลเมืองอายุ 18 ปีมีการลงทะเบียนเพื่อใช้สิทธิเลือกตั้งเพียงร้อยละ 52 ซึ่งพฤติกรรมนี้อาจนำไปสู่วัฒนธรรมการไม่มีส่วนร่วมในอนาคตนอกจากนี้พบว่าการลงทะเบียนใช้สิทธิเลือกตั้งจะสูงขึ้นถึงร้อยละ 90 เมื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีอายุถึง 30 ปีเป็นต้นไป ทั้งนี้สภาการเลือกตั้งแห่งออสเตรเลีย (The Electoral Council of

Australia) ได้ให้ความเห็นว่าน่าจะมาจากมีการเคลื่อนย้ายที่อยู่อาศัยและเปลี่ยนสถานที่ทำงานที่มีอัตราที่สูงในช่วงวัยรุ่น

3) ลักษณะของการเป็นพลเมืองที่แข็งแกร่งความเห็นทางการเมืองพิจารณาว่าพลเมืองที่แข็งแกร่งเป็นผู้สนับสนุนหลักในการทำให้ประชาธิปไตยมีความแข็งแกร่ง หากการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองลดลงย่อมทำให้รากฐานประชาธิปไตยเกิดปัญหาในสหภาพยุโรป พลเมืองที่แข็งแกร่งนั้นหมายถึงการมีส่วนร่วมในภาคประชาสังคม ชุมชนและชีวิตการเมืองพิจารณาจากคุณลักษณะจากการมีความคิดเห็นร่วมกัน ไม่ใช่ความรุนแรง สอดคล้องกับสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตยโดยมีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ (1) ความเกี่ยวข้องกันระหว่างชีวิตส่วนตัวกับชุมชนของบุคคล (2) ค่านิยมประชาธิปไตยและ (3) การมีส่วนร่วมการเป็นพลเมืองที่แข็งแกร่งนั้นพิจารณาจากองค์ประกอบดังนี้ (1) มีความผูกพันและมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคมที่มีความหลากหลาย (2) การมีส่วนร่วมทั้งทางการเมืองด้านพลเมืองและสังคมของพลเมือง (3) การเรียนรู้ในโรงเรียนทำให้มีประสบการณ์คิดตัวอย่างยาวนาน (4) รวมทั้งประสบการณ์เชิงบวกและเชิงลบ (5) ความเป็นพลเมืองที่แข็งแกร่งต้องมีความเกี่ยวพันหลายมิติคือมีการพัฒนาทักษะมีพื้นฐานความรู้และความเข้าใจและ (6) ความเป็นพลเมืองนั้นมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับทฤษฎีของการเมืองรูปแบบใดเช่นเสรีนิยมคอมมิวนิสต์และอนุรักษนิยมซึ่งมีกิจกรรมแตกต่างออกไปแล้วแต่ความหมายของอัตลักษณ์บุคคลและแนวทางการแก้ไขปัญหา รวมไปถึงการรวบรวมการกระทำต่างๆ และแนวทางแก้ไขปัญหาของรูปแบบการเมืองนั้นๆ

4) การให้การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองมีความเห็นว่า โรงเรียนและประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นต่อกัน ผลจากการศึกษาโดยทั่วไปพบว่า การศึกษาประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยพบว่าคนที่มีการศึกษามากขึ้นจะทำให้มีระดับความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย และการเมืองเพิ่มขึ้นและจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีผู้วิจัยรายอื่นพบว่า โรงเรียนคือสถานที่ที่สำคัญในการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนเนื่องจาก (1) โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้หลักเรื่องความสามารถของพลเมืองความรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองและการคิดแบบวิเคราะห์สามารถสอนได้

อย่างมีประสิทธิภาพผ่านทางหลักสูตรในชั้นเรียนและเยาวชนมีโอกาสและประสบการณ์ทางประชาธิปไตยจากการปฏิบัติในชั้นเรียนและโรงเรียน (2) โรงเรียนให้ประสบการณ์แก่เยาวชนเกี่ยวกับชีวิตในสังคมเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินชีวิตการเลือกอาชีพและด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้อง (3) โรงเรียนคือหน่วยรวมเดียวกันที่ทุกคนได้มีความรู้และประสบการณ์จากการไปโรงเรียนเพราะว่าชีวิตส่วนตัวทุกคนมีความหลากหลายแต่ชีวิตในโรงเรียนจะได้รับอย่างคล้ายคลึงกัน (4) โรงเรียนให้ประสบการณ์ในการศึกษาเรื่องความเป็นพลเมืองทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการโดยใช้หลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียน

การเตรียมเยาวชนเพื่อให้เป็นพลเมืองที่มีความรู้แข็งแกร่งและมีส่วนร่วมนั้นต้องดำเนินการในหลายระดับคือในชั้นเรียนในโรงเรียนในชุมชนในชาติและระหว่างชาติซึ่งเยาวชนต้องมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิความรับผิดชอบในการเป็นพลเมืองและมีปัจจัยสนับสนุนคือทักษะ (skill) ค่านิยม (value) ทักษะคติ (attitude) และเจตคติ (dispositions) ของพลเมืองที่เป็นปัจจัยสนับสนุนให้ประชาธิปไตยมีความแข็งแกร่งโดยออสเตรเลียมีประวัติศาสตร์ที่ผสมผสานในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในโรงเรียนในช่วงต้นของศตวรรษที่ 20 ความสนใจด้านการเมืองในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองมีน้อยแต่ปัจจุบันนี้รัฐบาลของออสเตรเลียทุกระดับได้วางเป้าหมายให้โรงเรียนเป็นสถานที่ที่ให้ความรู้และสั่งสอนให้เยาวชนออสเตรเลียให้เป็นเยาวชนที่มีความรู้และเป็นพลเมืองที่แข็งแกร่ง โดยให้เยาวชนเห็นคุณค่าของสังคมออสเตรเลียที่มีวัฒนธรรมภาษาและศาสนาที่หลากหลายเข้าใจถึงรูปแบบการปกครองของออสเตรเลีย ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและพัฒนาให้มีความยึดมั่นต่อค่านิยมประชาธิปไตย ความเท่าเทียม ความยุติธรรม และมีส่วนร่วมในวิถีของการเป็นพลเมืองออสเตรเลีย ทำงานเพื่อความดีของงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับปรุงให้ธรรมชาติและทรัพยากรทางสังคมให้มีความยั่งยืนและเป็นประชากรของโลกของประเทศของชุมชนที่มีความรับผิดชอบ

5) หลักสูตรการสอนความเป็นพลเมืองในโรงเรียน (a citizenship curriculum in Australian schools) ของออสเตรเลียดังนี้

- เป้าหมาย (aims) มีดังนี้ (1) สอนให้นักเรียนมีความรู้ทักษะทัศนคติค่านิยมและเจตคติแก่นักเรียนโดยการมีส่วนร่วมอย่างเต็มรูปแบบในฐานะพลเมืองแข็งแกร่งกับชุมชน

ของตนเองกับชาติและในโลก (2) พัฒนาความรู้ความเข้าใจและมีความมั่นคงต่อรัฐสภาประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมระบบกฎหมายและชีวิตพลเมืองของตน (3) พัฒนาให้มีความชื่นชมและการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับสิทธิและความรับผิดชอบของความเป็นพลเมืองชีวิตของพลเมืองทั้งระดับชาติและระดับโลก (4) ให้เกิดความเข้าใจและชื่นชมต่อสังคมและมีความยึดมั่นในการสนับสนุนสิทธิมนุษยชนและความคิดเห็นและการรับรู้ถึงวัฒนธรรมอื่นๆและเข้าใจถึงมรดกทางประชาธิปไตยของตนเอง (5) ส่งเสริมพลเมืองที่แข็งแกร่งเห็นคุณค่าของอิทธิพลของสื่อมวลชนและเทคโนโลยีในการสื่อสาร (6) ให้ความรู้แก่นักเรียนให้เข้าใจถึงประเด็นที่สำคัญระดับโลกและวิธีการที่ประชาชนในโลกมีความร่วมมือต่อกันและการให้ร่วมมือในระดับที่หลากหลาย

- หลักสูตรหรือสาระการเรียนรู้เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจ(knowledge and understanding) ถึงประเด็นต่างๆ ดังนี้ (1) องค์ประกอบหลักของระบอบการเมืองการปกครองกระบวนการของรัฐบาลแบบรัฐสภาทั้งในระดับท้องถิ่นระดับชาติและระดับนานาชาติ (2) ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยพรรคการเมืองรวมทั้งขอบเขตของรัฐธรรมนูญและสิทธิตามกฎหมายของบุคคล (3) สิทธิและความรับผิดชอบของพลเมือง เช่นสิทธิมนุษยชนสิทธิทางสังคมและหน้าที่ของชาติและนานาชาติ (4) รู้จักสื่อและบทบาทของสื่อทางการเมืองและชีวิตทางสังคม (5) มรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมรวมทั้งค่านิยมและวิถีปฏิบัติที่มีอิทธิพล (6) โครงสร้างและการทำงานของกลุ่มอาสาสมัครและภาคประชาสังคม (7) เน้นพัฒนาชุมชนและนานาชาติให้มีความยั่งยืน

- กระบวนการและทักษะ (process and skill) ที่จะส่งเสริมให้เป็นพลเมืองที่แข็งแกร่งประกอบด้วย (1) การถามและการคิดอย่างเป็นระบบคือมีความสามารถในการตั้งคำถามและค้นหาข้อเท็จจริงและความคิดเห็นต่างๆการสะท้อนความคิดอย่างเป็นระบบนำเงื่อนไขต่างๆมาร่วมพิจารณาให้ความสำคัญกับอำนาจที่มีอยู่ในสังคมมีการคิดอย่างเป็นระบบก่อนลงมือปฏิบัติและข้อมูลที่ได้มีการถกเถียงที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมือง (2) การทำงานร่วมกัน (working together) การนำเสนอเรื่องที่มีความสนใจและทักษะในการแก้ไขปัญหาและหาทางแก้ไขผ่านความร่วมมือเพื่อให้สามารถเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่หลากหลายมองตนเองพิจารณาตนเองว่ามีความเหมาะสมต่อการเป็นพลเมือง

ของชุมชนของรัฐของประเทศและของโลกมีการสาธิตให้มีความสามารถในการอาศัยและทำงานในสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายด้านวัฒนธรรมและศาสนา (3) การวิเคราะห์ (analysis) สามารถที่จะประเมินสถานการณ์เพื่อการตัดสินใจการปฏิบัติที่สอดคล้องกับตำแหน่งหน้าที่และสามารถปกป้องประเด็นที่เกี่ยวข้องของความเป็นพลเมืองและสังคมสงสัยต่อความคิดเห็นต่างๆและเป็นสื่อมวลชนที่มีความสามารถคือการแปลความและวิพากษ์ข่าวสารของสื่อรวมทั้งระบบความสนใจและค่านิยมที่เกี่ยวข้องตรวจสอบนโยบายและตัดสินใจผ่านทางการเลือกตั้งมีความสามารถในการวิจัยการวิพากษ์วิจารณ์อย่างครอบคลุมชัดเจน (4) การสื่อสาร (communication) ให้มีทักษะการสื่อสารทั้งการพูดการเขียนและการอ่านอย่างวิพากษ์การถกเถียงการเขียนการเขียนอย่างวิเคราะห์ทักษะที่ควรเน้นย้ำและทักษะทางสังคมการวิพากษ์เกี่ยวกับโครงสร้างประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

- เกิดค่านิยมทัศนคติและเจตคติ (value, attitude and dispositions) ที่ได้จากการมีความรู้ความเข้าใจจากกระบวนการและทักษะของความเป็นพลเมืองและความเป็นพลเมืองนั้นถูกวางฐานจากความตระหนักด้านคุณธรรมและเจตคติทางพฤติกรรมในการมีส่วนร่วมกับรัฐสภาประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมและชีวิตในชุมชนการอ่านอย่างวิเคราะห์ประกอบด้วย (1) ค่านิยมคือรากฐานของประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมและประชาธิปไตยแบบรัฐสภาเช่นการแสดงออกถึงเสรีภาพการปกครองโดยประชาชนความเท่าเทียมหลักนิติธรรมความเท่าเทียมที่กำหนดทางกฎหมายการออกเสียง 1 เสียงต่อ 1 ค่านิยมความรับผิดชอบที่เกิดจากสิทธิความรับผิดชอบที่เกิดจากหน้าที่ความดีงาม (2) ค่านิยมที่เป็นคุณธรรมของพลเมืองหรือความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ชื่นชมต่อการส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการช่วยเหลือเอื้ออาทรเอกลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมความเที่ยงธรรมและความเป็นธรรมทางสังคมเสรีภาพข้อดีต่อการติดต่อสิทธิของผู้อื่น มีความรับผิดชอบมีส่วนร่วมเท่าเทียมอดทนต่อความแตกต่างความสงบให้และรับและการให้คุณค่าต่อสิ่งๆในฐานะพลเมืองที่แท้จริง (2.1) เจตคติคือความชอบหรือความตั้งใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองกับชุมชน (2.2) ความตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมกับชุมชน (2.3) ความตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมกับภาคประชาสังคม (2.4) ความตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมในประเด็นต่างๆของสังคมภาคประชาสังคมชีวิตการเมืองชีวิต

ชุมชนและชีวิตของโลก (2.5) ความตั้งใจที่จะปรับปรุงสังคมให้ดีขึ้นตามที่เกิดขึ้นจากค่านิยมและคุณธรรมของพลเมือง

- การนำหลักสูตรไปปฏิบัติ (practices) ได้มีการทบทวนวรรณกรรมและยอมรับว่าการให้การศึกษาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องสอนในชั้นเรียนด้วยการสอนแบบวิธีนิยมคือการเรียนในหลักสูตรของโรงเรียนทำให้เด็กได้รับการเรียนรู้หลายมิติ (ความรู้ความเข้าใจและทักษะ) แต่อย่างไรก็ตามการสอนความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยควรต้องให้การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัตินอกชั้นเรียนเพื่อให้เกิดประสบการณ์เกี่ยวกับประชาธิปไตยนอกเหนือจากการเรียนให้ได้รับทักษะที่มีประสิทธิภาพในหลายด้านทัศนคติค่านิยมและพฤติกรรม

นอกจากนี้ได้นำเสนอรูปแบบของหลักสูตรในการให้การศึกษาความเป็นพลเมืองในโรงเรียนได้แก่ (1) หลักสูตรที่เป็นทางการ (2) หลักสูตรไม่เป็นทางการ (3) หลักสูตรเพิ่มและ (4) หลักสูตรแฝงคือการสอนในหลักสูตรที่เป็นทางการคือวิชาที่สอนที่เป็นการควบคุมของโรงเรียนทั่วไปตรงกันข้ามคือหลักสูตรไม่เป็นทางการคือประสบการณ์ที่เด็กได้รับแต่ละวันที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิชาที่เรียนเช่นสถานักเรียนชมรม การเข้าร่วมประชุมการรณรงค์หาทุนหลักสูตรเพิ่มคือการเรียนนอกเวลาเรียนปกติ และหลักสูตรแฝงคือการเรียนที่ผู้เรียนไม่รู้ตัว ซึ่งมีความแตกต่างกันแต่ละบุคคล สำหรับการเรียนตามหลักสูตรไม่เป็นทางการประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 2 แบบคือการเรียนที่ได้มีส่วนร่วมปฏิบัติหรือตามบทบาทซึ่งมีผลสำเร็จดีมากเช่นสถานักเรียน ชมรม การร่วมประชุมการรณรงค์หาทุนและความซาบซึ้งความประทับใจเช่นการเล่นกีฬาการเล่นดนตรีในวงออเคสตราเป็นต้นแต่การเรียนวิธีนี้มีผลต่อการเรียนรู้การเรียนความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยน้อยกว่าและไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

1.7 ประเทศญี่ปุ่น

แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมือง ชำนาญ จันทร์เรือง กล่าวไว้ว่า ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่อยู่ในทวีปเอเชียมีรูปแบบของรัฐเป็นรัฐเดี่ยวและปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภาเมืองค้พระจักรพรรดิหรือกษัตริย์ทรงเป็นประมุข

โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้นำในการบริหารประเทศเช่นเดียวกับประเทศไทย (ชำนาญ จันทร์เรือง, 2554) ซึ่งได้รับการจัดอันดับด้านความเป็นประชาธิปไตย (Democracy Ranking) เป็นอันดับ 20 ของโลกในปี 2013 (Campbell และคณะ, 2013) นับเป็นประเทศประชาธิปไตยในฝั่งเอเชียเพียงไม่กี่ประเทศที่ได้รับการประเมินอยู่ในอันดับต้นๆ ของโลก การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองคือการพัฒนาพลเมืองผู้ซึ่งจะสร้างสังคมประชาธิปไตยในอนาคตซึ่งประชาธิปไตยมีทั้งทางตรงและทางอ้อม ความเป็นพลเมืองมีทั้งรูปแบบเสรีนิยมและรัฐนิยมจึงมีความหลากหลายและความยากที่จะนิยามคำนี้ให้มีความหมายที่ครอบคลุมได้ ซึ่งในระดับนโยบายเรื่องการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองนั้น อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกระทรวงหลัก 2 กระทรวงคือกระทรวงสาธารณสุข แรงงานและสวัสดิการกับกระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรมวิทยาศาสตร์กีฬาและเทคโนโลยีโดยที่รัฐบาลมีการกำหนดแผนนโยบายการพัฒนาเด็กและเยาวชนขึ้นในปี 2003 โดยได้กล่าวถึงหลักการสำคัญ 4 ข้อสำหรับการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองของญี่ปุ่นประกอบด้วย 1) สนับสนุนความเป็นอิสระทางสังคม 2) สนับสนุนให้ได้รับประสบการณ์ตามความต้องการของแต่ละบุคคล 3) ปรับเปลี่ยนมุมมองของเยาวชนในฐานะสมาชิกที่กระตือรือร้นของสังคมและ 4) กระตุ้นให้เกิดบรรยากาศที่เป็นอิสระและมีการอภิปรายได้อย่างเปิดกว้างในสังคม

ในปี 2006 มีการปฏิรูปพระราชบัญญัติการศึกษาขั้นพื้นฐานของญี่ปุ่นนับตั้งแต่ปี 1947 ที่ยังไม่เคยมีการปฏิรูปแต่หลักการที่สำคัญประการหนึ่งที่ยังคงไว้อยู่ในพระราชบัญญัติโดยที่มิได้มีการเปลี่ยนแปลงมีใจความสำคัญในวรรคแรกว่า “เป้าหมายของการศึกษาที่สำคัญคือการศึกษาจะก่อให้เกิดการพัฒนานุคลิกภาพโดยสมบูรณ์พยายามอย่างหนักในการสั่งสอนขัดเกลานุคคลมีจิตใจที่สดใสร่างกายที่สมบูรณ์เป็นผู้ซึ่งรักในความถูกต้องและความยุติธรรม, เคารพในคุณค่าของตนเอง, เคารพผู้ใช้แรงงาน, มีความตระหนักต่อความสันทัดกับรับผิดชอบอย่างลึกซึ้ง, ซึมซับจิตวิญญาณที่เป็นอิสระในฐานะเป็นผู้สร้างสันติภาพแห่งรัฐและสังคม”

วรรคสองระบุว่า “การศึกษาควรส่งเสริมจิตสาธารณะนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างอิสระในการสร้างสังคม พร้อมทั้งการพัฒนาทัศนคติที่มีต่อความต้องการรับผิดชอบต่อการเติบโตของสังคม” กล่าวโดยสรุปได้ว่าการปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ของญี่ปุ่นในครั้งนี้มีเป้าหมายที่จะพัฒนาพลเมืองของประเทศให้เป็นผู้มีจิตสาธารณะมีความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมและศีลธรรมและมีความยึดมั่นผูกพันต่อชุมชนท้องถิ่นของตนโดยไม่ได้อ้างอิงถึงการรู้เรื่องการเมือง (Political literacy)

หลักสูตรการสอนวิชาสังคมศึกษาในประเทศญี่ปุ่น

- ป.1-ป.2 = วิชาสังคมศึกษาจะเรียนสอดแทรกอยู่ในวิชา Life studies
- ป.3-ม.3 = เรียนเป็นวิชาสังคมศึกษาโดยระดับ ม.1-ม.3 เนื้อหาวิชาจะถูกแบ่งเป็น 3 ส่วนย่อยคือเรื่องภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์และพลเมือง
- ม.ปลาย = วิชาสังคมศึกษาถูกแยกออกเป็นวิชา Geography/History และ Civic

เป้าหมายสำคัญของวิชาสังคมศึกษาเพื่อ “หากพิจารณาในมุมกว้างมีวัตถุประสงค์เพื่อยกประเด็นที่น่าสนใจของสังคมเพื่อให้เรียนสังคมจากแง่มุมต่างๆ โดยใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย, เพื่ออบรมบ่มเพาะความเข้าใจ และความรักที่มีต่อประเทศ และในประวัติศาสตร์ให้การศึกษาอบรมและปลูกฝังพื้นฐานของความเป็นพลเมืองซึ่งจำเป็นต่อการเป็นผู้สร้างประชาธิปไตยและความสันติให้แก่ชาติและสังคม ในขณะที่ดำรงอยู่ในสังคมที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ”

กระบวนการที่มีความสำคัญที่นำมาใช้ในการสอนวิชาสังคมศึกษาคือกระบวนการ “กระบวนการพัฒนาความรู้และความเข้าใจในการพัฒนาทัศนคติและสมรรถนะ” การสอนสังคมศึกษาจึงใช้วิธีนี้ในการสอนนักเรียนให้มีความรู้ที่ลึกซึ้งขึ้นและมีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องสิทธิมนุษยชน, ประชาธิปไตยและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยเนื้อหาวิชาพลเมืองจะเป็นศูนย์กลางของการสร้างความเป็นพลเมืองโดยอาศัยฐานของการตระหนักในประชาธิปไตยและความรู้ความเข้าใจในสิทธิมนุษยชนและความหมายและแนวคิดในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศข้อความต่อไปนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงความมีเขว้าขี้ขลาดและการยึดมั่นผูกพันเชิงรุกในพื้นที่สาธารณะของความเป็นพลเมือง

“สร้างความเชื่อมโยงกับครอบครัวและชุมชนสร้างให้นักเรียนมีความตระหนักว่ามนุษย์เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของสังคมสร้างให้นักเรียนมีความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องส่วนตัวและสังคมความมีศักดิ์ศรีของตนเองในระบอบ

ครอบครัวแบบร่วมสมัยความเท่าเทียมทางเพศและสร้างให้เยาวชนตระหนักถึงความสำคัญของแบบแผนประเพณีของชีวิตในสังคมการรักษาขนบธรรมเนียมและความสำนึกรับผิดชอบของแต่ละบุคคล”

ประเด็นหลักของประโยคนี้คือการมุ่งเน้นกฎเกณฑ์การใช้ชีวิตในสังคมและมุ่งหวังให้นักเรียนมีความตระหนักในพื้นที่สาธารณะผ่านกฎเกณฑ์นี้อย่างไรก็ตามนักเรียนยังไม่มีบทบาทในกิจการสาธารณะของรัฐใช้วิชาภาษาญี่ปุ่น, ภาษาต่างประเทศ, ดนตรีและศิลปะเป็นวิชาที่ช่วยขัดเกลาความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นทางอ้อมโดยใช้วิชาภาษาญี่ปุ่นช่วยขัดเกลาในเรื่องการพัฒนาทัศนคติที่ดีในการเคารพในธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชาติรวมทั้งความตระหนักของตนเองในฐานะที่เป็นพลเมืองญี่ปุ่นสำหรับวิชาภาษาอังกฤษเนื้อหาวิชาจะครอบคลุมเรื่องในชีวิตประจำวัน, การแต่งกาย, เรื่องเล่าต่างๆ, ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์โดยเน้นไปที่คนที่ใช้ภาษาอังกฤษหรือคนญี่ปุ่น วิชาจริยศึกษาเป็นวิชาหนึ่งของหลักสูตรที่จัดไว้นอกตารางสอนและเป็นสิ่งที่สอดคล้องไว้การศึกษาทั้งหมดจุดมุ่งหมายก็มุ่งหวังให้กิจกรรมของโรงเรียนทั้งหมดสามารถฝึกฝนความมีศีลธรรมจรรยาให้กับนักเรียนทั้งทางด้านอารมณ์ความรู้สึกและทัศนคติโดยจัดให้เรียน 1 คาบต่อสัปดาห์ แบ่งเนื้อหาออกเป็นสามส่วน ได้แก่เนื้อหาในแง่มุมที่ปฏิบัติต่อตนเอง, ต่อผู้อื่น ต่อกลุ่มและสังคม เนื้อหาหลายส่วนในวิชานี้ครอบคลุมเรื่องความเป็นพลเมืองเช่นความเข้าใจความสำคัญของกลุ่มชุมชน, บทบาทและความรับผิดชอบ, สิทธิและหน้าที่, จิตสาธารณะและความสามัคคีของสังคม, การสร้างสรรค์ลักษณะพื้นฐานทางด้านสังคมที่มีร่วมกันของกลุ่มที่ดีขึ้น, มุมมองเกี่ยวกับความเป็นสากล

นอกจากวิชาจริยศึกษาแล้วการจัดการเรียนการสอนยังมีวิชากิจกรรมพิเศษ (special activities) ให้นักเรียนอีกด้วยซึ่งเป็นวิชาที่เรียนผ่านประสบการณ์และการลงมือทำกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้แบบกระตือรือร้น (active learning) เพื่อส่งเสริมกระบวนการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองโดยมีกิจกรรมย่อย 3 ประการได้แก่ กิจกรรมภายในชั้นเรียน (class activities), กิจกรรมสภานักเรียน (student council activities) และงานกิจกรรมของโรงเรียน (school events) การจัดกิจกรรมทั้งหมดต้องทำโดยอาศัยความร่วมมือทั้งกับครอบครัวและสมาชิกในชุมชนจึงทำให้การพัฒนาความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมและศีลธรรมและการมีส่วนร่วมในชุมชนท้องถิ่นจึงเกิดขึ้น

ตามแต่ละพื้นที่หลักปฏิบัติเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองผ่านการเรียนการสอนในโรงเรียนตามแนวทางของประเทศญี่ปุ่น (Everyday Practice of Citizenship Education) ไม่เพียงแต่การมุ่งเน้นสิ่งที่จะเลือกเข้ามาสอนในโรงเรียนแต่ยังมุ่งหนุนเสริมให้นักเรียนมีพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในชุมชนของตนเองด้วย (Parmenter และคณะ, 2008) อาทิเช่น 1) ทำเป็นกิจวัตรประจำวัน 2) ฝึกจนเกิดความเคยชิน 3) แบ่งปันและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และ 4) ส่งเสริมการร่วมกิจกรรมด้วยกัน

ทั้งหลักสูตรแนวการปฏิบัติการจัดการเรียนการสอนและการทำกิจกรรมจะเหมือนกันเกือบทั้งประเทศ นักเรียนจะได้รับการปลูกฝังให้ยึดมั่นผูกพันกับเรื่องความสะอาดในโรงเรียนทุกวันตั้งแต่อายุ 6 ขวบสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้และได้ทำตลอดเวลาในทุกๆ วันคือการฝึกความรู้ความเข้าใจ ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น การสนับสนุนผู้อื่น ทักษะการเจรจาต่อรอง การฝึกกระบวนการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมและการคิดไตร่ตรอง ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้ไม่ได้ถูกกำหนดไว้ว่าเป็นการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง แต่ได้ถูกหลอมขึ้นเป็นวัฒนธรรมของโรงเรียนทั่วทั้งญี่ปุ่น

การจัดการชั้นเรียนนี้นักเรียนในแต่ละห้องจะถูกจัดกลุ่มให้แต่ละความสามารถกันผู้เรียนในแต่ละกลุ่มจะต้องเรียนรู้ที่จะยอมรับผู้อื่น การปรับตัวให้เข้ากันกับนิสัยของเพื่อนร่วมกลุ่มซึ่งมีบุคลิกความคิดเห็นและความสามารถแตกต่างจากตนเอง ซึ่งบางครั้งก็แตกต่างกันมากจะมีการเลือกหัวหน้าห้องเพื่อทำหน้าที่สรุปเรื่องราวและเนื้อหา กิจกรรม และงานต่างๆ ของห้องรับฟังความเห็นของเพื่อนๆ เพื่อที่จะเป็นตัวแทนห้องในการนำเสนอในโอกาสต่างๆ ทั้งในชั้นเรียนและงานภายนอก ทุกโรงเรียนของญี่ปุ่นจะมีการจัดตั้งสภานักเรียนซึ่งจะอยู่ในส่วนของกิจกรรมพิเศษนักเรียนทุกคนถือเป็นสมาชิกแต่ละห้องเรียนจะมีการคัดเลือกผู้แทนห้องละ 1-2 คนเพื่อเข้ามาเป็นคณะกรรมการหลักในสภานักเรียน ซึ่งคณะกรรมการส่วนใหญ่จะมีความกระตือรือร้นดีในการทำงาน โดยเฉพาะผู้ที่ประธานสภาจะมีอำนาจการบริหารอย่างแท้จริงเป็นผู้มีบทบาทกระตุ้นการทำกิจกรรมและเกี่ยวข้องกับโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนซึ่งเกี่ยวเนื่องถึงการทำความสะอาดแม่น้ำลำคลองในชุมชน ไปจนถึงเรื่องการเสนอโครงการระดับเมืองและมีส่วนผลักดันนักเรียนไปยังต่างประเทศ ด้วยบทบาทของคณะกรรมการนักเรียนนี้มีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากต่อการขับเคลื่อนกิจกรรมของโรงเรียน ครูมีเพียงหน้าที่เป็นที่ปรึกษา

เท่านั้นนักเรียนเป็นผู้ที่มีอิสระสูงมากในการกำหนดเป้าหมายและรูปแบบการทำงานร่วมกัน

กระบวนการที่ได้รับความสำคัญมากและถือเป็นพลังความสามารถของระบบการศึกษาของญี่ปุ่นคือการฝึกนักเรียนให้สามารถคิดไตร่ตรองและคิดสะท้อนได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ได้รับการพึงเป็นองค์ประกอบในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนนักเรียนส่วนใหญ่เป็นผู้มีความสามารถถึงขั้นที่สามารถระบุดูอ่อนในการทำงานของตนเองหรือของกลุ่มได้ สามารถพัฒนาและกำหนดเป้าหมายใหม่ในการทำงานได้ กล่าวโดยสรุปคือนักเรียนทั้งหมดได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ ผ่านการทำกิจกรรมในโรงเรียนผู้วางระบบการศึกษามองว่ากระบวนการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจหลักของการสร้างพลเมืองที่กระตือรือร้น ซึ่งในระดับนักเรียนความเกี่ยวเนื่องที่ว่าเป็นคือการได้รับโอกาสในการเข้ามีส่วนร่วมและมีบทบาทต่อโรงเรียนและการได้รับโอกาสการมีส่วนร่วมผ่านโรงเรียน

1.8 ประเทศเกาหลีใต้

แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมือง สาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) ตั้งอยู่ทางใต้ของคาบสมุทรเกาหลีมีระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยมีประมุขของประเทศคือประธานาธิบดีซึ่งได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนให้เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารและมีนายกรัฐมนตรีซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยประธานาธิบดีผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภา (กระทรวงการต่างประเทศ, 2556) เกาหลีใต้เป็นประเทศในเอเชียเพียงไม่กี่ประเทศที่ได้รับการจัดอันดับด้านความเป็นประชาธิปไตย (Democracy Ranking) ติด 1 ใน 30 ของโลกโดยได้เป็นอันดับ 26 จากการประเมินปี 2013 (Campbell และคณะ, 2013) อาจกล่าวได้ว่าประเทศเกาหลีมีพัฒนาการของความเป็นประชาธิปไตยดีขึ้นมาเป็นลำดับ ทั้งความก้าวหน้าในด้านระบบการเลือกตั้งและความเจริญทางวัฒนธรรมดัชนีความเป็นประชาธิปไตยขยับเพิ่มขึ้นทุกปี มีคะแนนสูงในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสิทธิทางการเมืองและด้านเสรีภาพของพลเมืองจนได้รับการจัดอันดับให้อยู่ในกลุ่มประเทศที่เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์เต็มใบ ในด้านการพัฒนาเยาวชนด้านการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองนั้น เกาหลีใต้มีความพยายามมาโดยตลอดจากการที่มีการปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติครั้งที่ 7 วิชาจริยศึกษา (moral

education) ได้ถูกนำมาสอนในระบบการศึกษาภาคบังคับ 2 รายวิชาและเป็นวิชาเลือก 3 รายวิชาโดยสอดคล้องเนื้อหาของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองเป็นหนึ่งในสี่กลุ่มของเนื้อหาหลักภายใต้วิชาดังกล่าว

ลักษณะสำคัญ 4 ประการในเนื้อหาของวิชาจริยศึกษาประกอบด้วย 1) เป็นการปรับหลักการพื้นฐานเชิงทฤษฎีโดยการบูรณาการคุณงามความดีทางจริยธรรมเข้ากับกระบวนการพุทธิปัญญาหรือกระบวนการคิด ซึ่งกระทำครอบคลุมทั้งหลักสูตรทุกมิติตั้งแต่เป้าหมายวัตถุประสงค์ เนื้อหาวิธีการสอนและการเรียนรู้รวมทั้งการประเมินผล 2) การปรับปรุงเนื้อหาวิชาจริยธรรมมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อขยายขอบเขตไปถึงชุมชนสาระสำคัญจึงประกอบด้วยการใช้ชีวิตส่วนตัว, การใช้ชีวิตร่วมกันในครอบครัวเพื่อนบ้านและโรงเรียน, การใช้ชีวิตในสังคมและการใช้ชีวิตในระดับชาติและชาติพันธุ์ 3) พยายามประสานบรรทัดฐานทางจริยธรรมของเกาหลีกับค่านิยมที่เป็นสากลโดยมุ่งอบรมบ่มนิสัยคนให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศและ 4) มีการกำหนดค่านิยม/สิ่งที่พึงามพื้นฐานที่เป็นองค์ประกอบของทักษะชีวิต 4 ด้านๆ ละ 5 ลักษณะย่อยได้แก่

- การใช้ชีวิตส่วนตัว: การเคารพตนเอง, ความจริงใจ, ความซื่อสัตย์, ความเป็นอิสระและการยับยั้งชั่งใจ

- การใช้ชีวิตร่วมกันในครอบครัวเพื่อนบ้านและโรงเรียน: การปฏิบัติตนตามศาสนา, การปฏิบัติหน้าที่ของลูกต่อพ่อแม่, จรรยาบรรณ, การอยู่ร่วมกันและความรักต่อโรงเรียนและบ้านเกิด

- การใช้ชีวิตในสังคม: การปฏิบัติตนตามกฎหมาย, การสนใจต่อผู้อื่น, การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, ความยุติธรรมและการสร้างจิตสำนึกสาธารณะ

- การใช้ชีวิตในระดับชาติและชาติพันธุ์: ความรักในรัฐ, ความรักในชาติ, การมีจิตใจที่มั่นคงมีสติสัมปชัญญะ, การสร้างความสันติภายหลังการแบ่งแยกและความรักในมนุษยชาติ

หลายปีที่ผ่านมา ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาฉบับนี้ การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของเกาหลีได้ประสบปัญหาและถูกวิพากษ์เกี่ยวกับความล้มเหลวของการสอนและการฝึกปฏิบัติด้านพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน ดังนั้นจุดประสงค์หนึ่งของพระราชบัญญัติฉบับนี้เกี่ยวกับ

วิชาจริยศึกษาจึงมุ่งปลูกฝังทักษะการคิดและการตัดสินใจเชิงจริยธรรม (moral thinking and judgment) หรือทักษะที่จำเป็นต่อการแก้ไขเชิงจริยธรรมในชีวิตประจำวันอย่างถูกต้องและมีเหตุผล โดยสนับสนุนให้ครูเป็นผู้แนะนำเชิงรุกให้เกิดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางด้วยกระบวนการสืบเสาะและการอภิปรายในการฝึกปฏิบัติการในชั้นเรียนและปรับเปลี่ยนวิธีการประเมิน โดยดูจากผลการปฏิบัติงานของนักเรียนแทนการประเมินแบบดั้งเดิม (Performance Assessment) นอกเหนือจากหลักสูตรวิชาจริยศึกษาที่ออกแบบเพื่อพัฒนาเยาวชนแล้วคณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งชาติยังจัดตั้งสถาบันการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (Civic Education Institute for Democracy of National Election Commission) เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดความเป็นพลเมืองตั้งแต่ระดับเยาวชนมาตั้งแต่ปี 1996 และได้เปิดทำการสอนในโปรแกรมสำหรับเยาวชนในปี 2005 โดยในระยะ 10 ปีแรกได้มุ่งให้การศึกษาและจัดฝึกอบรมผู้มีสิทธิเลือกตั้งข้าราชการเจ้าหน้าที่รัฐและนักการเมือง

แนวคิดสำคัญของการพัฒนาพลเมืองด้านความเป็นประชาธิปไตยคือการที่ประชาชนขาดความกระตือรือร้นทางการเมืองจะทำให้อัตราการออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งต่ำนำมาสู่ปัญหามากมายในกระบวนการเลือกตั้ง ปัญหานี้จึงควรได้รับการแก้ไขตั้งแต่การออกมาเลือกตั้ง ซึ่งถือเป็นรากฐานของการมีส่วนร่วมทางการเมืองนอกจากนี้ยังหมายถึงกระบวนการจัดกลาทางสังคมการเมืองเพื่อสร้างเสริมให้ระบบการเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีความเข้มแข็งและส่งเสริมสมาชิกในสังคมประชาธิปไตยตลอดจนแนวคิดสำหรับการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของเกาหลีใต้หมายถึงการฝึกฝนความสามารถในการคิดตัดสินใจในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางการเมืองระดับชาติและท้องถิ่นในฐานะที่เป็นพลเมืองผู้ถืออำนาจอธิปไตย (Sovereign citizen) และสำหรับการให้การศึกษาแก่เยาวชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะให้ความสำคัญกับการฝึกฝนทักษะและสอนให้รู้บทบาทหน้าที่ในฐานะพลเมืองที่มีความสำนึกรับผิดชอบ (responsible citizen)

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จึงสรุปได้ว่า แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย : กรณีประสบการณ์จากต่างประเทศ จะมีแนวคิด

ในการสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับประชาชนเป็นเรื่องที่แทบทุกประเทศในโลกพยายามผลักดันให้เกิดขึ้นและให้ความสำคัญมาโดยตลอดเพราะต่างตระหนักถึงความจำเป็นและคุณค่าของความเป็นพลเมืองที่จะเป็นเครื่องมือนำพาประเทศให้อยู่รอดและก้าวพ้นวิกฤตการณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดีรวมทั้งเมื่อประชาชนเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพแล้วย่อมส่งผลต่อการสร้างสรรค์สังคมที่มีคุณภาพและนำไปสู่การพัฒนาให้เกิดรากฐานของสังคมที่เข้มแข็งนับว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริงหลายประเทศที่พัฒนาแล้วมีความตระหนักดีในเรื่องดังกล่าว จึงให้ความสำคัญต่อการกระบวนการพัฒนาค้นคว้าระดับเยาวชนและขับเคลื่อนการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (civic/citizenship education) เข้าสู่ระบบการศึกษาโดยเฉพาะการศึกษาภาคบังคับ (compulsory education) ซึ่งในหลายประเทศทั้งยุโรปและเอเชียสามารถจัดการศึกษาจนประสบความสำเร็จและเป็นที่ยอมรับ ส่วนรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองทั้งประเทศประชาธิปไตยก้าวหน้าที่เผชิญกับปัญหาการคงอยู่ของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมกับความเป็นปัจเจกและเสรีภาพส่วนบุคคลเช่นพลเมืองอเมริกัน (Kahne, Joseph E. and Others, 2007, p.7) หรือประเทศประชาธิปไตยที่ไม่สามารถด้านกระแสประชาธิปไตยสิทธิมนุษยชนและการค้าเสรีไม่ได้ต่างให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง ดังที่ Denis Lawton, Jo Cairns and Roy Gardner, 2000 (อ้างถึงในศักดิ์ชัย นิรัญทวี, ม.ป.ป. หน้า 28 – 33) ได้กล่าวไว้ใน Education for Citizenship ที่แสดงถึงการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในประเทศต่างๆ ในช่วงประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ดังตารางที่ 1 และตารางที่ 2

ตารางที่ 1 โครงสร้างการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในช่วงประถมศึกษา
(อายุระหว่าง 5-11 ปี)

ประเทศ	ชื่อเรื่องที่ใช้ในการศึกษา	วิธีการที่ใช้ในการศึกษา	จำนวนชั่วโมงเรียน
อังกฤษ	การศึกษาเพื่อการเป็นพลเมืองที่ดี	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับทางราชการ/สอนข้ามรายวิชา	โรงเรียนผู้เป็นกำหนด
ออสเตรเลีย รัฐนิวเซาท์เวลล์	สังคมมนุษย์และสิ่งแวดล้อม	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับทางราชการ/การศึกษาเชิงบูรณาการ	ไม่ได้ระบุไว้
แคนาดา	สังคมศึกษา	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับทางราชการ/การศึกษาเชิงบูรณาการ	ไม่ได้ระบุไว้
ฝรั่งเศส	พลเมืองดีกับการเป็นส่วนหนึ่งของการค้ำพลโลก	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเป็นรายวิชาและศึกษาเชิงบูรณาการ	4 ชั่วโมง จาก 26 ชั่วโมง
เยอรมัน	สังคมศึกษา	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับทางราชการ/การศึกษาเชิงบูรณาการ	ไม่ได้ระบุไว้
ฮังการี	มนุษย์และสังคม	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเชิงบูรณาการ	4-7 % ของเวลาในหลักสูตร
อิตาลี	สังคมศาสตร์	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเชิงบูรณาการ	ไม่ได้ระบุไว้
ญี่ปุ่น	สังคมศึกษาประสบการณ์ชีวิตและศีลธรรมศึกษา	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเป็นรายวิชาและศึกษาเชิงบูรณาการ	175x45 นาทีต่อปี
เกาหลี	วินัยในชีวิตและศีลธรรม	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเป็นรายวิชาและศึกษาเชิงบูรณาการ	แตกต่างกันตามชั้นปี
เนเธอร์แลนด์	โครงสร้างสังคมและทักษะในชีวิต	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเชิงบูรณาการ	80-100 ชม. ต่อปี
นิวซีแลนด์	สังคมศึกษา	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเชิงบูรณาการ	ไม่ได้ระบุไว้
สิงคโปร์	พลเมืองและศีลธรรมศึกษา	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเป็นรายวิชาและศึกษาเชิงบูรณาการ	3x30 นาที/บทเรียน
สเปน	การศึกษาธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมแวดล้อม	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับทางราชการ/ศึกษาเชิงบูรณาการ	170 ชม. ต่อปี
สวีเดน	สังคมศาสตร์เชิงบูรณาการ	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับทางราชการ/ศึกษาเชิงบูรณาการ	885 ชม.มากกว่า 9 ปี ของการศึกษาภาคบังคับ
สวิตเซอร์แลนด์	สังคมศึกษา	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับทางราชการ/ศึกษาเชิงบูรณาการ	ไม่ได้ระบุไว้
สหรัฐอเมริกา รัฐเคนตักกี	สังคมศึกษา	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเชิงบูรณาการ	เวลาในแต่ละสัปดาห์แตกต่างกันในแต่ละรัฐ

จากรายที่ 1 การจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในช่วงประถมศึกษา นั้น แต่ละประเทศส่วนใหญ่จะสอดแทรกเนื้อหาสาระไว้ในรายวิชาสังคมศึกษา ศิลธรรม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยส่วนใหญ่มักจะกำหนดเป็นข้อบังคับหรือมุ่งเน้นให้ศึกษาเป็นรายวิชา และศึกษาเชิงบูรณาการ ที่มีทั้งกำหนดจำนวนชั่วโมงเรียน และไม่กำหนดจำนวนชั่วโมงเรียนที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับการกำหนดเป็นข้อบังคับทางราชการ ของแต่ละประเทศกำหนด

ตารางที่ 2 โครงสร้างการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในช่วงมัธยมศึกษา
(อายุระหว่าง 11-18 ปี)

ประเทศ	ชื่อเรื่องที่ใช้ในการศึกษา	วิธีการที่ใช้ในการศึกษา	จำนวนชั่วโมงเรียน
อังกฤษ	การศึกษาเพื่อการเป็นพลเมืองที่ดี	กำหนดเป็นข้อบังคับมีการสอนข้ามรายวิชา	โรงเรียนเป็นผู้กำหนด
ออสเตรเลีย รัฐนิวเซาท์เวลล์	สังคมมนุษย์และสิ่งแวดล้อม	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับ/การศึกษาเชิงบูรณาการ	ไม่ได้ระบุไว้
แคนาดา	สังคมศึกษาและประวัติศาสตร์ กฎหมาย รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเชิงบูรณาการ	ไม่ได้ระบุไว้
ฝรั่งเศส	พลเมืองโดยเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเป็นรายวิชาและศึกษาเชิงบูรณาการ	3-4 ชั่วโมง จาก 26 ชั่วโมง
เยอรมัน	สังคมศึกษาโดยเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับ/การศึกษาเชิงบูรณาการ	ไม่ได้ระบุไว้
ฮังการี	มนุษย์และสังคมโดยเน้นสังคมศึกษาพลเมืองและเศรษฐศาสตร์	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเชิงบูรณาการ และเจาะจงบางเรื่อง	10-14% ของเวลาในหลักสูตร
อิตาลี	พลเมืองในมิติ เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์	กำหนดเป็นข้อบังคับศึกษาในรายวิชา/ศึกษาเชิงบูรณาการ	4 ชม.
ญี่ปุ่น	สังคมศึกษาประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ พลเมือง และจริยธรรมศึกษา	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเชิงบูรณาการ และเจาะจงบางเรื่อง	175x50 นาทีต่อปี(ปี 7 ปละ 8) 140x50 นาทีต่อปี (ปีที่ 9) และ(มัธยมศึกษาตอนปลาย

ประเทศ	ชื่อเรื่องที่ใช้ในการศึกษา	วิธีการที่ใช้ในการศึกษา	จำนวนชั่วโมงเรียน
เกาหลี	สังคมศึกษาและจริยธรรมศึกษา	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเชิงบูรณาการและเจาะจงบางหัวข้อ	170x45 นาทีต่อปี ถึง 204x45 นาทีต่อปี
เนเธอร์แลนด์	พลเมืองและความเป็นพลเมืองรวมทั้งสังคมศึกษา	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเชิงบูรณาการ	180ชม. มากกว่า 3ชม.(อายุ 12-15 ปี) 2 ถึง 4 ชม. ต่อสัปดาห์ (อายุ 16-18 ปี)
นิวซีแลนด์	สังคมศึกษา	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเชิงบูรณาการ	ไม่ได้ระบุไว้
สิงคโปร์	พลเมืองและจริยธรรมศึกษา	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเชิงบูรณาการและเจาะจงบางหัวเรื่อง	2x30 นาที/บทเรียน
สเปน	พลเมืองโดยเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และสังคมศาสตร์	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเป็นรายวิชาและเชิงบูรณาการ	3 ชม.ต่อสัปดาห์
สวีเดน	สังคมศาสตร์รวมถึงประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์และสังคมศึกษา	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเชิงบูรณาการ	885 ชม.มากกว่า 9 ปี ของการศึกษาภาคบังคับ
สวิตเซอร์แลนด์	สังคมศึกษา	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเชิงบูรณาการ	ไม่ได้ระบุไว้
สหรัฐอเมริกา รัฐเคนตักกี	สังคมศึกษารวมถึงพลเมืองและรัฐบาล	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเป็นรายวิชา	เวลาที่กำหนดในแต่ละสัปดาห์แตกต่างกันในแต่ละรัฐ

ดังนั้น เมื่อวิเคราะห์ภาพรวม จากตารางทั้ง 2 จะแสดงให้เห็นว่าการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองจะเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษาสำหรับนักเรียนในทุกช่วงอายุในโรงเรียนของทุกประเทศบ้างกำหนดเป็นข้อบังคับบ้างเปิดโอกาสให้โรงเรียนได้วางแนวทางของตนเองวิธีการที่นิยมใช้มีทั้งการเรียนเป็นรายวิชาการศึกษาข้ามรายวิชาโดยสอดแทรกไว้ในทุกรายวิชาทั้งหลักสูตรหรืออาจใช้การผสมผสานและเน้นการเรียนรู้แบบบูรณาการระดับประถมศึกษา และเน้นการเรียนรายวิชาในระดับมัธยมและขยายขอบเขตไปในวิชาเศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ รัฐศาสตร์และกฎหมาย สำหรับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะมีความศึกษาเกี่ยวกับศีลธรรมและจริยธรรมเป็นองค์ประกอบด้วย ศรีณยู หมั่นทรัพย์ (ม.ป.ป., หน้า 9) ดังนั้น แนวทางการเรียนการสอนเพื่อสร้างพลเมืองในประเทศส่วนใหญ่ จะสอดแทรกในกิจกรรมต่างๆ รวมถึงการ

จัดให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากชีวิตจริงนอกเหนือจากการเรียนรู้ในชั้นเรียนในประเทศญี่ปุ่น สิงคโปร์และสหรัฐอเมริกาโรงเรียนจะสอดแทรกกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนท้องถิ่นโดยกำหนดให้กิจกรรมเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการสร้างพลเมืองในโรงเรียนในประเทศฝรั่งเศสใช้กิจกรรม (Activity methods) เช่นการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมโดยมีครูเป็นที่ปรึกษาประเทศสวีเดนให้หลักการสอนแบบการทำงาน (Work methods) เชื่อมโยงระหว่างชีวิตจริงกับการสอนและเชื่อมโยงสู่โครงการพัฒนาต่างๆ เช่นงานสหกรณ์งานสื่อหรือแม้แต่บริษัทภายใต้คำปรึกษาของครูเช่นกันประเทศสหรัฐอเมริกาเรียนรู้ผ่านงานบริการ (Service learning) ด้วยหลักคิดว่าความสมดุลของประชาธิปไตยอยู่ที่สิทธิของพลเมืองกับภาระหน้าที่ต่อสังคมประเทศสหพันธรัฐเยอรมนีสอนด้วยตัวอย่างกิจกรรมปัญหาจากประสบการณ์ การแก้ปัญหาและการเสวนาโดยมีการติดตามประเมินผลและมีการเปรียบเทียบกับทำให้การศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองในประเทศอื่นๆ ทั้งยุโรปสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นด้วย

2. แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย : กรณีประเทศไทย

แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย : กรณีประเทศไทย ผู้วิจัยมุ่งศึกษาจากแนวความคิดของนักวิชาการ หลักสูตรการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพลเมือง การใช้สื่อ แนวนโยบายของรัฐบาล บทบาทของหน่วยงานในภาครัฐที่ส่งเสริมการสร้างพลเมือง เป็นต้น เพื่อให้ได้แนวทางที่หลากหลายเกี่ยวกับการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองในประเทศไทยซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. แนวความคิดของนักวิชาการ

ศาสตราจารย์สายชล สัตยานุรักษ์ ได้กล่าวถึงแนวทางในการสร้างพลเมืองไทยและวิถีไทยในระบอบประชาธิปไตยว่าเพื่อให้คนไทยบรรลุถึง “ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” ที่จะนำไปสู่การจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการปฏิบัติการทางการเมืองที่อารยะยิ่งขึ้นควรมีแนวทางในการ “ปฏิรูป” เพื่อสร้าง “วิถีไทย” ของ “พลเมืองไทย” ขึ้นใหม่ (สถาบันพระปกเกล้า, 2555, หน้า 20 – 28) ดังนี้

1. การเสริมสร้างพลเมืองที่มีความรู้และวิจารณญาณหรือทักษะวิพากษ์ที่จะทำให้ “พลเมืองไทย” สามารถตรวจสอบวิพากษ์วิจารณ์ความคิดเห็นคำอธิบายและนโยบายของทุกฝ่ายและสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างฉลาดและสร้างสรรค์ซึ่งอาจเรียกว่า “การเมืองภาคพลเมือง”

“การเมือง” ในที่นี้หมายถึงการใช้อำนาจเพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับทรัพยากรของรัฐหรือของส่วนรวม “การเมืองภาคพลเมือง” จึงหมายถึงการมีส่วนร่วมการต่อรองการร่วมมือการเคลื่อนไหวต่างๆ ของพลเมืองเพื่อให้พลเมืองมีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร ทั้งนี้ในระบอบประชาธิปไตย อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ ย่อมเป็นของพลเมือง การใช้อำนาจธิปไตยนี้จะต้องเปิดโอกาสและคำประกันให้พลเมืองมีสิทธิหรือมีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่างเสมอภาคเป็นธรรมและอย่างมีประสิทธิภาพสามารถต่อรองร่วมมือเคลื่อนไหวเพื่อให้ทรัพยากรของรัฐกระจายไปสู่พลเมืองทุกคนทุกกลุ่มโดยมีความได้เปรียบเสียเปรียบน้อยที่สุด เพื่อนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและการเพิ่ม “ความสุขมวลรวมประชาชาติ” และการกระจายความสุขอย่างทั่วถึง

การเสริมสร้างความรู้วิจารณ์ญาณหรือทักษะวิพากษ์จะทำให้สังคมการเมืองไทยเป็นสังคมที่ใช้ความรู้และใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาแทนการใช้อำนาจเป็นหลักเป็น การเปลี่ยน “วิถีไทย” จาก “อำนาจนิยม” เป็น “ความรู้นิยม” หรือ “ปัญญานิยม”

ความรู้หรือวิจารณ์ญาณนี้เป็นเรื่องที่เราสามารถทำให้เกิดขึ้นได้ถ้าเราเห็นพ้องต้องกันว่าความรู้และวิจารณ์ญาณเป็นเรื่องสำคัญ หลายปีที่ผ่านมากระทรวงศึกษาธิการประกาศว่าจะปฏิรูปการศึกษาให้นักเรียน “คิดเป็น” แต่ในความเป็นจริงแล้วมีการกำหนดกรอบความคิดให้ผู้เรียนทุกระดับต้อง “คิดในกรอบ” เท่านั้นไม่สอนให้ “มองต่างมุม” ไม่ให้ “เครื่องมือ” หรือ “วิธีการ” ในการมองต่างมุมหรือให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้จากมุมมองที่แตกต่างกลับพยายามผลิตซ้ำความรู้และความคิดเดิมอย่างเข้มข้น

แต่ในปัจจุบันพลังครอบงำของการนิยาม “ความจริงความดีความงาม” ในสังคมไทยกำลังลดน้อยถอยลงอย่างรวดเร็วเพราะบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปอย่างมโหฬาร โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศได้ทำให้เกิดการ “คิดต่าง” อย่างมากเป็นปรากฏการณ์ที่เรียกกันว่า “ดาว่าง” คือคิดต่างบนฐาน

ความเชื่ออีกแบบหนึ่งในลักษณะสุดโต่งโดยไม่พยายามที่จะทำความเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ อย่างซับซ้อนและรอบด้าน อาจกล่าวได้ว่าเป็นการ “คิดในกรอบ” หรือ “มองมิติเดียว” เช่นเดียวกัน แต่มองจากอีกมุมมองหนึ่งโดยไม่สนใจที่จะมองความซับซ้อนของโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองหรือบริบททางสังคมและวัฒนธรรมและไม่พยายามที่จะเข้าใจ “ความเป็นมนุษย์ในบริบททางสังคม” ของคนที่ยังคงคิดเหมือนเดิมหรือเคยชินกับวัฒนธรรมเดิม

เพื่อลดความขัดแย้งระหว่างสองฝ่ายที่ “มองต่างมุม” แบบสุดโต่งดังกล่าวข้างต้น “พลเมืองไทย” ควรมีความรู้ความเข้าใจร่วมกันว่าในสังคมสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่นั้นทุกคนย่อมมีจิตสำนึกปัจเจกชนนิยมสูงขึ้นความผูกพันจงรักภักดีที่มีต่อสถาบันต่างๆ แม้แต่กับสถาบันครอบครัวสถาบันชาติและสถาบันศาสนาล้วนเปลี่ยนไปอย่างมาก กล่าวคือ

“มีความเสี่ยงที่จะเกิดความเสื่อมถอยและล่มสลายของสถาบันทางการเมืองและสถาบันทางสังคมอันเป็นผลมาจากการพัฒนาสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงและที่สำคัญทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไป...ปฏิเสธไม่ได้ว่าวิกฤตการเมืองในปัจจุบันสร้างความสั่นคลอนให้กับสถาบันทางการเมืองและสังคมทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึกอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ไทย...แม้กระทั่งสถาบันครอบครัวที่สมาชิกมีทรศนะและความคิดเห็นทางการเมืองไม่ลงรอยกัน” (กิตติ ประเสริฐสุข “คำนำ” เมืองไทยสองเสี่ยง สภาพปัญหา แนวโน้ม และทางออกวิกฤตการเมืองไทย หน้า 7-8)

ความรู้เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้จะช่วยให้ “พลเมืองไทย” สามารถที่จะ “เข้าใจ” และมี “ทัศนะวิพากษ์” ต่อความคิดต่างๆ และต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายต่างๆ รวมทั้งฝ่ายของตนเองมากขึ้นแทนการตัดสินในลักษณะ “ถูก-ผิด” “ดี-ชั่ว” “รักชาติ-ไม่รักชาติ” แม้แต่ในเรื่องจริยธรรมหรือคุณธรรม ก็ควรต้องเน้นควบคู่กับการเสริมสร้างความรู้และทัศนะวิพากษ์ที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับมนุษย์และสังคมเพื่อให้ “พลเมืองไทย” แต่ละคนสามารถ “ตีความ” และ “ประยุกต์ใช้” จริยธรรมหรือคุณธรรมอย่างสอดคล้องกับบริบทที่มีความแตกต่างหลากหลายและมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเนื่องจากชีวิตของแต่ละคนในปัจจุบันจะต้องเผชิญความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในระดับ

“ล้นไหล” จนกระทั่งคำตอบตายตัวในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ไม่อาจนำมาใช้ได้ในทุกสถานการณ์ความรู้ที่ลึกซึ้งกว้างขวางและทักษะวิพากษ์ต่อความรู้และต่อคำอธิบายทุกๆ แบบจะช่วยให้ “พลเมืองไทย” แต่ละคนหลุดพ้นจากการครอบงำของทุกๆ ฝ่ายมีความยืดหยุ่นมากพอที่จะปรับตัวในสถานการณ์ หรือในบริบทที่มีพลวัตสูงได้เป็นอย่างดี

เรื่องหนึ่งที่สำคัญมากในประเด็นความรู้ก็คือการเปลี่ยนจารีตทางความรู้หรือเปลี่ยนวัฒนธรรมทางความรู้จารีตเดิมหรือวัฒนธรรมเดิมของไทย (เช่นเดียวกับสังคมตะวันตกในยุคกลางและสังคมตะวันตกยุคโบราณ) *มองความรู้เป็นสัจธรรม* เพราะความรู้สูงสุดคือความรู้ทางศาสนาส่วนความรู้เชิงปฏิบัติก็มาจากระบบการจริงที่สั่งสมมาหลายชั่วอายุคนสามารถนำมาใช้ได้โดยไม่ต้องปรับเปลี่ยนมากนักเพราะวิถีชีวิต “ช้ารอบ” ปีแล้วปีเล่าไม่ต้องเผชิญกับอะไรแปลกใหม่ชั่วนาตาปีแต่โลกสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่เป็นโลกที่มีพลวัตสูงมากถ้ายัง “ท่องจำ” ความรู้เดิมหรือมอง “ความจริง” แบบเดิมก็จะเกิดภาวะวิกฤตเพราะแก้ปัญหาไม่สำเร็จในแทบทุกเรื่อง

จะเห็นได้ว่าถึงแม้จะมีการนำเอาศาสตร์แบบตะวันตกสมัยใหม่เข้ามาในเมืองไทยมากกว่าหนึ่งร้อยปีมาแล้วทั้งวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ แต่เรายังมีทักษะต่อความรู้ “แบบไทย” คือยังเห็นความรู้เป็นสัจธรรมเมื่อสอนความรู้เรื่องหนึ่งๆ เราไม่ได้สอนกระบวนการสร้างรู้นั้นๆ เราไม่สนใจการเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ทางวิชาการไม่เข้าใจความขัดแย้งหรือการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ทางวิชาการ นอกจากเราจะไม่สนับสนุนการวิพากษ์วิจารณ์อย่างเปิดเผยแล้วเรายังระแวดระวังภาพในการแสดงความคิดเห็นทำให้เราขาดความรู้ที่ลึกซึ้งในแทบทุกเรื่องพร้อมกันนั้นก็ขาดความเคารพในความรู้ และความคิดที่แตกต่างทำให้เราตกอยู่ในสภาวะวิกฤตและจะวิกฤตมากขึ้นในอนาคตเพราะโลกเปลี่ยนเร็วมากจนความรู้แบบเดิมยังนับวันยิ่งใช้ไม่ได้ผล

การศึกษาในปัจจุบันและอนาคตจึงจำเป็นต้องทำให้ผู้เรียนที่เป็น “พลเมืองไทย” ได้เข้าใจว่าความรู้เกี่ยวกับเรื่องหนึ่งๆ มีหลายชุดความรู้ชุดหนึ่งๆ ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้นั้นมาจากมุมมองเช่นใดเป็นความรู้ที่เกิดจากกระบวนการสร้างความรู้แบบใด จึงทำให้ได้ข้อสรุปดังกล่าวออกมา นั่นก็คือจะต้องทำให้ผู้เรียนบรรลุถึงความเข้าใจอย่างถ่องแท้

เกี่ยวกับกระบวนการสร้างสรรค์ความรู้ในเรื่องหนึ่งๆ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ในสาขาวิชาใดก็ตาม จนผู้เรียนสามารถจินตนาการถึงกระบวนการสร้างสรรค์ความรู้ชุดนั้นหรือทฤษฎีนั้นๆ จนสามารถที่จะ “สร้างใหม่” (recreation) ซึ่งความรู้ชุดนั้นได้ด้วยตนเอง

วัฒนธรรมทางความรู้ของไทยที่เอื้อต่อระบอบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพจะต้องเป็นวัฒนธรรมทางความรู้ที่ตระหนักว่าคนสามารถมองเห็น “ความจริง” ต่างกันหรือมี “ความจริง” จากหลากหลายมุมมองแต่ละคนต้องสามารถมองจากมุมมองของคนอื่นๆ หรือสามารถมองจากมุมมองของคนที่มีฐานคิดต่างกันไม่คิดว่าเรื่องหนึ่งๆ จะต้องมีการคำตอบที่ถูกหรือผิดตายตัวแต่พร้อมจะเปลี่ยนความคิดหรือมุมมองของตนเมื่อพบคำอธิบายใหม่ที่ดีกว่า

การปฏิรูปการศึกษาเพื่อเสริมสร้าง “วัฒนธรรมทางความรู้ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” จะต้องทำให้การเรียนการสอนไม่เน้นการท่องจำเนื้อหาวิชาแต่จะต้องใช้เนื้อหาวิชาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาวิธีคิดวิธีการสร้างความรู้ตลอดจนวิธีการประยุกต์ใช้ความรู้

ความรู้หนึ่งที่สำคัญมากสำหรับ “พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” ก็คือความรู้ทางประวัติศาสตร์แบบที่แสดงให้เห็นความซับซ้อนของความเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะความซับซ้อนของบริบททางเศรษฐกิจการเมืองวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์หรือเกิดปัญหาหนึ่งๆ ขึ้นมาเป็นความรู้ที่จะช่วยให้แต่ละคนเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างปัจจัยที่หลากหลายซับซ้อนเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมและเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสังคมไทยกับระบบโลกทั้งทางเศรษฐกิจการเมืองวัฒนธรรมโดยมีวิสัยทัศน์ (vision) คือมองเห็นภาพรวมของความเปลี่ยนแปลงในเรื่องนั้นๆ ในบริบททางสังคมที่มีพลวัตและสามารถคาดการณ์แนวโน้มในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อจะสามารถปรับตัวและเตรียมการต่างๆ ไว้รองรับอย่างรอบคอบแทนที่จะโทษตัวบุคคลที่เป็นผู้นำว่าเป็นต้นเหตุของปัญหาทุกอย่างในสังคมไทยหรือฝากความหวังไว้ที่ตัวบุคคลที่เป็นผู้นำว่าจะช่วยแก้ไขปัญหาทุกอย่างให้สำเร็จลงได้

จำเป็นต้องเน้นด้วยว่าวัฒนธรรมทางความรู้ที่สำคัญมากสำหรับ “พลเมืองในระบบประชาธิปไตย” คือการมีทักษะวิพากษ์และสามารถมองต่างมุมได้เก่งต้องใช้หลัก “กาลามสูตร” คือไม่หลงเชื่อความคิดความรู้หรือทัศนะแบบใดแบบหนึ่งอย่างง่าย ๆ ต้องมีความรู้ที่ลึกซึ้งกว้างขวางในเรื่องต่างๆ เป็นฐานสำหรับการตั้งคำถามและการหาคำตอบในเรื่องต่างๆ ที่ตนเองและสังคมไทยต้องเผชิญและไม่คิดเอาเองลอยๆ หรือใช้สามัญสำนึกแบบตื้นๆ ต้องมีเหตุผลที่มาจากความเข้าใจเงื่อนไขแวดล้อมอันซับซ้อนของปรากฏการณ์ทางสังคมทั้งหลายที่ตนเองเกี่ยวข้องต้องมีข้อเท็จจริงที่ผ่านการตรวจสอบแล้วว่าน่าเชื่อถือมารองรับการอธิบายหรือการให้เหตุผลในแต่ละเรื่องอย่างหนักแน่นเช่นข้อความหนึ่งๆ ที่ได้ยินหรือได้อ่านต้องตรวจสอบว่าใครพูดหรือเขียนเขาพูดหรือเขียนเพื่ออะไรเขาอยู่ในฐานะหรือบริบทที่เอื้อให้พูดหรือเขียนความจริงได้มากน้อยเพียงใดใครเป็นผู้ที่ได้ประโยชน์จากเรื่องที่เขาพูดหรือเขียนบ้าง เป็นต้น

นอกจากความรู้ทางประวัติศาสตร์โดยตรงแล้วแม้แต่การสอนภาษาไทยและวรรณคดีไทยก็สามารถสอนให้ผู้เรียนเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทยและมีทักษะวิพากษ์ได้โดยใช้วิธีคิดหรือแนวพินิจทางประวัติศาสตร์เช่นแทนที่จะสอนภาษาไทยโดยเน้นแบบแผนการใช้ภาษาที่ “ถูกต้อง” บนฐานของระบบความสัมพันธ์ที่ “ถูกต้อง” ระหว่างคนต่างชั้นกันก็สามารถสอนให้เข้าใจลักษณะและความเปลี่ยนแปลงของภาษาไทย เช่นสาเหตุที่มีการสร้างแบบแผนการใช้ภาษาไทยขึ้นใหม่ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์พัฒนาการของการบัญญัติศัพท์เพื่อสร้างความเจริญของภาษา และเพื่อสร้างความหมายทางการเมืองแก่คำในภาษาไทย แนวทางในการใช้ภาษาไทยให้มีพลังและความงามในการสื่อความความเปลี่ยนแปลงของภาษาไทยและภาษาถิ่นต่างๆ ที่สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ทางสังคมของคนไทยในท้องถิ่นต่างๆ รวมทั้งการเกิดคำใหม่ๆ ในสังคมสมัยใหม่และสังคมหลังสมัยใหม่ที่สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ทางสังคมเช่นสวัสดิภาพวิถีพลวัตวาทกรรม ฯลฯ การสอนวรรณคดีไทยเช่นรามเกียรติ์และอิเหนาก็สามารถสร้างความเข้าใจบริบททางการเมืองการปกครองในสมัยโบราณที่ทำให้เรื่องรามเกียรติ์และอิเหนามีความสำคัญในยุคนั้น แล้วชี้ให้เห็นความหมายที่เปลี่ยนไปของวรรณคดีเหล่านี้

ต่อสังคมไทยในยุคหลังและสอนให้เข้าใจการเกิดขึ้นของวรรณกรรมใหม่ๆ ในสมัยต่างๆ ที่สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเป็นต้น

2. การทำให้ “พลเมืองไทย” มีความสำนึกใน “สิทธิ” และ “หน้าที่” ในความหมายใหม่ พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องสำนึกในสิทธิและหน้าที่พร้อมกันไปและต้องเป็นสิทธิและหน้าที่ในความหมายใหม่ด้วย

“สิทธิพลเมือง” ควรหมายถึงสิทธิที่ทุกคนจะได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเท่าเทียมกันสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรและสิทธิที่จะควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ มิใช่สิทธิที่จะเรียกร้องสิ่งต่างๆ จากรัฐตามอำเภอใจของปัจเจกชนหรือสิทธิในการเลือกตั้งผู้ปกครองเท่านั้น

ส่วน “หน้าที่พลเมือง” ก็ต้องไม่ใช่หน้าที่ตามสถานภาพในโครงสร้างทางชนชั้นและไม่ใช่น้ำที่ทางการเมืองเฉพาะในเรื่องของการหย่อนบัตรเลือกตั้งแต่ควรเป็นการทำหน้าที่อย่างกระตือรือร้นในการกำกับดูแลและตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ โดยที่การดูแลควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐนี้ไม่ควรจะจำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องการคอร์รัปชันแต่ “พลเมืองไทย” ต้องทำหน้าที่หาข้อมูลและความรู้ต่างๆ เพื่อตรวจสอบว่าดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจการเมือง วัฒนธรรมและการใช้อำนาจต่างๆ ในด้านนิติบัญญัติบริหารและตุลาการในแต่ละกรณีจะมีผลกระทบอย่างไรบ้างต่อสังคมไทยโดยรวมและมีผลกระทบอย่างไรบ้างต่อคนในท้องถิ่นต่างๆ คนชั้นต่างๆ คนชาติพันธุ์ต่างๆ คนเพศต่างๆ และคนวัยต่างๆ และน่าจะมีทางเลือกอื่นๆ ในการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศหรือไม่อย่างไร ฯลฯ

ในการใช้สิทธิพลเมืองและการทำหน้าที่พลเมืองของแต่ละคนจะต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม (ที่เปลี่ยนแปลงมีความซับซ้อนและมีความแตกต่างหลากหลาย) ต้องตัดสินใจในเรื่องการใช้สิทธิและการทำหน้าที่บนฐานของความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์เชื่อมโยงอันซับซ้อนของเรื่องต่างๆ มองเห็นทางเลือกที่หลากหลายและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่จะตามมาจากการนำเอาทางเลือกใดทางเลือกหนึ่งมาใช้เช่นการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ควรมี “ความรู้” จากหลากหลายมุมมองว่าในบริบทสังคมไทยปัจจุบันและอนาคตค่าแรง 300 บาทจะมีผลอย่างไรต่อธุรกิจระดับต่างๆ และมีผลอย่างไรต่อแรงงานนอกระบบในแต่ละ

“ท้องถิ่น” เช่นหาบเร่แผงลอยที่ไม่ได้รับเงินค่าจ้างรายวันหรือรายเดือน การใช้เท้าเปล่าของนักเรียนระดับประถมศึกษาจะมีประโยชน์และโทษหรือไม่อย่างไร การรับจำนำข้าวจะมีผลดีผลเสียต่อใครอย่างไรบ้าง การลดราคาน้ำมันเบนซินจะมีผลอย่างไรต่อการนำเข้าน้ำมันดิบ และการสูญเสียเงินตราต่างประเทศจะมีผลอย่างไรต่อคนปลูกปาล์มน้ำมันและมันสำปะหลัง ฯลฯ การทำหน้าที่ก็มีความซับซ้อนและมีผลกระทบที่ซับซ้อน เช่นการทำหน้าที่ในการออกเสียงเลือกตั้งควรจะเลือกพรรคการเมืองใดด้วยเหตุผลใด เป็นต้นว่าอาจตัดสินใจเลือกพรรคการเมืองที่นโยบายไม่ดีแต่จะทำให้มีการคานอำนาจในรัฐสภาก็ได้หรือการทำหน้าที่จับกุมชาวบ้านที่ “บุกรุก” ป่าก็ต้องมีความรู้และข้อมูลมากพอที่จะตัดสินใจว่าควรทำหน้าที่อย่างเคร่งครัดหรือไม่ เช่น รู้ว่าชาวบ้านได้ทำมาหากินในเขตนั้นมานานก่อนการประกาศเป็นเขตวนอุทยานแห่งชาติหรือไม่ชาวบ้านในพื้นที่นั้นๆ ทำไร่มุมนเวียนมิใช่ทำไร่เลื่อนลอยใช่หรือไม่ และเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์มีผลกระทบต่อป่าอย่างไรบ้าง ฯลฯ

เรื่องการใช้สิทธิพลเมืองและการทำหน้าที่พลเมืองนั้นนอกจากจะต้องมีความรู้เป็นฐานแล้วยังต้องมองสิทธิและหน้าที่อย่างเชื่อมโยงกับเรื่องอื่นๆ จะมองแบบแยกส่วนไม่ได้จะบอกเพียงแค่ว่ามี “สิทธิก็ต้องมีหน้าที่ด้วย” ก็ไม่เพียงพอที่จะนำไปสู่การเห็นพ้องต้องกันต้องมองอย่างสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงอื่นๆ ในสังคมกล่าวคือในเรื่อง “หน้าที่” นั้นในอดีตการทำหน้าที่ตามวรรณะตามชาติกำเนิดเกิดขึ้นในบริบทของความเชื่อในจักรวาลวิทยาแบบไตรภูมิ คนมีความเชื่อเรื่องกรรมและสังสาระ การทำหน้าที่ของคนตามวรรณะรวมทั้งการทำหน้าที่ของเมียอย่างนางสีดาและนางมัทรีล้วนเกิดขึ้นในบริบทที่คนเชื่อเรื่องกรรมลิขิต การทำหน้าที่เป็นกฎธรรมชาติทำให้ทุกคนเต็มใจทำหน้าที่แต่ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในยุคทุนนิยมโลกาภิวัตน์ที่คนมีจิตสำนึกปัจเจกชนสูงขึ้นไม่เชื่อเรื่องชาติหน้าอีกแล้ว จะบอกให้ปัจเจกชนทำหน้าที่จึงอาจจะต้องแสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์ของการทำหน้าที่ต่อส่วนรวมว่าในท้ายที่สุดแล้วผลลัพธ์นั้นๆ จะตกมาถึงปัจเจกชนอย่างไรบ้างหรือจะมีผลอย่างไรบ้างต่อลูกหลานในอนาคต เป็นต้น

ในการใช้ “สิทธิ” ของตัวเองอย่างถูกต้องก็ต้องมีความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์เชื่อมโยงอย่างซับซ้อนของเรื่องต่างๆ ในสังคมเช่นการใช้สิทธิในการแสดงความคิดเห็น

สิทธิที่จะมีเพศสัมพันธ์นอกสถาบันการสมรส หรือสิทธิในการแต่งกาย ฯลฯ ก็ต้องเข้าใจบริบทของสังคมไทยก่อนเพื่อประเมินว่าคนที่เกี่ยวข้องพร้อมที่จะรับผลกระทบที่ตามมาหรือไม่ เป็นต้นว่าสังคมไทยมีกลไกทางสังคมที่เข้มแข็งพอที่จะจัดการกับเด็กที่เกิดมาในขณะที่แม่ยังไม่พร้อมที่จะเลี้ยงดูลูกหรือไม่ หรือเพียงพอต่อการที่จะส่งเสริมให้วัยรุ่นมีสิทธิที่จะมีแฟนและลิ้มรสธรรมทางเพศแบบเดิมแล้วหรือยัง หากต้องการให้ผู้หญิงมีสิทธิเท่ากับผู้ชายในเรื่องนี้จะต้องมีการเตรียมการในเรื่องใดบ้าง หรือการตัดสินใจให้สิทธิชุมชนทางการเมืองในพื้นที่บางแห่งก็ต้องมีความรู้และข้อมูลมากพอที่จะประเมินผลกระทบได้ชัดเจน ทั้งผลกระทบต่อบุคคลและสังคมเพื่อให้การชุมนุมบรรลุวัตถุประสงค์ที่ดีต่อสังคมหรือต่อส่วนรวมโดยมีการละเมิดสิทธิของผู้อื่นน้อยที่สุดและเกิดความเสียหายน้อยที่สุดเป็นต้น

3. การสร้างพลเมืองที่มี “วัฒนธรรมทางจิตใจ” แบบใหม่ “พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” จะต้องมิจิตสาธารณะรักความเป็นธรรมสำนึกในพันธหน้าที่ต่อสังคมและเพื่อนมนุษย์และมีความรู้มากพอที่จะประเมินว่าการกระทำหนึ่งๆ ของตนจะมีผลกระทบต่อส่วนรวมอย่างไรเพื่อจะเลือกได้อย่างดีที่สุดว่าตนควรจะทำอะไรและทำอย่างไรเพื่อสร้างประโยชน์ให้สังคมหรือส่วนรวม ขณะเดียวกันก็มีความกล้าหาญทางจริยธรรมคือกล้าพูดกล้าเขียนหรือกล้ากระทำในสิ่งที่ตนเชื่อว่าถูกต้องดีงาม แม้ว่าตนเองจะต้องได้รับผลร้ายจากการพูดการเขียนหรือการกระทำนั้นๆ ก็ตามนอกจากนี้ยังต้องมีใจกว้างรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง โดยพร้อมที่จะพิจารณาความเห็นที่แตกต่างด้วยใจที่เป็นธรรมใจกว้างมากพอที่จะเปลี่ยนความคิดเมื่อได้รับรู้เหตุผลและข้อเท็จจริงที่ดีกว่าและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้มีส่วนร่วมในความสำเร็จต่างๆ ฯลฯ

วัฒนธรรมทางจิตใจดังกล่าวข้างต้นนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ “พลเมืองไทย” เป็นผู้ที่มี “เห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์” บนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจคือมีความรู้ความเข้าใจมนุษย์ในบริบททางสังคมหรือในเงื่อนไขแวดล้อมที่ต่างกัน ไม่ใช่มาตรฐานของตนเองในการตัดสินคนอื่นอย่างง่าย ๆ ขอมรับความแตกต่างหลากหลายและมีความเห็นอกเห็นใจคนอื่นที่อยู่บริบทหรือเงื่อนไขแวดล้อมที่แตกต่างไม่ว่าจะเป็นเรื่องของทัศนคติทางการเมืองความต้องการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นต่อการผลิตในระบบทุนนิยม ความผิดพลาดที่เกิดจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือเกิดจากสถานการณ์ที่กดดัน ฯลฯ

4. การทำให้คนไทยหรือ “พลเมืองไทย” เห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์เห็นว่าทุกคนเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์เหมือนกันซึ่งจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยให้เป็นวัฒนธรรมแห่งความเสมอภาคและทำให้ “พลเมืองไทย” ปฏิเสธการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาการที่ “วัฒนธรรมของสังคมไทย” ที่มีมาแต่เดิมให้ความสำคัญแก่การ “รู้ที่ต่ำที่สูง” ทำให้คนที่อยู่ใน “ที่สูง” มีค่ามากกว่าคนที่อยู่ใน “ที่ต่ำ” และคนใน “ที่สูง” มักเห็นว่าคนที่อยู่ใน “ที่ต่ำ” ไม่ควรจะทำร้ายหน้าตาในการปกครอง และไม่ควรเรียกร้องสิทธิใดๆ แต่ควรจะรอคอยความเมตตาจากผู้ปกครอง วิธีคิดเช่นนี้ทำให้การใช้ความรุนแรงปราบปรามประชาชนที่เรียกร้องสิทธิต่างๆ เกิดขึ้นได้ง่าย ขณะเดียวกันคนที่เคยอยู่ใน “ที่ต่ำ” เคยเสียเปรียบมากก็就会有ความโกรธแค้นเมื่อสำนึกว่าตนเองถูกริบทั้งสิทธิและอำนาจและถูกเอารัดเอาเปรียบมานั่นนานทั้งๆ ที่ตนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและควรจะมีสิทธิต่างๆ ในฐานะพลเมืองของชาติอย่างเสมอภาคกับคนอื่นๆ ความโกรธแค้นเช่นนี้ก็ทำให้การใช้ความรุนแรงในการต่อสู้เรียกร้องสิทธิเกิดขึ้นได้ง่ายเช่นเดียวกัน

การปฏิเสธการใช้ความรุนแรงนั้นจะเกิดขึ้นได้จากการทำให้คนไทยได้เรียนรู้ที่จะเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์และมีความเคยชินกับการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ทางหนึ่งที่จะทำได้ก็คือทำให้การเรียนวิชาต่างๆ ในระบบการศึกษาทุกระดับมีมิติของมนุษยศาสตร์มากขึ้น แต่ต้องเป็นมนุษยศาสตร์ที่มองมนุษย์ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ทุกชั้นทุกท้องถิ่นทุกชาติพันธุ์ทุกเพศทุกวัยที่สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของคนกลุ่มนั้นๆ มิใช่มอง “ความเป็นมนุษย์” อย่างลอยๆ และมีใจมองในเชิงคนดี-คนชั่วคนที่ทำถูก-ทำผิดโดยไม่พิจารณาบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

การเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์และมีความเคยชินกับการเอาใจเขามาใส่ใจเรา จะทำให้คนไทยปฏิเสธการใช้ความรุนแรงและไม่มองคนที่คิดต่างเป็นศัตรู ที่จริงในปัจจุบันคนไทยก็ไม่ยอมรับการใช้ความรุนแรงอยู่แล้วจะเห็นได้ว่าเมื่อเกิดความรุนแรงขึ้นทั้งสองฝ่ายต้องสร้างคำอธิบายขึ้นมาฝ่ายหนึ่งบอกว่ามี “ผู้ก่อการร้าย” อีกฝ่ายซึ่งบอกว่ามี “การใช้กำลังปราบปรามประชาชน” เพื่อมิให้ฝ่ายตนถูกมองว่าต้องการใช้ความรุนแรงเพราะตระหนักว่าสังคมไทยปฏิเสธการใช้ความรุนแรงกับคนไทยด้วยกัน

อย่างไรก็ตามยากที่จะปฏิเสธว่าในสังคมไทยปัจจุบันมีการใช้ความรุนแรงสูง เพราะความขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากรสูงขึ้นความเหลื่อมล้ำทางอำนาจและทางเศรษฐกิจ สูงขึ้นนอกจากการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองแล้วการสร้างความรู้และ ศิลปะรวมทั้งวรรณกรรม ละครโทรทัศน์ เพลง ฯลฯ ที่สร้างความเข้าใจและการยอมรับ คุณค่าความเป็นมนุษย์และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่จะทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ คนอื่นรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราอันเกิดจากความเข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ของซึ่งกันและกันก็น่าจะช่วยให้ได้มาก อย่างน้อยก็ทำให้เราฟังซึ่งกันและกันมากขึ้น ใช้ ความรุนแรงทางกายทางวาจาต่อกันน้อยลง ทำร้ายซึ่งกันและกันน้อยลง ความเห็นอก เห็นใจส่วนหนึ่งที่จะเกิดขึ้นในหมู่ “พลเมืองไทย” น่าจะมาจากความรู้ความเข้าใจว่าทุกคนอยู่ใน “สังคมอุดมความเสี่ยง” ทำให้ชีวิตขาดความมั่นคง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมทุนนิยมที่คนมีความสัมพันธ์กันในเชิงพาณิชย์ที่เน้นกำไร-ขาดทุนเป็นหลักนั้นการที่จะหวังให้ “ผู้ใหญ่” เมตตา “ผู้น้อย” “นายทุน” เมตตา “ลูกจ้าง” เป็นเรื่องที่หวังได้ยากและ จะหวังให้ “ผู้น้อย” ซื่อสัตย์กตัญญูจงรักภักดีต่อ “ผู้ใหญ่” ก็หวังได้ยากเช่นกัน การใช้ ทรัพยากรในการดำรงชีวิตและการทำมาหากินก็เปลี่ยนแปลงไปมาก มีการแตกตัวทาง ชนชั้นสูงขึ้นความขัดแย้งจึงสูงขึ้นทุกหนทุกแห่ง ไม่ใช่มีแต่ความขัดแย้งระหว่างเมือง กับชนบทและระหว่างชนชั้นนำหรือชนชั้นกลางกับชาวบ้านเท่านั้น การที่จะทำให้คนที่ เสียเปรียบก้มหน้าก้มตาทำหน้าที่ที่ย่อมจะเป็นไปไม่ได้ หากเขาออกมาเคลื่อนไหว เรียกร้องก็ต้องเข้าใจและเห็นใจและที่สำคัญชนชั้นนำทางเศรษฐกิจการเมืองจะต้อง สนับสนุนให้มีการแก้ปัญหา เช่นมีการกระจายอำนาจให้เขามีอำนาจต่อรองมีสิทธิเข้าถึง ทรัพยากรที่จำเป็นได้สะดวกขึ้นและเสียเปรียบน้อยลง ฯลฯ มิฉะนั้นความขัดแย้งและความรุนแรงจะสูงขึ้นจนมีผลกระทบต่อคนทุกชั้นในสังคมไทย

ขณะเดียวกันความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความซับซ้อนของโครงสร้างสังคม ก็จะ ช่วยให้กลุ่มคนเสื้อแดงบางส่วนที่เกลียด “อำมาตย์” ได้เข้าใจบริบททางสังคมวัฒนธรรม รวมทั้งทัศนคติทางการเมืองของอำมาตย์สามารถเมตตาและเห็นอกเห็นใจพวก “อำมาตย์” มากพอที่จะต่อรองและประนีประนอมกันได้บนสันติวิธี นอกจากนี้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความซับซ้อนของโครงสร้างสังคมก็จะช่วยให้สามารถ วิพากษ์วิจารณ์การใช้นโยบายประชานิยม เป็นเครื่องมือของทุกพรรคการเมืองจน

นำไปสู่การตัดสินใจทางการเมืองของทุกคนและทุกฝ่ายที่ใช้อารมณ์น้อยลงใช้เหตุผล และข้อเท็จจริงมากขึ้น พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะต้องไม่ยอมรับความรุนแรง ทั้งความรุนแรงจากการใช้อาวุธและความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ถ้าหากมีโครงสร้างทางการเมืองเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมที่เอื้อให้เกิด “ความรุนแรง” เช่น โครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดความยากจนเดือดร้อน มีการดูถูกเหยียดหยาม หรือมีการเอารัดเอาเปรียบมากเกินไปก็จะต้องหาทางเปลี่ยนโครงสร้างดังกล่าวเพื่อป้องกันมิให้เกิดความรุนแรงถ้าโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองทำให้ “อำมาตย์” และ “นายทุน” สามารถใช้อำนาจโดยขาดความรับผิดชอบ (accountability) ขาดกระบวนการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจที่มีประสิทธิภาพก็ต้องสร้างสถาบันกลไกกระบวนการที่ลดโอกาสในการผูกขาดอำนาจของ “อำมาตย์” และ “นายทุน” และต้องสร้างกลไกในการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยเร็วที่สุดด้วย

ทิพย์พาพร ตันติสุนทร ได้เขียนบทความในหัวข้อ “วิถีไทยกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย” โดยได้กล่าวถึงคุณลักษณะของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย ไว้ที่น่าสนใจ (ทิพย์พาพร ตันติสุนทร, 2555, หน้า 44- 46) ดังนี้

“ระบอบประชาธิปไตยต้องการนักประชาธิปไตย” เป็นคำกล่าวของคุณอังคณา พุกส์ประธานมูลนิธิฟรีดริคเฮเบอร์ทและอดีตรองประธานรัฐสภาสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันจากสุนทรพจน์ในงานสัมมนา “บทบาทของการพัฒนาพลเมืองเพื่อประชาธิปไตยที่ยั่งยืน” ในประเทศไทยปี 2551 สาระสำคัญคือประสบการณ์ของเยอรมัน ที่ให้ความสำคัญกับพลเมืองในการมีส่วนร่วมในทางการเมือง (Political Participation) มีจิตวิญญาณสาธารณะ (Civic Engagement) มีความรับผิดชอบทางสังคม (Social Responsibility) ซึ่งการที่พลเมืองจะแสดงออกถึงบทบาทเหล่านี้ได้เขาต้องมีการศึกษามีความรู้และมีความเข้าใจทางการเมือง (Political literacy) มีความเสมอภาค (Equality) รักในความยุติธรรม (Justice) มีเสรีภาพ (Freedom) ในการแสดงออกเพื่อประโยชน์ของปัจเจกและส่วนรวม และแน่นอนการมีอยู่ของเสียงส่วนใหญ่ก็เพื่อคุ้มครองสิทธิของเสียงส่วนน้อยด้วย คือไม่ละเลยเสียงข้างน้อยคุณลักษณะดังกล่าวของพลเมืองเยอรมันก็เพื่อผดุงระบอบประชาธิปไตยไม่ให้หันกลับไปหาระบอบอื่นที่อยู่ในด้านตรงข้ามที่สังคมเยอรมันได้เผชิญมาแล้วในสงครามโลกครั้งที่ 2 กล่าวโดยสรุปแล้วลักษณะ

พลเมืองในสังคมประชาธิปไตยที่เป็นสากลนั้นได้มีการทำการศึกษาวิจัยจากนักวิชาการจากทุกทวีปมารวมตัวกันเพื่อเตรียมตัวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 และได้มีการพิมพ์เผยแพร่ไปทั่วโลกในปี 1997 โดย John J. Cogan. Multidimensional Citizenship: Educational Policy for the Twenty-first Century, an Executive Summary of the Citizenship Education Policy Study, Tokyo, Japan ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. การเป็นผู้ที่มีความรู้มีการศึกษาและความสามารถที่จะมองเห็นและเข้าใจในสังคมของตนและสังคมโลกเฉกเช่นเป็นสมาชิกของสังคมโลก
2. มีความสามารถที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่นและรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและผู้อื่นในบทบาทส่วนตนและต่อสังคม
3. มีความสามารถที่จะเข้าใจยอมรับและอดทนต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม
4. มีความสามารถที่จะคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ
5. มีความเต็มใจที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยท่าทีสันติไม่ใช้ความรุนแรง
6. มีความเต็มใจที่จะเปลี่ยนการใช้ชีวิตและอุปนิสัยการบริโภคเพื่อรักษาสีงแวดล้อม
7. มีความสามารถที่จะเข้าใจและปกป้องสิทธิมนุษยชน
8. มีความเต็มใจและมีความสามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นระดับชาติและระดับนานาชาติ

ซึ่งบุคลิกลักษณะทั้ง 8 ประการนี้มีลักษณะเป็นพลเมืองสากลคือเป็นไปได้ทั้งพลเมืองของประเทศและเป็นพลโลกด้วย เหตุที่โลกปัจจุบันนี้แต่ละประเทศก็ดำเนินสถานะที่พึ่งพิงกันไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ผลที่เกิดขึ้น ณ ที่หนึ่งก็จะส่งผลกระทบต่ออีกที่หนึ่งเสมอเพราะโลกปัจจุบันมีการสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีขั้นสูงและไม่มีพรมแดนการพุดถึงประชาธิปไตยในปัจจุบันจึงก้าวล่วงไปถึงประชาธิปไตยด้านสิ่งแวดล้อมเพราะการทำลายสิ่งแวดล้อม ณ ที่หนึ่งอาจส่งผลกระทบต่ออีกที่หนึ่งได้ พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องมีจิตใจรักสิ่งแวดล้อมการกินอยู่ดำรงชีพต้องเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อไม่ให้เกิดการทำลายและแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดบนโลกใบนี้อันจะเป็นการละเมิดต่อชีวิตผู้อื่นซึ่งขัดกับหลักสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นหลักสำคัญอันหนึ่งของประชาธิปไตยและเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์

คุณลักษณะของพลเมืองในสังคมไทยก็ควรที่จะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังกล่าวข้างต้น เพราะประเทศไทยเป็นสมาชิกของสังคมโลกเป็นหนึ่งในผู้ก่อตั้งสมาคมอาเซียน (ASEAN) และอีก 2 ปีข้างหน้า ASEAN จะก้าวเข้าสู่ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอย่างเต็มที่จะมีแต่การสร้างพลเมืองไทยให้มีมาตรฐานสากลให้ยืนอยู่ได้ท่ามกลางการแข่งขันอย่างรุนแรงในทุกที่ในโลกไม่ว่าในกลุ่มอาเซียน (ASEAN) ในกลุ่มประชาคมยุโรป (EU) หรือในเวทีใดๆ ก็ตามคุณลักษณะทั้ง 8 ประการนั้นมีเงื่อนไขหลักอยู่ที่ให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีความร่วมมือกัน ความเข้าใจกัน ใจใหญ่ ผล แม้แตกต่างกันและมีสันติโดยไม่ต้องมีความรุนแรงหรือละเมิดต่อกันบนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์หรือสรรพสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติอันเป็นคุณค่าคุณธรรมร่วมที่อยู่เหนือชาติ ภาษาและวัฒนธรรมประเพณีทั้งมวล

ต่อเมื่อทำให้ประชาชนได้เป็นพลเมืองที่มีความรู้และความสามารถจะดูแลปกครองตนเองและปกครองกันเองได้ ไม่ปล่อยให้ผูกขาดอยู่แต่ในมือของรัฐบาลหรือนักธุรกิจการเมืองการก้าวสู่ความเป็น “พลโลก” ในทางสากลก็อยู่ไม่ไกลแล้ว การจะสร้างพลเมืองอย่างไรให้มีความรู้ทางการเมืองและให้รู้เท่าทันการเมือง (Political Literacy) หรือให้รู้บทบาทของพลเมืองที่มีทัศนคติและทักษะในการทำงานอุทิศตนเพื่อสังคมและส่วนรวมได้มากขึ้นมีความเชื่อมั่นในพลังการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ใช่มาจากรัฐและทำอะไรให้คนไทยได้รู้สึกถึงการเป็นเจ้าของ (Ownership) ประเทศของตนเจ้าของสิ่งของสาธารณะทั้งหลายที่ได้มาโดยภาษีอากรน้ำพักน้ำแรงของทุกคนเพื่อที่ทุกคนจะได้รู้สึกหวงแหนและรักษาไว้ให้เป็นสาธารณสมบัติจนชั่วลูกหลานซึ่งล้วนเป็นเรื่องที่ทุกภาคส่วนของสังคมจะต้องช่วยกันคิดอย่างมีฉันทานุมัติและสร้างเจตจำนงทางการเมืองร่วมกัน (Political will) ในการสร้างคนให้มีการใช้ชีวิตวิถีคิดวิถีทำงานให้สอดคล้องกับระบอบการเมืองและเพื่อรักษาระบอบประชาธิปไตยให้เดินไปข้างหน้าให้ได้

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ ได้นำเสนอบทความทางวิชาการ ในหัวข้อเรื่อง “ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง และพลเมืองโลกในศตวรรษที่ 21” โดยในบางตอนของบทความ ได้กล่าวถึงสมรรถนะและคุณลักษณะของพลเมืองและพลโลกในศตวรรษที่ 21 กรณีสมรรถนะและคุณลักษณะของพลเมืองไทยไว้ (สมหวัง พิธิ

ยานุวัฒน์, 2555, หน้า 227–228) คือคุณลักษณะของผู้รับใช้ชาติที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดขึ้นในอดีตมี 10 ประการ ได้แก่ 1) มีความสามารถ 2) มีความเพียร 3) มีไหวพริบปฏิภาณดี 4) มีความรู้เข้าใจการณ์รัฐจักกาลเทศะ 5) มีความซื่อตรงต่อหน้าที่ 6) มีความซื่อตรงต่อคนทั่วไป 7) รู้จักนิสสัยคน 8) ความรู้จักผ่อนผัน 9) ความมีหลักฐาน และ 10) ความจงรักภักดีต่อชาติศาสนาพระมหากษัตริย์

นอกจากนี้ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ ยังได้กล่าวถึงคุณลักษณะของคนไทยในเป้าหมายยุทธศาสตร์ของการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) ตามที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้กำหนดไว้ คือ 1) คนไทยมีคุณภาพและได้มาตรฐานระดับสากล 2) คนไทยใฝ่รู้สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองรักการอ่านและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง 3) คนไทยใฝ่ดีมีคุณธรรมพื้นฐานมีจิตสำนึกและค่านิยมที่พึงประสงค์เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมีจิตสาธารณะมีวัฒนธรรมประชาธิปไตย 4) คนไทยคิดเป็นทำเป็นแก้ปัญหาได้มีทักษะในการคิดและปฏิบัติมีความสามารถในการแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีความสามารถในการสื่อสาร

อำพล จินดาวัฒนะ และสุทธิพงษ์ วสุโสภภาพล ได้กล่าวถึงความเป็นพลเมืองไทย : กระบวนการและการพัฒนาไว้ว่า การดำเนินชีวิตในวิถีประชาธิปไตยของพลเมืองเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของประชาธิปไตยที่แท้จริงและยั่งยืนโดยเริ่มจากการดำเนินชีวิตด้วยการใช้เหตุผลการเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่นรับฟังและดำรงตนภายใต้กติกาของสังคมอย่างเคร่งครัดสิ่งเหล่านี้ต้องสร้างให้เกิดสำนึกในใจของผู้คนในสังคมทุกระดับเพื่อให้เกิดประชาธิปไตยในสังคมไทยและนำไปสู่สังคมคุณภาพได้อย่างแท้จริง ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 6 ประการ (อำพล จินดาวัฒนะ และสุทธิพงษ์ วสุโสภภาพล, 2555, หน้า 239 – 241) ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การสร้างความมั่นคงและเข้มแข็งในระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นได้นั้นการสร้างสำนึก “ความเป็นพลเมือง” ให้กับผู้คนในสังคมอย่างจริงจังและถูกต้องเป็นพื้นฐานสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะการ “กระตุ้นและปลูกจิตสำนึกความเป็นพลเมือง” ให้เกิดขึ้นในใจของผู้คนอย่างเป็นรูปธรรมนั้นจะเป็นสำนึกที่เรามีสิทธิตัดสินใจเลือกใช้ชีวิตได้ด้วยตนเองเป็นการพึ่งพาตัวเองโดยแท้จริงไม่ต้องรอรับความช่วยเหลือจากใครอื่นจะเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญและจำเป็นเร่งด่วนที่จะนำไปสู่การสร้าง

ระบอบประชาธิปไตยไทย (เป็นแนวคิดของ ดร.เสกสรวร ประเสริฐกุล) และการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่พึงประสงค์ของระบอบประชาธิปไตยในอนาคตได้อย่างแท้จริงด้วย

ประเด็นที่ 2 การพัฒนาตามแนวทาง “วัฒนธรรมการพัฒนาของชุมชน” ที่เน้นการลดความสำคัญของรัฐลดการพึ่งพิงรัฐและระบบราชการหันมาให้ความสำคัญกับสมาชิกของชุมชนนั้นคือการมีรัฐบาลของชุมชน (เป็นแนวคิดของ ศ. นพ.ประเวศ วะสี) ซึ่งเชื่อว่าชุมชนมีภูมิปัญญาของตัวเองที่จะดำรงรักษาและพัฒนาให้ชุมชนอยู่รอดได้อย่างเป็นตัวของตัวเองนั่นคือการเคลื่อนไหวที่ให้ถูกปกครองน้อยลง (Less government) ซึ่งต่างจากการสร้างรัฐบาลโดยความเห็นชอบของประชาชนแนวคิดและแนวทางนี้เป็นทิศทางสำคัญอย่างต่อเนื่องในสังคมไทยตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

ประเด็นที่ 3 สร้างความเป็น “พลเมืองที่ตื่นรู้ (Active citizen)” ที่ท้าทายต่อการเลือกที่จะดูแลตัวเองมากขึ้นของภาคสังคม ลดบทบาทของรัฐลงให้ประชาชนมีบทบาทที่สำคัญในการจัดการเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของตนเองโดยอาศัยองค์กรกลไกกระบวนการและกิจกรรมอันหลากหลายที่ประชาชนจัดขึ้น โดยนัยยะความหลากหลายขององค์กรที่กล่าวถึงนี้ล้วนมีบทบาทในการผลักดันเปลี่ยนแปลงสังคมเสมือน “สังคม” ของ “ประชา” และในการอภิปรายนี้ขอเสนอว่าเป็น “ประชาสังคม” (Civil society) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ไม่ใช่รัฐ (เป็นแนวคิดของไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม) ซึ่งดำเนินงานโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายและไม่ใช่ภาครัฐกิจที่มุ่งหวังผลกำไร

ความเป็นประชาสังคมที่เน้นความเป็น “พลเมือง” หรือ “ความเป็นชุมชน” ก็คือสิ่งที่เข้ามาเติมช่องว่างระหว่างรัฐกับพลเมืองที่สามารถแก้ปัญหาโครงสร้าง ที่รัฐไม่สามารถจัดการได้ทั้งหมดพร้อมกันกับที่ชุมชนหรือปัจเจกชนก็ไม่สามารถจัดการเองได้ทั้งหมดเช่นกันดังนั้นความสำเร็จของประชาสังคมนั้นขึ้นอยู่กับจิตสำนึกสาธารณะ (Public consciousness) ที่ภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง (Citizens) ที่มีศักดิ์ศรีที่เท่าเทียมผู้อื่นไม่ปรารถนาที่จะไปครอบงำใคร และก็ไม่ต้องการให้ใครมาครอบงำงานกาหรืออุปถัมภ์ค้ำจุนพลเมืองที่กล่าวถึงในที่นี้จึงต่างจากไพร่และราษฎรเพราะไพร่คือผู้ที่ยอมรับสถานภาพสูง-ต่ำ บงการ-รับใช้ ส่วนราษฎรคือผู้ที่ยอมรับอำนาจและกฎหมาย

ของผู้ปกครองแต่ไม่สนใจปกครองตนเองหรือการมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครอง

ประเด็นที่ 4 สร้างพลังเครือข่ายหรือ “การรวมหมู่หรือความเป็นชุมชน” เป็นพลังสำคัญในการสร้าง “ความเป็นพลเมือง” ที่ลุกขึ้นมาช่วยกันคลี่คลายปัญหาที่ใหญ่และซับซ้อนที่กลุ่มหนึ่งองค์กรหนึ่งหรือรัฐใดรัฐหนึ่งไม่สามารถแก้ไขได้โดยลำพัง โดยต้องอาศัยความร่วมมือเป็นหนึ่งเดียว (Single operating unit) ในระยะที่ผ่านมาก็พบว่ามีการบวนการประชาสังคมข้ามรัฐที่ก่อตัวความร่วมมือกันและไม่ได้จำกัดอยู่ที่ความร่วมมือระหว่างภาครัฐหากแต่เป็นความร่วมมือในภาคประชาสังคมที่กว้างขวางมากขึ้น แต่จากการศึกษาทบทวนดูแล้วก็พบอีกว่ากระบวนการประชาสังคมก็ไม่ได้ปฏิเสธการทำงานร่วมกับภาครัฐ ซึ่งถือว่ารัฐไม่ใช่องค์กรหรือกลไกเดียวในการบรรลุผลสำเร็จ แต่กระบวนการก็ได้สร้างกลไกเชื่อมกันและสื่อสารกันอย่างต่อเนื่องซึ่งกระบวนการประชาสังคมเพื่อความเป็นพลเมืองที่ต้นรู้ของสังคมไทยจึงแตกต่างจากความหมายที่มีหรือความหมายที่ว่าต่างจากรัฐหรือที่ไม่ใช่รัฐโดยสิ้นเชิงเสียทีเดียว แต่ยังผสมผสานกระบวนการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน

ประเด็นที่ 5 การสร้างความหมายใหม่ในห้วงเวลาต่างๆ และมีความเคลื่อนไหวทางความคิดอย่างต่อเนื่องเพื่อสะท้อนความเป็นพลเมืองในสังคมไทยเป็นโอกาสใหม่เสมอที่จะให้ความหมายใหม่ตามบริบทและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละห้วงเวลาแต่ที่สำคัญต้องเริ่มจากกรอบสถาบันทางสังคมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นศาสนา โรงเรียน สื่อมวลชน ฯลฯ ที่ล้วนสัมพันธ์กันกับสังคมในการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ในการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพกันคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันให้แก่ประชาชนในฐานะพลเมืองผู้ต้นรู้และพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแบบพลเมืองให้เกิดขึ้น

ประเด็นที่ 6 การสร้างยุทธศาสตร์ที่เชื่อมโยงการขับเคลื่อนอย่างบูรณาการระหว่างหน่วยงาน/องค์กรภาคีต่างๆ อย่างเข้มข้นและเป็นรูปธรรม จะสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ได้รวมไปถึงการเปิด “พื้นที่สาธารณะ (Public space)” ให้มีการแลกเปลี่ยนและระดมความคิดเห็นเพื่อนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อเปลี่ยนแปลงทุกระยะก็เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการประสานพลังการปฏิบัติในอนาคตได้

อีกทั้งนอำพล จินดาวัฒนะ และสุทธิพงษ์ วสุโสภภาพลได้นำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นพลเมืองในประเทศไทย โดยมุ่งเน้นไปที่การพัฒนายุทธศาสตร์สำคัญจะขึ้นอยู่กับเปลี่ยนแปลงในห้วงเวลาต่างๆ ของสังคมด้วยดังนั้นจึงขอเสนอยุทธศาสตร์ที่สำคัญๆ (อำพล จินดาวัฒนะ และนายสุทธิพงษ์ วสุโสภภาพล, 2555, หน้า 240-241) ดังนี้

ยุทธศาสตร์ 1 การสร้างสำนึกและความตระหนักความเป็นพลเมืองเป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญที่ต้องให้เกิดการพัฒนาจากปัจเจกบุคคลและองค์กรต่างๆ ให้เกิดขึ้นพร้อมกันจะนำไปสู่การสร้างพลังของพลเมือง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมการแสดงออกการเป็นเจ้าของการพัฒนา ร่วมกันการสร้างกฎระเบียบการสร้างความตระหนักสร้างให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ในสังคมต่อไป

ยุทธศาสตร์ 2 สร้างกระบวนการปฏิรูปประเทศและวิถีประชาธิปไตยของพลเมืองให้เกิดขึ้นจากพื้นที่ชุมชนต่างๆ ที่กำหนดด้วยตนเองเพื่อชุมชนของตนเองมีการกระจายอำนาจคืนสู่ประชาชนให้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการพัฒนาท้องถิ่นตนเองและมุ่งแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

ยุทธศาสตร์ 3 การสร้างธรรมณูสัญญาสังคมและแผนพัฒนาพลังพลเมืองเพื่อขับเคลื่อนอย่างบูรณาการ การพัฒนาเจตนารมณ์ร่วมของผู้คนในสังคมให้มีพลังขับเคลื่อนสร้างธรรมณูสัญญาสังคมและการแปลงไปเป็นแผนฯ เป็นการแสดงถึงการมีบทบาทของพลเมืองที่พึงรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน

ยุทธศาสตร์ 4 การเชื่อมประสานพลังเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง

ยุทธศาสตร์ 5 สานสร้างพลังการเรียนรู้และพัฒนานโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วมและการปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยจัดให้มีกระบวนการสมัชชาคนประชาชนที่มีเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่างๆ ได้มีโอกาสมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและร่วมกันค้นหาทางเลือกต่างๆ ร่วมปฏิบัติและมีส่วนร่วมขับเคลื่อนผลักดันการปฏิบัติด้วย

ยุทธศาสตร์ 6 การสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงความเป็นพลเมืองในห้วงเวลาต่างๆ โดยเฉพาะการสื่อสารจิตสำนึกสาธารณะที่เป็นสิ่งสำคัญในสังคมไทยให้เกิดเป็นกระแสและเป็นกิจวัตรประจำวันของบุคคลครอบครัวองค์กรและชุมชน

แนวคิดของ ปริญญา เทวานฤมิตรกุล ได้กล่าวถึงการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง (Civic Education): แก้ปัญหาการเมืองไทยโดยสร้างประชาธิปไตยที่ “คน” โดยนำเสนอถึง ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ ประชาชนจะต้องเป็น “พลเมือง” ตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งปริญญา เทวานฤมิตรกุล ได้ยกคำกล่าวของ Civic Education: Practical Guidance Note, United Nations Development Programme Bureau for Development Policy, Democratic Governance Group, 2004, p.5; Bryan S. Turner. “Contemporary problems in the theory of citizenship”, *Citizenship and Social Theory*, 2000. ไว้ว่า “ความเป็นพลเมือง” (citizenship) ของระบอบประชาธิปไตยจึงหมายถึงการเป็นสมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพควบคู่กับความรับผิดชอบและมีสิทธิเสรีภาพควบคู่กันหน้าที่โดยมีความสามารถในการยอมรับความแตกต่างและเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน พร้อมทั้งมีส่วนร่วมต่อความเป็นไปและการแก้ปัญหาของสังคมของตนเองซึ่งประเทศที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยอาจมีการให้น้ำหนักคุณสมบัติของ “ความเป็นพลเมือง” ที่แตกต่างกันบ้างแต่โดยสรุปแล้ว “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยประกอบไปด้วยลักษณะหกประการดังต่อไปนี้คือ หนึ่งรับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ สองเคารพสิทธิผู้อื่น สามเคารพความแตกต่าง สี่เคารพหลักความเสมอภาค ห้าเคารพกติกาและ หกมีส่วนร่วมแก้ปัญหา โดยเริ่มต้นที่ตนเองซึ่งจะได้กล่าวเป็นลำดับไป (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2555, หน้า 251 – 253) ดังนี้

(1) รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ ระบอบประชาธิปไตยคือระบอบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดของประเทศประชาชนในประเทศจึงมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศเมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศประชาชนจึงเป็นเจ้าของชีวิตและมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเองทำนองเดียวกับเจ้าของบ้านมีสิทธิเสรีภาพในบ้านของตนระบอบประชาธิปไตย จึงทำให้เกิดหลักสิทธิเสรีภาพและทำให้ประชาชนมีอิสรภาพ คือเป็นเจ้าของชีวิตตนเอง “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็น *ไท* คือเป็นอิสระชนที่รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ไม่ยอมตนอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจหรือภายใต้ “ระบบอุปถัมภ์” ของผู้ใดเด็ดจะกลายเป็น “ผู้ใหญ่” และเป็น “พลเมือง” หรือสมาชิกคนหนึ่งของสังคมได้อย่างแท้จริงเมื่อสามารถรับผิดชอบตนเองได้

(2) การพลิตธิผู้อื่น ในระบอบประชาธิปไตยทุกคนเป็นเจ้าของประเทศทุกคนจึงมี สิทธิเสรีภาพ แต่ถ้าทุกคนใช้สิทธิเสรีภาพโดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเองหรือเอาแต่ความคิดของตนเองเป็นที่ตั้งโดยไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น หรือไม่สนใจว่าจะเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ใดย่อมจะทำให้เกิดการใช้สิทธิเสรีภาพที่กระทบกระทั่งกันจนกระทั่งไม่อาจที่จะอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกต่อไปได้ประชาธิปไตยก็จะกลายเป็นอนาธิปไตยเพราะทุกคนเอาแต่สิทธิเสรีภาพของตนเองเป็นใหญ่สุดท้ายประเทศชาติย่อมจะไปไม่รอดการใช้สิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องมีขอบเขตคือใช้สิทธิเสรีภาพได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นและจะต้องไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 28 วรรคหนึ่งจึงบัญญัติว่า “บุคคลย่อมใช้... สิทธิเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ...”

(3) การพลความแตกต่าง เมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศประชาชนจึงมีเสรีภาพในประเทศของตนเองดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ระบอบประชาธิปไตยจึงให้เสรีภาพและยอมรับความหลากหลายของประชาชนประชาชนจึงแตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมืองการเลือกอาชีพ วิถีชีวิตความเชื่อทางศาสนา หรือความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้นเพื่อมิให้ความแตกต่างนำมาซึ่งความแตกแยก “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องยอมรับและเคารพความแตกต่างของกันและกันเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ ถึงแม้จะแตกต่างกันและจะต้องไม่มีการใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เห็นแตกต่างไปจากตนเอง ถึงแม้จะไม่เห็นด้วยแต่จะต้องยอมรับว่าคนอื่นมีสิทธิที่จะแตกต่างหรือมีความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากเราได้และต้องยอมรับ โดยไม่จำเป็นที่จะต้องเข้าใจว่าทำไมเขาถึงเชื่อหรือเห็นแตกต่างไปจากเราและไม่ต้องพยายามไปบังคับให้คนอื่นมาคิดเหมือนเรา “พลเมือง” จึงคุยเรื่องการเมืองกันในบ้านได้ถึงแม้จะเลือกพรรคการเมืองคนละพรรคหรือมีความคิดเห็นทางการเมืองคนละข้างกันก็ตาม

(4) การพลหลักความเสมอภาค อำนาจอสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของประชาชนทุกคนประชาชนทุกคนจึงเป็นเจ้าของประเทศร่วมกันเมื่อเป็นเจ้าของร่วมกันทุกคนจึงมี

ส่วนในประเทศอย่างเท่าๆ กันดังนั้นประชาชนทุกคนไม่ว่าจะเป็นใครไม่ว่าจะร่ำรวยหรือยากจนไม่ว่าจะจบดอกเตอร์หรือจบ ป. 4 ไม่ว่าจะมีอาชีพอะไรไม่ว่าจะเป็นเจ้านายหรือเป็นลูกน้องสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นเพียงความแตกต่าง โดยทุกคนล้วนแต่เท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศดังนั้น “พลเมือง” จึงต้องเคารพหลักความเสมอภาคและจะต้องเห็นคนเท่าเทียมกันคือเห็นคนเป็นแนวระนาบ (horizontal) เห็นคนเท่าเทียมกับคนอื่น และเห็นคนอื่นเท่าเทียมกับตนไม่ว่าจะยากดีมีจนทุกคนล้วนมีศักดิ์ศรีของความเป็นเจ้าของประเทศอย่างเสมอกันถึงแม้จะมีการพึ่งพาอาศัย แต่จะเป็นไปอย่างเท่าเทียมซึ่งจะแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากสังคมแบบอำนาจนิยมในระบบเบ็ดเตล็ดการหรือสังคมนระบบอุปถัมภ์ซึ่งโครงสร้างสังคมจะเป็นแนวตั้ง (vertical) ที่ประชาชนไม่เสมอภาคไม่เท่าเทียมไม่ใช่อิสระชนและมองเห็นคนเป็นแนวตั้งมีคนที่อยู่สูงกว่าและมีคนที่อยู่ต่ำกว่าโดยจะยอมคนที่อยู่สูงกว่าแต่จะเหยียดคนที่อยู่ต่ำกว่าซึ่งมิใช่ลักษณะของ “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย

(5) การพหุติกา ประชาธิปไตยต้องใช้กติกาหรือกฎหมายในการปกครองไม่ใช่อำเภอใจหรือใช้กำลัง โดยทุกคนต้องเสมอภาคกันภายใต้กติกานั้นแต่ถึงแม้จะมีกฎหมายหรือมีกติกาแต่หากว่าประชาชนไม่เคารพหรือไม่ปฏิบัติตามกติกาก็หาประโยชน์อันใดไม่ ระบอบประชาธิปไตยจึงจะประสบความสำเร็จได้ต่อเมื่อมี “พลเมือง” ที่เคารพกติกาและยอมรับผลของการละเมิดกติกา “พลเมือง” จึงต้องเคารพ “กติกา” ถ้ามีปัญหาหรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้นก็ต้องใช้วิถีทางประชาธิปไตยและใช้กติกาในการแก้ไขไม่เล่นนอกกติกาและไม่ใช้กำลังหรือความรุนแรง

(6) รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม สังคมหรือประเทศชาติมิได้ดีขึ้นหรือแย่ลงโดยตัวของมันเอง ที่สังคมแย่ลงไปทุกวันนี้เป็นเพราะการกระทำของคน ในทางกลับกันสังคมก็ย่อมจะดีขึ้นได้ด้วยการกระทำของคนในสังคม “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นผู้ที่ตระหนักว่าตนเองเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมและรับผิดชอบต่อการกระทำของตน “พลเมือง” จึงไม่ใช่คนที่ใช้สิทธิเสรีภาพตามอำเภอใจแล้วทำให้สังคมเสื่อมหรือเลวร้ายลงไป หากเป็นผู้ที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยตระหนักอยู่เสมอว่าภาระใดๆ ของตนเองย่อมมีผลต่อสังคมและส่วนรวม “พลเมือง” จึงต้องรับผิดชอบต่อ

สังคมและมองตนเองเชื่อมโยงกับสังคมเห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา นั้น โดยเริ่มต้นที่ตนเองคือร่วมแก้ปัญหาด้วยการ ไม่ก่อปัญหา และลงมือทำด้วยตนเองไม่ใช่เอาแต่เรียกร้องคนอื่นหรือเรียกร้องแต่รัฐบาลให้แก้ปัญหา แล้วตนเองก็ก่อปัญหานั้นต่อไป

ส่วนแนวคิดของ อเนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้อธิบายลักษณะของพลเมืองตามแนวทางของกลุ่ม civic republicanism ว่าความคิดเรื่องพลเมืองย่ำว่า “สมาชิกของระบอบประชาธิปไตย (สาธารณรัฐ) ต้องภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง (citizens) ของตน พลเมืองคือผู้มีศักดิ์ศรีคือผู้ที่เท่าเทียมหรือค่อนข้างเท่าเทียมกับผู้อื่นพลเมืองคือผู้ที่ไม่ปรารถนาจะไปครอบงำใครแต่ก็ไม่ต้องการให้ใครมาครอบงำงานหรืออุปถัมภ์ค้ำชูตน” จากความหมายข้างต้นอาจนำมาขยายความกลายเป็นคุณค่าของความเป็นพลเมือง 4 ประการ (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2543) คือ

1. **ความเป็นธรรม (Justice)** กล่าวคือพลเมืองต้องแยกแยะได้ว่าเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแล้วเวลาใดที่ประชาชนจะต้องได้รับการปฏิบัติ (จากรัฐ) อย่างเท่าเทียมกันและเวลาใดที่ประชาชนจะได้รับการปฏิบัติ (จากรัฐ) ที่แตกต่างกันหมายความว่าพลเมืองต้องตระหนักได้ว่าประชาชนแต่ละคนจะได้รับการดูแลจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน แต่ในบางกรณีการดูแลนั้นก็จะไม่เท่าเทียมกันเช่นรัฐอาจจะให้ความช่วยเหลือกับประชาชนที่มีฐานะยากจนมากกว่าที่มีฐานะปานกลางหรือร่ำรวยซึ่งการช่วยเหลือคนที่ยากจนมากกว่าก็ไม่ได้หมายความว่ารัฐไม่เป็นธรรม

2. **การยอมรับ (Recognition)** กล่าวคือยอมรับในคุณค่าที่มีอยู่ภายในตัวของมนุษย์ทุกคนแต่ก็ต้องยอมรับและเคารพในความแตกต่างของมนุษย์แต่ละคนเช่นกัน

3. **ความสามารถในการตัดสินใจด้วยตัวเอง (Self-determination)** กล่าวคือพลเมืองสามารถตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตของตนเองหมายความว่าพลเมืองจะต้องไม่ถูกครอบงำโดยปัจเจกบุคคลอื่นกลุ่มหรือรัฐ

4. **ความสามัคคี (Solidarity)** กล่าวคือความสามารถในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นในการเรียกร้องความเป็นธรรมและการยอมรับ

ภณ ใจสมัคร ได้กล่าวถึงแนวทางการสร้างและพัฒนาพลเมืองไว้ ในมุมมองของความ เป็นพลเมืองในสังคมยุคใหม่ โดยนำเสนอการพัฒนาเป็นพลเมืองในแต่ละระดับไว้

อย่างน่าสนใจ เหตุเพราะในสังคมไทยต้องนำหลักการพื้นฐานที่จะทำให้มีการฝึกฝนลักษณะพลเมืองที่ดีในสังคมประชาธิปไตยซึ่งค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการเป็นพื้นฐานสำคัญแก่คนไทยต้องเริ่มจากการฝึกฝนและพัฒนาให้บุคคลรู้จักคิดและปฏิบัติตามบรรทัดฐานสังคมที่อยู่ร่วมกันก่อนและจารีตประเพณีธรรมเนียมทางสังคมที่ถูกต้องมีคุณธรรมของความเป็นคนดีและมีจริยธรรมในตนเองซึ่งต้องเกิดขึ้นจากลักษณะบุคคลที่พร้อมด้วยปัญญากล้าหาญรู้จักประมาณและมีความยุติธรรม (ภณ ใจสมัคร, ม.ป.ป. หน้า 13 – 16) กล่าวคือ

1) ระดับตนเอง รู้จักการปฏิบัติตนให้เป็นคนดีตามบทบาทหน้าที่ที่ตนเองมีสถานภาพได้อย่างเหมาะสม ถือเป็นภาระหน้าที่ที่พึงต้องกระทำศึกษาเรียนรู้พัฒนาสติปัญญาให้เกิดรอบรู้รอบคอบ เช่นนักเรียน นักศึกษา ควรรู้ศึกษเล่าเรียนพัฒนาดตนเองรู้จักกริยามารยาทในการพูดการแต่งกายการประทานอาหาร ฯลฯ มีความตระหนักในการปฏิบัติตนตามวิถีชีวิตดีของสังคมการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมและปฏิบัติตามวัฒนธรรมที่เหมาะสม

ดังนั้นบุคคลควรต้องมุ่งสร้างการประพัตที่ดีโดยยึดค่านิยมหลัก 12 ประการตามที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) โดยพลเอกประยุทธ์จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีคนที่ 29 เพื่อให้คนไทยปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับแก่บุคคลรอบข้างเป็นผู้ปฏิบัติประโยชน์เพื่อสังคมส่วนรวม (ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2557, หน้า 13) มีดังนี้

หนึ่งรักษาศาสนาพระมหากษัตริย์สองซื่อสัตย์เสียสละอดทนได้

สามกตัญญูพ่อแม่สุดหัวใจสี่มุ่งฝึเล่าเรียนเพียรวิชา

ห้ารักษาวัฒนธรรมประจำชาติหกไม่ขาดศีลธรรมศาสนา

เจ็ดเรียนรู้อาชีพโดยของประชาแปดรักษาวินัยกฎหมายไทย

เก้าปฏิบัติตามพระราชดำรัสสิบไม่ขาดพอเพียงเลี้ยงชีพได้

สิบเอ็ดต้องเข้มแข็งทั้งกายใจสิบสองไซรัลคิดอะไรให้ส่วนรวม

2) ระดับครอบครัว เป็นหน่วยสังคมเล็กที่สุดเป็นสถาบันหนึ่งที่ทำหน้าที่วางรากฐานให้แก่บุคคลและสถาบันอื่นๆ ในสังคมเพราะมนุษย์เกิดมาแล้วต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวด้วยเหตุผลเชิงจริยธรรมให้ความรักความเอาใจใส่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ศีลธรรมจรรยาประสบการณ์รับผิชอบโดยตรงต่อสมาชิกในครอบครัว

ในฐานะนักเรียน นักศึกษาเป็นสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัวมีบทบาทการเป็นลูกจึงควรเรียนรู้หน้าที่ของลูกควรปฏิบัติต่อบิดามารดาให้เหมาะสมอย่างไรดังนั้นบทบาทหน้าที่ต่อครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดที่ถ่ายทอดการเรียนรู้ทุกเรื่องในการดำรงชีวิตโดยตรงต่อลูกหลานและเป็นสถาบันอบรมนิสัยให้บุตรหลานในสังคมเป็นคนดีแก่สังคมและยังเป็นสถาบันที่สร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติกล่าวคือ (วิมล จิโรจพันธุ์, 2548, หน้า 3-15) กล่าวคือ

1. เคารพเชื่อฟังบิดามารดา
2. รับผิดชอบทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจรู้จักเป็นคนอดทนขยันขันแข็งมีความมานะพยายามรู้จักวิธีทำงานและสอนให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน
3. เลี้ยงดูบุตรด้วยความเต็มใจ
4. ประหยัดไม่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย
5. รักใคร่ปรองดองในหมู่พี่น้องในบ้านมีความรักใคร่สามัคคีกันไม่ก่อเรื่องทะเลาะวิวาท
6. ขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียน
7. รู้จักเสนอความคิดเห็นและแนวทางที่เป็นประโยชน์กับครอบครัว
8. ประพฤติตนเป็นคนดี
9. ให้ความรักความอบอุ่นทั้งร่างกายและจิตใจแก่บุคคลในครอบครัว

3) ระดับชุมชน ชุมชนต้องเป็นพลังสังคมแบบพึ่งตนเองที่มีส่วนสำคัญในการร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศต้องร่วมคิดร่วมทำร่วมแก้ไขปัญหาและร่วมรับผิดชอบในตนเองต่อชุมชนมากที่สุด และพัฒนาชุมชนของตนเองด้วยตนเองตามค่านิยมที่เหมาะสม วิธีคิดและมีเป้าหมายที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ทั้งนี้โดยสร้างความร่วมมือแก่กันและกันและต้องทำให้ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและประชาคมให้เป็นชุมชนที่มีรากฐานวัฒนธรรมรักษากฎจารีตประเพณีดำเนินชีวิตไปตามระบบคุณค่าและความคิดของชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่น

4) ระดับสังคม ในระดับนี้เป็นการให้ความสำคัญกับองค์การสถาบันสังคมที่มีบทบาทและหน้าที่เชิงบริหารสังคมเป็นเสมือนโครงสร้างสังคมที่ช่วยพยุงความเป็น

ปีกแผ่นทางสังคมและสนับสนุนส่งเสริมให้บุคคลปฏิบัติตนให้เหมาะสมตามบรรทัดฐานสังคมสมาชิกอยู่ร่วมกันปกติมีความสุข จะช่วยให้สังคมส่วนรวมมั่นคงเช่นบทบาทหน้าที่ของครูบาอาจารย์มีหน้าที่อบรมสั่งสอนนักศึกษาให้เป็นคนดีของสังคม ก็เพื่อให้เป็นบุคคลที่ช่วยพัฒนาประเทศชาติได้มั่นคงสถาบันการศึกษาต้องทำหน้าที่สร้างคนให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม (social responsibility) โดยคำนึงความหลากหลายของวัฒนธรรมและความแตกต่างกันระหว่างสังคมวัฒนธรรมดังนั้นบทบาทหน้าที่ต่อสังคมจึงมีความสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคมให้มีความปกติสุขซึ่งกลุ่มคนในสังคมที่รู้จักปรับตัวให้เหมาะสมมีเหตุผลและร่วมแรงร่วมใจกัน โดยยึดหลักถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ยึดหลักการปฏิบัติที่ถูกต้องย่อมจะช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคมมีความสุขต่อไป

5) ระดับประเทศชาติ ระดับนี้เป็นโครงสร้างการบริหารจัดการบ้านเมืองที่เป็นผู้กำหนดทิศทางเชิงนโยบายต้องส่งเสริมและสร้างหลักการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรม มีการธำรงรักษาเอกลักษณ์ของชาติเอาไว้โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินชีวิตตามคุณธรรมของการเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยดังต่อไปนี้

1. ความจงรักภักดีต่อชาติศาสนาและพระมหากษัตริย์ ตระหนักถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ ปฏิบัติตนรักษาสถาบันชาติศาสนาและพระมหากษัตริย์ให้คงอยู่คู่สังคมไทยตลอดไป

2. ยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนาที่ตนเองนับถือ ทุกศาสนามีหลักศีลธรรมที่ช่วยสร้างจิตใจของคนกระทำความดีมีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่กันสมาชิกในสังคมสมที่ตนนับถือ

3. มีความซื่อสัตย์คำนึงถึงประโยชน์ของสังคมส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

4. มีความรับผิดชอบต่อภาระงานและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

5. มีระเบียบวินัยและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์สังคมกำหนดไว้

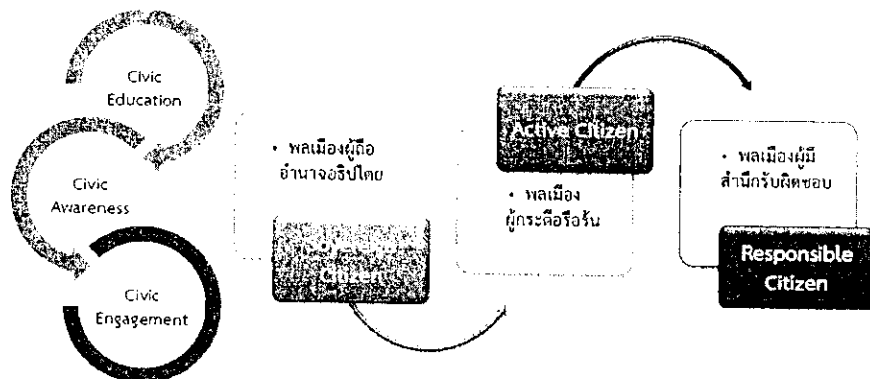
6. มีความตรงต่อเวลาใช้เวลาอย่างคุ้มค่ามีเหตุผลเพื่อความถูกต้อง

ดังนั้นความเป็นพลเมืองในสังคมร่วมสมัยจำเป็นต้องสร้างกลไกการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่ทำให้เกิดพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมในตนเองและคนรอบข้างรับผิดชอบต่อผู้อื่นและต่อชุมชนของตนเองโดยคำนึงถึงเหตุและผลที่กำหนดไว้ในหลัก

นิติรัฐที่ค้ำประกันสิทธิและเสรีภาพความเป็นมนุษย์รวมถึงสิทธิมนุษยชนอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมกัน

เลิศพร อุดมพงษ์ นักวิชาการ สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า ได้นำเสนอบทความทางวิชาการ เรื่อง “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic/Citizenship Education) ในการส่งเสริมบทบาทของภาคพลเมืองในการเมืองระบบตัวแทน: แนวทางที่ยั่งยืนผ่านประสบการณ์จากต่างประเทศ” ซึ่งเลิศพร อุดมพงษ์ ได้ให้ข้อเสนอสำหรับประเทศไทยเพื่อการส่งเสริมบทบาทของภาคพลเมืองในการเมืองระบบตัวแทน ผ่านการสร้างเยาวชนโดยใช้การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (เลิศพร อุดมพงษ์, ม.ป.ป. หน้า 10 - 11) ดังนี้

1. รัฐบาลต้องผลักดันเรื่องพลเมืองศึกษาให้เป็นกฎหมายและเป็นวาระแห่งชาติ กรณีศึกษาของต่างประเทศส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อการผลักดันการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองตั้งแต่ระดับกฎหมายเพื่อแสดงถึงเจตนารมณ์ที่ชัดเจนต่อความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาเยาวชนอย่างต่อเนื่อง เพราะเรื่องนี้ต้องใช้การขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องและทำอย่างจริงจังจึงจะเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรมดังกรณีประเทศนอร์เวย์ที่มุ่งมั่นพัฒนาเรื่องนี้อย่างจริงจังมากกว่า 50 ปี แม้เรื่องสถานักเรียนยังระบุในพระราชบัญญัติการศึกษาเพื่อให้ทุกโรงเรียนต้องดำเนินการ นอกจากนี้ต้องมีการกำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติเพื่อปลุกกระแสของสังคมให้ร่วมกันให้ความสำคัญและกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและต้องมองไปให้ไกลกว่าการสร้าง active citizen แต่ต้องสร้างไปถึง Responsible Citizen โดยต้องวางรากฐานของเยาวชนในฐานะที่เป็น Sovereign Citizen ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ตัวแบบการพัฒนาเยาวชนผ่านการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง

2. **ปฏิรูปหลักสูตรสังคมศึกษาทั้งระบบ** นอกจากกระแสแนวคิดที่จะยกระดับวิชาหน้าที่พลเมืองจากการเป็นเพียงสาระหนึ่งของวิชาสังคมศึกษาและเพิ่มเวลาเรียนแล้ว ผลการศึกษาข้อมูลประเทศต่างๆ พบว่าการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนยังคงเป็นกลยุทธ์สำคัญต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองให้กับเยาวชนโรงเรียนจะเป็นสถานที่จำลองในการสร้างความเป็นประชาธิปไตยผ่านกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจโดยที่เน้นการใช้กิจกรรมต่างๆ เป็นเครื่องมือประกอบด้วยกิจกรรมในห้องเรียนทั้งในรูปแบบเกมสื่การแสดงละครเกี่ยวกับประชาธิปไตยการจัดการเรียนการสอนที่ผู้สอนต้องเคารพในความคิดของผู้เรียน โดยใช้กระบวนการอภิปรายแสดงความคิดเห็นให้มากขึ้นปรับเปลี่ยนวิธีประเมินจากที่เน้นการวัดผลสัมฤทธิ์เชิงทฤษฎีผ่านตัวหนังสือไปเป็นการประเมินผลการปฏิบัติของผู้เรียน (performance assessment) ซึ่งอาจทำได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวเป็นเทอมหรือปีการศึกษาซึ่งจะสะท้อนผลการพัฒนาเยาวชนได้ดีกว่าการประเมินแบบดั้งเดิมรวมทั้งการปฏิรูประบบการพัฒนาครูสังคมศึกษาที่ต้องเริ่มจากการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (paradigm) การสอนแบบดั้งเดิมไปสู่วิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพดังที่กล่าวมาข้างต้นปรับเปลี่ยนจากผู้สอนเป็นผู้เอื้อการเรียนรู้กลายเป็นที่ปรึกษาและสนับสนุนการเรียนรู้อย่างเป็นประชาธิปไตย รวมทั้งการขัดเกลาเยาวชนผ่านการสร้างตนเองเป็นตัวแทนที่ดีตามวิถีประชาธิปไตยในทุกๆ เรื่องซึ่งถือเป็นการขัดเกลาทางอ้อมจึงจะเท่ากับเป็นการปฏิรูปหลักสูตรทั้งระบบ

3. **ฟื้นฟูกลไกสภานักเรียน (student council) เพื่อสร้างความเป็นพลเมือง** เร่งการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตยในโรงเรียนผ่านกิจกรรม “สภานักเรียน” อย่างจริงจังทุกโรงเรียนแม้ที่ผ่านมามาประเทศไทยจะมีการดำเนินการและการส่งเสริมเรื่องสภานักเรียนอยู่บ้างแต่เป็นกิจกรรมไม่บังคับจึงยังไม่ประสบผลสำเร็จมากเท่าที่ควร ซึ่งจาการประสบการณ์ของประเทศกรณีศึกษาส่วนใหญ่มีการใช้สภานักเรียนเป็นทั้งเครื่องมือและยุทธวิธีสำคัญเพื่อขัดเกลาเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจสร้างความตระหนักนำไปสู่ความยึดมั่นผูกพันต่อสังคมและประเทศชาติในฐานะพลเมืองผู้มีความสำนึกรับผิดชอบซึ่งเป็นผลลัพธ์และเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาพลเมืองที่ยั่งยืนทั้งนี้หากโรงเรียนยังไม่สามารถดำเนินการจัดกระบวนการสภานักเรียนได้ด้วยตนเองก็สามารถแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและหน่วยงานอื่นดังเช่นกรณีของ

ประเทศสวีเดนที่ร่วมมือกับศูนย์การใช้เวลาว่าง (leisure-time centers) ในการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์สำหรับประเทศไทยมีหน่วยงานที่สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่อนักเรียนของโรงเรียนได้อาทิสำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ, สำนักการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นต้นซึ่งหน่วยงานเหล่านี้มีทั้งการสนับสนุนคู่มือเพื่อการจัดกิจกรรมการจัดฝึกอบรมต่างๆ

ศรัณยู หมั่นทรัพย์ ได้นำเสนอบทความว่าด้วยเรื่อง การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง: ฐานรากของการเมืองภาคพลเมือง ในบทความดังกล่าว ได้นำเสนอถึง ข้อเสนอต่อการศึกษเพื่อสร้างพลเมืองของไทย โดยผลการศึกษาด้านจิตสำนึกความรับผิดชอบ และความสนใจต่อบ้านเมือง และความเข้าใจต่อประชาธิปไตยของเยาวชนรุ่นใหม่ที่เป็นผลพวงจากตลอดระยะเวลาการให้การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองนั้น ซึ่งศรัณยู หมั่นทรัพย์ เห็นควรให้มีการทบทวนการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (ศรัณยู หมั่นทรัพย์, ม.ป.ป., หน้า 11 – 12) ดังข้อเสนอแนวทางตามหลักการเรียนการสอน ต่อไปนี้

เพื่อให้ผู้เรียนเกิดพุทธิพิสัย (Cognitive domain) ทักษะพิสัย (Psychomotor domain) และจิตพิสัย (Affective domain) การเรียนการสอนต้องมุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนใน 3 ประการดังนี้

1. การสร้างให้เกิดความรู้ความเข้าใจ (Cognitive domain) และนำไปประยุกต์ใช้ ได้ความรู้ที่สำคัญสำหรับพลเมือง (Civic knowledge) ได้แก่ เนื้อหาความรู้ที่เป็นหลักและแนวคิดเรื่องระบบการปกครอง สถาบันทางการเมือง รัฐธรรมนูญ การออกกฎหมาย และการกำหนดนโยบายหลักนิติธรรม หลักจันทามติ หลักการจัดการความขัดแย้ง เป็นต้น ความรู้เหล่านั้นจะใช้เป็นหลักคิดในการจำแนกรูปแบบของรัฐบาลแบบประชาธิปไตยกับแบบอื่นวิเคราะห์การใช้อำนาจและความสามารถของรัฐและความเข้าใจได้ว่าประชาธิปไตยจะล้มเหลว หากรัฐบาลมีอำนาจมากเกินไปหรือน้อยเกินไปและไม่สนใจเสียงส่วนน้อยเป็นต้น

2. การสร้างทักษะในการเป็นพลเมือง (Psychomotor domain) คือมุ่งให้ผู้เรียนเกิดทักษะที่สำคัญสำหรับพลเมือง (Civic skills) ความรู้ต้องได้รับการประยุกต์ใช้ให้เกิดผลต่อชีวิตของพลเมืองมีการพัฒนาทักษะทางสติปัญญา (Intellectual skills) และทักษะ

การมีส่วนร่วม (Participatory skills) ที่ทำให้พลเมืองสามารถคิดและแสดงสิทธิของตน
 ดังนี้ ทักษะทางสติปัญญาจะทำให้พลเมืองสามารถวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลและ
 ข่าวสารอันเกี่ยวกับประเด็นสาธารณะชีวิตส่วนรวมและประโยชน์ร่วมของชุมชนรัฐและ
 ประเทศชาติและสามารถตัดสินใจในประเด็นเหล่านั้นได้การเรียนรู้ทั้งในและนอก
 ห้องเรียนผู้เรียนต้องถูกท้าทายให้ใช้ความคิดและข่าวสารทั้งโดยปัจเจกบุคคลและ
 ร่วมกันคิด ทักษะการมีส่วนร่วมสามารถผลักดันให้พลเมืองมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ
 เกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ

3. การสร้างทัศนคติหรือเจตคติต่อประชาธิปไตย (Affective domain) ได้แก่
 ผู้เรียนต้องเกิดความตระหนักความเต็มใจและมีทัศนคติประชาธิปไตยต่อปรากฏการณ์ที่
 เกิดขึ้นหรือเผชิญอยู่เช่นเต็มใจในการเคารพกฎหมายเห็นความสำคัญของความคิดเห็นที่
 แตกต่างและรับฟังอย่างเคารพในความเห็นต่างนั้นเชื่อมั่นในตนในฐานะเจ้าของอำนาจ
 จิตพิสัยที่สำคัญคือการมีคุณธรรมของพลเมือง (Civic virtue) ซึ่งหมายถึงคุณลักษณะของ
 บุคคลที่จะช่วยยกระดับและรักษาประชาธิปไตยให้ยั่งยืนค้ำจุนไว้ว่าหากพลเมืองต้องการ
 ความมั่นคงปลอดภัยของสิทธิของตนในระบอบประชาธิปไตยแล้วพลเมืองต้องมีความ
 รับผิดชอบต่อสิทธิเหล่านั้นด้วยการเคารพต่อสิทธิบุคคลอื่นต้องกระทำหรือปฏิบัติ
 ใดๆ ในการป้องกันสิทธิของตนเองและผู้อื่นจากการคุกคามของบุคคลอื่นใช้สิทธิของ
 ตนในการทำให้ประชาธิปไตยทางานเช่นการใช้สิทธิออกเสียงการใช้เสรีภาพในการพูด
 และแสดงออกการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะต่างๆ การมีวินัยในตนเองการให้อภัย
 การเคารพศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์การทำหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสม

วรารักษ์ สามโกเศศ (2554, หน้า 2 – 4) ได้กล่าวถึง “พลเมือง” ในระบอบ
 ประชาธิปไตยสามารถสรุปคุณสมบัติได้ 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1) มีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำ
 ของระบบอุปถัมภ์

2) เคารพสิทธิผู้อื่นไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคล
 อื่น (ทั้งนี้ เป็นไปตามรัฐธรรมนูญมาตรา 28 ที่บัญญัติว่า “บุคคลย่อมใช้...สิทธิและ
 เสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น”)

3) เคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง

4) เคารพหลักความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นและเห็นคุณค่าเทียบกันมองคนเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง

5) เคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ใช่กำลัง และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย

6) รับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง

หลักการสำคัญของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง จะไม่เน้นการเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นหน้าที่ตามที่กระทรวงศึกษาธิการสั่งหรือหน้าที่ตามที่รัฐบาลกำหนดและไม่เน้น “ความรู้เรื่องประชาธิปไตย” แต่ให้ความสำคัญ “ความเป็นประชาธิปไตย” มากกว่าด้วยเหตุผลดังกล่าว การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง จึงไม่ใช่การสอนด้วยการ “บรรยาย” แต่ผู้สอนต้องพัฒนาการสอนในรูป “กิจกรรม” และ “การลงมือปฏิบัติ” หรือการเรียนการสอนผ่าน “กระบวนการคิดวิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ” ขึ้นมา เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงที่มีนัยสำคัญมากขึ้นคือ เราทุกคนต่างเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและการคลี่คลายแก้ไขปัญหานั้น สำหรับกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวผู้สอนจะเป็น “วิทยากรกระบวนการ” ที่มีหน้าที่เชื่อมโยงการเรียนรู้กับประสบการณ์จริงในชีวิตทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในความเป็นพลเมือง และการพัฒนาประชาธิปไตยจนก้าวไกลไปถึงการมีจิตสำนึกมีจิตวิญญาณประชาธิปไตย

การดำเนินงานเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองและสังคมประชาธิปไตยนั้น หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบดูแลการจัดการศึกษาของชาติในทุกระดับ ทั้งในระบบการศึกษา และนอกระบบการศึกษาต้องทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางโดยเชื่อมประสานและอำนวยความสะดวกให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องรวมถึงภาคเอกชนและองค์กรภาคประชาชนเข้ามาทำงานร่วมกันภายใต้ยุทธวิธีที่หลากหลายแต่มียุทธศาสตร์เดียวกัน

ส่วนในเรื่องยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองนั้น วรากรณ์ สามโกเศศ ได้นำเสนอ 4 ยุทธศาสตร์ที่ประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับเด็กและเยาวชน

(1) เร่งให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรในสถานศึกษา ตั้งแต่ผู้บริหารครู และบุคลากรทางการศึกษาทุกคนโดยเน้นการเป็นผู้สอนและการเป็นผู้ปฏิบัติ “ความเป็นพลเมือง” เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียนแทนการสอนให้รู้ ให้จำแบบดั้งเดิม

(2) ปรับและทบทวนเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในวิชาหน้าที่พลเมืองที่เน้น “ความรู้” ในเรื่องรัฐธรรมนูญและการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ให้เหลือเท่าที่จำเป็น

(3) พัฒนาระบบการเรียนการสอนและกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองและความเป็นประชาธิปไตยให้กับผู้เรียน เน้นกระบวนการกลุ่มและฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะที่เป็นพื้นฐานของความเป็นพลเมือง การรับฟังผู้อื่น การเคารพผู้อื่นว่าเสมอกับตนเอง การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง การคิดวิเคราะห์ เชื่อมโยงปัญหาและเชื่อมโยงตนเองกับปัญหาสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น โดยแยกแยะ “ข้อเท็จจริง” ที่เป็น วัตถุวิสัย (objective) กับ “ความคิดเห็น” ที่เป็นอัตวิสัย (subjective) มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น คำนึงถึงส่วนรวม มีความรับผิดชอบต่องานต่อผู้อื่น และต่อสังคม ผ่านการลงมือทำโครงการ/กิจกรรมต่างๆ ที่สถานศึกษาและผู้ปกครองมีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองให้เป็นพลเมือง ซึ่งสามารถจัดเนื้อหาและกิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับชั้นและช่วงวัยของนักเรียนได้ดังต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับผู้ใหญ่ครอบครัว และชุมชน

(1) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ต้องสร้างหลักสูตร “การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับผู้ใหญ่” โดยมีทั้งหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองและการศึกษาเรื่องการเมืองในหัวข้อหรือวิชาต่างๆ เช่น รัฐธรรมนูญ นิติรัฐ สิทธิเสรีภาพของประชาชน การเมืองภาคพลเมือง และระบบการเลือกตั้ง ให้ประชาชนสามารถเลือกเรียนได้

(2) เสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน ร่วมกันจัดทำหลักสูตรและการอบรม “พลเมืองและ

ประชาธิปไตยในชุมชน” ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชนเพื่อฝึกฝนการเป็นพลเมืองที่เคารพผู้อื่น เคารพกติกา และการร่วมกันวิเคราะห์ แก้ปัญหาของท้องถิ่นและชุมชนด้วยการลงมือทำ

(3) จัดทำ “คู่มือการเลี้ยงลูกให้เป็นพลเมือง” เพื่อเผยแพร่ความรู้และวิธีการในการเลี้ยงลูกให้เป็นพลเมืองและการสร้างประชาธิปไตยในครอบครัว

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างพลเมืองในวงกว้างและการสร้างความตระหนักในสังคมโดยใช้สื่อมวลชนการสร้าง “พลเมือง” จำเป็นต้องมีการสร้างความตระหนักในสังคม สร้างความรู้ความเข้าใจและความตื่นตัวในวงกว้าง

(1) ใช้สื่อมวลชน ทั้งสื่อโทรทัศน์ วิทยุสิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ตในการรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจและความตื่นตัวในเรื่อง “พลเมือง” และคุณสมบัติของความเป็น “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้ประชาชนช่วยกันสร้าง “พลเมือง” และพัฒนาตนเองให้เป็น “พลเมือง” ที่เคารพผู้อื่น เคารพกติกาและร่วมกันแก้ปัญหาของสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง

(2) รัฐบาลโดยกระทรวงศึกษาธิการจัดให้มีรายการโทรทัศน์ในเรื่อง “พลเมือง” สำหรับเยาวชนและมีรายการ “พลเมือง” สำหรับผู้ใหญ่ให้เกิดการตระหนักรู้ และการพัฒนาตนเอง

(3) จัดให้มีรายการโทรทัศน์สำหรับครูในการเรียนรู้ทักษะ เทคนิควิธีการในการเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง

(4) ประสานความร่วมมือกับสมาคมวิชาชีพสื่อสารมวลชน เพิ่มกลไกการดำเนินงาน สื่อสารการตลาดเพื่อสังคม เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและความตื่นตัวให้สื่อมวลชนมีส่วนร่วมในการสร้างพลเมืองรณรงค์ให้คนไทยมีความเป็นพลเมือง

(5) ปลุกจิตสำนึกความเป็นพลเมืองให้ฝ่ายประชาสัมพันธ์หน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการรวมถึงของหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและเอกชน หน่วยงานหลักของกระทรวงศึกษาธิการในการจัดการศึกษาของชาติ ต้องสร้างเครือข่ายการทำงานเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง

กล่าวโดยสรุป การเสริมสร้างความรู้ วิจารณ์ญาณจะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ใช้ความรู้และสติปัญญาได้อย่างมีทักษะในการแก้ไขปัญหา การคิดเป็น สามารถตีความ และประยุกต์ใช้ความแตกต่างที่มีผสมผสานกันอย่างสมดุลด้วยวิธีการประนีประนอม ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานคุณลักษณะ/ทัศนคติ/แรงจูงใจที่ยอมรับในความจริงที่แตกต่างกัน จากหลายมุมมอง และเปิดใจกว้าง เตรียมพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนมุมมองของตนได้อย่างมีเหตุผลด้วยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม มีจิตสาธารณะ รักความเป็นธรรมเป็นพื้นฐาน เห็นคุณค่าในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทุกคนเป็นคนมีคุณค่า ภายใต้กรอบสำนึกใน “สิทธิ” และ “หน้าที่” ของพลเมืองเป็นหลัก เพราะการใช้ “สิทธิ” ต้องคำนึงถึง “หน้าที่” ต่อตนเอง ชุมชน สังคม และส่วนรวม ซึ่งประชาชนจะมีความเป็นพลเมืองได้นั้นจะต้องเริ่มปลูกฝังตั้งแต่จิตใจสำนึกให้เกิดขึ้นจนกลายเป็นนิสัย เป็นความเคยชิน เป็นพฤติกรรมที่อยู่ในชีวิตประจำวัน ต้องเริ่มปลูกฝังตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน สังคม เพื่อให้เกิดการกระตุ้นในสำนึกของความเป็นพลเมือง เกิดเป็นวัฒนธรรมในการเป็นพลเมืองสู่ชุมชนและสังคมของพลเมือง ซึ่งรัฐเองก็ต้องมีส่วนร่วมในการเปิดพื้นที่ให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ พร้อมกำหนดแนวทาง นโยบาย ยุทธศาสตร์ที่เอื้อต่อความเป็นพลเมืองด้วย จึงจะทำให้เกิดความเป็นพลเมืองอย่างเข้มแข็งทั้งภายในและภายนอก ดังนั้นประชาชนที่มีทัศนคติ/แรงจูงใจ/คุณลักษณะในความเป็นพลเมือง ผสมผสานกับการมีความรู้ความเข้าใจใน “สิทธิ” และ “หน้าที่” ของพลเมือง แล้วจะทำให้ประชาชนเหล่านั้นมีทักษะในความเป็นพลเมืองเกิดขึ้นได้

2. หลักสูตรการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับกับพลเมือง

มุมมองและข้อเสนอของทิพย์พาวร ดันติสุนทร ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานั้น ได้กล่าววาระบบการเมืองการปกครองมีความสอดคล้องต้องกันกับพฤติกรรมมนุษย์ในสังคมการศึกษาไทยก็ถูกออกแบบและกำกับโดยระบอบการเมืองหรือผู้นำทางการเมืองนั่นเอง ซึ่งรัฐไทยในอดีตก็ได้เน้นกล่อมเกลารายกรได้เข้าใจหน้าที่ของตนโดยมีรัฐเป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษาในเมืองหลวงจึงเน้นหนักไปในการสร้างคนเพื่อรับใช้กลไกหลักของรัฐเพื่อเป็นข้าราชการที่ดัชนีชี้วัดการขยายการศึกษาไปยังส่วนต่างๆ ของ

ประเทศเป็นการสร้างพลเมืองที่ดีดังเช่นหนังสือธรรมจริยาที่ใช้สอนตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ก็เป็นมาตรการของรัฐในการให้การกล่อมเกลາทางการเมืองอย่างเป็นระบบ (ทิพย์พาพร ตันติสุนทร, 2555, หน้า 48- 51) ซึ่งสำหรับรัฐไทยใหม่ภายใต้รัฐธรรมนูญนิยมหรือระบอบประชาธิปไตยก็ได้มีการนำระบบการจัดการศึกษาศูนย์ใหม่ที่มีหลักสูตรกลางมีการเรียนการสอนในระบบที่ควบคุมโดยรัฐนั้นก็ล้วนเป็นส่วนสำคัญของการควบคุมทางสังคมด้านอุดมการณ์ของรัฐที่ต้องดำเนินไปพร้อมๆ กับการควบคุมทางสังคมด้านการใช้อำนาจการปกครองบังคับการศึกษาแบบนี้จึงมีแผนการศึกษาหลักสูตรการจัดการศึกษาระดับต่างๆ อย่างครบถ้วนและใช้เป็นการทั่วไปทั้งประเทศการจัดการศึกษาที่รวมศูนย์ไว้ที่ส่วนกลางเช่นนี้ได้ละเลยความสำคัญของความเป็นชุมชนความเป็นพหุสังคมที่มีศาสนาภาษาเชื้อชาติและวัฒนธรรมที่อยู่ร่วมกันในประเทศอยู่แล้ว

ด้วยเหตุนี้ท้องถิ่นจึงไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเรียนรู้ในแบบวิถีชุมชนเพื่อรักษาอัตลักษณ์และภูมิปัญญาของชุมชนทำให้ชุมชนอ่อนแอและไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้อีกทั้งการกระจายโอกาสทางการศึกษาที่ขาดความเสมอภาคและเท่าเทียมในพื้นที่ที่ห่างไกลในยุคการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศนับตั้งแต่ปี 2504 เป็นต้นมา กระทั่งเข้าสู่ยุคบริโภคนิยมก็ยังเป็นสาเหตุให้ผู้คนละทิ้งท้องถิ่นเพื่อแสวงหาโอกาสทางการศึกษาในเมืองหลวงและเมืองใหญ่เพื่อยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนดังคำกล่าวที่ว่า “งานคือเงิน เงินคืองานบันดาลสุข” ก็ยังสร้างความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมสูงยิ่งขึ้นและสร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจครั้งใหญ่ของประเทศในช่วงปลายทศวรรษ 2530 เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ “ต้มยำกุ้ง” อันเนื่องจากระบบการศึกษาไทยไม่สามารถสร้างพลเมืองของประเทศให้มีความสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรงกระทั่งนำสู่กระแสการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการศึกษาการเมืองและสังคมเพื่อปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์

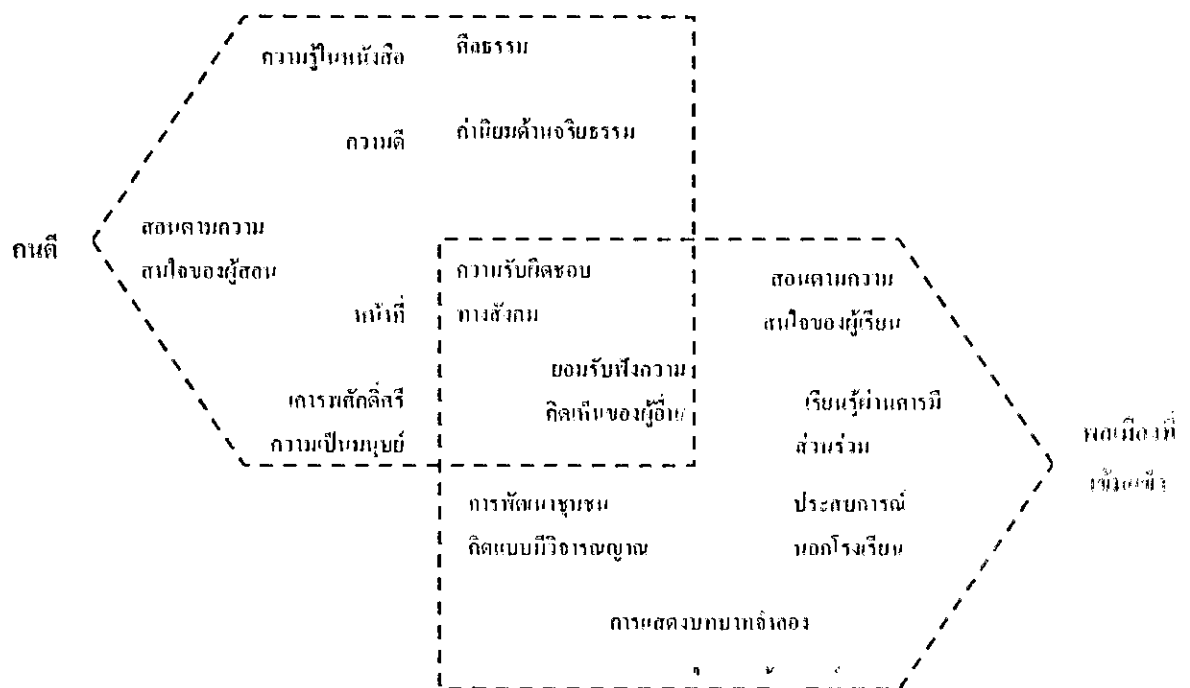
นอกจากนี้บรรยากาศการเรียนรู้ในระบบการศึกษาไทยในระยะเวลาชานานนั้นเป็นการสอนตามความสนใจของผู้สอนที่มุ่งป้อนวิชาความรู้ (Informative processing) เพื่อให้ผู้เรียนเชื่อฟังจดจำและทำตามไม่ได้ฝึกฝนให้ทำและนำไปคิดเพื่อนำสู่การปฏิบัติและแสดงออกเป็นการเน้นวิชาการแต่ขาดการส่งเสริมทักษะทางสังคมผู้เรียนจึงถูกแยก

ส่วนนอกจากอาณาบริเวณทางการเมืองและสังคมไม่สามารถเชื่อมโยงบทบาทของตนกับสังคมภายนอกได้และไม่สามารถสร้างจิตสำนึกของการเป็นเจ้าของสังคมที่เขามีชีวิตอยู่และรับผิดชอบไปภายภาคหน้าให้สมกับคำกล่าวที่ว่า “เยาวชนคืออนาคตของชาติ” แม้ว่าหลักสูตรจะยังมีการให้ความรู้เรื่องของสังคมทั่วไป รวมทั้งระบอบการเมืองการปกครองและระบอบประชาธิปไตย แต่ก็ยังเป็นเพียงการสอนให้ท่องจำและทำตามในเรื่องรูปแบบการปกครองและจำลองการเลือกตั้งในโรงเรียน ซึ่งไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจทางสังคมและการเมืองมากไปกว่าการให้ฝึกทดลองจากการมีสถานนักเรียนและการเลือกตั้ง การศึกษาจึงทำให้คนไทยรู้จักประชาธิปไตยเพียงการเลือกตั้ง แต่ขาดทักษะชีวิต การคิดการใช้ชีวิตในแบบสังคมประชาธิปไตยที่ต้องการการแสดงออกถึงวุฒิภาวะในการใช้ความคิดการมีเหตุมีผลการมีความรับผิดชอบดังที่นักการศึกษาของไทย ศาสตราจารย์ ดร.สุมน อมรวิวัฒน์ ได้ให้ความเห็นถึงการศึกษเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยและพลเมืองว่า “การเรียนรู้มีข้อจำกัดคือ วิธีชีวิตในครอบครัวไทยในการบริหารการจัดการศึกษา และวิธีชีวิตในสังคมไทยทั่วไปเพราะเมืองไทยยังไม่ได้เป็นสังคมเปิดให้มีการเรียนรู้วิถีประชาธิปไตยมากพอ (Democratic Learning Society) ชีวิตเด็กนักเรียนจึงถูกพ่อแม่และคนรอบข้างครอบงำกำกับสั่งการทั้งหมดจึงจำเป็นต้องให้การศึกษาอบรมพ่อแม่ครูผู้บริหารการศึกษาให้มากขึ้น” ซึ่งการครอบงำทางการศึกษาไทยและครอบครัวไทยก็มาจากระบบการใช้อำนาจนิยมของรัฐดังได้กล่าวไว้แล้ว

และแม้ว่าประเทศไทยเราจะเคยมีวิชา “หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม” ซึ่งปัจจุบันวิชาเหล่านี้ไปเป็นส่วนหนึ่งในวิชาสังคมศึกษา แม้โรงเรียนจะได้มีการฝึกให้นักเรียนรู้จักวิธีการของระบอบประชาธิปไตย เช่น ให้มีสถานนักเรียนมีการเลือกตั้งและมีพรรคการเมืองจำลองขึ้น แต่เมื่อพ้นวัยเรียนไปแล้วก็ไม่ได้มีส่วนเรียนรู้อย่างเป็นระบบอย่างต่อเนื่องจึงเท่ากับว่าการเรียนรู้ทางสังคมและการเมืองในฐานะที่เป็นพลเมืองของคนไทยเกิดจากการมีประสบการณ์ตรงที่ไม่ใช่การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งหากแต่เป็นการเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองการได้รับข้อมูลข่าวสารที่ไม่ได้อยู่ในข่าวปกติของสื่อมวลชนก่อให้เกิดการตื่นตัวและความกระตือรือร้นที่จะผลักดันประเด็นปัญหาด้านนโยบายและเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านหรือสนับสนุนบางเรื่องดังที่เกิดขึ้นในอดีตเช่นเหตุการณ์ 14

ตุลาคม 2516, 6 ตุลาคม 2519, เหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535 จนกระทั่งถึงเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองนับแต่ปี 2549 จนถึงปัจจุบัน

การสอนในระบบการศึกษาไทยที่เน้นการสอนให้เชื่อฟังและทำตามนี้เป็นไปตามแนวคิดเรื่องการเป็นพลเมืองที่เชื่อฟังทำตามกฎระเบียบและเคารพกฎหมายของสังคมซึ่งสะท้อนถึงความเป็น “คนดี” ในค่านิยมการศึกษาไทยและเป็น “พลเมืองดี” ที่เคารพกฎหมายอย่างที่เป็นอยู่ในสังคมไทยทุกวันนี้ การเป็น “เด็กดี” จึงต้องเคารพและเชื่อฟังผู้ใหญ่ทำให้เด็กดีในวันนี้เมื่อเป็นผู้ใหญ่ในวันหน้าก็ไม่อาจโต้แย้งหรือแสดงความคิดเห็นต่อผู้ใหญ่กว่าอาวุโสกว่าหรือมีอำนาจกว่าได้ ซึ่งทัศนคติดังกล่าวได้ถ่ายทอดเป็นบุคลิกของคนไทยและกลายเป็นวิถีไทยที่ถูกหล่อหลอมกล่อมเกล้าผ่านระบบการศึกษามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันท่ามกลางบรรยากาศทางสังคมและการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตยทำให้ขาดพลังขับเคลื่อนที่จะอยากรู้ ไม่กล้าแสดงออกไม่แสวงหาความรู้ถูกต้องตลอดจนจริยธรรมก็พลอยลดน้อยถอยลงด้วยการหลีกหนีความรับผิดชอบและจำกัดขอบเขตสำนึกของตนเองเพราะเกรงกลัวอำนาจของผู้ที่อยู่ในสถานะที่เหนือกว่า การศึกษาที่รวมศูนย์อำนาจการจัดการไว้ที่รัฐบาลดังกล่าว ส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมของคนที่ไม่ค่อยเข้าใจบทบาทของรัฐบาลที่มีผลต่อความเป็นอยู่ของตนเองและไม่สนใจเรื่องส่วนรวมนักเรียนจึงมุ่งแข่งขันกันเรียนจนเมื่อสำเร็จการศึกษาก็มุ่งหาเลี้ยงชีพเพื่อประโยชน์ของตนเองและทิ้งภาระทางสังคมการเมืองไว้กับนักการเมืองอันเป็นค่านิยมของการบูชายกย่องผู้มีความสำเร็จทางเศรษฐกิจมากกว่าการให้ความสำคัญกับการสร้างคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 การสอนในระบบการศึกษาไทย

ที่มา: เอกสารประกอบการประชุม “เวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อการสร้างพลเมืองของไทยครั้งที่ 1, วันที่ 25 สิงหาคม 2554 ณ ห้องรัตนโกสินทร์ โรงแรมสยามซิตี้กรุงเทพฯ, จัดโดยมูลนิธิฟรีดริคเอแบร์ท, สภาพัฒนาการเมือง, สถาบันพระปกเกล้า, องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (Thai PBS) คณะกรรมการการเลือกตั้งและสถาบันนโยบายศึกษา

กลุ่ม Thai Civic Education กลุ่มนี้ก่อตั้งขึ้นจากการรวมตัวอย่างไม่เป็นทางการของบุคลากรจากหน่วยงานองค์กรที่ทำงานด้านการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองเพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาให้เป็นเข้มทิศในการปฏิรูปการจัดการศึกษาคลอดจนแสวงหาแนวทางในการดำเนินการให้การศึกษาและพัฒนาพลเมืองให้เป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ (Active citizen) ในปี พ.ศ. 2556 กลุ่ม Thai Civic Education ได้นำเสนอกรอบแนวคิดหลักสูตร การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย (Conceptual framework for Thai Democratic Citizenship Education Curriculum) โดยกำหนดแนวทางการศึกษาสร้างเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองเป็นการ

พัฒนาคนให้มีคุณภาพ ตามแนวทางประชาธิปไตย ดังกล่าวไว้อย่างน่าสนใจ (Thai Civic Education , 2556, หน้า 11 – 12) ดังนี้

การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (Democratic Citizenship Education-DCE) หมายถึงการพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพมีความรู้ดีมีความรับผิดชอบมีคุณลักษณะและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติในฐานะที่เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยซึ่งมีประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ

1. Democratic Citizenship Education เริ่มตั้งแต่เด็กและดำเนินต่อไปไม่สิ้นสุดจนกระทั่งถึงระดับอุดมศึกษาและเข้าสู่วัยทำงาน

2. Democratic Citizenship Education ส่งเสริมเสรีภาพและทักษะการคิดและการแสดงออกมากกว่าการทำตามในแบบการศึกษาระบบเดิม

3. Democratic Citizenship Education ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนคือการเคารพคุณค่าของความเป็นมนุษย์เสมอกันเคารพความแตกต่างและความยุติธรรม

4. Democratic Citizenship Education ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการให้การศึกษาทางการเมือง (Political Education) เพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองมาจากการเรียนรู้จากการรับรู้แต่ขาดประสบการณ์และไม่ให้ใช้อำนาจทางการเมืองถูกผูกขาดอยู่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะนักการเมืองและข้าราชการ

5. Democratic Citizenship Education ต้องการสื่อที่มีพลังมีอิสระในการขับเคลื่อนการสร้างพลเมืองใหม่ของประเทศ

6. Democratic Citizenship Education ต้องได้รับการสนับสนุนทั้งระบบของสังคมจึงจะเปลี่ยนบทบาทของประชาชนจากการเป็นผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครอง (Subject) ให้เป็นพลเมือง (Citizen) ที่รับผิดชอบต่อประเทศได้กล่าวคือเป็นพลเมืองมีบทบาทเชิงรุกในการกำหนดทิศทางอนาคตของสังคมและมีพลังในการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายร่วมกันการสร้างพลเมืองใหม่ให้มีทั้งพลังความรู้และมีพลังทางการเมืองหรือเจตจำนงทางการเมือง (Political will) จึงเป็นหน้าที่สำคัญและเป็นความรับผิดชอบของรัฐบาลสถาบันหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับอำนาจรัฐที่แสดงความมุ่งมั่นในการสร้างพลเมืองใหม่ของประเทศ

การสร้างความเป็นพลเมืองในแนวทางประชาธิปไตยพึงคำนึงถึง 2 ด้าน คือ การเมืองและการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานสร้างความเข้าใจร่วมกัน การสอนประชาธิปไตยจะไม่ประสบความสำเร็จหากไม่สอนการเมืองและธรรมชาติของการเมือง เพราะคำว่า การเมืองนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกคนและเป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้อำนาจอธิปไตย การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงมีเป้าหมายสำคัญในการช่วยให้ผู้เรียนรู้จักสังคมของตนเห็นโอกาสและช่องทางในการเข้าไปมีส่วนร่วมและรับผิดชอบกับระบอบการเมืองการปกครองของประเทศ ตลอดจนได้แสดงบทบาทปฏิบัติหน้าที่ในฐานะพลเมืองแข็งขัน (Active citizen) ที่กระตือรือร้นแทนที่จะเป็นผู้นั่งตามและรอคอยคำสั่งคำชี้แจงจากผู้นำแต่อย่างเดียวยังนี้เพื่อสร้างสรรค์วัฒนธรรมประชาธิปไตยในสังคมให้เข้มแข็งและยั่งยืน

การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลและกลุ่มควบคู่ไปกับการสร้างความเชื่อร่วมกันตามแนวทางประชาธิปไตยจนเกิดความเห็นสาธารณะร่วมกันการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องสร้างระบบการเรียนรู้ของประชาชนในชาติเพื่อให้เกิดกระบวนการจัดกลาทางสังคม (Socialization) เอาให้บุคคลปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิตจนเกิดเป็นวัฒนธรรมร่วมของสังคมและนำไปสู่การส่งเสริมเสถียรภาพทางการเมืองซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการปกครองเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐจะเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนนานก็โดยการสร้างความเป็นประชาธิปไตย (Democratization) ที่รับรองสิทธิเสรีภาพความเสมอภาคและความยุติธรรมของคนในสังคม

ลักษณะสำคัญของหลักสูตรการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (Thai Civic Education, 2556, หน้า 14 – 15) มีลักษณะสำคัญดังนี้

1. เน้นการทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานทางการเมือง (Political literacy) ที่ถูกต้องเพื่อแก้แค้นโน้ตทัศน์ที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการเมือง (Political misconceptions) เช่น “นักเรียนส่วนใหญ่คิดว่าตัวเองยังไม่เสียภาษีรัฐบาลเก็บภาษีจากคนไทยไปเป็นงบประมาณปีละไม่กี่ล้านบาท การเมืองเป็นเรื่องของนักการเมือง เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยคือการที่ประชาชนจะทำอะไรก็ได้ตามใจชอบ สมาชิกสภา

ผู้แทนราษฎรมีหน้าที่หลักคือนำงบประมาณมาพัฒนาท้องถิ่นของตน” จึงต้องจัดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดกระบวนการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ด้านการเมืองของผู้เรียนเพื่อสร้างความรู้เป็นของตนเองตามแนวคิดสร้างสรรค์ความรู้ (Constructivism) และต้องไม่ลดทอนความเป็นการเมือง (depoliticize)

2. เน้นการทำให้ผู้เรียนคิดอย่างมีวิจารณญาณ (critical thinking) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายยั่งยืนและปราศจากการครอบงำทางความคิดด้วยการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาความคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทั้งคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดสืบสอบหาเหตุปัจจัยคิดแก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดเปรียบเทียบ คิดประเมินค่าด้วยการจัดการเรียนรู้เช่นการสนทนาแบบโสเครตีส (Socratic dialogue) การโต้เถียง (debate) การอภิปรายถกเถียงในประเด็นที่เป็นที่วิจารณ์ของสังคม (Controversial issue) เป็นต้น หลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนคิดเป็นและคิดเก่งจะทำให้ผู้เรียนไม่ต้องเรียนเนื้อหาสาระมากเกินไป

3. เน้นการออกแบบหลักสูตรที่ตรงกับสภาพปัญหาที่แท้จริงและจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นต้นว่าสำหรับผู้เรียนในระดับปฐมวัยและประถมศึกษาที่สมองส่วนปัญญายังพัฒนาไม่มากหลักสูตรจึงเน้นการพัฒนาผู้เรียนในด้านเจตคติมากกว่าด้านความรู้ความเข้าใจและการคิดเน้น “วัฒนธรรมประชาธิปไตย” ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญจนกระทั่งพัฒนาต่อเนื่องจากเป็นผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาที่สมองส่วนปัญญาพัฒนาขึ้นมามากแล้วหลักสูตรจึงเน้นการพัฒนาผู้เรียนในด้านความรู้ความเข้าใจและการคิดเน้นประชาธิปไตยในฐานะเป็นระบอบการปกครองมากขึ้น

4. เน้นให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะพฤติกรรมและการนำไปใช้สำหรับผู้เรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาให้ปฏิบัติจริง ไม่ใช่เน้นแต่ความรู้ความเข้าใจ แต่การเรียนรู้ด้วยการลงมือทำนั้นมีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนมากกว่าการเน้นให้ผู้เรียนออกไปรับใช้ชุมชนและสังคม (Service learning) ในลักษณะกิจกรรมจิตอาสางานสังคมสงเคราะห์หรือกิจกรรมขององค์กรเอกชนแต่เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดสำนึกรับใช้สังคมผ่านการตั้งคำถามศึกษาหาข้อมูลคิดอย่างมีวิจารณญาณมากกว่าที่จะเน้นที่ตัวโครงการหรือผลงานของผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อให้มองเห็นวิธีการแก้ปัญหาอย่างถวนรากถอนโคนไม่ใช่แค่การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าการจัดการเรียนรู้จึง

ต้องเน้นการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ความเข้าใจการคิดเจตคติและทักษะพฤติกรรม และการนำไปใช้อย่างจริงจัง

5. เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยควบคู่ไปกับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมโดยนำเอาลักษณะเด่นของสังคมและวัฒนธรรมไทยที่สอดคล้องกับประชาธิปไตยมาเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะสมเช่นความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (solidarity) การวาระธรรมมีการนำหลักธรรมทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นมาประยุกต์เป็นหลักในการคิดกระทำและดำเนินชีวิต เป็นต้น

6. เน้นการวัดและประเมินผล (Measurement, Assessment and Evaluation) อย่างจริงจังและครบถ้วนทุกมิติทั้งต้องมีการเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนและหลังการเรียนรู้ ซึ่งผลการเปรียบเทียบจะนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพการจัดการเรียนการสอนให้บังเกิดประสิทธิผลจริงใช้แนวทางการประเมินที่หลากหลายการประเมินแบบมีส่วนร่วมรวมทั้งใช้การประเมินที่มีการคิดไตร่ตรอง (Reflection thinking) เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้และใช้เป็นข้อมูลในการปรับกระบวนการเรียนรู้

เป้าหมายของหลักสูตร เพื่อต้องการให้เกิดคุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยระบุถึง คุณลักษณะหลัก 4 ประการของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (Thai Civic Education, 2556, หน้า 17 – 18) ดังนี้

1. พลเมืองที่แข็งขัน (Active citizen) เป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม

2. พลเมืองเป็นผู้ที่มีความรู้และมีข้อมูลเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่เพียงพอ (Informed/Knowledgeable citizen) อันประกอบด้วยระบบการเมืองระบบกฎหมายและสิ่งแวดล้อมความยั่งยืนสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบ

3. พลเมืองที่มีทักษะพื้นฐานประชาธิปไตย (Skilled citizen) ประกอบด้วยการคิดอย่างมีวิจารณญาณการทำงานเป็นหมู่คณะการใช้กระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือด้วยเหตุผล (deliberation)

4. พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (Democratic citizen) มีความเชื่อมั่นในพหุนิยม (pluralism) ความเป็นหนึ่งท่ามกลางความหลากหลายการใช้สันติวิธีในกล

แก้ไขความขัดแย้งเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมภราดรภาพความเสมอภาคความยุติธรรมทางสังคมการตรวจสอบและถ่วงดุล (check and balance) การพึ่งตนเองการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างพึ่งพา กัน (inter-dependence) และเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (accountable citizens) มีบทบาทรับผิดชอบต่อผู้อื่น (hold others accountable) และเคารพกฎหมาย

นอกจากนี้กลุ่ม Thai Civic Education ยังได้กำหนดคุณลักษณะรอง อีก 8 ประการ (Thai Civic Education, 2556, หน้า 18 – 20) ดังนี้

1. รักความเป็นธรรมและความเสมอภาค (Adhere to justice and equality) ยึดถือความยุติธรรมให้ความสำคัญกับความเป็นธรรมและความเท่าเทียมกันทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคมโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ เนื่องจากความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือสังคมความเชื่อทางศาสนาการศึกษา/อบรมหรือความคิดเห็นทางการเมือง

2. ใช้เสรีภาพด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม (Use freedom based on social responsibility) บุคคลในระบอบประชาธิปไตยย่อมมีเสรีภาพได้มากปราบเท่าที่ไม่ละเมิดผู้อื่นนั่นหมายความว่าบุคคลพึงใช้เสรีภาพด้วยความยั้งดีที่จะให้ผู้อื่นมีเสรีภาพได้ เช่นเดียวกับคนกล่าวคือบุคคลย่อมใช้เสรีภาพอย่างรับผิดชอบ โดยที่เสรีภาพนั้นต้องไม่ก่อให้เกิดผลเสียแก่ผู้อื่นระบอบประชาธิปไตยไม่สามารถให้บุคคลใช้เสรีภาพโดยไม่ต้องรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวมได้

3. ใช้สิทธิแต่ไม่ละทิ้งหน้าที่ (Use rights without neglecting duties) การใช้สิทธิของบุคคลในระบอบประชาธิปไตยนั้นมีหน้าที่ของบุคคลประกอบด้วยกล่าวคือหากบุคคลมีสิทธิที่จะได้รับบริการจาก รัฐบุคคลก็ย่อมต้องมีหน้าที่ต้องเสียภาษีด้วยบุคคลมีสิทธิที่จะได้รับประโยชน์จากนโยบายที่ดีของรัฐบาลบุคคลก็ย่อมต้องมีหน้าที่ในการใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างมีวิจารณญาณที่ดีด้วยระบอบประชาธิปไตยไม่สามารถให้บุคคลใช้สิทธิโดยไม่ต้องทำหน้าที่ได้ซึ่งหมายถึงการใช้สิทธิด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมอยู่เสมอ

4. มีภราดรภาพและเคารพความแตกต่าง (Respect fraternity and differences) บุคคลในระบอบประชาธิปไตยย่อมมีความแตกต่างกันในทางความคิดเห็นหรืออื่นๆได้ แต่ความแตกต่างเหล่านี้ต้องไม่เป็นเหตุให้บุคคลโกรธเกลียดทะเลาะขัดแย้งทำร้ายหรือสังหารบุคคลอื่นได้บุคคลในระบอบประชาธิปไตยต้องมีความอดทนอดกลั้นหรือขันติธรรม (Tolerance) ก็ต้องอดทนต่อความแตกต่างของกันและกันได้ความแตกต่างของบุคคลในระบอบประชาธิปไตยต้องไม่ทำให้สังคมแตกแยก

5. เห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวม (Give importance to common interests) เนื่องจากบุคคลไม่สามารถอยู่คนเดียวในโลกได้จึงต้องอยู่ร่วมกันในสังคมบุคคลจึงต้องถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญด้วยเพราะหากทุกคนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนสำคัญกว่าประโยชน์ส่วนรวมสังคมก็ไม่อาจดำรงอยู่ได้และในกรณีที่มีความขัดกันผลประโยชน์ (Conflict of interests) บุคคลในระบอบประชาธิปไตยต้องสามารถแยกประโยชน์ส่วนรวมกับประโยชน์ส่วนตนได้ทั้งยังพึงเล็งเห็นให้ได้ว่าแท้ที่จริงประโยชน์ของส่วนรวมก็เป็นประโยชน์ของบุคคลนั้นเองด้วย

6. มีส่วนร่วมทางการเมือง (Participate in politics) บุคคลในระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจขั้นพื้นฐานทางการเมืองที่เพียงพอต่อการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยด้วย เป็นต้นว่าบุคคลในระบอบประชาธิปไตยพึงรู้และเข้าใจว่าการเมืองมีความสำคัญต่อชีวิตของตนและคนอื่นๆในสังคมอย่างไรรู้และเข้าใจโครงสร้างพื้นฐานของระบบการเมืองการปกครองและการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศรู้และเข้าใจขอบเขตภารกิจและอำนาจหน้าที่ของตัวแทนที่เลือกเข้าไปนโยบายของพรรคการเมืองรวมถึงพฤติกรรมและกลไกการควบคุมตรวจสอบบุคลากรทางการเมืองด้วย

7. คิดอย่างมีวิจารณญาณและมีเหตุผลด้วยเหตุที่สภาพการณ์ของสังคมมีความซับซ้อนข้อมูลความจริง (Fact) ความเป็นจริง (Reality) และความจริง (Truth) ที่เกิดขึ้นซึ่งไม่สามารถสื่อสารกันได้อย่างครบถ้วนเนื่องจากมีกำแพงของกรอบความคิดของการรับรู้และประสบการณ์เดิมที่แตกต่างกันของแต่ละคนรวมทั้งต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการรู้เท่าทันสื่อ (Media literacy) บริโภคสื่ออย่างมีวิจารณญาณการมีวัฒนธรรมตั้งคำถาม (Questioning culture) ต่อข้อมูลสารสนเทศและปรากฏการณ์ต่างๆแยกความรู้

ออกจากความเชื่อความรู้สึกได้กล้าที่จะก้าวพ้นไปจากวิถีคุ้นชินที่ปลอดภัย (Leaving from comfort zone) รวมทั้งความสามารถในการทิ้งความรู้เดิมและสร้างความรู้ใหม่ (De-learn and re-learn)

8. เคารพกฎหมายและกฎกติกา (Respect law and rules) การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจะทำให้พลเมืองเข้าใจดีว่าเหตุใดการเคารพกฎหมายเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับสังคมและเข้าใจถึงความรับผิดชอบของบุคคลที่จะต้องรักษาค่านิยมแบบพหุนิยมไว้ด้วย ทั้งนี้เพราะกฎหมายหรือกฎกติกาของสังคมมีที่มาของความชอบด้วยกฎหมายจากการเห็นพ้องต้องกันของคนในสังคมที่จะผดุงความยุติธรรมให้เกิดขึ้นเสมอหน้ากัน

คุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยทั้ง 8 ประการข้างต้นสามารถจำแนกเป็นด้านความรู้ความเข้าใจทักษะและพฤติกรรมอันพึงประสงค์และคุณค่า/เจตคติ (Thai Civic Education, 2556, หน้า 21 – 24) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 คุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

คุณค่า/เจตคติ	คุณค่า/เจตคติ	คุณค่า/เจตคติ
รักความเป็นธรรมและความเสมอภาค •ตระหนักในผลเสียความไม่เป็นธรรมและความไม่เสมอภาค •เชื่อมั่นในความเป็นธรรมในสังคม •เชื่อมั่นในการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม •เคารพในสิทธิมนุษยชนความเท่าเทียมทางเพศ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม	•สิทธิมนุษยชน (เสรีภาพ ความหลากหลาย และความเท่าเทียม) •สิทธิทางสังคมการเมือง และเศรษฐกิจ •หลักความยุติธรรมบนพื้นฐานสำคัญของสังคมประชาธิปไตย	•เข้าใจผู้อื่น •ปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเท่าเทียม •เรียกร้องหรือต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมและสิ่งที่เห็นพ้องว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม •แยกแยะว่าอะไรคือความเป็นธรรมความไม่เป็น ธรรมความเสมอภาคและความไม่เสมอภาค

ตารางที่ 3 (ต่อ)

คุณค่า/เจตคติ	คุณค่า/เจตคติ	คุณค่า/เจตคติ
ใช้เสรีภาพด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม • เคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น • เคารพในเสรีภาพที่แสดงออกหรือการกระทำ • รับผิดชอบต่อการตัดสินใจและการกระทำของตนที่จะมีผลต่อผู้อื่น	• สิทธิมนุษยชน (เสรีภาพ ความหลากหลาย และความเท่าเทียม) • ความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น	• แก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี • ให้ความสำคัญกับสิทธิและผลประโยชน์ของผู้อื่น • รับผิดชอบต่อผลอันเกิดจากการกระทำมีส่วนร่วมในวิถีสหประชาชาติการทำงานอาสาสมัคร
ใช้สิทธิแต่ไม่ละทิ้งหน้าที่ • เห็นคุณค่าของการใช้สิทธิแต่ไม่ละทิ้งหน้าที่และตระหนักในผลร้ายของการใช้สิทธิอย่างไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่ • ยึดหลักการใช้สิทธิแต่ไม่ละทิ้งหน้าที่	• สิทธิมนุษยชน (เสรีภาพ ความหลากหลาย และความเท่าเทียม) • สิทธิทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ	• ปฏิบัติตามกฎหมาย • ถ่ายภาพ • ไปเลือกตั้งและออกเสียงประชามติอย่างมีวิจารณญาณ • กระตือรือร้นในการเป็นสังคมแบบประชาสังคม (Civil society) • มีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะต่างๆ • กระตือรือร้นทางการเมือง
ใช้เสรีภาพด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม • มีจิตสาธารณะ • มุ่งมั่นในหลักการที่ว่าคนมีความคิด ความเชื่อ และเห็นคุณค่าแตกต่างกัน แต่ทุกคนก็มีคุณค่าเท่าเทียมกัน	• แนวคิดและกระบวนการของประชาสังคม • แนวคิดและกระบวนการทำงานอาสาสมัคร	• ปฏิบัติตามคุณค่าร่วมและความเป็นธรรมในสังคม • มีส่วนร่วมในชุมชนและประชาสังคม • การมีส่วนร่วมในชุมชนทางการเมือง • ร่วมมือกับผู้อื่นและมีส่วนร่วมในระดับต่างๆ

ตารางที่ 3 (ต่อ)

คุณค่า/เจตคติ	คุณค่า/เจตคติ	คุณค่า/เจตคติ
การมีส่วนร่วมทางการเมือง • ตระหนักและเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มทางการเมืองที่จะมีพลัง • ในการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของสังคม • เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงตนเอง และความรู้ความสามารถของคนมีส่วนร่วมช่วยขับเคลื่อนคุณภาพของส่วนรวมได้	• ความรู้พื้นฐานทางการเมือง ระบบการเมืองการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ กฎหมาย ประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครอง • สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญไทยในปัจจุบัน • การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกสภา • การบริหารราชการแผ่นดินของไทยในปัจจุบัน • การเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น • การมีส่วนร่วมและพัฒนาการเมืองการปกครองไทย	• สามารถนำความรู้พื้นฐานทางการเมืองไปใช้อย่างถูกต้องเหมาะสม • เลือกตั้งและออกเสียงประชามติอย่างมีวิจารณญาณ • ติดตามและตรวจสอบพฤติกรรมและการทำงานของตัวแทนตัวแทนและ - นักการเมือง • วิพากษ์วิจารณ์ ตัดสินใจ โต้แย้ง ผลงานและกรณีต่างๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม • นำหลักประชาธิปไตยไปใช้ในการดำเนินชีวิตและทำงานได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม • พัฒนาคุณค่าทางการเมืองให้แก่ตนเอง มีทักษะและความมั่นใจที่จะประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติ

ตารางที่ 3 (ต่อ)

คุณค่า/เจตคติ	คุณค่า/เจตคติ	คุณค่า/เจตคติ
คิดอย่างมีวิจารณญาณ และมีเหตุผล เห็นคุณค่าของการคิดอย่างมีวิจารณญาณและมีเหตุผล และตระหนักในผลเสียของการไม่คิดอย่างมีวิจารณญาณและเหตุผล	- กระบวนการคิดอย่างมีประสิทธิภาพ - กระบวนการและวิธีการสื่อสารการใช้เหตุผล - การตั้งคำถามและสืบเสาะหาความรู้เพิ่มเพื่อ - บทบาทของสื่อที่มีต่อบุคคลและสังคมรู้เท่าทันสื่อ	- ตีความเนื้อหาสาระจากสื่อ (การเข้าใจ การให้คุณค่า) - สามารถใช้สื่อในทางที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ - ความสามารถในการประเมินสถานะหรือการตัดสินใจ - แยกแยะระหว่างข้อเท็จจริงและความคิดเห็น - สามารถประเมินข่าวสารต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณ - มีทักษะในการสื่อสารอย่างเป็นกระบวนการ สามารถให้การตัดสินใจนั้น เกิดผลในระดับโครงสร้างหรือระดับรัฐ
เคารพกฎหมายและกฎกติกา ชื่นชมในความหลากหลายของสิทธิได้แก่ สิทธิมนุษยชน และการประยุกต์เป็นความรับผิดชอบทั้งในระดับปัจเจกและองค์กร	- ความรู้เกี่ยวกับกฎ กฎหมาย กติกา (เหตุผลของการมีกฎกติกา) - บทบาทของกฎหมายในการจัดระเบียบของสังคมและการแก้ปัญหาความขัดแย้ง - การดำเนินการที่เป็นธรรมภายใต้กระบวนการของกฎหมาย - ความเป็นธรรมเมื่อมีการปรับใช้กับสถานการณ์ที่แตกต่างกัน - กระบวนการของกฎหมายที่มีการเปลี่ยนแปลงโดยประชาชน และกระบวนการมีส่วนร่วมในสภารัฐและศาล	- ปฏิบัติตามกฎกติกา ระเบียบและกฎหมาย - รู้ว่าในสถานการณ์ใดที่จะนำเรื่องสิทธิมาใช้ในการปกป้องสิทธิ - ใช้ความรู้แนวคิดทางกฎหมายมาอธิบายหรือแก้ปัญหาปร กฎหมาย ระเบียบต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม - ตั้งคำถามต่อกระบวนการและผลที่เกิดขึ้นจากการกำหนดกฎกติกา

สำหรับโครงสร้างหลักสูตร กลุ่ม Thai Civic Education ได้นำเสนอหลักสูตรการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยรวมด้านพุทธิพิสัย (ความรู้ความเข้าใจและความมีเหตุผล) ทักษะพิสัย (การเข้าไปมีส่วนร่วมทักษะและพฤติกรรม) จิตพิสัย (คุณค่าเจตคติและลักษณะนิสัย) และมโนทัศน์ (Concept) สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาความเป็นพลเมืองควรดำเนินการพัฒนาหลักสูตรที่เชื่อมโยงกับพิสัยต่างๆ (Thai Civic Education, 2556, หน้า 25 – 28) ดังนี้

ความรู้และความเข้าใจ

1. สถาบันหลักและกระบวนการของระบบการเมืองการปกครองของไทยระบบการเลือกตั้งระดับและบทบาทของรัฐในระดับท้องถิ่นภูมิภาคและประเทศบทบาทของหน่วยการปกครองและสถาบันทางการเมืองรวมถึงสภาชุมชนต่างๆ แนวความคิดว่าด้วยอำนาจความเป็นผู้นำ (บทบาทและหน้าที่) และการให้บริการสาธารณะ

2. หลักการแนวคิดและค่านิยมที่เป็นรากฐานของประชาธิปไตยไทยทั้งประชาธิปไตยทางตรงและประชาธิปไตยระบบผู้แทนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบทบาทของประชาธิปไตยในการสร้างสังคมที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและภาคประชาสังคมวิถีในการตัดสินใจของบุคคลกลุ่มและรัฐบาลกระบวนการในการติดตามตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ (Check and balance) ในระบบการเมือง

3. องค์ประกอบหลักของระบบกฎหมายกระบวนการนิติบัญญัติและกระบวนการยุติธรรมรวมทั้งจุดมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ของกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยสิทธิและความรับผิดชอบตามกฎหมายหลักนิติธรรม (the rule of law) การฉ้อราษฎร์บังหลวง (Corruption)

4. สิทธิและเสรีภาพหน้าที่และความรับผิดชอบของพลเมืองสิทธิมนุษยชน (ซึ่งครอบคลุมทั้งสิทธิพลเมืองสิทธิทางการเมืองสิทธิทางสังคมสิทธิทางเศรษฐกิจและสิทธิทางวัฒนธรรม) และสิทธิในการคัดค้านวิพากษ์วิจารณ์และการสื่อสารแนวทางการมีส่วนร่วมของบุคคลกลุ่มและรัฐในการโต้แย้ง (Civic debate) และการสร้างการมีส่วนร่วมในฐานะพลเมือง (Citizen engagement)

5. ประเทศไทยในฐานะสังคมหลากหลายวัฒนธรรมที่เคารพในศาสนาและกลุ่มความเชื่อที่แตกต่างการรวมกลุ่มสังคมในหลากหลายรูปแบบกลุ่มอาสาสมัครชุมชนกลุ่มผลประโยชน์สมาคมและชมรมเพื่อส่งเสริมวิถีพลเมืองไทย (Thai civic life) และอัตลักษณ์ของพลเมือง (Civic identity)

6. อัตลักษณ์ไทยและความเป็นพลเมืองหลากหลายอัตลักษณ์และอิทธิพลของความหลากหลายทางวัฒนธรรมสถานการณ์และทักษะทั้งในระดับท้องถิ่นประเทศภูมิภาคและสากลที่มีผลต่อนโยบายภาครัฐและอัตลักษณ์พลเมือง

ทักษะ

1. ทักษะการตั้งคำถามการสืบค้นข้อมูลอย่างเป็นระบบและทักษะการวิจัยการวางแผนการสืบค้นและตรวจสอบข้อมูลและความคิดเห็นใช้ทักษะการค้นคว้าวิจัยการตั้งคำถามกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นการทำรายงานและการวิจารณ์งานวิจัย

2. ทักษะการวิเคราะห์และทักษะการสังเคราะห์ซึ่งหมายรวมถึงการประเมินสถานะหรือการตัดสินใจการเลือกจุดยืนการปกป้องจุดยืนการรู้จักจำแนกความจริงออกจากความเห็นการสังเคราะห์ข้อมูลการทำความเข้าใจและสามารถจัดการกับความคลุมเครือได้

3. ทักษะการตัดสินใจและการแก้ปัญหาพร้อมกันการแสดงออกจุดยืนของตนเองและทักษะในการตัดสินใจการแก้ไขปัญหาและการแก้ไขความขัดแย้งด้วยการให้ความร่วมมือการแสดงออกซึ่งความสามารถที่จะอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลาย

4. ทักษะการสื่อสารการนำเสนอความคิดในรูปแบบการพูดและการเขียนการอ่านอย่างมีวิจารณญาณการได้มาซึ่งการรับรู้ข้อมูลทั้งการอ่านและการฟังการใช้ทักษะทางสังคมและความเข้าใจกันโดยใช้รูปแบบการสื่อสารทั้งแบบดั้งเดิมและเทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆในฐานะที่เป็นเครื่องมือการสื่อสาร

5. ทักษะการตีความ (Interpretation skills) การติดตามข่าวสารและความเคลื่อนไหวเชิงการเมืองการตีความนโยบายและการตัดสินใจทางการเมืองและการวิจารณ์ข้อมูลข่าวสารจากสื่อรู้เท่าทันสื่อ (Media literacy) รวมถึงผลประโยชน์และระบบคุณค่าที่เกี่ยวข้องกัน

6. ทักษะการจัดการการเปลี่ยนแปลง (Change management) มีความรู้ความเข้าใจ กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่ย่อมมีปัญหหรือข้อขัดแย้งที่ทำให้แสวงหา ทางออกด้วยวิธีการต่างๆเช่นการประนีประนอมการเจรจาเชิงสันติสมานฉันท์การคิดเชิง ยุทธศาสตร์เพื่อก้าวข้ามปัญหาไปสู่เป้าหมาย

เจตคติและค่านิยม

เจตคติและค่านิยมที่เป็นพื้นฐานของประชาธิปไตยได้แก่

1. สิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกการปกครองโดยประชาชนความเสมอภาค ความยุติธรรมการเคารพกฎหมายความเสมอภาคภายใต้กฎหมายระบบตัวแทนที่เป็น ธรรมและมีประสิทธิภาพความรับผิดชอบและการยึดประโยชน์ส่วนรวม

2. ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติตนในฐานะพลเมืองตามหน้าที่ของพลเมืองและ หลักสิทธิมนุษยชนในสังคมประชาธิปไตยที่หมายรวมถึงความห่วงใยและเมตตาการ เคารพความคิดเห็นความยุติธรรมทางสังคมเสรีภาพในการแสดงออกความรับผิดชอบ การอยู่ร่วมกันอย่างทัดเทียมและไม่แบ่งแยก (inclusiveness) ความเสมอภาคความยั่งยืน และสันติภาพ

3. พฤติกรรมและการแสดงออกของพลเมืองเป็นผลจากการนำความรู้ทักษะและ ค่านิยมที่ได้รับการพัฒนาไปสู่การลงมือปฏิบัติพฤติกรรมของพลเมืองที่แข็งแกร่งได้แก่มี ส่วนร่วมในชุมชนทางการเมือง (participate in the political community) มีความ กระตือรือร้นในการเป็นอาสาสมัครของชุมชนมีส่วนร่วมในชุมชนและภาคประชาสังคม ในประเด็นทางสังคมที่หลากหลายและมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาสังคมที่เกิดจากเจต คติและค่านิยมความเป็นพลเมือง

อีกทั้งกลุ่ม Thai Civic Education ยังได้นำเสนอขอบเขตและพัฒนาการเรียนรู้ ของพลเมืองในแต่ละช่วงวัย (Thai Civic Education, 2556, หน้า 31 – 38) ดังนี้

1. ระดับปฐมวัยถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 (อายุ 5 - 7ปี) เด็กและเยาวชนมี ฐานะเป็นพลเมืองเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ในฐานะที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหนึ่งของหลักสูตร การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผู้เรียนในระดับปฐมวัย จนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 (อายุ 5 - 7ปี) ควรจะมีโอกาสที่จะได้เรียนเกี่ยวกับกฎ

กติกาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของลักษณะพื้นฐานของสังคมโรงเรียนและบริบทของชั้นเรียน

ความรู้ความเข้าใจ	ความสามารถและทักษะ
• บทบาท สิทธิหน้าที่ของตนเองที่มีต่อครอบครัวโรงเรียนชุมชน • การทำงานกลุ่ม • การบำเพ็ญประโยชน์ จิตอาสา • หน่วยงาน องค์กรในท้องถิ่น • กฎ กติกา ข้อตกลง ในการอยู่ร่วมกันในชั้นเรียน โรงเรียน ชุมชน • การเคารพ ยอมรับความแตกต่าง	• การสืบค้นหาข้อมูล • การสื่อสาร • การทำงานกลุ่ม • การตัดสินใจ • การอยู่ร่วมกัน • ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ • การแก้ปัญหา

2. ระดับประถมศึกษาปีที่ 3-6 (อายุ 8-11 ปี) ช่วงวัยเด็กตอนปลายก่อนเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นเป็นช่วงเวลาที่ผู้เรียนเริ่มเรียนรู้การอยู่ร่วมกับกลุ่มเพื่อนเรียนรู้ที่จะเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่มซึ่งเป็นคุณลักษณะพื้นฐานที่จะพัฒนาสู่การเป็นพลเมืองดีของสังคมผู้เรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 3-6 (อายุ 8-11 ปี) ควรมีโอกาสที่จะได้เรียนที่จะเข้าใจและรับรู้ทักษะที่แตกต่างกันสามารถปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่อธิบายความคิดและการตัดสินใจของตนอย่างมีเหตุผลมีค่านิยมพื้นฐานของสังคมประชาธิปไตยเคารพในความหลากหลายและตระหนักในความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชนและสังคมตามวิถีประชาธิปไตย

ระดับประถมศึกษาปีที่ 3-4 ผู้เรียนควรมีโอกาสที่จะพัฒนาความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายกติกาอำนาจการปกครองเสรีภาพการร่วมคิดร่วมตัดสินใจสิทธิและความรับผิดชอบสื่อและแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอื่นๆในระดับที่เหมาะสมผู้เรียนสามารถที่จะพัฒนาทักษะและค่านิยมต่างๆที่สอดคล้องกับการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่เหมาะสมตามวัย

ระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 ผู้เรียนควรมีโอกาสที่จะพัฒนาความเข้าใจแนวความคิดเรื่องการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในบริบทของชุมชนท้องถิ่นประเทศและภูมิภาคอาเซียนได้พัฒนาทักษะที่ทำให้สร้างความ

เป็นพลเมืองที่แข็งแกร่งต้นตัวในบริบทต่างๆที่กล่าวมาผู้เรียนควรได้เรียนรู้สาระที่เกี่ยวกับกระบวนการทางการปกครองและประชาธิปไตยเพื่อนำไปใช้ในการทำความเข้าใจและติดตามข่าวสารในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนประเทศภูมิภาคและโลก นอกจากนี้ผู้เรียนควรได้รับประสบการณ์ตรงในการเข้าร่วมกิจกรรมภาคปฏิบัติในรูปแบบที่หลากหลายเพื่อเสริมสร้างสำนึกความเป็นพลเมือง

ความรู้ความเข้าใจ	ความสามารถและทักษะ
• โครงสร้างการเมือง การปกครอง ในระดับท้องถิ่น ประเทศและภูมิภาคอาเซียน • สิทธิขั้นพื้นฐาน หน้าที่ตามกฎหมาย การปกป้องสิทธิ และการละเมิดสิทธิ • กฎหมายในชีวิตประจำวัน • อักลักษณ์และความหลากหลายในชุมชน / อาเซียน • สำนึกสาธารณะ • การแสดงออกและการมีส่วนร่วมทางการเมือง • การเลือกตั้ง ทั้งระดับโรงเรียนท้องถิ่น ประเทศ • นโยบายสาธารณะ ในระดับโรงเรียน ชุมชนประเทศ และภูมิภาคอาเซียน	• การสืบค้นหาข้อมูล • การทำงานกลุ่ม • การสื่อสาร • การแสดงความคิดเห็น • การคิดวิเคราะห์ • ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ • การแก้ปัญหา • การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ • การอยู่ร่วมกัน

3. ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 (อายุ 12-14 ปี)การเปลี่ยนผ่านจากโรงเรียนประถมศึกษาไปสู่มัธยมศึกษาเกิดขึ้นพร้อมกันกับพัฒนาการสำคัญของผู้เรียนทั้งด้านร่างกายอารมณ์และสังคมผู้เรียนในวัยนี้เริ่มเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นตอนต้นซึ่งเป็นช่วงวัยที่ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นสนใจในเรื่องราวที่ขยายไปไกลกว่าชุมชนและมีความสนใจในประเด็นที่กว้างขึ้นและซับซ้อนมากขึ้นผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 (อายุ 12-14 ปี) ควรได้พัฒนาความตระหนักและความสนใจที่กว้างขึ้นในเรื่องความเป็นพลเมืองผู้เรียนควรได้พัฒนาความสามารถที่จะคิดทำและแก้ปัญหาย่างสร้างสรรค์บนพื้นฐานของความสนใจในชุมชนที่กว้างขึ้นมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัวผู้เรียนควรได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและสรุปความรู้เชื่อมโยงกับแนวคิดที่มีความเป็นนามธรรมสามารถอธิบายประเด็นปัญหาที่ซับซ้อนมากขึ้นได้ประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียนในวัย

นี้ควรมีความท้าทายและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นโต้แย้งและแสดงทัศนะของตนเองอย่างมีเหตุผลผู้เรียนควรได้พัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการประยุกต์ใช้ทักษะต่างๆในการแสดงออกในฐานะพลเมืองอย่างเป็นอิสระบนพื้นฐานความเป็นประชาธิปไตยตลอดจนได้รับการพัฒนาความตระหนักในประเด็นทางจริยธรรมและเรียนรู้ประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันระหว่างรัฐธรรมนูญสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา

ความรู้ความเข้าใจ	ความสามารถและทักษะ
•อุดมการณ์ประชาธิปไตย และวิถีชีวิตประชาธิปไตย •ความรู้พื้นฐานทางการเมืองการปกครอง •ระบอบการเมืองการปกครอง •ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย •ประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทย •กลไก สถาบัน และกระบวนการทางการเมืองการปกครองของไทยในปัจจุบัน •การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาในปัจจุบัน •การบริหารราชการแผ่นดินของไทยในปัจจุบัน •การเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น •การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชนและการพัฒนาการเมืองการปกครองของไทย •ข่าวสารการเมืองการปกครองไทยและของโลก	•การตั้งคำถามและการแสวงหาคำตอบ •การสืบค้นข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล •การทำงานกลุ่ม •การเป็นผู้นำและการทำงานเป็นทีม •การแสดงความคิดเห็น •การสื่อสาร •การคิดวิเคราะห์ •การคิดอย่างมีวิจารณญาณ •ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ •การแก้ปัญหา •การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ •การอยู่ร่วมกัน •การรวมกลุ่มทำกิจกรรมด้านการเมือง (Political participation)

4. ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (อายุ 15-17 ปี) ผู้เรียนในช่วงอายุ 15-17 ปีเป็นช่วงที่กำลังพัฒนาตนเองเพื่อเตรียมความพร้อมสู่อาชีพและการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ผู้เรียนควรได้พัฒนาความตระหนักในฐานะพลเมืองมากยิ่งขึ้นโดยเน้นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้เชิงมโนทัศน์เพื่อการวิเคราะห์สังเคราะห์และประเมินค่า สร้างความเข้าใจและติดตามตรวจสอบข้อมูลข่าวสารทัศนะที่หลากหลายและทำความเข้าใจกับประเด็นทางการเมืองที่ซับซ้อนมากขึ้นผู้เรียนควรได้เรียนรู้เกี่ยวกับระบบกฎหมายของประเทศไทยและพื้นฐานความรู้ที่เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญในระบบ

ประชาธิปไตยของไทยศึกษาการเมืองเอเชียและโลกเพื่อที่จะอธิบายแนวคิดพื้นฐานประชาธิปไตยของประเทศไทยและเรียนรู้อุดมการณ์ทางการเมืองและรูปแบบการเมืองการปกครองในเชิงเปรียบเทียบเพื่อนำมาใช้วิเคราะห์ติดตามและทำความเข้าใจในประเด็นปัญหาระหว่างประเทศรวมถึงประเด็นทางศีลธรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจทางการเมืองในระดับท้องถิ่นระดับชาติและระดับนานาชาติ

ความรู้ความเข้าใจ	ความสามารถและทักษะ
• อุดมการณ์ประชาธิปไตยและวิถีประชาธิปไตย • ระบอบการเมืองการปกครองไทย และระบอบการเมืองการปกครองเปรียบเทียบ • กฎหมายรัฐธรรมนูญ และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง • ประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทย ประเทศในภูมิภาคอาเซียนและโลก • กลไก สถาบัน และกระบวนการทางการเมืองการปกครองของไทยในปัจจุบัน • การเลือกตั้ง และกระบวนการมีส่วนร่วมในการปกครองของประชาชน • รูปแบบ และประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารราชการแผ่นดินของไทยในปัจจุบัน	• การตั้งคำถามและการแสวงหาคำตอบ • การสืบค้นข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล • การทำงานกลุ่ม • ความเป็นผู้นำและการทำงานเป็นทีม • การแสดงความคิดเห็น และการสื่อสาร • การคิดวิเคราะห์ • การคิดอย่างมีวิจารณญาณ • ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ • การแก้ปัญหา • การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ • การอยู่ร่วมกัน • การรวมกลุ่มทำกิจกรรมด้านการเมือง (Political participation) • การสื่อสารเพื่อการเมือง ได้แก่ การรณรงค์ การประท้วง การจัดเวทีระดมความคิดเห็น

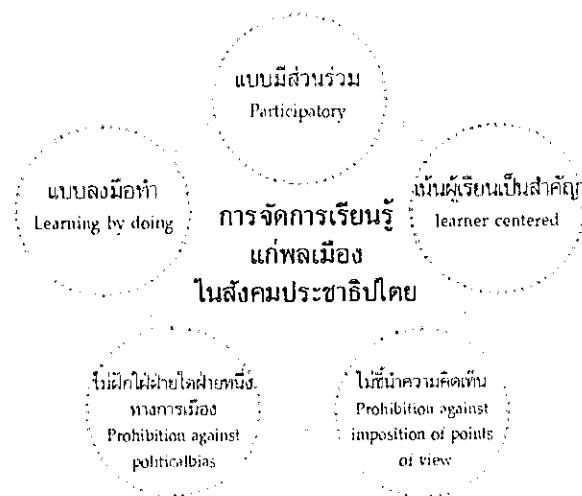
5.ระดับอุดมศึกษา (อายุ 18-21 ปี) การศึกษาในระดับอุดมศึกษารวมถึงอาชีวศึกษาในรูปแบบต่างๆ มุ่งเน้นไปที่ความรู้และทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพและความชำนาญในเชิงวิชาชีพการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยควรจัดในเชิงบูรณาการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอุดมศึกษาและอาชีวศึกษาในฐานะรายวิชาศึกษาทั่วไปหรือรายวิชาพื้นฐานและควรครอบคลุมด้านความรู้ความเข้าใจและทักษะเพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างคุณลักษณะพลเมืองที่มีศักยภาพและมีความพร้อมในการอยู่ร่วมในสังคมประชาธิปไตย

ความรู้ความเข้าใจ	ความสามารถและทักษะ
• ปรัชญาการเมือง และปรัชญาพื้นฐานของประชาธิปไตย • เศรษฐศาสตร์การเมือง การบริหารจัดการทรัพยากรของสังคมที่มีจำกัด ให้เกิดประโยชน์ • ระบบการเมืองการปกครองไทย และการเมืองการปกครองเปรียบเทียบ • กฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง • กฎหมายเพื่อการบริหารสังคม • การจัดการความเปลี่ยนแปลง • การจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี • แนวคิดการกระจายอำนาจ และการเมืองภาคประชาชน • วิถีชีวิตประชาธิปไตย	• การตั้งคำถาม การสืบค้นข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล • ความเป็นผู้นำและการทำงานเป็นทีม • การแสดงความคิดเห็น และการสื่อสาร • การคิดวิเคราะห์ • การคิดอย่างมีวิจารณญาณ • ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ • การแก้ปัญหา • การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ • การอยู่ร่วมกัน • การรวมกลุ่มทำกิจกรรมด้านการเมือง (Political participation) • การสื่อสารเพื่อการเมือง ได้แก่ การรณรงค์ การประท้วง การจัดเวทีระดมความคิดเห็นการจัดเวทีลานเสวนาของพลเมือง • การบริการสังคม • การรับฟัง และการอภิปรายทางการเมือง • ความคิดสร้างสรรค์และการคิดบวก • การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ

6. วัยผู้ใหญ่ (อายุ 22 ปีขึ้นไป) การศึกษาอบรมของพลเมืองในวัยทำงานและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียนกลุ่มที่เป็นผู้ใหญ่มีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะและสมรรถนะความเป็นพลเมืองที่มีความรู้ความเข้าใจอย่างเท่าทันมีความตระหนักในบทบาทหน้าที่มีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ และมีทักษะพื้นฐานเพียงพอที่จะนำไปใช้ในฐานะพลเมืองที่เข้มแข็งของสังคมประชาธิปไตย

ความรู้ความเข้าใจ	ความสามารถและทักษะ
• การเมือง การปกครองของไทย ภูมิภาค-สากลความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การเมือง เศรษฐกิจ • สิทธิและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง • สิทธิชุมชน • สิทธิผู้บริโภค • สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมือง • การสื่อสารทางการเมือง ได้แก่ การรณรงค์ การประท้วง การจัดเวทีระดมความคิดเห็น การจัดเวทีลานเสวนาของพลเมือง (Civic Dialogue) • แนวคิดการกระจายอำนาจและการเมืองภาคประชาชน • การแก้ปัญหาและการจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี • ประเด็นปัญหาที่เป็นข้อขัดแย้ง ปัญหา ของชุมชน และท้องถิ่น ได้แก่ –การปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม –เศรษฐกิจชุมชน และการพึ่งพากันทางเศรษฐกิจ –ภูมิปัญญาและการคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น	• การตั้งคำถามและการเปิดประเด็นเพื่ออภิปรายความคิดเห็น • การสืบค้น ติดตามข่าวสารสถานการณ์ข้อมูล และการตรวจสอบข้อมูล • ความเป็นผู้นำและการสร้างเครือข่าย • การทำงานเป็นทีม และการทำงานเป็นหมู่คณะ • การแสดงความคิดเห็น การสื่อสาร และการถกเถียงเพื่อหาข้อมูลสรุปร่วมกัน • การคิดวิเคราะห์และการคิดเชิงเหตุผล • การคิดแบบมีวิจารณญาณ • ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ • การแก้ปัญหาและการจัดการความขัดแย้ง • การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ • การร่วมกลุ่มทำกิจกรรมด้านการเมือง

ตลอดจนแนวทางการพัฒนาพลเมืองและการจัดการเรียนรู้ กลุ่ม Thai Civic Education ได้นำเสนอการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองนั้นมีข้อควรพิจารณาในการดำเนินการคือต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับจุดหมายเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ดำเนินการอย่างต่อเนื่องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลายและให้เรียนรู้ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยหลักการของการจัดการเรียนรู้และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง(Thai Civic Education, 2556, หน้า 42 – 50) ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 หลักการของการจัดการเรียนรู้และเผยแพร่ความรู้
เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง

จากภาพที่ 7 สามารถอธิบายได้ว่า

1. การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (participatory learning) ผู้เรียนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักที่จะเรียนรู้จากการร่วมวางแผนการเรียนรู้จัดกิจกรรมและวิธีการเรียนรู้และประเมินผลการเรียนรู้ตลอดจนการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบุคคลและสื่อต่างๆ เพื่อให้การเรียนรู้มีความหมายและเป็นเจ้าของการเรียนรู้อย่างแท้จริง
2. การจัดการเรียนรู้แบบลงมือทำ (learning by doing) ผู้เรียนเรียนรู้จากสถานการณ์จริงหรือเสมือนจริง โดยฝึกการวางแผนฝึกปฏิบัติและฝึกการแก้ปัญหาทั้งนี้เพื่อร่วมกันสรุปโดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เรียน
3. การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (learner centered) เน้นบทบาทของผู้เรียนในการแสวงหาความรู้และสร้างความรู้เป็นของตนเอง
4. การจัดการเรียนรู้ที่ไม่ชี้นำความคิดเห็น (Prohibition against imposition of point of view) เคารพและให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนคือต้องไม่ชี้นำความคิดเห็นไม่ครอบงำไม่โฆษณาชวนเชื่อเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจผิดหรือหลงผิดด้วยวิธีการใดด้วยการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนคิดอย่างมีวิจารณญาณ

5. การจัดการเรียนรู้ที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทางการเมือง (Prohibition against political bias-nonpartisan learning) ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้โดยลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทางการเมืองไม่ว่าจะด้วยการนำเสนอข้อมูลเท็จบิดเบือนหรือไม่ครบ โดยมีเจตนาให้เป็นประโยชน์หรือเป็นโทษแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทางการเมืองโดยไม่เป็นธรรม

ซึ่งกลุ่ม Thai Civic Education ได้นำเสนอแนวทางและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการสอนมโนทัศน์ความเป็นพลเมือง ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แนวทางและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการสอนมโนทัศน์ความเป็นพลเมือง

มโนทัศน์การเรียนรู้ (learning concepts)	ความสามารถและทักษะ
1. การเห็นคุณค่าและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	การอภิปรายกลุ่มย่อย (small group discussion) / การอภิปรายในชั้นเรียน (classroom discussion) หลังชมวิดีโอหรืออ่านข่าวเกี่ยวกับประเด็นปัญหา ข้อถกเถียง เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ทั้งจากเหตุการณ์ปัจจุบันและประวัติศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนบอก ยกตัวอย่าง และอภิปรายถึงความสำคัญและเหตุผลที่พลเมืองในระบบประชาธิปไตยต้องเห็นคุณค่าและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง
2. การมีความซื่อสัตย์สุจริต และการมีความกล้าหาญทางจริยธรรม (civic courage) เพื่อสร้างพลเมืองที่มีคุณธรรม (moral citizen)	กรณีศึกษา (case study) ของพลเมืองดี ข้าราชการ หรือบุคคลตัวอย่างที่มีความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แนวทางการปฏิบัติตนจากบุคคลจริงและอภิปรายถึงความสำคัญและเหตุผลที่พลเมืองในระบบประชาธิปไตยต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต และปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง
3. การยึดถือประโยชน์ของส่วนรวม (public goods) เป็นสำคัญความสำนึกเป็นเจ้าของโรงเรียน ชุมชนท้องถิ่น ประเทศและโลก	การอภิปรายกลุ่มย่อย (small group discussion) / การอภิปรายในชั้นเรียน (classroom discussion) เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงทักษะและอภิปรายประเด็นข้อขัดแย้งที่หลากหลาย และตระหนักถึงความสำคัญและเหตุผลที่พลเมืองในระบบประชาธิปไตยต้องยึดถือประโยชน์ของส่วนรวม

ตารางที่ 4 (ต่อ)

มโนทัศน์การเรียนรู้ (learning concepts)	ความสามารถและทักษะ
4. การรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองและการเคารพสิทธิผู้อื่น	การแสดงบทบาทสมมติ (role playing) เพื่อให้ผู้เรียนบอกแสดงบทบาทที่สะท้อนความเข้าใจ ค่านิยม และการตัดสินใจของตน และร่วมกันอภิปรายถึงเหตุผล ความเข้าใจที่แตกต่างเคารพในความหลากหลายเรียนรู้ที่จะรับฟังได้แย่ง ปรับเปลี่ยนมุมมอง และหาข้อสรุปร่วมกันตามวิถีประชาธิปไตย ที่ให้ความสำคัญกับหลักสิทธิและหน้าที่ของตนเองการเคารพสิทธิผู้อื่น
5. การใช้ชีวิตโดยไม่ละทิ้งหน้าที่ของตน (หน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว/ห้องเรียน/โรงเรียน/ชุมชน/ท้องถิ่น/ประเทศ/และโลก) และความมีวินัยในตัวเอง	การแสดงบทบาทสมมติ (role play) เพื่อให้เรียนรู้แนวทางการปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง สร้างความตระหนักในการปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของพลเมือง เช่น สิทธิในการศึกษาเล่าเรียน เสรีภาพ เลือกตั้งค่างมีคุณภาพ รักษาผลประโยชน์ของชาติ ป้องกันประเทศ ช่วยเหลือราชการและส่วนรวม สืบสารศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6. การรู้จักเสรีภาพและการใช้เสรีภาพอย่างรับผิดชอบ รวมถึงการเคารพเสรีภาพของผู้อื่น	กรณีศึกษา (case study) เรียนรู้จากกรณีตัวอย่างทั้งแนวปฏิบัติที่ถูกต้องและไม่ถูกต้อง เช่น การใช้เสรีภาพอย่างไม่รับผิดชอบ การมาเคารพเสรีภาพของผู้อื่น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้ถกเถียง และอภิปรายถึงความสำคัญและเหตุผลที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องรู้จักใช้เสรีภาพอย่างรับผิดชอบและเคารพเสรีภาพของผู้อื่นและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง
7. การรักษาความเสมอภาคและความยุติธรรม	การแสดงบทบาทสมมติ (role play) เพื่อให้ได้เรียนรู้ผ่านการแสดงบทบาทสมมติที่แตกต่างกันในประเด็นถกเถียงเรื่องความเสมอภาคและยุติธรรมโดยคำนึงถึงมุมมองที่แตกต่างกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง เชื่อมโยงกับความรู้ด้านกฎหมายมุ่งให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญและอธิบายเหตุผลที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องรักษาความเสมอภาคและความยุติธรรม
8. การยึดหลักการเคารพและความเป็นพหุนิยมและการเคารพความแตกต่าง	การแสดงละคร (dramatization) เพื่อให้เข้าใจความรู้สึกของบุคคลกลุ่มอื่นที่มีความแตกต่างจากตนผ่านการแสดงละคร ไม่ว่าจะเป็นเพศ อายุ เชื้อชาติ ภาษาถิ่นกำเนิด ความพิการ สภาพร่างกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมือง เพื่อให้ผู้เรียนบอกตัวอย่าง และอภิปรายถึงความสำคัญและเหตุผลที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องยึดหลักการเคารพและความเป็นพหุนิยม และเคารพความแตกต่าง และปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

ตารางที่ 4 (ต่อ)

มโนทัศน์การเรียนรู้ (learning concepts)	ความสามารถและทักษะ
9. สันติวิธี และการแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี	สถานการณ์จำลอง (Simulation) และการแสดงบทบาทสมมติ (role play) เพื่อให้ผู้เรียนได้สะท้อนความคิด ความเข้าใจ มุมมอง และค่านิยมผ่านการแสดงบทบาทสมมติและสถานการณ์จำลอง นำไปสู่การถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และอภิปรายถึงความสำคัญและเหตุผลที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องเข้าใจหลักสันติวิธีและการแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี
10. สิทธิมนุษยชน	กรณีศึกษา (case study) เช่นการเรียนรู้จากกรณีต่างๆ เกี่ยวกับสิทธิผู้บริโภค สิทธิชุมชน สิทธิในกระบวนการยุติธรรม สิทธิในข้อมูลข่าวสารและการร้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนบอก ยกตัวอย่าง และอภิปรายถึงความสำคัญและเหตุผลที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องยึดถือสิทธิมนุษยชน
11. การรู้ทันสื่อ (media literacy)	กรณีศึกษา (case study) เกี่ยวกับการนำเสนอข้อมูลข่าวสารของสื่อสารมวลชน เพื่อให้ผู้เรียนบอก ยกตัวอย่าง และอภิปรายถึงความสำคัญและเหตุผล การเข้าใจอุดมการณ์ทางการเมืองที่อยู่เบื้องหลังการนำเสนอการแยกแยะความคิดเห็นออกจากข้อเท็จจริง การคิดไตร่ตรอง และเลือกรับอย่างเป็นเหตุเป็นผล
12. การเรียนรู้ข่าวสารและเหตุการณ์ปัจจุบันด้วยการคิดอย่างมีวิจารณญาณ	กรณีศึกษา (case study) จากข่าวหรือเหตุการณ์ปัจจุบันที่มีประเด็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนและผู้สอนช่วยกันคัดสรรมา เพื่อให้ผู้เรียนบอก ยกตัวอย่าง และอภิปรายถึงความสำคัญและเหตุผลที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องเรียนรู้ข่าวสารและเหตุการณ์ปัจจุบัน และนำไปสู่ปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง
13. การมีจิตสำนึกรวมหมู่ การทำงานเป็นหมู่คณะ (team spirit and team working) และการแก้ไขปัญหาร่วมกัน	การเรียนรู้ผ่านเกม (game) เพื่อฝึกการทำงานและการแก้ไขปัญหาร่วมหมู่คณะเพื่อให้เห็นว่าคุณค่าและเรียนรู้วิธีการทำงานเป็นหมู่คณะ เพื่อให้ผู้เรียนบอกยกตัวอย่าง และอภิปรายถึงความสำคัญและเหตุผลที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องมีจิตสำนึกรวมหมู่ ทำงานเป็นหมู่คณะ และแก้ไขปัญหาร่วมกัน และปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

ตารางที่ 4 (ต่อ)

มนทัศน์การเรียนรู้ (learning concepts)	ความสามารถและทักษะ
14. การคิดอย่างมีวิจารณญาณในระบอบประชาธิปไตย ความมีเหตุผล ชอบใช้ปัญญา ไม่เชื่อง่าย การเรียนรู้จากปัญหา การตั้งคำถาม การวิจัย การค้นคว้า การรวบรวมข้อมูล การโต้แย้ง การคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดสืบสวนหาสาเหตุ การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การคิดเปรียบเทียบ การคิดประเมินค่าและการตัดสินใจ	การสนทนาแบบโสเครติส (Socratic dialogue) และการพูดคุยปรัชญาในห้องเรียน (philosophy in a classroom) ในประเด็นที่เป็นที่นำถกเถียงต่างๆ (controversial issues) กระตุ้นผู้เรียนให้กล้าคิด คิดอย่างมีคุณภาพขึ้น มีหลักคิด มีเหตุผลขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนบอก ยกตัวอย่าง และอภิปรายถึงความสำคัญและเหตุผลที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องคิดอย่างมีวิจารณญาณ และคิดอย่างมีวิจารณญาณได้จริง
15. ทักษะการสื่อสารในระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ การฟัง การอ่าน การค้นคว้า การสรุปความ การขยายความ การตีความ การแปลความ การพูด การเขียน การโต้แย้ง การอภิปราย การวิจารณ์ (ประเด็น ไม่วิจารณ์บุคคล) การกล้าแสดงออกและการแสดงความคิดเห็นอย่างเหมาะสม ตลอดจนการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	การเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติ (learning through practice) และการแสดงบทบาทสมมติ (role play) ฝึกฟัง ฝึกอ่าน ฝึกขยายความ ฝึกตีความ ฝึกแปลความ ฝึกพูด ฝึกเขียน ฝึกโต้แย้ง ฝึกอภิปราย ฝึกวิจารณ์ ฝึกแสดงออก ฝึกแสดงความคิดเห็น และฝึกรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เพื่อให้ผู้เรียนบอก ยกตัวอย่างและอภิปรายถึงความสำคัญและเหตุผลที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้เข้าใจกันอย่างมีประสิทธิภาพ
16. การยึดหลักเสียงข้างมาก และการเคารพสิทธิของเสียงข้างน้อย	การแสดงบทบาทสมมติ (role play) เพื่อให้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องในชีวิตจริงเพื่อให้ผู้เรียนบอก ยกตัวอย่าง และอภิปรายถึงความสำคัญและเหตุผลที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องยึดหลักเสียงข้างมาก และเคารพสิทธิของเสียงข้างน้อย และปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง
17. การพัฒนาความรู้ ความคิด จิตใจ พฤติกรรมและการทำงานของตัวอยู่เสมอ	การอภิปรายกลุ่มย่อย (small group discussion) / การอภิปรายในชั้นเรียน (classroom discussion)
18. การมีจิตสาธารณะ (public mindedness) และการมีจิตอาสา (volunteerism) การมีส่วนร่วมช่วยครอบครัว โรงเรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ	การเรียนรู้ผ่านการทำโครงการ (learning through practice operating) โดยให้ผู้เรียน 1) สำรวจปัญหา 2) เสนอวิธีแก้ปัญหา 3) อภิปรายทางเลือกในการแก้ปัญหา 4) ตัดสินใจด้วยการลงมติหรือใช้ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือด้วยกันด้วยเหตุผลโดยไม่ต้องลงมติ 5) วางแผนแก้ปัญหา 6) ดำเนินการ 7) สรุปงานเพื่อนำไปสู่การพัฒนาตัวผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจ/การคิด/เจตคติและค่านิยม/ทักษะ พฤติกรรม และการนำไปใช้ทั้งนี้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่ดีตั้งคำถาม ค้นคว้าได้อย่างเป็นระบบ คิดวางแผนและลงมือปฏิบัติในการแก้ปัญหาที่ต้นตอของปัญหาเพื่อผลที่ยั่งยืน ยุติธรรมและสามารถแก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง

ตารางที่ 4 (ต่อ)

มโนทัศน์การเรียนรู้ (learning concepts)	ความสามารถและทักษะ
19. การมีส่วนร่วมทางการเมือง 19.1 การมีความสนใจการเมืองการติดตามข่าวสารการเมือง และหลักธรรมาภิบาลและการตรวจสอบพฤติกรรมของนักการเมือง 19.2 การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประเด็นทางการเมืองกับผู้อื่น 19.3 การใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างมีวิจารณญาณ 19.4 การร่วมกิจกรรมรณรงค์ทางการเมือง 19.5 การเมืองภคพลเมือง (การเข้าชื่อเสนอกฎหมาย/การเข้าชื่อเสนอให้ถอดถอนฯ/การชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ ฯลฯ)	การเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติ (learning through practice) / การแสดงบทบาทสมมติ (role play) / การอภิปรายกลุ่มย่อย (small group discussion) / การอภิปรายในชั้นเรียน (classroom discussion) / เพื่อให้ผู้เรียนบอกยกตัวอย่าง และอภิปรายถึงความสำคัญและเหตุผลที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องมีส่วนร่วมทางการเมือง และปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง
20. ความรู้พื้นฐานทางการเมือง (political literacy) 20.1 ความหมายและความสำคัญของการเมืองการปกครอง (ชีวิตกับการเมืองในชีวิตประจำวัน การเมืองกับคุณภาพชีวิต การเมืองกับการจัดสรรทรัพยากร งบประมาณ และทรัพยากร	การอภิปรายกลุ่มย่อย (small group discussion) / การอภิปรายในชั้นเรียน (classroom discussion) ว่ามนุษย์อยู่คนเดียวในโลกโดยไม่พึ่งพาอาศัยกันไม่ได้หรือไม่ เราต้องมีการเมืองเพื่จัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันหรือไม่ (ทรัพยากร ที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ แร่ธาตุ พลังงาน คลื่นความถี่วิทยุโทรทัศน์และโทรคมนาคม ฯลฯ) ตั้งแต่ต้นนอนจนเข้านอน ตั้งแต่เกิดจนตายเราทำกิจกรรมอะไรบ้าง ถึงความเหล่านั้มีรัฐและการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างไรบ้าง การเมืองเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของเราอย่างไร (ถนนโรงเรียน โรงพยาบาล สาธารณูปโภคมาจากไหน)
20.2 ความรู้พื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับรัฐ	การศึกษาค้นคว้าและการนำเสนอหน้าชั้นเรียน
20.3 ระบบการเมืองการปกครองเผด็จการและประชาธิปไตย (ความหมาย/หลักการ/ความเป็นมา/รูปแบบ/วิธีการ/ข้อดีข้อเสีย)	การศึกษาค้นคว้าและการนำเสนอหน้าชั้นเรียนและการสนทนาแบบโสกราตีส (Socratic dialogue) เพื่อปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ด้านประชาธิปไตยที่คลาดเคลื่อนของผู้เรียน
20.4 ระบบเศรษฐกิจกับระบอบการเมืองการปกครองทุนนิยม และสังคมนิยม (ความหมาย/หลักการ/ความเป็นมา/รูปแบบ/วิธีการ/ข้อดีข้อเสีย/ความสัมพันธ์กับระบอบการเมืองการปกครอง)	การศึกษาค้นคว้าและการนำเสนอหน้าชั้นเรียน

ตารางที่ 4 (ต่อ)

มโนทัศน์การเรียนรู้ (learning concepts)	ความสามารถและทักษะ
20.5 ความรู้พื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย (ความหมาย/ประโยชน์/ประเภท/กฎหมายที่ควรรู้)	การศึกษาค้นคว้าการนำเสนอหน้าชั้นเรียน
20.6 ประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทย (เชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปทบทวน สาเหตุ และผลของเหตุการณ์ไม่ใช่ท่องจำ)	ทัศนศึกษา (study trip/field trip) โดยประชุมผู้เรียนร่วมกันวางแผนการไปทัศนศึกษา ประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย ณ สถานที่เกิดเหตุจริง (history line) ตั้งแต่ ก่อน พ.ศ. 2475 (พระบรมมหาราชวัง และพิพิธภัณฑ์พระปกเกล้า) / พ.ศ. 2475 (หมู่ประชาธิปไตยพระที่นั่งอนันตสมาคม) / พ.ศ. 2516 (อนุสรณ์สถานสี่แยกคอกวัว) / พ.ศ. 2519 (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) พ.ศ. 2535 (ถนนราชดำเนิน) ฯลฯ ในกรณีไม่สามารถศึกษาจากสถานที่จริง ก็สามารถให้เรียนรู้จากสื่ออื่นที่เป็นประสบการณ์ชั้นรอง ได้แก่ รูปภาพ วิดีทัศน์ หรือโปรแกรมการศึกษานอห้องเรียนเสมือนจริง (virtual field trip)
20.7 รัฐธรรมนูญ สถาบัน กลไก และกระบวนการทางการเมืองของไทยในปัจจุบัน	การเรียนรู้ผ่านเกม (game) เช่น เกมแข่งขันตอบปัญหาแฟนพันธุ์แท้รัฐธรรมนูญไทย
20.8 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาในปัจจุบัน	การสาธิต (demonstration) สถานการณ์จำลอง (simulation) และการเรียนรู้ด้วยเกม (game) แข่งขันตอบปัญหาแฟนพันธุ์แท้การเลือกตั้งไทย
20.9 การบริหารราชการแผ่นดินของไทยในปัจจุบัน (ส่วนกลาง/ส่วนภูมิภาค/ส่วนท้องถิ่น)	การศึกษาค้นคว้าและการนำเสนอหน้าชั้นเรียนและเกมจิ๊กซอว์นำข้อมูลความรู้ที่ถูกต้องมาต่อจนสมบูรณ์
20.10 การเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น	การสาธิต (demonstration) สถานการณ์จำลอง (simulation) และการเรียนรู้ด้วยเกม (game) แข่งขันตอบปัญหาแฟนพันธุ์แท้การเลือกตั้งไทย (Thai election hardcore fame quiz contest)

กล่าวโดยสรุปการจัดการศึกษาในอดีตเน้นหนักไปในการสร้างงานเพื่อรับใช้กลไกหลักของรัฐ ละเลยความสำคัญของความเป็นชุมชน ทำให้ท้องถิ่นไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ชุมชนไม่สามารถพึ่งตนเองได้ การศึกษาเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองจะเน้นที่การศึกษาช่วยเหลือหาลอมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของแต่ละคน แต่ละกลุ่มหรือพร้อมๆ กัน แนวทางที่ส่งเสริมเสรีภาพ ทักษะการแสดงออก การส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ส่งเสริมให้มีส่วนร่วมทางการเมือง ต้องเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานทางการเมือง คิดอย่างเป็น เน้นการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติ ทำให้วัฒนธรรม

ประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะและพฤติกรรม พร้อมๆกับกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการรับใช้สังคมจากกระบวนการในการค้นคว้าหาข้อมูล และมีกระบวนการที่ทำให้เกิดสิ่งต่างๆขึ้น ในช่วงของพลเมืองแต่ละช่วงวัย เพื่อเป็นการปลูกฝังความเป็นพลเมืองในทุกๆช่วงเวลาของชีวิต

3. การใช้สื่อ

วิชัย ตันศิริ (2547, หน้า 74) ได้เขียนไว้ในหนังสือวัฒนธรรมการเมืองและการปฏิรูปว่า “ครูที่สำคัญที่สุดของเยาวชนด้านวัฒนธรรมการเมืองคือนักการเมืองและผู้นำทางการเมืองรองลงมาคือสื่อสารมวลชน” และผู้นำทั้งสองกลุ่มนี้มีบทบาทและภาระที่ต้องแสดงตนให้สอดคล้องกับระบบและวิถีประชาธิปไตยการทำหน้าที่ของนักการเมืองและสื่อจะทำให้ประชาชนสัมผัสได้และรู้เห็นอยู่ตลอดเวลาการถ่ายทอดวิธีคิดการทำงานและบุคลิกภาพที่สื่อออกไปสู่ประชาชนล้วนมีผลต่อการจดจำและเอาเป็นตัวอย่างได้ง่าย กล่าวสำหรับสื่อสารมวลชนนั้นในอดีตที่ดั่งกรมโฆษณาการขึ้นตั้งแต่ปี 2475 นี้ก็เพื่อโฆษณาความคิดความเชื่อของผู้นำและแจ้งข่าวสารของราชการให้ประชาชนปฏิบัติตามเป็นการสื่อสารเพียงด้านเดียวที่ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมด้วยโดยอาศัยสื่อวิทยุเป็นเครื่องมือสื่อสารจากรัฐบาลถึงประชาชนในการแถลงข่าวการปราศรัยในพิธีและโอกาสสำคัญๆของผู้นำในคณะรัฐบาลอันเป็นจุดเริ่มต้นขององค์กรประชาสัมพันธ์ของรัฐที่ต่อมาพัฒนาเป็นกรมประชาสัมพันธ์ของรัฐบาลจวบจนปัจจุบันการทำหน้าที่ของสื่อจึงถูกผูกขาดและกำกับโดยนโยบายของรัฐบาลเรียกว่าเป็นกระบอกเสียงของรัฐยิ่งในช่วงที่ประเทศไทยตกอยู่ภายใต้การปกครองเผด็จการหรือกึ่งประชาธิปไตยผู้มีอำนาจทางการเมืองก็ได้ใช้สื่อดังกล่าวในการโฆษณาชวนเชื่อและใช้เป็นเครื่องมือกำจัดศัตรูทางการเมืองเพื่อรักษาเสถียรภาพของรัฐบาลนอกจากนี้ยังทำลายผู้ที่มีแนวคิดอุดมการณ์ทางการเมืองแตกต่างจากตนซึ่งการทำหน้าที่ของสื่อดังกล่าวจึงไม่ได้สะท้อนความคิดความทุกข์สุขและความต้องการของประชาชนแต่อย่างใด

แม้ว่าสื่อกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์จะมีการพัฒนามากขึ้นตามลำดับตามการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและกระแสดemandความต้องการของประชาชนที่ต้องการเข้ามา

ทำงานในด้านสื่อสารมวลชนมากขึ้น แต่การทำงานของเอกชนด้านสื่อก็ยังต้องถูกกำกับ ภายใต้การดูแลของรัฐอย่างเข้มงวด ซึ่งเป็นการลดทอนเสรีภาพของสื่อและของประชาชนที่ต้องการจะรู้ข่าวสารทั้งของราชการและของสังคมทั่วไป จนกระทั่งภายหลังเหตุการณ์ทางการเมืองเดือนพฤษภาคม 2535 จึงได้มีการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปทางการเมืองหลายด้านครั้งสำคัญ รวมถึงการปฏิรูปสื่อสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนตั้งแต่ระดับชุมชน โดยเห็นว่า “คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคมเป็นการสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ” และเป็นความสำเร็จที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองไว้ในปี 2540 จนถึงรัฐธรรมนูญปี 2550 ที่ยังคงใช้อยู่ในปัจจุบันซึ่งนับเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีสื่อสาธารณะของตนเองที่รวมกลุ่มกันอยู่ในชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศ

การที่ประเทศไทยตกอยู่ภายใต้การครอบงำจากสื่อภายใต้การกำกับของรัฐมาอย่างยาวนาน ทำให้มีผลต่อการกล่อมเกลາทางการเมืองของประชาชนทำให้ประชาชนไม่รู้ไม่สนใจและไม่เข้าใจเรื่องการเมือง ทั้งที่ทุกเรื่องของชีวิตเกี่ยวกับการเมืองจนกลายเป็นวิถีชีวิตของคนไทยที่ไม่เห็นความสำคัญกับการเมืองและไม่ต้องการยุ่งเกี่ยวกับการเมืองเพราะการเมืองเป็นเรื่องไกลตัวและอาจนำอันตรายมาสู่ตนได้ จึงเห็นว่าเป็นเรื่องของนักการเมืองและรัฐบาลเท่านั้นการที่ประชาชนถูกหล่อหลอมภายใต้สถานการณ์ที่ไม่เป็นประชาธิปไตยดังกล่าว จึงกลายเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาพลเมืองตามอุดมการณ์ประชาธิปไตยซึ่งแม้ปัจจุบันสื่อมวลชนจะได้รับเสรีภาพมากขึ้นภายหลังการมีรัฐธรรมนูญปี 2540 แต่รัฐบาลหลายรัฐบาลก็ยังพยายามเข้าแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชนตลอดมาการพัฒนาพลเมืองให้มีความเป็นประชาธิปไตยจึงต้องการสื่อที่มีเสรีภาพเพื่อเปิดโอกาสให้พลเมืองแสดงความคิดเห็นเต็มที่ซึ่งสื่อสารมวลชนคือภาพสะท้อนการมีเสรีภาพของสังคม

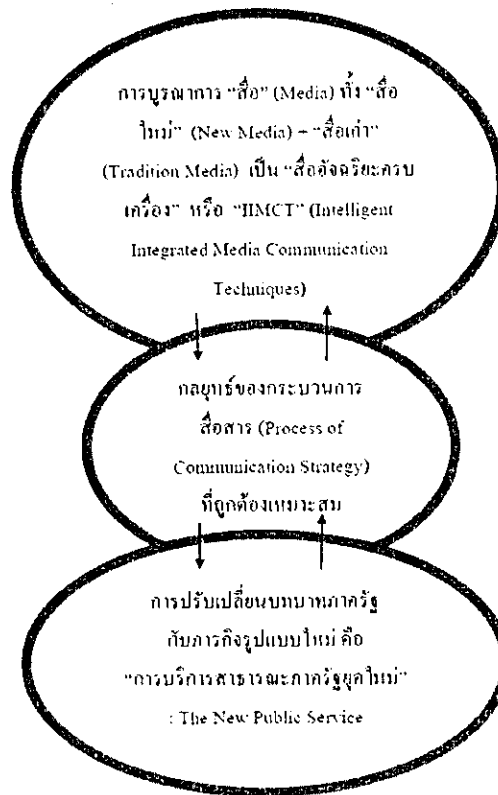
ณัฐนันท์ ศิริเจริญ ได้นำเสนอการใช้สื่อบูรณาการเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย (The Use of Integrated Media for Building Citizenship towards The Future of Thai Democracy) โดยได้ตั้งคำถามที่ว่า “ความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยนั้นควรเป็นเช่นไร” เราสามารถที่จะนึกถึงภาพของพลเมืองที่มีคุณลักษณะสำคัญต่างๆ หลายประการได้แก่การเป็นผู้ที่มีหลักการทางประชาธิปไตยใน

การดำรงชีวิตมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองได้กระทำขึ้นทั้งถูกและผิด การปฏิบัติตนตามกฎหมายที่กำหนด ข้อห้ามข้อยกเว้นและข้อที่ต้องปฏิบัติไว้การดำรงตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและท้องถิ่นโดยมีความเอื้ออาทรมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เป็นสังคมและประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริงต่อไปในอนาคตตามหลักการทางประชาธิปไตย รวมทั้งการเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักคุณธรรมจริยธรรมของศาสนาและจรรยาบรรณในวิชาชีพของแต่ละบุคคลจึงเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมแล้วที่พวกเราชาวไทยทุกภาคส่วนทุกคนจะได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างความเป็นพลเมืองให้กับทั้งคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ เพื่อที่จะได้นำพาอนาคตประชาธิปไตยของประเทศไทยเจริญรุ่งเรืองไปตราบนานเท่านาน ด้วยการเชื่อมประสานเครือข่ายพลเมืองในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สร้างความเป็นพลเมืองในสังคมไทยให้เพิ่มมากยิ่งขึ้นแข็งแกร่งขึ้นอีกทั้งสามารถจะธำรงรักษาไว้ซึ่งปัจจุบันอันสวยงามและอนาคตที่มีความหวังว่าประเทศไทยจะมีระบบประชาธิปไตยแบบไทยๆที่เหมาะสมและสมบูรณ์แบบตามวิถีและวัฒนธรรมอย่างคนไทยที่ไม่ค่อยเหมือนชาติใดในโลกเป็นอนาคตประชาธิปไตยแบบสังคมไทยเราเองโดยใช้เครื่องมือสำคัญที่ต้องนำมาช่วยในการปฏิบัติการกิจครั้งนี้หลายปัจจัยเพื่อให้งานประสบความสำเร็จ (ณฐนันท์ ศิริเจริญ, ม.ป.ป., หน้า 2 – 5) กล่าวคือ

1. “สื่อ” (Media) ทุกรูปแบบทั้ง “สื่อใหม่” (New Media) และ “สื่อเก่า” (Tradition Media) โดยนำสื่อทั้งหลายมาบูรณาการเป็น “สื่ออัจฉริยะครบเครื่อง” หรือ “IIMCT” (Intelligent Integrated Media Communication Techniques) เพื่อนำเทคนิคต่างๆ ในการหล่อหลอมรวมสื่อให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการนำมาใช้งาน ได้แก่ วิทยุโทรทัศน์โทรคมนาคมสิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่นหนังสือพิมพ์นิตยสารวารสารใบปลิวโปสเตอร์ป้ายบิลบอร์ดเป็นต้นอินเทอร์เน็ต (Internet) สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Media Networking) เว็บไซต์ (Website) เฟซบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) เอสเอ็มเอส (SMS) ยูทูบ (Youtube) เป็นต้น

2. กลยุทธ์ของกระบวนการสื่อสาร (Process of Communication Strategy) ที่ถูกต้องเหมาะสมกับวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นในสังคมไทยที่มีความแตกต่างหลากหลายในแต่ละพื้นที่

3. การปรับเปลี่ยนบทบาทภาครัฐกับการกิจรูปแบบใหม่คือ “การบริการสาธารณะภาครัฐยุคใหม่” หรือ The New Public Service ภาพที่ 8

ภาพที่ 8 ปัจจัยเพื่อให้งานประสบความสำเร็จโดยการใช้สื่อบูรณาการ เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย

จากยุทธศาสตร์การพัฒนา “คุณภาพคน” และ “สังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญา” รวมทั้งการเรียนรู้ทิศทางการพัฒนาประเทศที่เริ่มกล่าวถึงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) เป็นต้นมา ซึ่งได้กำหนดขึ้นบนพื้นฐานการเสริมสร้างทุนของประเทศทั้งทุนทางสังคมทุนเศรษฐกิจและทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง โดยยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551) เพื่อให้เปรียบเทียบทั้งด้าน “คุณธรรม” และ “ความรู้” ซึ่งจะนำไปสู่การคิดวิเคราะห์หาคำ

“มีเหตุผล” รอบคอบและระมัดระวัง โดยมีเป้าหมายเชิงคุณภาพคือคนไทยทุกคนได้รับการพัฒนาให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายสติปัญญาคุณธรรมจริยธรรมอารมณ์มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีทักษะในการประกอบอาชีพมีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในภารกิจ ด้าน “การเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง” ภายใต้กรอบกฎหมายจารีตประเพณีวัฒนธรรมของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสร้างความตระหนักถึงคุณค่าและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งของตนเองและผู้อื่นส่งเสริมความเสมอภาคของบทบาทหญิงและชาย โดยเฉพาะบทบาทผู้หญิงในการบริหารและการปกครองทุกระดับให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในทุกระดับโดยใช้หลักคุณธรรมและจริยธรรมเป็นเครื่องมือนี้ต้องอาศัย “สื่อ” เข้ามาช่วยชี้แจงทำความเข้าใจให้ความรู้ทำกิจกรรมรณรงค์กิจกรรมประชาสัมพันธ์ประกอบด้วยเช่นกัน

ในด้าน “บทบาทภาคการพัฒนาคุณภาพคน” และสังคมไทยให้ก้าวสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ภาคการพัฒนาทุกภาคส่วนมีบทบาทในการผลักดันแนวทางการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติบนพื้นฐานของความร่วมมือและประสานเชื่อมโยงการทำงานอย่างบูรณาการเช่นภาครัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายมาตรการในการกำกับดูแลสนับสนุนและประสานการทำงานที่เชื่อมโยงทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติและติดตามประเมินผลส่งเสริมการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบกำกับดูแลประสานเชื่อมโยงการพัฒนาของภาคส่วนต่างๆ ให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมีระบบที่รองรับกันอย่างสอดคล้องและมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริงรวมทั้งภาคนักการเมืองและภาพพลเมืองที่ควรมีความคิดเห็นที่เห็นชอบด้วยกันมีความพึงพอใจในแนวทางที่จะปฏิบัติร่วมกันใน “การสร้างสังคมให้เข้มแข็ง” และ “การพัฒนาคนให้เข้มแข็ง”

ในด้าน “ประชาสังคม” จะเป็นการรวมตัวของภาคการพัฒนาดังกล่าวประกอบด้วยชุมชนประชาคมมูลนิธิสมาคมและองค์กรพัฒนาเอกชนสร้างผู้มีศักยภาพ/ผู้นำตามธรรมชาติให้เป็นแกนนำของประชาสังคมริเริ่มกิจกรรมสร้างสรรค์สนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างค่อเนื่องการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ตลอดจนเป็นแกนนำในการขยายเครือข่ายประชาสังคมไปสู่ระดับประเทศ

ในด้าน “สถาบันการศึกษา” ต้องสร้างองค์ความรู้ใหม่และนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมโดยให้ความสำคัญกับฐานทางด้านเทคโนโลยีที่พึ่งพาตนเองนำภูมิปัญญาไทยผสมผสานกับเทคโนโลยีรวมทั้งเผยแพร่องค์ความรู้ออกไปอย่างกว้างขวาง

สรุปคือต้องมีครบทุกองค์ประกอบทั้งคนที่มีคุณภาพดีมีความรู้จริงมีความตั้งใจใส่ใจในการมุ่งมั่นพัฒนาคนในสังคมมีงบประมาณพอสมควรในการขับเคลื่อนทุกความคิดทุกกิจกรรมในนโยบายที่จะจัดทำขึ้นและกำหนดแผนปฏิบัติการไว้อย่างละเอียดเป็นขั้นเป็นตอนมีทุกองคาพยพได้แก่กลุ่มองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนภาคประชาชนที่คอยสนับสนุนส่งเสริมช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป้าหมายที่ตั้งไว้เกี่ยวกับการใช้สื่อบูรณาการเครือข่ายพลเมืองเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทยจึงจะมีโอกาสในความสำเร็จดังที่ตั้งใจไว้

สำหรับบทบาทของสื่อในการสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตย ดร.วอล์ฟกัง ชูลส์ ผู้อำนวยการสถาบันฮันส์เบร์คความหาวิทยาลัยฮัมบูร์กประเทศเยอรมัน ยังได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อว่า “ช่วงเวลาเมื่อ 70 กว่าปีที่ผ่านมานาซีควบคุมกิจการวิทยุและโทรทัศน์เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือชวนเชื่อพอสงครามโลกยุติลงจึงมีการคุยกันว่าจะทำอย่างไรกับสื่อ เพราะทุกคนรู้ว่าสื่อเป็นเครื่องมือกำหนดความคิดเห็นของผู้คนในสังคมคำถามคือจะต้องมีการกำหนดคุณสมบัติและเงื่อนไขต่างๆ ของคนที่จะเข้ามาใช้ไว้อย่างไรหลังจากเยอรมนีอยู่ภายใต้เผด็จการมาหลายปี” (สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, 2552) ดังนั้นประเทศเยอรมนีจึงได้เริ่มกำหนดให้สื่อวิทยุและโทรทัศน์มีขอบเขตของตนเอง 4 ประการหลักเพื่อให้สื่อเป็นเครื่องมือของสังคมไม่ใช่เป็นเครื่องมือของรัฐอันได้แก่

1. การออกกฎหมายควบคุมสื่อให้แต่ละรัฐมีอำนาจออกเอง
2. วิทยุโทรทัศน์เป็นนิติบุคคลไม่ได้เป็นของรัฐห้ามรัฐบาลเข้าแทรกแซงการเก็บค่าธรรมเนียมในการออกอากาศและจะต้องไม่แทรกแซงเนื้อหา
3. ระบบวิทยุและโทรทัศน์ต้องไม่ได้รับเงินจากภาษีทุกคนต้องจ่ายค่าธรรมเนียม
4. ระบบวิทยุโทรทัศน์ต้องรับผิดชอบต่อสังคมไม่ใช่รับผิดชอบต่อรัฐให้สถานีตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในสังคมไปร่วมทำงานประสานกับสมาชิกพรรคการเมืองด้วย

ส่วนในด้านข้อเสนอการวิเคราะห์บทบาทของสื่อเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยในสังคมไทยอันดับแรกก็ต้องตั้งเป้าหมายและข้อตกลงเบื้องต้นให้ชัดเจนว่าข้อเสนอแนวทางกำหนดนโยบายในครั้งนี้ (ณัฐนันท์ ศิริเจริญ, ม.ป.ป., หน้า 6 – 7)

1. เป็นการนำเสนอแนวคิดในการมุ่งสร้างให้ภาคพลเมืองเติบโตเข้มแข็งโดยต้องมีภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มกำลัง

2. ภารกิจภาครัฐคือเข้ามาช่วยเหลือเป็นเจ้าภาพในการเสริมสร้างให้ภาคประชาชนได้มีบทบาทสำคัญในการจัดการกับวิถีชีวิตของตนเองได้อย่างเต็มภาคภูมิ

3. ภาครัฐเข้ามาช่วยในการสร้างความมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ

4. ภาครัฐสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างชาวบ้านในชุมชนกับภาครัฐในการจัดบริการสาธารณะเพื่อการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายให้เป็นไปในแนวทางที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง (pobsook, 2553)

5. การใช้แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐในยุคดิจิทัลกับแนวคิดใหม่ที่กล่าวว่า “ประชาชน” (People) มิใช่ผู้รับบริการ (Customers) แต่เป็น “พลเมือง” (Citizens) ผู้ซึ่งมีสิทธิและหน้าที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการจัดการวิถีชีวิตของตนเองภายใต้การคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญจึงได้มีการนำเสนอแนวคิดใหม่ที่เรียกว่า “The New Public Service” หรือ “การบริการสาธารณะภาครัฐยุคใหม่” ประกอบด้วยแนวทางต่างๆดังนี้คือ

- ให้บริการมากกว่าการเป็นผู้ขับเคลื่อนเอง: Serving Rather than Steering (Denhardt, and Vinzant, 2000)

- ผลประโยชน์สาธารณะเป็นเป้าหมายไม่ใช่เป็นเพียงผลพลอยได้: The Public interest is the aim, not a by-product

- คิดเชิงยุทธศาสตร์แต่ปฏิบัติด้วยวิถีทางประชาธิปไตย: Think strategically, act democratically

- บริการประชาชนในฐานะพลเมืองมิใช่มองว่าเป็นลูกค้า : Serve citizens, not customers

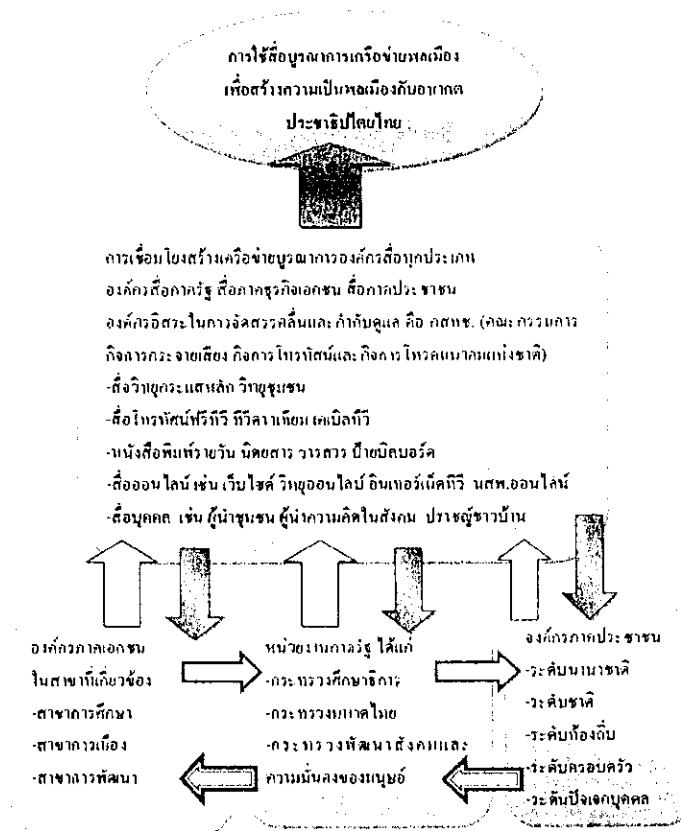
-ให้คุณค่ากับคนไม่ใช่มุ่งแต่เพียงผลผลิต: Value people, not just productivity

-ให้คุณค่าแก่ความเป็นพลเมืองและให้บริการสาธารณะเหนือไปกว่าบทบาทของการเป็นผู้ประกอบการ: Value citizenship & public service above entrepreneurship

-ความรับผิดชอบไม่ใช่เรื่องง่ายอีกต่อไป: Accountability isn't simply

โดยทั้งนี้ต้องอาศัยอีกหนึ่งปัจจัยแห่งความสำเร็จ คือการต้องเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมเข้าไปสนับสนุนด้วย ได้แก่ 1) ระดับและรูปแบบในการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ชัดเจนและเข้าใจถูกต้องตรงกัน 2) การสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ เช่นภาคเอกชนภาคธุรกิจโดยเฉพาะภาครัฐทั้งในด้านกำลังคนกำลังความคิด และการสนับสนุนงบประมาณอย่างเพียงพอเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองอย่างยั่งยืนในเด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่จะเติบโตขึ้นมาเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติในอนาคตต่อไป

กล่าวโดยสรุปการดำเนินงานใดๆ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน นอกจากการใช้ “สื่อ” (Media) การใช้ “กลยุทธ์ของกระบวนการสื่อสาร” (Process of Communication Strategy) ที่ถูกต้องเหมาะสมรวมทั้ง “การปรับเปลี่ยนบทบาทภาครัฐในการให้บริการรูปแบบใหม่” (The New Public Service) แล้วยังต้องอาศัยปัจจัยสำคัญอีกบางประการได้แก่ “ทัศนคติที่ดี” (Good Attitude) และคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตนและ “อุดมการณ์” (Ideology) หรือ “มโนคติวิทยา” คือระบบความคิดที่เป็นไปได้ของทีมงานทุกฝ่าย (ฉฐนันท์ ศิริเจริญ, ม.ป.ป., หน้า 14 – 15) ภาพที่ 9

ภาพที่ 9 การใช้สื่อบูรณาการเครือข่ายพลเมืองเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง
กับอนาคตประชาธิปไตยไทย

จากภาพ การดำเนินการดังกล่าว จะต้องเป็นไปในแนวทางเดียวกันด้วยการมีเป้าหมายและความใฝ่ฝันเหมือนกันคือการมีจิตอาสาเข้าไปช่วยเหลือสำหรับ “ผู้ที่ยังไม่รู้ให้รู้” และสำหรับ “ผู้ที่รู้แต่รู้มาผิดๆ ให้รู้ได้อย่างถูกต้อง” เมื่อทุกคนทุกฝ่าย “รู้เหมือนกันมีข้อมูลเท่ากัน” จะทำให้สามารถลดความระแวงสงสัยและมีความเชื่อใจไว้วางใจซึ่งกันและกันมากขึ้นดังนั้นเมื่อคนในประเทศมีความเป็นพลเมืองมากขึ้นมีความเข้าใจในประชาธิปไตยแบบวัฒนธรรมไทยมากขึ้นก็จะทำให้สังคมเกิดความปรองดองสงบสุขมากขึ้นมาได้อย่างมีนัยสำคัญ

กล่าวโดยสรุปสื่อมวลชนมีบทบาทอย่างมากในการถ่ายทอดระบบและวิถีประชาธิปไตย เพราะสื่ออยู่รอบๆ ตัวของทุกคน ประชาชนสัมผัสและรู้เห็นสิ่งตลอดเวลา เพราะฉะนั้นวิธีการถ่ายทอดและสิ่งที่สื่อนำเสนอออกไปสู่ประชาชน จึงมี

อิทธิพลต่อการจดจำและเป็นแบบอย่างได้ง่าย ทำให้สื่อสามารถถูกใช้เป็นเครื่องมือทั้งในทางดีและไม่ดี ใช้เพื่อสร้างและใช้เพื่อทำลาย ประชาชนถูกหล่อหลอมภายใต้สถานการณ์ที่ไม่เป็นประชาธิปไตย จึงทำให้การพัฒนาพลเมืองให้มีความเป็นประชาธิปไตยต้องการสื่อที่มีเสรีภาพ เป็นสื่อที่ใช้สิทธิและทำหน้าที่ของสื่อในฐานะพลเมืองได้ โดยแสดงออกหรือมีกระบวนการนำเสนอที่ให้ความรู้คุณธรรมอย่างมีเหตุผล เพื่อส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองภายใต้ระบบกฎหมาย วัฒนธรรม อัตลักษณ์ความเป็นไทย จึงจะทำให้เกิดการสร้างสังคมที่เข้มแข็งและพัฒนาคนให้เป็นพลเมืองไทย ดังนั้นจะเห็นว่าสื่อทั้งที่มาจากวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ ดิจิตอลต่างๆ ต้องมุ่งเน้นที่จะผลิตและเผยแพร่สื่ออยู่บนพื้นฐานในความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย จึงจะเป็นการบูรณาการสื่อเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นได้

4. บทบาทของหน่วยงานในภาครัฐที่ส่งเสริมการสร้างพลเมือง

การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองที่อยู่นอกระบบการศึกษามีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐภาคเอกชนจำนวนมากดำเนินการโดยยึดโยงเนื้อหาสาระกับบริบทตามภาระหน้าที่โดยจะขอกกล่าวถึงเฉพาะบางองค์กรที่ได้มีการดำเนินงานให้ความรู้แก่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง เช่นสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งได้จัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองโดยเน้นความเป็นพลเมืองตามหน้าที่ของรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่กลุ่มต่างๆ เพื่อร่วมปฏิบัติหน้าที่ในการเลือกตั้ง หรือเพื่อการช่วยเหลือในการไปฝึกอบรมผู้เกี่ยวข้องในการเลือกตั้ง ซึ่งเน้นเชิงสถาบันการเมืองและข้อเท็จจริงและเป็นการเรียนรู้ในลักษณะการอบรมเวลา 3-5 วัน เป็นส่วนใหญ่นอกจากนี้สถาบันพระปกเกล้าซึ่งเป็นองค์กรภายใต้การกำกับของรัฐสภาได้จัดให้มีการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองอย่างหลากหลายโดยจะขอกกล่าวเฉพาะโครงการ “สร้างสำนึกพลเมือง (Project Citizen)” ซึ่งเป็นโครงการสอนที่มีผลสำเร็จในการให้ความรู้เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองมายาวนาน

โครงการสร้างสำนึกพลเมืองเป็นโครงการที่ดำเนินการโดยสถาบันพระปกเกล้าได้รับทุนสนับสนุนจาก The Center for Civic Education สหรัฐอเมริกาโดยมีแนวคิดให้นักเรียนได้รับ “ความรู้” (knowledge) “ทักษะ” (skills) และ “เจตคติ” (dispositions)

(จินตนา ศรีบุญกุล, 2557, หน้า 21) เพื่อนำไปสู่การมีความสามารถมีความเชื่อมั่น มีความมุ่งมั่นเป็นผู้ที่มีความรู้และเหตุผลและมีสำนึกพลเมือง

1) ลักษณะโครงการเป็นโครงการที่ (1) มีการสอนแบบบูรณาการด้วยวิธีซึ่งออกแบบสำหรับเยาวชนในโรงเรียนและองค์กรในท้องถิ่น (2) การสอนแบบมีส่วนร่วมโดยมุ่งเน้นที่นักเรียนเป็นหลักโดยใช้วิธีการเรียนอย่างมีส่วนร่วมการคิดเชิงวิพากษ์การแก้ปัญหาและตัดสินใจ (3) การมีรูปแบบของการประเมินที่เชื่อถือได้ (4) การให้ความรู้โดยมุ่งเน้นที่กระบวนการของหน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นและจังหวัด (5) การเรียนรู้มุ่งเน้นในเรื่องที่เกี่ยวกับภาครัฐในชุมชน (6) สอนนักเรียนให้รู้จักวิธีที่จะติดตามและการมีบทบาทในนโยบายสาธารณะ

2) เนื้อหาของการเรียนประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองแยกได้เป็น 2 ด้านคือ (1) การนำมาซึ่ง “ความรู้” ได้แก่ (1.1) ทำไมเราต้องการรัฐบาล (1.2) บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ (1.3) โครงสร้างรัฐบาล (1.4) แนวคิดหลักการและค่านิยมของระบบการเมืองเช่นอำนาจความยุติธรรมความแตกต่างและกฎหมาย (1.5) สิทธิส่วนบุคคลเช่นด้านบุคคลการเมืองเศรษฐกิจ (1.6) ความรับผิดชอบของพลเมือง (1.7) บทบาทของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (1.8) ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชนได้อย่างไร (2) การนำมาซึ่ง “การจัดระเบียบพลเมือง” ได้แก่ (2.1) ความเป็นระเบียบเรียบร้อย (2.2) การเคารพสิทธิของบุคคลอื่น (2.3) การเคารพกฎหมาย (2.4) ความซื่อสัตย์ (2.5) การคิดแบบเปิดกว้าง (2.6) การคิดแบบมีวิจารณญาณ (2.7) การเจรจาต่อรองและการประนีประนอม (2.8) การดำรงสภาพ (2.9) การคิดแบบมีระบบระเบียบ (2.10) การช่วยเหลือเกื้อกูล (2.11) ขาดินนิยม (2.12) ความกล้าหาญ (2.13) การอดทนต่อความคลุมเครือ

3) การเรียนรู้ของนักเรียนดังนี้ (1) เรียนรู้ถึงวิธีการจัดทำนโยบายสาธารณะเพื่อแก้ปัญหาชุมชน (2) เรียนรู้ที่ประชาชนมีสิทธิที่จะสังเกตและมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายชุมชน (3) พัฒนาทักษะทางปัญญาและการมีส่วนร่วมซึ่งจะส่งเสริมให้เกิดการตรวจสอบอย่างมีเหตุผลการคิดเชิงวิพากษ์การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการคิดทบทวน (4) สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยที่ส่งเสริมการแสดงสิทธิและหน้าที่ด้วยความทุ่มเทและความมั่นใจ

ขั้นตอนและภารกิจประกอบด้วย 6 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 ระบุปัญหาในชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 คัดเลือกปัญหาที่จำเป็นต้องการให้ภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา

ขั้นตอนที่ 3 รวบรวมข้อมูลของปัญหาที่คัดเลือกอย่างละเอียด

ขั้นตอนที่ 4 จัดทำแฟ้มผลงาน (portfolio) ซึ่งเกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัญหา การพิจารณาหาทางแก้ไขการเสนอนโยบายภาคประชาชนและจัดทำแผนการดำเนินการ

ขั้นตอนที่ 5 การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อนำเสนอและตอบข้อโต้แย้งของการค้นคว้าและนโยบายสาธารณะที่ได้นำเสนอ

ขั้นตอนที่ 6 ทบทวนประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนรู้

ซึ่งประสบการณ์ที่ได้รับมีประเด็นต่างๆประกอบด้วย 1) ได้เพื่อนจากการเรียนรู้ร่วมกัน 2) มีส่วนร่วมในการทำงาน 3) มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น 4) ทักษะการอ่านการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ 5) เรียนรู้วิธีการที่จะไปสอนในชุมชน 6) มีการตัดสินใจร่วมกัน 7) เรียนรู้วิธีการข้อยุติความขัดแย้ง 8) มีความสนุกสนาน 9) เรียนรู้การทำงานร่วมกันแบบกลุ่มและ 10) การยอมรับความคิดเห็นต่าง

การศึกษาถึงแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยโดยได้ศึกษาแนวคิดวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยหลักการประชาธิปไตยวัฒนธรรมประชาธิปไตยพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยการสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมาวิเคราะห์และพบว่าการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองนั้น ต้องให้ผู้เรียนสามารถบรรลุถึงความเป็นพลเมืองตามคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั่นคือผู้เรียนต้องมีคุณลักษณะ 3 ประการคือ “ความรู้” “มีทักษะ” “ทัศนคติเจตคติ” (จินตนา ศรีบุญกุล, 2557, หน้า 20 – 22) จากการเรียนซึ่งการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองสามารถดำเนินการได้ทั้งในโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนดังนั้นจึงนำคุณลักษณะมาใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาเปรียบเทียบการให้การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองของต่างประเทศได้แก่แคนาดา เครือรัฐออสเตรเลียสหรัฐอเมริกาและของไทย (เฉพาะโครงการสร้างสำนักพลเมือง

สถาบันพระปกเกล้า) เพื่อศึกษาว่าประเทศใดที่กล่าวมามีคุณลักษณะครบทั้ง 3 ประการ เพื่อจะได้นำไปเป็นแนวทางในการให้การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต่อไป

สถาบันพระปกเกล้า โดย ถวิลวดี บุรีกุล และรัชชดี แสงมะหะหมัด (ม.ป.ป., หน้า 1) ได้ทำการศึกษาวิจัย ภายใต้หัวข้อความเป็นพลเมืองในประเทศไทย (Citizenship in Thailand) โดยงานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาความเป็นพลเมืองในประเทศไทยจัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึง 1) การจัดทำตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองที่เหมาะสมกับสังคมไทย 2) ศึกษาประเด็นความสำคัญที่แสดงถึงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในทัศนะของประชาชนชาวไทยและ 3) ศึกษาการมีอยู่ของความเป็นพลเมืองของประชาชนชาวไทยโดยตัวอย่างได้จากการสุ่มตามความน่าจะเป็นจากรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วประเทศไทยจำนวน 1,500 คนซึ่งได้ทำการเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 1 – 15 มิถุนายน 2554 สำหรับก่อนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 และระหว่างวันที่ 15 กรกฎาคม – สิงหาคม 2554 หลังการเลือกตั้ง

ผลการศึกษาพบว่าคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองที่ประชาชนให้ความสำคัญสูงสุด 5 อันดับแรก คือการทำงานแบบสุจริต การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย ในขณะที่คนไทยเองมีคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองใน 5 อันดับแรกคือ การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การทำงานแบบสุจริต การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย สิ่งที่แตกต่างกันระหว่างคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์กับคุณสมบัติที่มีอยู่จริงของความเป็นพลเมืองคือ การสามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง การศึกษานี้ยังทำให้เกิดตัวชี้วัดที่แสดงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่มีอยู่ในสังคมไทยซึ่งตามทฤษฎีของ Kahne และ Westheimer (2004) สามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองในด้านที่ให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม ด้านที่เน้นชุมชน และด้านการเน้นเรื่องอิสรภาพ และความคิดที่ก้าวหน้า

นอกจากนี้เมื่อศึกษาถึงขั้นความสัมพันธ์ในรายการของคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองที่ประชาชนมี พบว่าประชาชนในแต่ละภาคมีความแตกต่างกันในคุณสมบัติของ

การเป็นพลเมือง โดยผู้ที่คิดว่าตนเองมีคุณสมบัติความเป็นพลเมืองในด้านวิถีวัฒนธรรมมากที่สุด คือผู้ที่อาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาคือภาคกลาง ส่วนผู้ที่คิดว่าตนเองมีคุณสมบัติความเป็นพลเมืองด้านชุมชนมากที่สุดคือ ผู้ที่อาศัยในภาคกลาง และสุดท้ายผู้ที่คิดว่าตนเองมีคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองด้านความมีอิสรภาพและความก้าวหน้ามากที่สุดคือภาคกลางรองลงมาคือกรุงเทพมหานครดังนั้นการจะเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของประชาชนชาวไทยให้มีมากขึ้นนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่และลักษณะของประชากรในพื้นที่ด้วยเพื่อที่จะทำให้การพัฒนาความเป็นพลเมืองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บทสรุปของงานวิจัย ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย (Citizenship in Thailand) ถวิวัติ บุรีกุล และรัชต์ แสงมะหะหมัด ได้ค้นพบข้อสรุปที่น่าสนใจ (ถวิวัติ บุรีกุล และรัชต์ แสงมะหะหมัด (ม.ป.ป., หน้า 29 - 31) ดังนี้

คุณสมบัติการเป็นพลเมืองที่ประชาชนไทยให้ความสำคัญสูงสุดใน 5 อันดับแรกคือ 1) การทำงานแบบสุจริต 2) การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย 3) การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง 4) การเต็มใจที่จะเสียภาษี และ 5) การปฏิบัติตามกฎหมาย โดยพบว่าคนไทยเองมีคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองในเรื่องต่อไปนี้ 5 อันดับแรกคือ

1. การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย
2. การทำงานแบบสุจริต
3. การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง
4. การเต็มใจที่จะเสียภาษี
5. การปฏิบัติตามกฎหมาย

สิ่งที่แตกต่างเกี่ยวกับเรื่องของความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์กับการมีอยู่จริงของความเป็นพลเมืองคือ

1. สามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นทางการเมือง
2. มีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

นอกจากนั้นการศึกษานี้ยังพบว่าความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ของคนไทยสามารถมาจัดกลุ่มจำแนกตามระดับความสำคัญของคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ได้ 2 กลุ่มคือ

1. ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรมประกอบด้วยการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเคารพผู้อาวุโส การเสียสละเวลาทำงานเพื่อส่วนรวม การปฏิบัติตามกฎหมาย การปฏิบัติตามหลักศาสนามีความภูมิใจในการเป็นคนไทยเต็มใจที่จะเสียภาษี และทำงานแบบสุจริต

2. ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับความมีอิสรภาพและความก้าวหน้าทันสมัยประกอบด้วยสามารถเปรียบเทียบนโยบายของพรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้งมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองสามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นทางการเมือง สามารถคุยเรื่องการเมืองนานาชาติเป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม/สหภาพ/ชมรม เป็นต้น ติดตามการทำงานของนักการเมืองและข้าราชการบริจาคโลหิต/เงิน/สิ่งของ/แรงงานและรักษาสีงแวดล้อมโดยการนำกลับไปใช้ใหม่/ช่วยปลูกต้นไม้/แยกขยะ

โดยเมื่อคุณความสัมพันธในรายการพบว่าผู้ที่ให้คะแนนความสำคัญของคุณสมบัติความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ในด้านวิถีวัฒนธรรมมากที่สุดคือผู้ที่อาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในขณะที่ผู้ที่ให้คะแนนความสำคัญของคุณสมบัติความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ในด้านความก้าวหน้ามากที่สุดคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือเช่นกัน รองลงมาคือภาคกลางส่วนการมีอยู่จริงของความเป็นพลเมือง ซึ่งผู้ศึกษาได้ให้ประชาชนตอบแบบสอบถามตอบว่าตนเองมีคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองในแต่ละข้อมากน้อยเพียงใดซึ่งพบสิ่งที่น่าสนใจโดยจำแนกออกเป็น 3 กลุ่มคือ

1. ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรมประกอบด้วยการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเคารพผู้อาวุโส การเสียสละเวลาทำงานเพื่อส่วนรวม การปฏิบัติตามกฎหมาย การปฏิบัติตามหลักศาสนามีความภูมิใจในการเป็นคนไทยเต็มใจที่จะเสียภาษี และทำงานแบบสุจริต

2. ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับชุมชนของตนประกอบด้วยเสียสละเวลาทำงานเพื่อส่วนรวมการบริจาคโลหิต/เงิน/สิ่งของ/แรงงานและการรักษาสีงแวดล้อมโดยการนำกลับไปใช้ใหม่/ช่วยปลูกต้นไม้/แยกขยะ

3. ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับความมีอิสรภาพและความก้าวหน้าทันสมัยประกอบด้วยสามารถเปรียบเทียบนโยบายของพรรคและผู้สมัครรับการเลือกตั้งมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง สามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

เมืองสามารถคุยเรื่องการเมืองนานาชาติเป็นสมาชิกกลุ่ม / สมาคม / สหภาพ / ชมรมเป็นต้นและติดตามการทำงานของนักการเมืองและข้าราชการ โดยกลุ่มคุณสมบัติที่เพิ่มขึ้นคือการให้ความสำคัญกับชุมชนซึ่งแสดงถึงความเป็นคนไทยที่รักชุมชนของตนเอง

โดยเมื่อศึกษาความสัมพันธ์ในรายการพบว่าผู้ที่คิดว่าตนเองมีคุณสมบัติความเป็นพลเมืองในด้านวิถีวัฒนธรรมมากที่สุดคือผู้ที่อาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาคือภาคกลางทั้งนี้ลักษณะสำคัญของกลุ่มนี้ก็คือการเน้นการไปใช้สิทธิเลือกตั้งเคารพผู้อาวุโสกว่า และยึดมั่นในหลักศาสนา เป็นต้น ในขณะที่ผู้ที่คิดว่าตนเองมีความเป็นพลเมืองในด้านชุมชนมากที่สุดคือภาคกลาง ส่วนผู้ที่คิดว่าตนเองมีคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองด้านความมีอิสรภาพและความก้าวหน้ามากที่สุดคือภาคกลาง รองลงมาคือกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ยังพบความแตกต่างของประเภทของความเป็นพลเมืองในแต่ละภาคดูตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ความแตกต่างของประเภทของความเป็นพลเมืองในแต่ละภาค

ภาค	ประเภทของคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองของประชาชน
ภาคเหนือ	ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับชุมชนของตน (Community Oriented Citizenship)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม (Traditionalist Minimalist)
ภาคกลาง	ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับอิสรภาพ ความก้าวหน้าทันสมัย (Modern/Liberal Progressive) และความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับชุมชนของตนเอง (Community Oriented Citizenship)
ภาคใต้	ค่อนข้างมีความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับอิสรภาพ ความก้าวหน้าทันสมัย (Light Modern/Liberal Progressive)
กรุงเทพมหานคร	ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับอิสรภาพ ความก้าวหน้าทันสมัย (Modern/Liberal Progressive)

ดังนั้นหากจะต้องเสริมสร้างความเป็นพลเมืองคงจะต้องศึกษาบริบทของพื้นที่ และกลุ่มประชากรให้ชัดเจนและการศึกษานี้พบว่าประชาชนคิดว่าตนเองมีความสามารถเรื่องการวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นทางการเมืองน้อยกว่าเรื่องอื่น รวมทั้งมีความรู้ทางการเมืองน้อยกว่าที่ควรจะเป็นอีกด้วย

สภาพพัฒนาการเมือง ได้ดำเนินการจัดเวทีสมัชชาพัฒนาการเมืองภูมิภาค ทั้ง 5 ภูมิภาค โดยข้อสรุปในแต่ละเวที มีรายละเอียดที่น่าสนใจ (สำนักงานสภาพพัฒนาการเมือง, 2557, หน้า 3-5) ดังนี้

1. สมัชชาพัฒนาการเมืองภูมิภาค ประจำภาคใต้ 14 จังหวัด รายละเอียดมีดังนี้ เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2557 เวลา 09.00 น. ณ โรงแรมชุมพรแกรนด์พาเลซ อ.เมือง จ.ชุมพร นายชำนาญ พึ่งถื่น ประธานคณะทำงานจัดสมัชชาพัฒนาการเมืองภูมิภาคได้กล่าวเปิดงานสมัชชาพัฒนาการเมืองภูมิภาคประจำภาคใต้ 14 จังหวัดจัดขึ้นเพื่อร่วมประกาศแถลงการณ์ขับเคลื่อนสภาพการเมืองภาคใต้ให้เกิดเป็นรูปธรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันโดยภายในเวทีครั้งนี้มีเครือข่ายภาคประชาสังคมและภาคีงานพัฒนาทั่วภูมิภาค รวม 200 คนเข้าร่วมงานดังกล่าวภายในงานมีการบรรยายจากวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิและจากสมาชิกสภาพพัฒนาการเมือง และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเกิดสภาพการเมืองทั้ง 14 จังหวัด ภาคใต้ตามเจตนารมณ์ของปฏิญญาจอมเทียนตาม 3 ข้อต่อไปนี้

1. สมัชชาสภาพพัฒนาการเมืองจะสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดสภาพการเมืองระดับจังหวัดเพื่อเป็นสภาของการปฎิภาหรือในพื้นที่

2. สมัชชาสภาพพัฒนาการเมืองจะมุ่งมั่นพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองอย่างจริงจังมีความต่อเนื่องและยั่งยืนเพื่อเป้าหมายในการพัฒนาการเมืองระดับประเทศให้มีคุณภาพ มีธรรมาภิบาลที่จะนำไปสู่การบริหารจัดการบ้านเมืองให้เกิดสังคมสมานฉันท์

3. สมัชชาสภาพพัฒนาการเมืองจะผลักดันให้มีการปฏิรูปประเทศไทยโดยการปฏิรูปโครงสร้างระบบบริหารราชการแผ่นดินที่มุ่งสู่การเป็นท้องถิ่นหรือจังหวัดจัดการตนเองเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมและประชาชนมีอำนาจในการปกครองตนเองอย่างแท้จริง

2. สมัชชาพัฒนาการเมืองภูมิภาค ประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 20 จังหวัด รายละเอียดมี ดังนี้ เมื่อวันที่ 21-22 พฤศจิกายน 2557 ที่ผ่านมานายวุฒิพงษ์ เหลืองอุดมชัยสมาชิกสภาพพัฒนาการเมืองจังหวัดบุรีรัมย์ ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดงานสมัชชาสภาพพัฒนาการเมืองภูมิภาคประจำวันออกเฉียงเหนือ 20 จังหวัดว่าเวทีสมัชสภาพพัฒนาการเมืองในระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือนี้เพื่อแสวงหาแนวทางและข้อเสนอเกี่ยวกับการปฏิรูปซึ่งจะนำเสนอต่อสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติต่อไปโดยภายใน

งานมีกิจกรรมวิถีวัฒนธรรมอีสานสู่สภาพเมือง เช่น การแสดงหมอลำ การแสดงวงกันตรึม ซึ่งงานในครั้งนี้อาจจัดขึ้น ณ อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์ โดยวันเสาร์ที่ 22 พฤศจิกายน 2557 ได้มีการจัดเวทีเสวนาสภาพเมืองและแนวทางการปฏิรูปของประเทศไทย โดยมี นายยุทธ บุญเกิด สมาชิกสภาพัฒนาการเมือง จังหวัดเลย เป็นผู้กล่าวเรื่องความเป็นมาสภาพเมืองสิ่งสำคัญที่เป็นการสร้างเวทีของประชาชนให้มีสิทธิในการบริหารจัดการบ้านเมืองสภาพเมืองจึงเป็นกลไกในการแก้ไขปัญหาที่สำคัญอีกทางหนึ่งและมีบทบาทในการบริหารงบประมาณของประเทศอย่างมีพลัง จากนั้นนายเวกวพันธ์ นำนันทิยะ สมาชิกสภาพัฒนาการเมืองจังหวัดชัยภูมิ ได้กล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องมีสภาพัฒนาการเมืองว่าประชาชนต้องมีเวทีกลางในการพูดคุยซึ่งควรเริ่มต้นจากหมู่บ้านซึ่งในปัจจุบันในหมู่บ้านมีเวทีในการพูดคุยหลายเวที เช่น เวทีโสภาหรือเวทีเคียวหมาก เวทีเหล่านี้เป็นเวทีที่พูดคุยเรื่องปัญหาของชุมชน วางแผนแก้ปัญหาของชุมชน สิ่งเหล่านี้เรียกได้ว่าเป็นสภาการเมืองได้เหมือนกัน สภาที่ทุกคนมีส่วนร่วมร่วมคิดร่วมทำร่วมเป็นเจ้าของและร่วมกันรับผิดชอบผลประโยชน์ของส่วนรวม

3. สมาชิกพัฒนาการเมืองภูมิภาค ประจำภาคตะวันออก 9 จังหวัด รายละเอียดดังนี้ สภาพัฒนาการเมืองได้กำหนดให้มีการจัดสมัชชาสภาพัฒนาการเมืองภูมิภาค ประจำภาคตะวันออกโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และการตั้งสภาพัฒนาการเมืองเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปประเทศไทยซึ่งผลของการจัดสมัชชาฯ จะมีการรวบรวมให้เป็นนโยบายและนำเสนอต่อเวทีสมัชชาพัฒนาการเมืองต่อไป ซึ่งมีผู้เข้าร่วมมาจากสภาองค์กรชุมชนเครือข่ายประชาสังคมจังหวัดเครือข่ายสตรีเครือข่ายสภาเยาวชนเครือข่ายสมัชชาสุขภาพและหน่วยงานภาครัฐกว่า 100 คน โดยมี นายปาลิน ชำรงรัตนศิลป์ สมาชิกสภาพัฒนาการเมืองเป็นผู้กล่าวต้อนรับ และอาจารย์ สุเวศน์ พู่ระหง ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีในช่วงภาคบ่ายได้มีการแบ่งกลุ่มย่อย 5 กลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในหัวเรื่อง “การขับเคลื่อนในรูปแบบของสภาพเมือง” โดยทำงานขับเคลื่อนในสองระดับคือระดับพื้นที่และระดับนโยบายในระดับพื้นที่ร่วมรณรงค์ ให้เครือข่ายองค์กรชุมชนระดับตำบลมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิรูปประเทศไทย จากนั้นใช้เวทีสภาองค์กรชุมชนระดับตำบลจังหวัดและชาติเป็นเวทีเสนอความคิดเห็นการปฏิรูปประเทศไทยเสนอกลไกที่เกี่ยวข้อง ทำงาน

ร่วมกับ สนช. สปช. และ ครม. รณรงค์ในนโยบายใน 3 ระดับคือนโยบายรัฐกฎหมาย และรัฐธรรมนูญ

นอกจากนี้ นายเจษฎา มิ่งสมร สมาชิกสภาพัฒนาการเมืองได้กล่าวจุดประกายความคิดภายใต้แนวคิด “สภาพลเมือง” และนายชัยวิชัญญ์ณ ตั้งกิจ ผู้จัดการ พอช. ภาคตะวันออกเฉียงใต้กล่าวถึงการปฏิรูปประเทศไทยจะไปทางไหนโดยงานดังกล่าวจัดขึ้นในวันที่ 25 พฤศจิกายน 2557 ณ โรงแรมอินโดจีน อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ที่ผ่านมา

4. สมาชิกพัฒนาการเมืองภูมิภาค ประจำภาคเหนือ 17 จังหวัด รายละเอียดมีดังนี้ เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2557 สภาพัฒนาการเมืองจัดงานสมาชิกพัฒนาการเมืองภาคเหนือประจำภาคเหนือขึ้น โดยได้รับเกียรติจาก นายวิระชัย ภู่งาม รองผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นประธานกล่าวเปิดงานและบรรยายพิเศษในหัวข้อ “การเสริมสร้างความเข้มแข็งสภาพลเมือง” ซึ่งมีคณะทำงานประกอบด้วยสมาชิกสภาพัฒนาการเมืองเป็นผู้จัดโครงการนี้ขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และการตั้งสภาพัฒนาการเมืองเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปประเทศไทย ซึ่งผลของการจัดสมาชิกฯ จะได้รับการรวบรวมให้เป็นนโยบายและนำเสนอต่อเวทีสมาชิกสภาพัฒนาการเมืองต่อไปซึ่งจัดขึ้น ณ โรงแรมลีราชา จังหวัดอุดรดิตถ์ที่ผ่านมาจากนั้นได้มีเวทีเสวนาโดยได้รับเกียรติจาก นายสวิง ดันอุด อดีตสมาชิกสภาพัฒนาการเมืองจังหวัดเชียงใหม่ นายประนอม เข็มชัยภูมิ อดีตสมาชิกสภาพัฒนาการเมืองจังหวัดเชียงราย นางสาวเพ็ญกัฏ รัตนคำฟู นายกเทศมนตรีตำบลเกาะคา ดำเนินรายการโดย ผศ. ดร. สมาน พูแสง สมาชิกสภาพัฒนาการเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งในงานนี้มีผู้เข้าร่วมจากเครือข่ายภาคประชาชนในภาคเหนือ จำนวน 100 คน

5. สมาชิกพัฒนาการเมืองภูมิภาค ประจำภาคกลาง 17 จังหวัด รายละเอียดมีดังนี้ เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2557 สภาพัฒนาการเมืองจัดงานสมาชิกพัฒนาการเมืองภาคกลางโดยนางสาวอุษา เทียนทอง สมาชิกสภาพัฒนาการเมืองจังหวัดสมุทรสงคราม และคณะทำงานสมาชิกสภาพัฒนาการเมืองเป็นผู้จัดโครงการนี้ขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และการตั้งสภาพัฒนาการเมืองเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปประเทศไทยซึ่งผลของการจัดสมาชิกฯ จะได้รับการรวบรวมให้

เป็นนโยบายและนำเสนอต่อเวทีสมัชชาพัฒนาการเมืองต่อไปซึ่งจัดขึ้น ณ ถนนรัตนวิสุทธิ ตำบลบ้านปรก อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม ที่ผ่านมา

อีกทั้งบทบาทของสภาพัฒนาการเมือง ได้จัดเสวนาการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ในหัวข้อ “การสร้างพลเมืองสู่การปฏิรูปประเทศไทย” และได้ทำพิธีส่งมอบข้อเสนอการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยผลของการเสวนา (สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง, 2557, หน้า 8 – 9) มีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

วิชัย ดันศิริ ที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยรังสิต กล่าวว่าวัฒนธรรมทางการเมืองจะประกอบด้วยค่านิยมและทัศนคติซึ่งจะเป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ที่เจริญแล้วซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองก็เป็นส่วนหนึ่งในมิติของเศรษฐกิจสังคม เพราะฉะนั้นองค์ประกอบทางความคิดความรู้ที่ทุกคนย่อมที่จะมีความเห็นต่างกันได้แต่หัวใจหลักของการเป็นประชาธิปไตยคืออำนาจของประชาธิปไตยเป็นของปวงชนทุกคน ซึ่งนางทิพย์พาพร ดันดีสุนทร ผู้อำนวยการสถาบันนโยบายศึกษา กล่าวว่าระบบและคนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินไปควบคู่กันโดยใช้หลักคุณธรรมทางศาสนาประกอบกับหน้าที่ของพลเมืองที่เป็นวิชาหนึ่งในโรงเรียนที่จะสอนให้พลเมืองรู้จักสำนึกในหน้าที่และบทบาทของตนเองปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด อย่างเช่นการเกณฑ์ทหาร การเสียภาษี เป็นต้น ดังนั้นการก่อเกิดวัฒนธรรมประชาธิปไตยจึงต้องเกิดจากจิตใจของแต่ละคนที่จะรับผิดชอบต่อความเป็นมนุษย์ของตนเอง เช่นการเก็บขยะหน้าบ้านของตนเองมีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม ส่วนดร.มานพ เกตุเมฆ ผู้อำนวยการโรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม กล่าวว่าโรงเรียนบางมูลนากฯใช้หลักการทำงานอยู่ 2 แนวทาง

หลักที่ 1. แนวทางพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาพัฒนา มาปฏิบัติแล้วมันจะเกิดผล

หลักที่ 2. คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติเพียงเท่านี้ก็สร้างพลเมืองมาพัฒนาประเทศชาติได้สามารถที่จะสร้างคนดีให้กับสังคมได้

ซึ่งจุดสำคัญนี้เรียกว่าบางมูลนากโมเดล ไม่เพียงเท่านั้นยังมีการมาศึกษาบางมูลนากโมเดลเพื่อนำไปพัฒนาเยาวชนด้านคุณธรรมและจริยธรรมโดยที่ ผศ.ดร.สมาน

ฟูแสง สมาชิก สภาพัฒนาการเมืองกล่าวว่าปัจจุบันการจัดการศึกษาในบ้านเราไม่ครบตามหลักการ Bloom Taxonomy คือ 1. ความรู้ 2. ทักษะ 3. ทักษะ และสิ่งที่เราจะพูดกันต่อไปในการปฏิรูปการศึกษาคือนักเรียนของเรามีทักษะแต่ยังขาดทักษะตัวอย่างเช่นจะต้องไม่สอนวิชาหน้าที่พลเมืองอยู่ในห้องเรียนแต่จะต้องเพิ่มการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นักเรียนต้องได้ฝึกปฏิบัติจริงและต้องผลักดันให้เกิดกิจกรรมการเรียนการสอนมากกว่าการเรียนในห้องเรียนโดยเน้นให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง

สภาพัฒนาการเมืองมอบข้อเสนอการสร้างความเป็นพลเมืองต่อปลัดกระทรวงศึกษาฯ ชีรภัทร เสรีรังสรรค์ ประธานสภาพัฒนาการเมืองเป็นประธานในพิธีการส่งมอบข้อเสนอการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (Civic Education) โดยได้รับเกียรติจาก สุทธศรี วงษ์สมาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (ผู้แทนนายกรัฐมนตรี) เป็นผู้รับมอบข้อเสนอการศึกษาฯ ดังกล่าวซึ่งข้อเสนอการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยนี้เกี่ยวข้องกับหน่วยงานหลากหลายภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่ดูแลระบบการศึกษาของประเทศ สภาพัฒนาการเมืองจึงได้เล็งเห็นความสำคัญของการเสริมสร้างความรู้ทางการเมืองแก่พลเมือง จึงได้จัดทำข้อเสนอการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยขึ้น เพื่อให้กระบวนการสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมเมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2557 ณ หอประชุม 1 ศูนย์วัฒนธรรม (พุทธวิซาลัย) มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร กรุงเทพมหานคร โดยภายในงานมีผู้เข้าร่วมเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครสมาชิกสภาพัฒนาการเมืองผู้บริหารสำนักงานสภาพัฒนาการเมืองสื่อมวลชน เป็นต้น

นอกจากนี้ภายในงานยังมีการปาฐกถาพิเศษจาก ชีรภัทร เสรีรังสรรค์ ประธานสภาพัฒนาการเมืองกับหัวข้อการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนกล่าวว่าองค์ประกอบที่จะสร้างความเป็นพลเมืองให้กับเยาวชนนั้นจะต้องมีบุคลิกภาพ เพราะมนุษย์แต่ละคนจะเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีตหรือเป็นไปตามทฤษฎีการเรียนรู้ หากเยาวชนศึกษาหรือมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องสิทธิเสรีภาพจะทำให้เด็กเติบโตขึ้นมาที่มีการแลกเปลี่ยน แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าเด็กเติบโตมาด้วยการทุบตีที่เป็นบทร่องทอยนั้นจะทำให้เด็กไม่กล้าแสดงออก ทางด้าน สุทธศรี วงษ์สมาน ปลัดกระทรวง

ศึกษาธิการ (ผู้แทนนายกรัฐมนตรี) ปาฐกถาพิเศษเรื่องการสร้างพลเมืองสู่การปฏิรูปประเทศไทย โดยให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัวรวมถึงการสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอันเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และได้มีการปรับหลักสูตรวิชาประวัติศาสตร์และหน้าที่พลเมืองที่จะให้เยาวชนเกิดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์สิทธิและหน้าที่ของพลเมือง ทั้งนี้พลเมืองของไทยหมายถึงการสร้างค่านิยมทักษะชีวิตการทำงานเป็นทีมเป็นต้น

กล่าวโดยสรุปหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนที่ได้มีการดำเนินงานให้ความรู้แก่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องมีหลายหน่วยงาน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ในลักษณะการอบรม ทั้งการอบรมให้ความรู้และการจัดเวทีสัมมนาเพื่อให้ความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ตลอดจนการทำการศึกษาวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพลเมือง ต่างมีเป้าประสงค์ไปในทิศทางเดียวกัน คือการจะสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นได้นั้น จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจ มีคุณลักษณะ/ทัศนคติ/แรงจูงใจ ตลอดจนทักษะที่เหมาะสมกับความเป็นพลเมืองภายใต้ความเชื่อมโยงของสภาพแวดล้อมรอบตัวที่เป็นสิ่งหล่อหลอมให้เกิดความเป็นพลเมืองได้

5. แนวนโยบายของรัฐบาล

นโยบายและการสนับสนุนการขับเคลื่อนความเป็นพลเมืองด้วยรัฐจะต้องมีการปรับโครงสร้างทางสังคมสะท้อนให้เห็นบทบาทของการเป็นพลเมืองของประชาชนในการรู้จักถึงสิทธิและหน้าที่ของความเป็นพลเมืองที่แตกต่างจากการเป็นผู้อยู่ใต้ปกครองเท่านั้น ด้วยการให้ความสำคัญกับการสร้างบรรทัดฐานค่านิยมและแนวคิดอื่นๆ ต่อประชาชนการสนับสนุนให้ประชาชนมีความเข้าใจและตระหนักถึงความเป็นพลเมืองจึงไม่ใช่หน้าที่อื่นใดขององค์กรใดองค์กรหนึ่ง แต่เป็นรวมพลังของทุกภาคส่วนในสังคมให้เกิดการพัฒนาสู่ความเป็นพลเมืองดังยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553-2561 ที่มีเป้าหมายเพื่อทำให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยประสบความสำเร็จโดยการสร้าง “พลเมือง” ที่มีความสามารถในการปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งสมาชิกในสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมี

ความรับผิดชอบต่อตนเองต่อผู้อื่นและต่อสังคมเพื่อให้ประเทศไทยก้าวสู่ความเป็น “สังคมพลเมือง” (civil society) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554, หน้า 13)

หลักการสร้างความเป็นพลเมืองพบว่าหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบดูแลการจัดการศึกษาของชาติในทุกระดับ ทั้งในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษาต้องทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางโดยเชื่อมประสานและอำนวยความสะดวกให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง รวมถึงภาคเอกชนและองค์กรภาคประชาชนเข้ามาทำงานร่วมกันภายใต้ยุทธวิธีที่หลากหลายแต่มียุทธศาสตร์เดียวกัน กระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะสถานศึกษาถือเป็นหน่วยงานหลักในการจัด “การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง” เพื่อสร้างเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ของประเทศไทย โดยเริ่มตั้งแต่ชั้นอนุบาลด้วยการฝึกฝนกติกาแบบง่ายๆ ที่ปฏิบัติ อยู่แล้วในห้องเรียนอนุบาล ชั้นประถมศึกษา ต่อยอดด้วยเรื่องความรับผิดชอบต่อตนเองต่อผู้อื่นต่อสังคม การเคารพกติกาและเคารพความแตกต่าง ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นฝึกฝนให้เป็นพลเมืองของโรงเรียนด้วยการให้ทำโครงการร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย/ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ให้ทำโครงการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมฝึกฝนการปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตย รูปแบบการเรียนการสอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือเน้นการเรียนรู้แบบกลุ่มแบบแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยอาศัยฐานการเรียนรู้บนสถานการณ์จริงบริบทจริงในชุมชนและในย่านที่อยู่อาศัยของนักเรียนในห้องเรียน ในระดับอุดมศึกษาส่งเสริมให้มีวิชาพลเมืองในหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไป ซึ่งนักศึกษาทุกคนต้องเรียนและเพื่อให้เข้าใจถึงระบอบประชาธิปไตยโดยการลงมือปฏิบัติเช่นการเลือกตั้งและการปกครองตนเองของนิสิต นักศึกษาทั้งในรูปสถานนักเรียน/องค์กรนิสิตนักศึกษารวมถึงการเปลี่ยนการเรียนการสอน ให้เป็นการเรียนเพื่อนำไปบริการสังคม (service learning) โดยการทำวิชาจริยธรรม วิชาชีพหรือวิชาจริยธรรมของแต่ละคณะให้เป็นการเรียนเพื่อนำไปบริการสังคมโดยใช้ปัญหาเป็นตัวตั้งและเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ “หนึ่งจังหวัด-หนึ่งมหาวิทยาลัย” เพื่อให้เกิดจริยธรรมในการประกอบอาชีพความรับผิดชอบต่อสังคมและการเป็นพลเมืองด้วยการลงมือปฏิบัติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554, หน้า 17-21)

นอกจากนี้ยังส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้กับผู้ใหญ่รอบครัวชุมชนด้วยการที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยต้องสร้างหลักสูตร

“การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับผู้ใหญ่” รวมถึงการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นองค์กรเอกชนร่วมกันจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรม “พลเมืองและประชาธิปไตยในชุมชน” ในด้านสื่อมวลชนจัดให้มีรายการโทรทัศน์สำหรับครู ในการเรียนรู้ทักษะและเทคนิควิธีการเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง เป็นต้น เพื่อให้การพัฒนาการศึกษาความเป็น “พลเมือง” มีความเป็นรูปธรรมที่ทุกภาคส่วนของสังคมต้องให้ความสำคัญและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างประกอบกับการมีหน่วยงานกลางเพื่อทำหน้าที่ดำเนินการจัดกิจกรรมประสานงานเครือข่ายอย่างเป็นระบบเกิดการระดมทรัพยากรทั้งบุคคลและงบประมาณจาก ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้เห็นผลอย่างจริงจังตลอดจนกำหนดแนวทางการดำเนินงานของแต่ละองค์กรหลักของกระทรวงศึกษาธิการที่ชัดเจนและจัดทำแผนปฏิบัติการ รวมทั้งการประสานงาน/บูรณาการระหว่างหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอาทิสำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ควรกำหนดความเป็นพลเมืองเป็นตัวชี้วัดหนึ่งของการประเมินคุณภาพสถานศึกษา

จากยุทธศาสตร์และแนวทางการดำเนินงานข้างต้น จะเห็นได้ว่ารัฐบาลได้กำหนดให้การพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองเป็นวาระแห่งชาติที่ทุกภาคส่วนสังคมต้องให้ความสำคัญและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง เพื่อให้บรรลุถึงคุณสมบัติของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย 6 ประการ ได้แก่ 1) มีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์ 2) เคารพสิทธิผู้อื่นไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น (ทั้งนี้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 25 ที่บัญญัติว่า “บุคคลย่อมใช้...สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น” 3) เคารพความแตกต่างมีทักษะในการฟังและยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง 4) เคารพหลักความเสมอภาคเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นและเห็นคนเท่าเทียมกันมองคนเป็นแนวระนาบไม่ใช่แนวตั้ง 5) เคารพกติกาเคารพกฎหมายใช้กติกาในการแก้ปัญหาไม่ใช่กำลังและยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย 6) รับผิดชอบต่อสังคมตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554, หน้า 14-15)

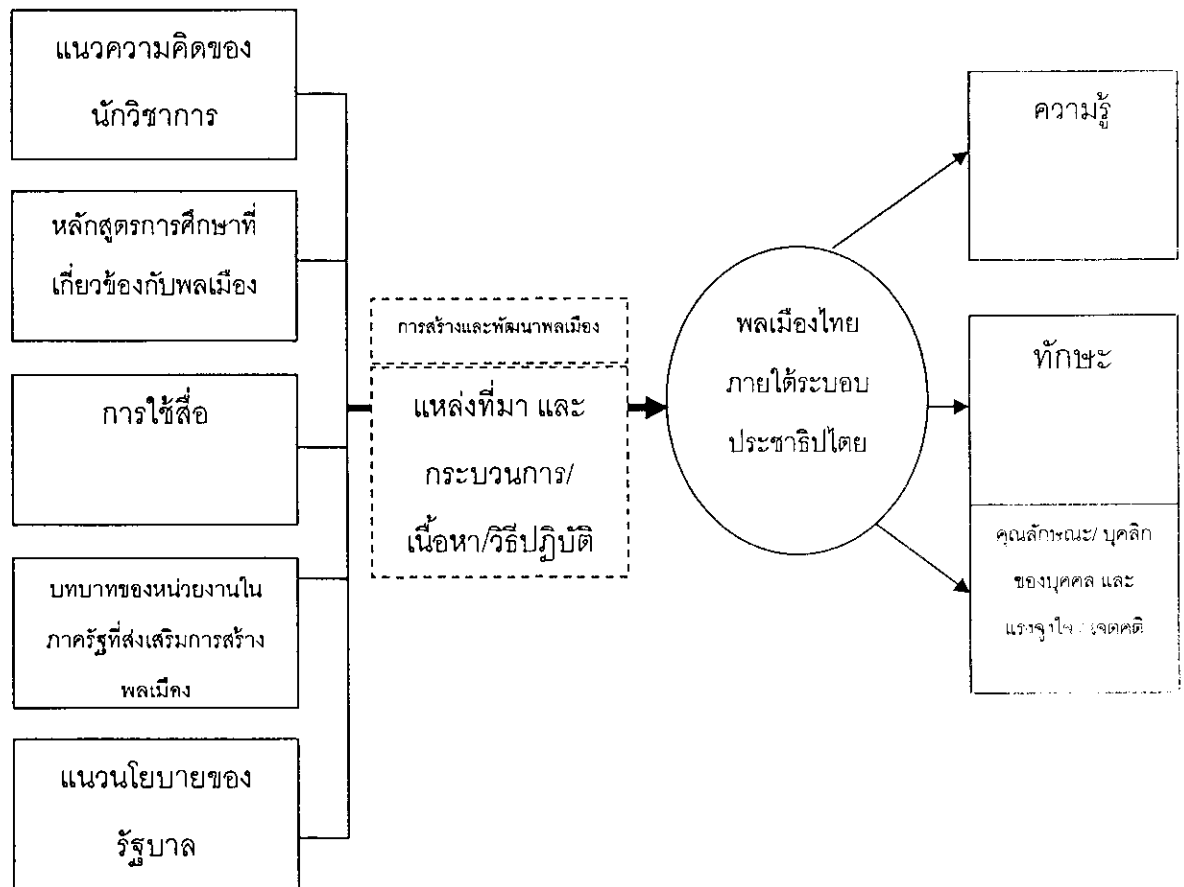
กล่าวโดยสรุป การใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม เพื่อให้ประเทศไทยก้าวสู่ความเป็น “สังคมพลเมือง” รัฐบาลได้กำหนดมาเป็นยุทธศาสตร์และแนวทางการดำเนินงานโดยเน้นที่นโยบายการศึกษาที่จะออกแบบหลักสูตรการเรียนการสอนในแต่ละระดับชั้น สร้างความเป็นพลเมืองในแต่ละวัย แต่ละช่วงอายุ รวมไปถึงหลักสูตรฝึกอบรมที่มุ่งเน้นเรื่องพลเมืองกับประชาธิปไตยในชุมชน โดยสื่อมวลชนเป็นผู้ถ่ายทอดเพื่อให้เป็นการกระตุ้นและเน้นความสำคัญกับการเรื่องความเป็นพลเมืองในทุกภาคส่วนได้

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จึงสรุปได้ว่าแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย : กรณีประเทศไทย นั้น ผู้วิจัย พบว่าเกิดขึ้นมาจากปัจจัยที่สำคัญ และมีอิทธิพลต่อแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองในประเทศไทย ซึ่งได้แก่แนวความคิดของนักวิชาการ หลักสูตรการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพลเมือง การใช้สื่อ บทบาทของหน่วยงานในภาครัฐที่ส่งเสริมการสร้างพลเมือง และแนวนโยบายของรัฐบาล เป็นต้น โดยที่ในสังคมประชาธิปไตยเราต้องการคนที่เข้าร่วมตั้งแต่กระบวนการคิดพูดและทำต้องเป็นพลเมืองที่ใส่ใจกระตือรือร้น (Active Citizen) ต่อปัญหาของชุมชนของสังคมและของประเทศการเสริมสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยเหล่านี้เข้าไปสู่สังคมไทยให้มากขึ้นจะช่วยเอื้ออำนวยให้คนไทยได้อยู่ในสังคมที่เปิดกว้างมีอิสระเป็นสังคมของการเรียนรู้และเจริญปัญญาปราศจากการครอบงำและชี้นำทางความคิดแบบเดิมๆการเป็น “เด็กดี” ต้องสามารถที่จะแสดงศักยภาพซึ่งความคิดที่เป็นตัวของตัวเองและพร้อมที่จะแสดงจุดยืนและรับผิดชอบ มีความกล้าหาญในทางดีที่เป็นมิตรกับผู้อื่นและส่วนรวม อีกประการหนึ่งการมีด้านบวกที่เด่นของลักษณะไทยที่ชัดเจนคือความมีน้ำใจความเป็นมิตรเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่จะเป็นด้านที่สนับสนุนการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ไม่แตกหักรู้จักการประนีประนอมเป็นทางสายกลางที่จะทำให้ทุกฝ่ายอยู่ร่วมกันได้โดยไม่ใช้เสียงข้างมากมาลบล้างเสียงข้างน้อย จนทำให้เสียงข้างน้อยไม่มีที่ยืนในสังคมซึ่งขัดต่อหลักประชาธิปไตยที่การมีอยู่ของเสียงข้างมากย่อมไม่ละเลยต่อเสียงข้างน้อย เพราะทุกคนล้วนมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตย (ทิพย์พาพร ดันติสุนทร, 2555, หน้า 60-61) แนวความคิดในการสร้างพลเมืองนั้น เลิศพร อุคมพงษ์ (ม.ป.ป., หน้า 1) ได้กล่าวว่า

การสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับประชาชนเป็นเรื่องที่แทบทุกประเทศในโลกพยายามผลักดันให้เกิดขึ้นและให้ความสำคัญมาโดยตลอด เพราะต่างตระหนักถึงความจำเป็นและคุณค่าของความเป็นพลเมืองที่จะเป็นเครื่องมือนำพาประเทศให้อยู่รอดและก้าวพ้นวิกฤตการณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดีรวมทั้งเมื่อประชาชนเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพแล้วย่อมส่งผลต่อการสร้างสรรค์สังคมที่มีคุณภาพและนำไปสู่การพัฒนาให้เกิดรากฐานของสังคมที่เข้มแข็งนับว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง หลายประเทศที่พัฒนาแล้วมีความตระหนักดีในเรื่องดังกล่าวจึงให้ความสำคัญต่อการกระบวนการพัฒนาคนตั้งแต่ระดับเยาวชนและขับเคลื่อนการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (civic/citizenship education) เข้าสู่ระบบการศึกษาโดยเฉพาะการศึกษาภาคบังคับ (compulsory education) ซึ่งในหลายประเทศทั้งยุโรปและเอเชียสามารถจัดการศึกษาจนประสบความสำเร็จและเป็นที่ยอมรับแม้จะดูเหมือนว่าการพัฒนากระบวนการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองนั้นเป็นเรื่องที่มีมาช้านานมีการศึกษาแล้วเป็นจำนวนมากยังคงอยู่ในกระแสและได้รับความสนใจจากทั้งนักรัฐศาสตร์และนักการศึกษา มีการแผ่ขยายขอบเขตของการศึกษาทั้งในเรื่องตัวแปรที่เกี่ยวข้องและการพัฒนานวัตกรรมเพื่อใช้ในการสอนออกไปอย่างกว้างขวางด้วยเหตุที่สังคมมีความผันผวนแปรเปลี่ยนอย่างค่อนเนื่องจึงทำให้การศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับเยาวชนยังคงเป็นเรื่องที่มีพลวัตอยู่ด้วยเช่นกันซึ่งอำพล จินดาวัฒนะ และนายสุทธิพงษ์ วสุโสภานพ (2555, หน้า 242) ก็มองว่าการสร้างความเป็น “พลเมือง” มีความจำเป็นต้องสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นในสังคมสร้างความรู้ความเข้าใจและความตื่นตัวในวงกว้างการใช้สื่อมวลชนทั้งสื่อโทรทัศน์วิทยุสิ่งพิมพ์อินเทอร์เน็ตและสื่อทางเลือกต่างๆ ในการรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจและความตื่นตัวในเรื่องพลเมืองและคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้ประชาชนช่วยกันสร้าง “พลเมือง” และพัฒนาตนเองให้เป็น “พลเมือง” รู้จักทำหน้าที่รู้จักรักษาสีหิและรู้จักเคารพผู้อื่นเคารพกติกาการอยู่ร่วมกันและร่วมกันแก้ปัญหาของสังคม โดยเริ่มต้นที่ตนเองก่อนสาธารณะที่ดีสังคมที่ดีก็จะเกิดขึ้นได้ด้วยความเป็นพลเมืองที่มีความรู้สึกสาธารณะเป็นหนึ่งเดียวกันที่จะเชื่อมพลเมืองแต่ละคนเข้ากับสังคมที่กว้างขวางออกไปพร้อมกับคนอื่นๆ และจัดให้ความสัมพันธ์มีความสอดคล้องกับเงื่อนไขความเป็นสังคมของพลเมืองที่ควรจะเป็นไป

ในแต่ละห้วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงของสังคมตลอดจนแนวความคิดของ เพียงกมล มานะรัตน์ และปิยะมาศ หัตถมงกุล (2555, หน้า 285) ที่ตอกย้ำถึงความเป็นพลเมือง จะเป็นกลไกสำคัญสำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากระบอบการปกครองดังกล่าวต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะพลเมือง แต่ความเป็นพลเมืองนั้นไม่สามารถเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือติดตัวคนเรามาแต่กำเนิด ในทางตรงกันข้ามความเป็นพลเมืองเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยการอบรมสั่งสอนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ของความเป็นพลเมือง

ดังนั้น การมีอยู่ของระบอบประชาธิปไตยจึงอยู่ที่คุณภาพของคนภายใต้ระบอบที่รัฐและระบบการศึกษาได้ออกแบบไว้คุณภาพของพลเมืองจึงเป็นตัวชี้วัดอนาคตประชาธิปไตยซึ่งขึ้นอยู่กับ การสร้างให้เกิดขึ้นด้วยเจตจำนงร่วมกันของคนทั้งสังคมด้วยเหตุที่ประชาธิปไตยไม่มีชายและมนุษย์ก็ไม่มีขึ้นประชาธิปไตยในตัวเอง อนาคตประชาชนไทยอยู่ในมือของทุกคนการปฏิรูปการเมืองและการปฏิรูปการศึกษาควรให้เวลาแก่การพูดถึงการสร้างพลเมืองให้มากที่สุดและกว้างขวางที่สุดเพื่อสร้างพลเมืองในความหมายใหม่ที่ปลอดพ้นจากกรอบเดิมที่เป็นการขั้วนำและกำกับจากส่วนกลางจากบนลงล่างแต่ปรับสู่แนวระนาบที่มีเสียงการมีส่วนร่วมให้มากที่สุดยุทธศาสตร์การสร้างพลเมืองของประเทศในสถานการณ์การปฏิรูปทั้งการเมืองและการศึกษาจำเป็นต้องเปิดกว้างด้วยบรรยากาศประชาธิปไตยเพื่อการถกเถียงสาธารณะจากทุกสถาบันทุกองค์กรทุกภาคส่วนอย่างเข้าใจกระทั่งเกิดพลังเป็นเจตจำนงร่วมกันในทางการเมืองนี้จึงเป็นโอกาสครั้งสำคัญท่ามกลางการแตกแยกทางความคิดทางการเมืองของพลเมืองด้วยการแสวงหาด้านบวกและนำสู่การปฏิรูปสังคมอย่างทั่วด้านเพื่อการสร้างนักประชาธิปไตยพลเมืองใหม่ขึ้นมาค้ำยันระบอบประชาธิปไตยให้เดินไปข้างหน้าจากทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยขอนำเสนอแผนภาพการสังเคราะห์ประเด็นที่สำคัญ เพื่อนำมาบูรณาการเป็นแนวความคิด (Concept) ของงานวิจัยชิ้นนี้ ในประเด็นแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจะนำเสนอเชื่อมโยงไปสู่การสร้างสมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ที่จะขอก้าวในบทที่ 4 ต่อไป ดังภาพที่ 10

ภาพที่ 10 แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิจัย เรื่อง สมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย เป็นการสุ่มตัวอย่างจะใช้การสุ่มตัวอย่างหลายขั้นตอน (Multi-stage sampling) และแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified sampling) ของแต่ละจังหวัด โดยจำแนกเป็น 4 ชั้น คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันตก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ โดยได้ประชากรใน 4 จังหวัด ได้แก่ ภาคเหนือที่จังหวัดเชียงราย ภาคตะวันตกที่จังหวัดกาญจนบุรี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดอุดรธานี และภาคใต้ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยกำหนดเป็นกลุ่มตัวอย่างสำหรับประชาชนในหลากหลายอาชีพ รวมทั้งสิ้น 200 คน ซึ่งในบทนี้จะแบ่งผลการวิเคราะห์เพื่อสร้างสมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตยออกเป็น 4 ตอนที่สำคัญ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) เพื่อนำมาวิเคราะห์เนื้อหาสาระ (Content analysis)

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยจำแนกประเด็นที่สำคัญด้วยการใช้วิธีจับคู่เหมือน (Matching) และการจัดกลุ่มข้อมูล (Grouping)

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะหลักพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์สถานการณ์จากประสบการณ์ของกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Groups)

ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) จากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 ภาค 4 จังหวัด ในประเด็นหลักการเปลี่ยนประชาชนให้เป็นพลเมือง ผู้วิจัยนำข้อมูลมา วิเคราะห์เนื้อหาสาระ (Content analysis) และสังเคราะห์ข้อมูล จนสามารถสรุปผลของข้อมูลในภาพรวม พบว่า

1. ความเข้าใจในความหมายของคำว่า “การปกครองระบอบประชาธิปไตย”

หมายถึง การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ซึ่งประชาชน มีสิทธิ เสรีภาพและมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคภายใต้ความมีระเบียบวินัย อยู่ในขอบเขตของกฎหมายที่เป็นธรรม

2. สาเหตุที่ประเทศไทยมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนประชาชนไทยให้เป็นพลเมืองไทย

2.1 ประชาชนไม่เข้าใจในความสำคัญของการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย โดยมองว่าพัฒนาประเทศเป็นเรื่องของฝ่ายการเมือง

2.2 ประชาชนขาดจิตสาธารณะ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม รวมทั้งไม่เข้าใจบทบาทในสิทธิและหน้าที่ของตนเอง

2.3 ประชาชนได้รับความไม่เท่าเทียมกันทางสิทธิทางสังคม ทางการศึกษา และไม่เคารพความแตกต่างทางความคิด ไม่เคารพกติกา และไม่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

3. พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจและกระตือรือร้นในสิทธิและหน้าที่ในความรับผิดชอบต่อตนเอง มีจิตสาธารณะ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและร่วมรับผิดชอบต่อผู้อื่น และยังเคารพในความแตกต่าง ยึดมั่นในความเสมอภาค มีส่วนร่วมทางการเมือง สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหากับผู้อื่นได้อย่างสันติ

4. การที่จะเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขได้นั้น จำเป็นที่จะต้องมียอดมโนทัศน์ที่สำคัญ ดังนี้

4.1 การเข้าใจการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

4.2 การเคารพสิทธิเสรีภาพ กติกาและกฎหมายที่เป็นธรรม

4.3 ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

4.4 การปลูกฝังค่านิยมและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย

4.5 การยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

5. เมื่อนำองค์ประกอบของการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย สามารถกำหนดเป็นนโยบายที่สอดคล้องกับการพัฒนาพลเมืองและประชาธิปไตย ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ดังนี้

ตารางที่ 6 องค์ประกอบที่กำหนดเป็นนโยบายที่สอดคล้องกับการพัฒนาพลเมืองและประชาธิปไตย ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

องค์ประกอบที่	แนวนโยบาย	แผนงานที่เกี่ยวข้อง	โครงการที่สนับสนุน	ตัวชี้วัดความสำเร็จ	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
1 การเข้าใจการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข	ปลูกจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองที่ติดตามกฎหมายและสังคม	สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสังคม	1. โครงการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจในประเพณีและวัฒนธรรมของคนในชุมชน	ความสามัคคี ความเป็น ปึกแผ่นใน สังคม	ประชาชนในสังคม	รัฐบาลและองค์กรต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน
			2. โครงการปรองดองสมานฉันท์และส่งเสริมให้รู้สิทธิหน้าที่ตามกฎหมาย	คนในสังคมมีความสงบสุขและไม่ขัดแย้งกัน	ประชาชนในสังคม	รัฐบาลและองค์กรต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน
2 การเคารพสิทธิเสรีภาพ กติกาและกฎหมายที่เป็นธรรม	ลดความขัดแย้ง	สร้างความปรองดองในสังคม	1. โครงการศึกษาสถานจำคุก	ความร่วมมือในชุมชน	เยาวชน	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
			2. โครงการส่งเสริมการเคารพสิทธิผู้อื่น	มีความเข้าใจในสิทธิของคนและเคารพสิทธิผู้อื่น	ประชาชน	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3 ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม	สร้างจิตสำนึกคุณค่าทางสังคมในระบอบประชาธิปไตย	ส่งเสริมให้ประชาชนรู้หน้าที่ รับผิดชอบและรู้ส่วนรวมในสังคมประชาธิปไตย	โครงการจิตสาธารณะเพื่อประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม	ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อสังคม	-ประชาชนในพื้นที่ - นักเรียน - นักศึกษา	-อปท./โรงเรียน -ปด/พช

ตารางที่ 6 (ต่อ)

องค์ประกอบที่	แนวนโยบาย	แผนงานที่เกี่ยวข้อง	โครงการที่สนับสนุน	ตัวชี้วัดความสำเร็จ	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
4 การปลูกฝังค่านิยมและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย	สร้างประชาธิปไตยเพื่อการมีส่วนร่วมในระดับรากหญ้า	ส่งเสริมการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยในชุมชน ปลูกฝังค่านิยมให้เข้าใจบทบาทหน้าที่ของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยอย่างทั่วถึง	1.โครงการ Road Snow เพื่อการปฏิรูปประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม	ประชาชนกล้าคิด/แสดงออกทางการเมืองและการมีส่วนร่วม	ประชาชนในพื้นที่ พื้นที่ละ 300 คน	-ปกครอง -พัฒนาชุมชน
			2.โครงการ ปลูกฝังค่านิยมประชาธิปไตย “จากรากหญ้าสู่ประเทศ”	ประชาชนเข้าใจบทบาทหน้าที่ วัฒนธรรมและประชาธิปไตยมากขึ้น	ประชาชนในพื้นที่ พื้นที่ละ 300 คน นักเรียน นักศึกษา โรงเรียนละ 100 คน	-สื่อในพื้นที่ - NGO
5 การขีดประโยชน์ส่วนร่วมเป็นสำคัญ	สร้างผลประโยชน์แห่งชาติ	ปลูกจิตสำนึกในการมีส่วนร่วม สร้างประโยชน์ส่วนร่วม	1.โครงการเสนาหาทางออกประเทศไทย	แนวทางการแก้ไขปัญหา	ผู้นำชุมชน	องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
			2.โครงการโรงเรียนสีขาว	แนวทางการแก้ไขปัญหา	ผู้นำชุมชน	องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

จากตารางที่ 6 สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหาสาระ (Content analysis) และสังเคราะห์ข้อมูลองค์ประกอบที่สามารถทำให้เกิดการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้น ซึ่งแต่ละองค์ประกอบจะนำมากำหนดเป็นนโยบายที่สอดคล้องกับการพัฒนาพลเมืองและประชาธิปไตย ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ความเข้าใจการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

แนวนโยบาย “การปลูกจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองที่ดีตามกฎหมาย” ซึ่งมีแผนงานที่เกี่ยวข้อง “สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและสังคม” โดยมีโครงการที่สนับสนุนได้แก่ “โครงการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจในประเพณีและวัฒนธรรมของคนในชุมชน” และ “โครงการปรองดอง สมานฉันท์และส่งเสริมให้ความรู้ในสิทธิหน้าที่ตามกฎหมาย” มีตัวชี้วัดความสำเร็จ คือ “ความสามัคคี ความเป็นปึกแผ่นในสังคม” และ “คนในสังคมมีความสุขและไม่ขัดแย้งกัน” มีกลุ่มเป้าหมาย คือ “ประชาชนใน

สังคม” และมีหน่วยงานที่รับผิดชอบคือ “รัฐบาลและองค์กรต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน”

องค์ประกอบที่ 2 การเคารพสิทธิเสรีภาพ กติกา และกฎหมายที่เป็นธรรม

แนวนโยบาย “ลดความขัดแย้ง” ซึ่งมีแผนงานที่เกี่ยวข้อง “สร้างความปรองดองในสังคม” โดยมีโครงการที่สนับสนุนได้แก่ “โครงการกีฬาสามานฉันท์” และ “โครงการส่งเสริมการเคารพสิทธิผู้อื่น” มีตัวชี้วัดความสำเร็จ คือ “ความร่วมมือในชุมชน” และ “ความเข้าใจในสิทธิของตนและเคารพในสิทธิผู้อื่น” มีกลุ่มเป้าหมาย คือ “เยาวชนและประชาชน” และมีหน่วยงานที่รับผิดชอบคือ “กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”

องค์ประกอบที่ 3 ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

แนวนโยบาย “สร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับคุณค่าทางสังคมในระบอบประชาธิปไตย” ซึ่งมีแผนงานที่เกี่ยวข้อง “ส่งเสริมให้ประชาชนรู้หน้าที่ รู้กฎหมาย และรับผิดชอบต่อส่วนรวมในสังคมประชาธิปไตย” โดยมีโครงการที่สนับสนุนได้แก่ “โครงการจิตสาธารณะเพื่อประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” มีตัวชี้วัดความสำเร็จ คือ “ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อสังคม” มีกลุ่มเป้าหมาย คือ “ประชาชนในพื้นที่นักเรียน นักศึกษา” และมีหน่วยงานที่รับผิดชอบคือ “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/โรงเรียน กรมการปกครอง/กรมพัฒนาชุมชน”

องค์ประกอบที่ 4 การปลูกฝังค่านิยมและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย

แนวนโยบาย “สร้างประชาธิปไตยเพื่อการมีส่วนร่วมในระดับรากหญ้า” ซึ่งมีแผนงานที่เกี่ยวข้อง “ส่งเสริมการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยในชุมชน” และ “ปลูกฝังค่านิยมให้เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยอย่างทั่วถึง” โดยมีโครงการที่สนับสนุนได้แก่ “โครงการ Road Show เพื่อการปฏิรูปประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” และ โครงการปลูกฝังค่านิยมประชาธิปไตย “จากรากหญ้าสู่ประเทศ” “มีตัวชี้วัดความสำเร็จ คือ “ประชาชนกล้าคิดกล้าแสดงออกทางการเมือง/การมีส่วนร่วม” และ “ประชาชนเข้าใจบทบาทหน้าที่ วัฒนธรรมประชาธิปไตยมากขึ้น” มีกลุ่มเป้าหมาย คือ “ประชาชนในพื้นที่ พื้นที่ละ 300 คน” และ “นักเรียน นักศึกษา สถานที่ละ 100 คน”

ตามลำดับ และมีหน่วยงานที่รับผิดชอบคือ “กรมการปกครอง กรมพัฒนาชุมชน” และ “สื่อในพื้นที่ NGO” ตามลำดับ

องค์ประกอบที่ 5 การยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

แนวนโยบาย “สร้างผลประโยชน์แห่งชาติ” ซึ่งมีแผนงานที่เกี่ยวข้อง “ปลูกจิตสำนึกในการมีส่วนร่วม” และ “สร้างประโยชน์ส่วนรวม” โดยมีโครงการที่สนับสนุน ได้แก่ “โครงการเสวนาหาทางออกประเทศไทย” และ โครงการโรงเรียนสีขาว” “มีตัวชี้วัดความสำเร็จ คือ “แนวทางการแก้ไขปัญหา” มีกลุ่มเป้าหมาย คือ “ผู้นำชุมชน” และมีหน่วยงานที่รับผิดชอบคือ “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยจำแนกประเด็นที่สำคัญด้วยการใช้วิธีจับคู่เหมือน (Matching) และการจัดกลุ่มข้อมูล (Grouping) โดยจำแนกตามสมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

จากผลการศึกษาในบทที่ 3 ประเด็นแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย : กรณีประสบการณ์จากต่างประเทศ และแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย : กรณีประเทศไทย ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาดังกล่าวมาเป็นกรอบแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล ร่วมกับการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) โดยจำแนกประเด็นที่สำคัญด้วยการใช้วิธีจับคู่เหมือน (Matching) และการจัดกลุ่มข้อมูล (Grouping) สมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยจะต้องมีสมรรถนะหลัก 3 ด้านที่สำคัญ ได้แก่

- 1) สมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยด้านคุณลักษณะ/บุคลิก/แรงจูงใจ
 - 2) สมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยด้านความรู้ความเข้าใจ
 - 3) สมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยด้านทักษะ
- ซึ่งสมรรถนะหลักแต่ละด้านมีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 7 แสดงรายละเอียดของสมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย
ด้านคุณลักษณะ/บุคลิก/แรงจูงใจ

สมรรถนะหลักของพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย	รายละเอียด
ด้านคุณลักษณะ/บุคลิก/แรงจูงใจ (Attributes)/ (traits)/ (motives / attitude)	1.มีระเบียบวินัย
	2.เคารพสิทธิผู้อื่น
	3.เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
	4.เคารพกฎหมายและกติกา
	5.เคารพความแตกต่าง
	6.รักความเป็นธรรมและเสมอภาค
	7.มุ่งมั่นปฏิบัติตนในฐานะพลเมือง
	8.มีส่วนร่วมทางการเมือง
	9.แยกแยะข้อเท็จจริงกับความคิดเห็นได้
	10.มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์

จากตารางที่ 7 พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีสมรรถนะหลักด้าน
คุณลักษณะ/บุคลิก/แรงจูงใจ มีรายละเอียด ได้แก่

สมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยต้องเป็นบุคคลที่มี
คุณลักษณะ/บุคลิก/แรงจูงใจ ที่แสดงให้เห็นถึงความมีระเบียบวินัย เคารพสิทธิผู้อื่น
เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เคารพกฎหมายและกติกาที่เป็นธรรม เคารพความ
แตกต่างระหว่างบุคคล รวมทั้งเป็นบุคคลที่รักความเป็นธรรมและความเสมอภาค มุ่งมั่น
ปฏิบัติตนในฐานะพลเมือง มีส่วนร่วมทางการเมือง และสามารถแยกแยะข้อเท็จจริงกับ
ความคิดเห็นออกจากกันได้ และมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

ตารางที่ 8 แสดงรายละเอียดของสมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย
ด้านความรู้ความเข้าใจ

สมรรถนะหลักของพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย	รายละเอียด
ด้านความรู้ความเข้าใจ (Knowledge)	1.มีความรู้ความเข้าใจในเอกลักษณ์ความเป็นไทย
	2.มีความรู้ความเข้าใจในอัตลักษณ์ความเป็นไทย
	3.มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิขั้นพื้นฐาน
	4.มีความรู้ความเข้าใจระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วม
	5.มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง
	6.มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิ หน้าที่และเสรีภาพ
	7. มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่พลเมือง
	8. มีความรู้ความเข้าใจระบอบประชาธิปไตยของพลเมือง
	9.มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง
	10.มีความรู้ความเข้าใจในระบบกฎหมาย เจตนารมณ์ของกฎหมาย
	11.มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและความรับผิดชอบตามกฎหมาย

จากตารางที่ 8 พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีสมรรถนะหลักด้านความรู้ความเข้าใจ มีรายละเอียด ได้แก่

สมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจในเอกลักษณ์ความเป็นไทย มีความรู้ความเข้าใจในอัตลักษณ์ความเป็นไทย มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิขั้นพื้นฐาน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิ หน้าที่และเสรีภาพ มีความรู้ความเข้าใจใน

ระบอบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในระบบกฎหมาย และเจตนารมณ์ของกฎหมาย ตลอดจนมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและความรับผิดชอบตามกฎหมาย มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง มีความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยของพลเมือง

ตารางที่ 9 แสดงรายละเอียดของสมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ด้านทักษะ

สมรรถนะหลักของพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย	รายละเอียด
ด้านทักษะ (Skills)	1. ทักษะทางสังคม
	2. ทักษะการสื่อสารอย่างมีวิจารณญาณ
	3. ทักษะการแสดงออกด้วยจุดยืนของตนเอง
	4. ทักษะการแก้ไขความขัดแย้ง
	5. ทักษะการแก้ปัญหาาร่วมกัน
	6. ทักษะการตัดสินใจ
	7. ทักษะการตั้งคำถามกับสถานการณ์ตามวิถีระบอบประชาธิปไตย
	8. ทักษะการตีความ
	9. ทักษะในการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์
	10. ทักษะการจัดการความเปลี่ยนแปลง

จากตารางที่ 9 พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีสมรรถนะหลักด้านทักษะมีรายละเอียด ได้แก่

สมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยต้องเป็นบุคคลที่มีทักษะในการตั้งคำถามกับสถานการณ์ตามวิถีระบอบประชาธิปไตย มีทักษะในการเรียนรู้ทางสังคม มีทักษะในการสื่อสารอย่างมีวิจารณญาณ มีทักษะในการตัดสินใจ มี

ทักษะในการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ มีทักษะการจัดการความเปลี่ยนแปลง รวมไปถึงถึงมีทักษะในการแสดงจุดยืนของตนเอง มีทักษะในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ตลอดจนมีทักษะในการแก้ไขความขัดแย้งและมีทักษะในการตีความ

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

องค์ประกอบของการสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การเข้าใจการปกครองในระบอบประชาธิปไตย 2) การเคารพสิทธิเสรีภาพ กติกาและกฎหมายที่เป็นธรรม 3) ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม 4) การปลูกฝังค่านิยมและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย และ 5) การยึดประโยชน์ส่วนร่วมเป็นสำคัญ ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีสมรรถนะหลักที่พลเมืองแต่ละคนจะต้องมี คือ ความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และคุณลักษณะ/บุคลิก/แรงจูงใจ รายละเอียดปรากฏดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 แสดงรายละเอียดของสมรรถนะหลักขององค์ประกอบในการสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

สมรรถนะหลัก องค์ประกอบ	ความรู้ความเข้าใจ	ทักษะ	คุณลักษณะ/บุคลิก/ แรงจูงใจ
1. การเข้าใจการ ปกครองในระบอบ ประชาธิปไตย	-มีการศึกษา -มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการเมืองการ ปกครอง -มีความจงรักภักดีต่อ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	-ทักษะการตั้งคำถาม กับสถานการณ์ตาม วิถีระบอบ ประชาธิปไตย	-เคารพความแตกต่าง

ตารางที่ 10 (ต่อ)

สมรรถนะหลัก องค์ประกอบ	ความรู้ความเข้าใจ	ทักษะ	คุณลักษณะ/บุคลิก/ แรงจูงใจ
2. การเคารพสิทธิเสรีภาพ กติกาและกฎหมายที่เป็นธรรม	-มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิขั้นพื้นฐาน -มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิ หน้าที่และเสรีภาพ -มีความรู้เข้าใจในระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วม มีความรู้ความเข้าใจในระบบกฎหมายเจตนารมณ์ของกฎหมาย	-ทักษะในการเรียนรู้ทางสังคม -ทักษะการสื่อสารอย่างมีวิจารณญาณ -ทักษะการตัดสินใจ	-เคารพกฎหมายและกติกา -แยกแยะข้อเท็จจริงกับความคิดเห็นได้
3. ความรับผิดชอบต่อนอง ผู้อื่น และสังคม	-มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง -มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและความรับผิดชอบตามกฎหมาย	-ทักษะในการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ -ทักษะการจัดการความเปลี่ยนแปลง	-มีระเบียบวินัย
4. การปลูกฝังค่านิยมและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย	-เอกลักษณ์ความเป็นไทย -มีอัตลักษณ์ความเป็นไทย	-ทักษะการแสดงออกด้วยจุดยืนของตนเอง -ทักษะการแก้ปัญหา ร่วมกัน	-เคารพสิทธิผู้อื่น -เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ -รักความเป็นธรรมและเสมอภาค -มีส่วนร่วมทางการเมือง

ตารางที่ 10 (ต่อ)

สมรรถนะหลัก องค์ประกอบ	ความรู้ความเข้าใจ	ทักษะ	คุณลักษณะ/บุคลิก/ แรงจูงใจ
5. การยึดประโยชน์ส่วน ร่วมเป็นสำคัญ	-มีความรู้ความเข้าใจ ในสิทธิและหน้าที่ พลเมือง -มีความรู้ความเข้าใจ ระบอบประชาธิปไตย ของพลเมือง	-ทักษะการแก้ไข ความขัดแย้ง -ทักษะการตีความ	-มุ่งมั่นปฏิบัติตนใน ฐานะพลเมือง -จิตสาธารณะ

จากตารางที่ 10 แสดงสมรรถนะหลักของพลเมืองที่เป็นองค์ประกอบให้เกิดการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย มีดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ความเข้าใจการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

สำหรับพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในองค์ประกอบ 1 ความเข้าใจการปกครองในระบอบประชาธิปไตย พลเมืองจะต้องมีสมรรถนะหลักดังต่อไปนี้

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะมีความเข้าใจการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะ/บุคลิก/แรงจูงใจที่เคารพในความแตกต่างระหว่างบุคคล มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะมีความเข้าใจการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะมีความเข้าใจการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มีทักษะการตั้งคำถามกับสถานการณ์ตามวิถีระบอบประชาธิปไตย

องค์ประกอบที่ 2 การเคารพสิทธิเสรีภาพ กติกา และกฎหมายที่เป็นธรรม

สำหรับพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในองค์ประกอบที่ 2 การเคารพสิทธิเสรีภาพ กติกา และกฎหมายที่เป็นธรรม พลเมืองจะต้องมีสมรรถนะหลักดังต่อไปนี้

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะมีความเคารพสิทธิ เสรีภาพ กติกา และกฎหมายที่เป็นธรรมได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะ/บุคลิก/แรงจูงใจที่เคารพกฎหมายและกติกาต่างๆ รู้จักแยกแยะข้อเท็จจริงกับความคิดเห็นได้

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะมีความเคารพสิทธิ เสรีภาพ กติกา และกฎหมายที่เป็นธรรมได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิขั้นพื้นฐาน มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิหน้าที่และเสรีภาพของพลเมือง มีความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในระบบกฎหมายและเจตนารมณ์ของกฎหมาย

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะมีความเคารพสิทธิ เสรีภาพ กติกา และกฎหมายที่เป็นธรรมได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มีทักษะในการเรียนรู้ทางสังคม ทักษะในการสื่อสารอย่างมีวิจารณญาณ และมีทักษะในการตัดสินใจ

องค์ประกอบที่ 3 ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

สำหรับพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในองค์ประกอบที่ 3 ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม พลเมือง ๔ พลเมืองจะต้องมีสมรรถนะหลักดังต่อไปนี้

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะ/บุคลิก/แรงจูงใจที่เป็นคนมีระเบียบวินัย

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง และมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและความรับผิดชอบตามกฎหมาย

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มีทักษะในการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ และทักษะการจัดการกับความเปลี่ยนแปลง

องค์ประกอบที่ 4 การปลูกฝังค่านิยมและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย

สำหรับพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในองค์ประกอบที่ 4 การปลูกฝังค่านิยมและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย พลเมืองจะต้องมีสมรรถนะหลักดังต่อไปนี้

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะมีการปลูกฝังค่านิยมและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะ/บุคลิก/แรงจูงใจในการตระหนัก

ถึงการเคารพสิทธิผู้อื่น ตระหนักถึงการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตระหนักถึงการรักความเป็นธรรมและความเสมอภาค รวมไปถึงตระหนักถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะมีการปลูกฝังค่านิยมและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจในเอกลักษณ์ความเป็นไทย และอัตลักษณ์ความเป็นไทย

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะมีการปลูกฝังค่านิยมและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มีทักษะในการแสดงออกด้วยจุดยืนของตนเอง และมีทักษะในการแก้ปัญหาาร่วมกัน

องค์ประกอบที่ 5 การยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

สำหรับพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในองค์ประกอบที่ 5 การยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ พลเมือง ๑ พลเมืองจะต้องมีสมรรถนะหลักดังต่อไปนี้

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะมีการยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะ/บุคลิก/แรงจูงใจในการมุ่งมั่นปฏิบัติตนในฐานะพลเมือง และมีจิตสาธารณะ

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะมีการยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยของพลเมือง

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะมีการยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มีทักษะในการแก้ไขความขัดแย้งและทักษะในการตีความ

ตอนที่ 4 สถานการณ์ในระบอบประชาธิปไตย : มุมมองจากประสบการณ์ของกลุ่มตัวอย่าง

ผลกระทบของสถานการณ์ในระบอบประชาธิปไตย : มุมมองจากประสบการณ์ของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งจากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล สามารถจัดกลุ่มผลกระทบที่เกิดขึ้น ได้ 4 กลุ่ม ได้แก่

4.1 ผลกระทบต่อตนเอง

ตารางที่ 11 แสดงสถานการณ์ในระบอบประชาธิปไตย : มุมมองจากประสบการณ์ของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีผลกระทบต่อตนเอง

ลำดับ	ชื่อเหตุการณ์	สถานที่	สอดคล้องกับประเด็นใด
1	การศึกษาในห้องเรียน	มหาวิทยาลัย	ความรับผิดชอบต่อหน้าที่
2	แม่เงินลูกพิการเดินเท้า เข้ากรุงเทพมหานคร	จังหวัดอุดรธานี	เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

จากตารางที่ 11 แสดงสถานการณ์ในระบอบประชาธิปไตย : มุมมองจากประสบการณ์ของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีผลกระทบต่อตนเอง ได้แก่

1) เหตุการณ์ “การศึกษาในห้องเรียน” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “มหาวิทยาลัย” และสอดคล้องกับประเด็น “ความรับผิดชอบต่อหน้าที่” ซึ่งนักเรียน นิสิต นักศึกษา ต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในการศึกษาเล่าเรียน เป็นความรับผิดชอบต่อตนเอง

2) เหตุการณ์ “แม่เงินลูกพิการเดินทางเท้าเข้ากรุงเทพมหานคร” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “จังหวัดอุดรธานี” และสอดคล้องกับประเด็น “การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ซึ่งบุคคลแต่ละคนต้องได้รับความเสมอภาค ได้รับการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

4.2 ผลกระทบต่อชุมชน/สังคม

ตารางที่ 12 สถานการณ์ในระบอบประชาธิปไตย : มุมมองจากประสบการณ์ของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีผลกระทบต่อชุมชน/สังคม

ลำดับ	ชื่อเหตุการณ์	สถานที่	สอดคล้องกับประเด็นใด
1	การปิดถนนของเกษตรกร (ชาวนา-ชาวสวนยาง)	ถนนสายเอเชีย บริเวณ จ. สิงห์บุรี อ่างทอง	การไม่เคารพกติกา และละเมิดสิทธิผู้อื่น
2	การทำร้ายร่างกายของนักศึกษาเทคนิค/ ช่างกล	สถานศึกษาในกรุงเทพฯ ฯ	การไม่เคารพกติกา กฎหมาย และระเบียบของสังคม
3	น้ำท่วมปี 2554	พื้นที่น้ำท่วม	ช่วยเหลือเกื้อกูล
4	Big Cleaning Day	สถานที่สาธารณะ และส่วนราชการทั่วประเทศ	นึกถึงผลประโยชน์ ทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าส่วนตน
5	โครงการอาสาช่วยน้อง	โรงเรียนวัด	ช่วยเหลือผู้ไม่มีโอกาส
6	คืนคนดีสู่สังคม	ค่ายอาสาสมัครรักษาดินแดน	บำบัดกลุ่มผู้ติดยาเสพติด โรงเรียนลูกผู้ชาย
7	กองทุนช่วยชาติหลวงตามหาบัว	วัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี	การคำนึงประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าประโยชน์ส่วนตน
8	การทำเหมืองแร่	ในท้องถิ่น	ความรับผิดชอบต่อสังคม
9	พลเมืองให้ความร่วมมือกับภาครัฐในการให้ข้อมูลข่าวสาร	ชุมชน ท้องถิ่น	รู้สิทธิและหน้าที่ของตนเอง และการรับผิดชอบต่อสังคม
10	การบุกรุกที่สาธารณะของนายทุน	ป่าบ้านขุนตาล	ความเป็นธรรมและความเสมอภาค
11	ชำรุดขึ้นบนรถไฟ	บนรถไฟ	การไม่เคารพสิทธิเสรีภาพ และกติกาสังคม

จากตารางที่ 12 แสดงสถานการณ์ในระบอบประชาธิปไตย : มุมมองจากประสบการณ์ของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีผลกระทบต่อชุมชน/สังคม ได้แก่

1) เหตุการณ์ “การปิดถนนของเกษตรกร” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “ถนนสายเอเชีย บริเวณ จ.สิงห์บุรี อ่างทอง” และสอดคล้องกับประเด็น “การไม่เคารพกติกา และละเมิดสิทธิผู้อื่น”

2) เหตุการณ์ “การทำร้ายร่างกายของนักศึกษา เทคนิก/ช่างกล” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “สถานศึกษาในกรุงเทพ ฯ” และสอดคล้องกับประเด็น “การไม่เคารพกติกา กฎหมาย และระเบียบของสังคม”

3) เหตุการณ์ “น้ำท่วมปี 2554” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “พื้นที่น้ำท่วม” และสอดคล้องกับประเด็น “ช่วยเหลือเกื้อกูล”

4) เหตุการณ์ “Big Cleaning Day” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “สถานที่สาธารณะ และส่วนราชการทุกประเทศ” และสอดคล้องกับประเด็น “นึกถึงผลประโยชน์ ทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าส่วนตน”

5) เหตุการณ์ “โครงการอาสาช่วยน้อง” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “โรงเรียน วัด” และสอดคล้องกับประเด็น “ช่วยเหลือผู้ไม่มีโอกาส”

6) เหตุการณ์ “คืนคนดีสู่สังคม” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “ค่ายอาสาสมัครรักษาดินแดน” และสอดคล้องกับประเด็น “บำบัดกลุ่มผู้ติดยาเสพติด โรงเรียนลูกผู้ชาย”

7) เหตุการณ์ “กองทุนช่วยชาติหลวงตามหาบัว” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “วัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี” และสอดคล้องกับประเด็น “การคำนึงประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าประโยชน์ส่วนตน”

8) เหตุการณ์ “การทำเหมืองแร่” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “ในท้องถิ่น” และสอดคล้องกับประเด็น “ความรับผิดชอบต่อสังคม”

9) เหตุการณ์ “พลเมืองให้ความร่วมมือกับภาครัฐในการให้ข้อมูลข่าวสาร” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “ชุมชน ท้องถิ่น” และสอดคล้องกับประเด็น “วิถีชีวิตและหน้าที่ของตนเองและการรับผิดชอบต่อสังคม”

10) เหตุการณ์ “การบุกรุกที่สาธารณะของนายทุน” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “ป่าบ้านขุนตาล” และสอดคล้องกับประเด็น “ความเป็นธรรมและความเสมอภาค”

11) เหตุการณ์ “ฆ่าข่มจีนบนรถไฟ” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “บนรถไฟ” และสอดคล้องกับประเด็น “การไม่เคารพสิทธิเสรีภาพ และกติกาสังคม”

4.3 ผลกระทบต่อหน่วยงาน

ตารางที่ 13 สถานการณ์ในระบอบประชาธิปไตย : มุมมองจากประสบการณ์ของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีผลกระทบต่อหน่วยงาน

ลำดับ	ชื่อเหตุการณ์	สถานที่	สอดคล้องกับประเด็นใด
1	เคารพธงชาติ ด้วยการยืนตรงในเวลา 08.00 น. และ 18.00 น.	สถานที่ราชการทั่วประเทศ	เคารพกติกา
2	การประชุมประชาคมแผนพัฒนาตำบล	เทศบาล	ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม
3	การอนุรักษ์ปลูกป่ารักษาสิ่งแวดล้อม	องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)	มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม
4	การรับสมัครสถานิติบัญญัติแห่งชาติ	ราชการส่วนกลางและ กกต. ทุกจังหวัด	การมีส่วนร่วมทางการเมือง
5	การเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่น	องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)	หน้าที่ตามกฎหมาย
6	การชุมนุมเรียกร้องปัญหาราคายางตกต่ำ	หน้าศาลากลางจังหวัด	สิทธิในการชุมนุมสงบ
7	การประกาศลาออกของประชาชนผู้ใหญ่บ้านจากกรณีบริการกิจการชมรมผิดพลาด	ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน	มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อหน้าที่ความรับผิดชอบ
8	ใช้สิทธิเลือกตั้ง	ในท้องถิ่น	การมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย

ตารางที่ 13 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อเหตุการณ์	สถานที่	สอดคล้องกับประเด็นใด
9	เหตุการณ์ความวุ่นวายในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร	รัฐสภา	การไม่ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง
10	การชุมนุมประท้วงทางการเมืองเมื่อปลายปี พ.ศ. 2556 - 2557	สี่แยกราชประสงค์ ถนนราชดำริ กรุงเทพมหานคร	เคารพสิทธิของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกัน
11	การเสียดายบำรุงท้องที่	องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)/เทศบาล	อำนาจของประชาชนและมีส่วนร่วมต่อสังคม เข้าใจในระบบประชาธิปไตย

จากตารางที่ 13 แสดงสถานการณ์ในระบอบประชาธิปไตย : มุมมองจากประสบการณ์ ซึ่งมีผลกระทบต่อหน่วยงาน ได้แก่

1) เหตุการณ์ “เคารพธงชาติ ด้วยการยืนตรงในเวลา 08.00 น. และ 18.00 น.” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “สถานที่ราชการทั่วประเทศ” และสอดคล้องกับประเด็น “เคารพกติกา”

2) เหตุการณ์ “การประชุมประชาคมแผนพัฒนาตำบล” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “เทศบาล” และสอดคล้องกับประเด็น “ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม”

3) เหตุการณ์ “การอนุรักษ์ปลูกป่ารักษาสิ่งแวดล้อม” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “อบต.” และสอดคล้องกับประเด็น “มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม”

4) เหตุการณ์ “การรับสมัครสถานิติบัญญัติแห่งชาติ” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “ราชการส่วนกลางและ กกต.ทุกจังหวัด” และสอดคล้องกับประเด็น “การมีส่วนร่วมทางการเมือง”

5) เหตุการณ์ “การเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่น” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)” และสอดคล้องกับประเด็น “หน้าที่ตามกฎหมาย”

6) เหตุการณ์ “การชุมนุมเรียกร้องปัญหาการค้าชายแดน” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “หน้าศาลากลางจังหวัด” และสอดคล้องกับประเด็น “สิทธิในการชุมนุมสงบ”

7) เหตุการณ์ “การประกาศลาออกของประชาชนผู้ใหญ่นบ้านจากกรณีบริการกิจการชมรมพิศพลาค” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “ชมรมกำนันผู้ใหญ่นบ้าน” และสอดคล้องกับประเด็น “มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อหน้าที่ความรับผิดชอบ”

8) เหตุการณ์ “ใช้สิทธิเลือกตั้ง” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “ในท้องถิ่น” และสอดคล้องกับประเด็น “การมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย”

9) เหตุการณ์ “เหตุการณ์ความวุ่นวายในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “รัฐสภา” และสอดคล้องกับประเด็น “การไม่ปฏิบัติตามบทบาท หน้าที่ของตนเอง”

10) เหตุการณ์ “การชุมนุมประท้วงทางการเมือง เมื่อปลายปี พ.ศ. 2556 - 2557” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “สี่แยกราชประสงค์ ถนนราชดำริ กรุงเทพมหานคร” และสอดคล้องกับประเด็น “เคารพสิทธิของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกัน”

11) เหตุการณ์ “การเลิกราบร้างท้องที่” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) /เทศบาล” และสอดคล้องกับประเด็น “อำนาจของประชาชนและมีส่วนร่วมต่อสังคม เข้าใจในระบบประชาธิปไตย”

4.4 ผลกระทบต่อประเทศชาติ

ตารางที่ 14 สถานการณ์ในระบอบประชาธิปไตย : มุมมองจากประสบการณ์ของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีผลกระทบต่อประเทศชาติ

ลำดับ	ข้อเหตุการณ์	สถานที่	สอดคล้องกับประเด็นใด
1	ชาวไทยเข้ารับการคัดเลือกเกณฑ์ทหารเมื่ออายุครบ 20 ปี บริบูรณ์	อำเภอทุกอำเภอในประเทศไทย	อำเภอทุกอำเภอในประเทศไทย
2	การขึ้นเวทีเพื่อกล่าวให้ร้ายกัน	เวทีประท้วงการเมืองในกรุงเทพ	การไม่เคารพหลักความเสมอภาค /เคารพศักดิ์ศรี
3	การไปใช้สิทธิเลือกตั้งทุกระดับ	หน่วยเลือกตั้งทั่วประเทศ	การใช้สิทธิในการมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ ของประเทศ
4	การประชุมสัมมนาของนักวิชาการ นักการเมือง	โรงแรม	ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง
5	การปฏิบัติตามกฎหมาย	ทุกจังหวัด	การปฏิบัติตามวิธีประชาธิปไตย
6	นอนหลับทับสิทธิ์	ทั่วประเทศ	สิทธิและหน้าที่
7	การทำประชามติเพื่อรับร่างรัฐธรรมนูญ	ทั่วประเทศ	การใช้หลักเหตุผลในการยุติหรือแก้ไขปัญหา

จากตารางที่ 14 แสดงสถานการณ์ในระบอบประชาธิปไตย : มุมมองจากประสบการณ์ ซึ่งมีผลกระทบต่อประเทศชาติ ได้แก่

1) เหตุการณ์ “ชายไทยเข้ารับการคัดเลือกเกณฑ์ทหารเมื่ออายุครบ 20 ปี บริบูรณ์” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “อำเภอทุกอำเภอในประเทศไทย” และสอดคล้องกับ ประเด็น “อำเภอทุกอำเภอในประเทศไทย”

2) เหตุการณ์ “การขึ้นเวทีเพื่อกล่าวให้ร้ายกัน” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “เวที ประท้วงการเมืองในกรุงเทพ” และสอดคล้องกับประเด็น “การไม่เคารพหลักความเสมอภาค /เคารพศักดิ์ศรี”

3) เหตุการณ์ “การไปใช้สิทธิเลือกตั้งทุกระดับ” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “หน่วยเลือกตั้งทั่วประเทศ” และสอดคล้องกับประเด็น “การใช้สิทธิในการมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ ของประเทศ”

4) เหตุการณ์ “การประชุมสัมมนาของนักวิชาการ นักการเมือง” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “โรงแรม” และสอดคล้องกับประเด็น “ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง”

5) เหตุการณ์ “การปฏิบัติตามกฎหมาย” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “ทุกจังหวัด” และสอดคล้องกับประเด็น “การปฏิบัติตนในวิธีประชาธิปไตย”

6) เหตุการณ์ “นอนหลับทับสิทธิ์” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “ทั่วประเทศ” และสอดคล้องกับประเด็น “สิทธิและหน้าที่”

7) เหตุการณ์ “การทำประชามติ เพื่อรับร่างรัฐธรรมนูญ” เหตุเกิดในสถานที่ คือ “ทั่วประเทศ” และสอดคล้องกับประเด็น “การใช้หลักเหตุผลในการยุติหรือแก้ไข ปัญหา”

บทที่ 5

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง สมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย มีวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย และ การสร้างสมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) จากการสร้างแบบสนทนากลุ่มและเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในภาคเหนือที่จังหวัดเชียงราย ภาคตะวันตกที่จังหวัดกาญจนบุรี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดอุดรธานี และภาคใต้ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช รวมทั้งสิ้น 4 จังหวัด โดยผลของการวิจัยและข้อค้นพบที่สำคัญสามารถสรุปได้ดังนี้

บทสรุปผลการวิจัย

1. แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

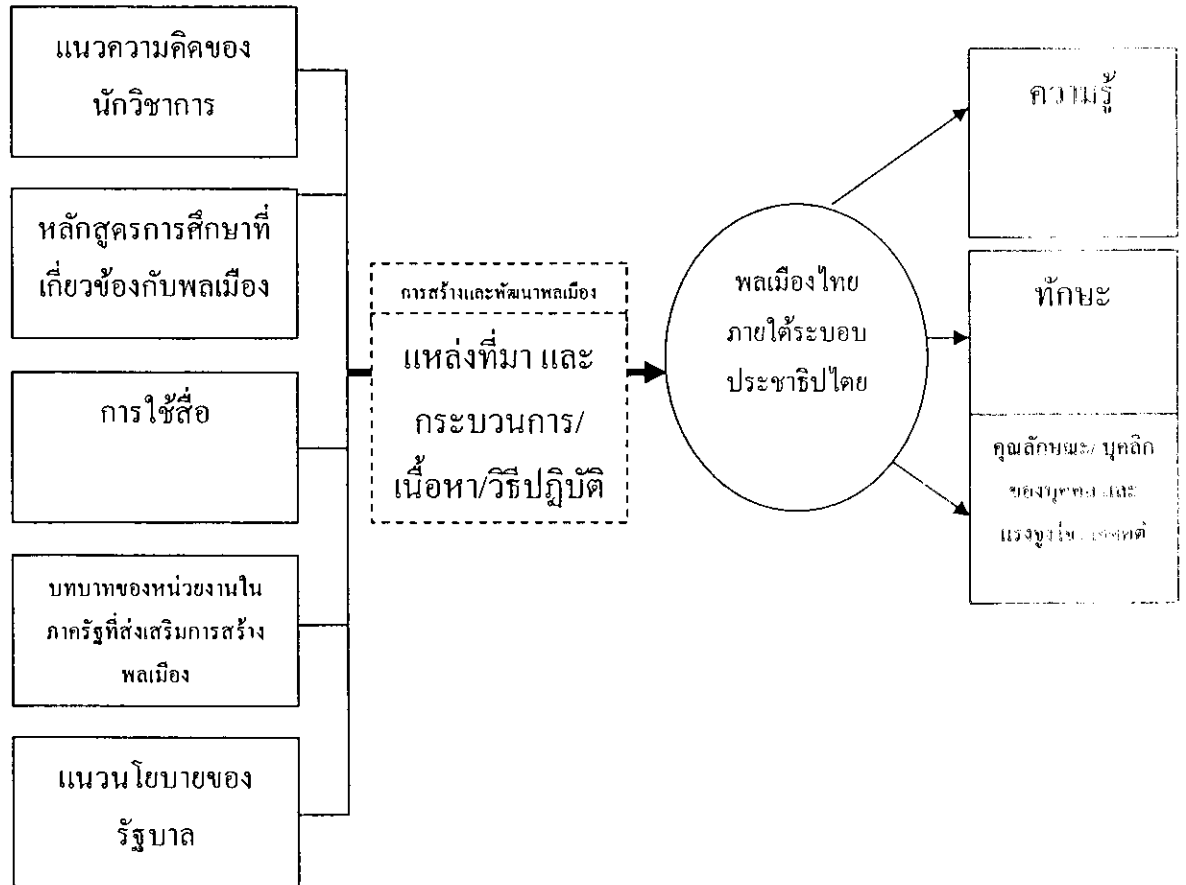
แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นระดับนานาชาติหรือในระดับประเทศต่างตระหนักถึงความจำเป็นและคุณค่าของความเป็นพลเมืองที่จะเป็นเครื่องมือนำพาประเทศให้อยู่รอดและก้าวพ้นวิกฤตการณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ย่อมส่งผลต่อการสร้างสรรค์สังคมที่มีคุณภาพ และนำไปสู่การพัฒนาการพัฒนายั่งยืนอย่างแท้จริง หลายประเทศที่พัฒนาแล้ว จึงให้ความสำคัญต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาคนตั้งแต่ระดับเยาวชน และใช้ระบบการศึกษาเป็นตัวขับเคลื่อนการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (civic/citizenship education) โดยเฉพาะการศึกษาภาคบังคับ (compulsory education) ซึ่งในหลายประเทศทั้งยุโรปและเอเชีย เช่น สวีเดน นอร์เวย์ เยอรมัน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ การจัดการศึกษาในอดีตเน้นหนักไปในการสร้างงานเพื่อรับใช้กลไกหลักของรัฐ ละเลยความสำคัญของความเป็นชุมชน ทำให้ท้องถิ่นไม่ได้มี

ส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ชุมชนไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองโดยมุ่งเน้นที่การศึกษาจะช่วยหล่อหลอมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลแต่ละคน แต่ละกลุ่ม แต่ละช่วงวัยหรืออายุให้สามารถพัฒนาความเป็นพลเมืองได้พร้อมๆ กัน และแนวทางที่หลายประเทศส่งเสริม คือการส่งเสริมให้เกิดเสรีภาพ มีทักษะการแสดงออก ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ส่งเสริมให้มีส่วนร่วมทางการเมือง โดยอยู่บนพื้นฐานของการที่ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานทางการเมือง คิดเป็น เน้นปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติตามวิถีของประชาธิปไตย เพื่อให้วัฒนธรรมประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตประจำวัน ควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะและพฤติกรรมพร้อมๆ กับกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการรับใช้สังคมจากกระบวนการในการค้นคว้าหาข้อมูล และมีกระบวนการที่ทำให้เกิดสิ่งต่างๆ ขึ้น ในช่วงของพลเมืองแต่ละช่วงวัย เพื่อเป็นการปลูกฝังความเป็นพลเมืองในทุกๆ ช่วงเวลาของชีวิต ซึ่งการใช้สิทธิเสรีภาพนั้นต้องอยู่ภายใต้กรอบสำนึกใน “สิทธิ” และ “หน้าที่” ของพลเมืองเป็นหลัก โดยที่ใช้ “สิทธิ” ต้องคำนึงถึง “หน้าที่” ทั้งต่อตนเอง ชุมชน สังคม และส่วนรวม ประชาชนจะมีความเป็นพลเมืองได้นั้นจะต้องเริ่มปลูกฝังตั้งแต่จิตใจสำนึกให้เกิดขึ้นจนกลายเป็นนิสัยเป็นความเคยชิน เป็นพฤติกรรมที่อยู่ในชีวิตประจำวัน ต้องเริ่มปลูกฝังตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน สังคม เพื่อให้เกิดการกระตุ้นในสำนึกของความเป็นพลเมือง เกิดเป็นวัฒนธรรมในการเป็นพลเมืองสู่ชุมชนและสังคมของพลเมือง ซึ่งรัฐเองก็ต้องมีส่วนร่วมในการเปิดพื้นที่ให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ พร้อมกำหนดแนวทาง นโยบาย ยุทธศาสตร์ที่เอื้อต่อความเป็นพลเมืองด้วย จึงจะทำให้เกิดความเป็นพลเมืองอย่างเข้มแข็งทั้งภายในและภายนอก ดังนั้น องค์ประกอบให้เกิดการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้น ได้แก่ การที่ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การเคารพสิทธิเสรีภาพ กติกา และกฎหมายที่เป็นธรรม ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม การปลูกฝังค่านิยมและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย และการยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

การที่จะดำเนินการให้เกิดองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นได้นั้น สื่อมวลชนมีบทบาทอย่างมาก เนื่องจากสื่ออยู่รอบตัวของทุกคน ประชาชนสัมผัสและรู้เห็นสื่อตลอดเวลา เพราะฉะนั้นวิธีการถ่ายทอดและสิ่งที่สื่อนำเสนอออกไปสู่ประชาชน จึงมี

อิทธิพลต่อการจดจำและเป็นแบบอย่างได้ง่าย ถ้าประชาชนถูกหล่อหลอมภายใต้สถานการณ์ที่ไม่เป็นประชาธิปไตย จะทำให้การพัฒนาความเป็นพลเมืองไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เพราะสื่อจำเป็นต้องมาจากบุคคลที่มีความเป็นพลเมือง จึงจะสามารถถ่ายทอดสิ่งต่างๆ ให้กับประชาชนได้ สื่อที่ใช้สิทธิและทำหน้าที่ของสื่อในฐานะพลเมือง มีความรู้ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตย เคารพสิทธิเสรีภาพ กติกา และกฎหมายที่เป็นธรรมด้วยสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมจะช่วยส่งเสริมและปลูกฝังจิตสำนึก ปลูกฝังค่านิยมและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย โดยยึดหลักประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ซึ่งหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ควรมีนโยบายที่มีวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกันเพื่อจะได้จัดทำเป็นแผนและแนวทางโครงการต่างๆ ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อาทิ การอบรมสัมมนาให้ความรู้แก่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย และควรมีอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งควรมีพื้นที่ให้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 11

ภาพที่ 11 แสดงความสัมพันธ์การสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ดังนี้

2. สมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

พลเมืองหรือความเป็นพลเมือง เป็นเครื่องมือพัฒนาการอยู่ร่วมกัน และส่งเสริมให้ระบบการเมืองการปกครองก้าวไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย สำหรับสมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

- 1) สมรรถนะหลักพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยด้านคุณลักษณะ/บุคลิก/แรงจูงใจ
- 2) สมรรถนะหลักพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยด้านความรู้ความเข้าใจ
- 3) สมรรถนะหลักพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยด้านทักษะซึ่งแต่ละด้านจะมีรายละเอียดดังนี้

1.1 พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีสมรรถนะหลักด้านคุณลักษณะ/บุคลิก/แรงจูงใจ โดยจะต้องเป็นบุคคลที่มี

- ระเบียบวินัย
- เคารพสิทธิผู้อื่น
- เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- เคารพกฎหมายและกติกาที่เป็นธรรม
- เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล
- รักความเป็นธรรมและความเสมอภาค
- มุ่งมั่นปฏิบัติตนในฐานะพลเมือง
- สามารถแยกแยะข้อเท็จจริงกับความคิดเห็นออกจากกันได้
- มีจิตสาธารณะ
- ยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

1.2 พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีสมรรถนะหลักด้านความรู้ความเข้าใจ โดยจะต้องเป็นบุคคลที่มี

- ความรู้ความเข้าใจในเอกลักษณ์ความเป็นไทย
- มีความรู้ความเข้าใจในอัตลักษณ์ความเป็นไทย
- มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิขั้นพื้นฐาน
- มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง
- มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
- มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิ หน้าที่และเสรีภาพ
- มีความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม
- มีความรู้ความเข้าใจในระบบกฎหมายและเจตนารมณ์ของ

กฎหมาย

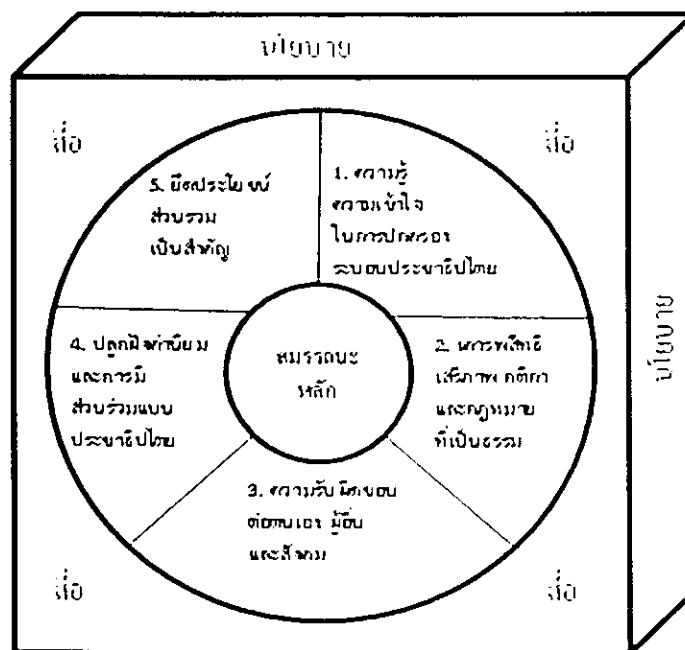
- มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง
- มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและความรับผิดชอบตามกฎหมาย
- มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง
- มีความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยของพลเมือง

1.3 พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีสมรรถนะหลักด้านทักษะ โดยจะต้องมี

- ทักษะในการตั้งคำถามกับสถานการณ์ตามวิถีระบอบประชาธิปไตย

- มีทักษะในการเรียนรู้ทางสังคม
- มีทักษะในการสื่อสารอย่างมีวิจารณญาณ
- มีทักษะในการตัดสินใจ
- มีทักษะในการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์
- มีทักษะการจัดการความเปลี่ยนแปลง
- มีทักษะในการแสดงจุดยืนของตนเอง
- มีทักษะในการแก้ปัญหาาร่วมกัน
- มีทักษะในการแก้ไขความขัดแย้ง
- มีทักษะในการตีความ

ซึ่งสามารถสรุปเป็นรูปภาพแสดงสมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วย 3 สมรรถนะหลัก และมี 5 องค์ประกอบ เพราะจากภาพที่แสดงกลายเป็นองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ ที่ได้จากผลการวิจัย ดังนี้

อภิปรายผลการวิจัย

1. แนวทางการสร้างและพัฒนาพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

การที่จะทำให้เกิดความเป็นพลเมืองได้นั้นต้องได้รับการตระหนักร่วมกันว่า ความเป็นพลเมืองเป็นสิ่งสำคัญ เป็นสิ่งที่ทำให้ประเทศมีความเจริญก้าวหน้าและเติบโตอย่างยั่งยืน โดยต้องได้รับความร่วมมือจากหลากหลายส่วน ไม่ว่าจะเป็นนโยบายที่จะออกมาเป็นยุทธศาสตร์ แผนงาน หรือโครงการต่างๆของภาครัฐ อีกทั้งภาคเอกชนต้องให้การสนับสนุน ตลอดจนสื่อต่างๆทั้งสื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อดิจิทัล ซึ่งสื่อเปรียบดังสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบๆตัวของทุกคน ไม่มีใครไม่ได้รับหรือเสพสื่อต่างๆ ดังนั้น สื่อจึงเป็นเสมือนตาบสองคม เหมือนเหรียญสองด้าน รัฐหรือเอกชนต้องทำหน้าที่เป็นขอบของเหรียญ ให้สื่อมีเสรีภาพแต่อยู่ภายใต้จิตสำนึกของความเป็นพลเมือง แม้ว่าแนวทางการพัฒนาและสร้างความเป็นพลเมืองจะต้องอาศัยความร่วมมือจากสื่อ จากภาครัฐและเอกชน แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้เกิดความเป็นพลเมือง คือ “คน” เพราะคนที่มีคุณภาพจะเป็นรากฐานที่แข็งแรงในการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง ดังนั้น องค์ประกอบที่จะทำให้เกิดการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้นั้น จำเป็นที่จะต้องให้ “คน” ได้มีความเข้าใจการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ต้องให้ “คน” มีความเคารพสิทธิเสรีภาพ กติกา และกฎหมายที่เป็นธรรม ต้องให้ “คน” มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม ต้องให้คน “มีการปลูกฝังค่านิยมและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย ต้องให้ “คน” ยึดประโยชน์ส่วนร่วมเป็นสำคัญ ดังที่ วรากรณ์ สามโกเศศ (2554) กล่าวไว้ว่า พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีความแตกต่างจากพลเมืองในระบอบอื่น เพราะในระบอบประชาธิปไตยเจ้าของอำนาจสูงสุดคือประชาชน จึงทำให้มีความแตกต่างหลากหลาย ทำให้ต้องเคารพซึ่งกันและกัน และใช้กติกาในการแก้ไขปัญหาจึงจะสามารถอยู่ร่วมกันได้ และพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จึงหมายถึง สมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพ พึ่งตนเองได้ ใช้สิทธิเสรีภาพควบคู่กับความรับผิดชอบ เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เคารพกติกา และตระหนักว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ร่วมรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ และกระตือรือร้นที่จะร่วมรับผิดชอบหรือขับเคลื่อนสังคม และแก้ปัญหาสังคมในระดับต่างๆ ตั้งแต่ครอบครัว

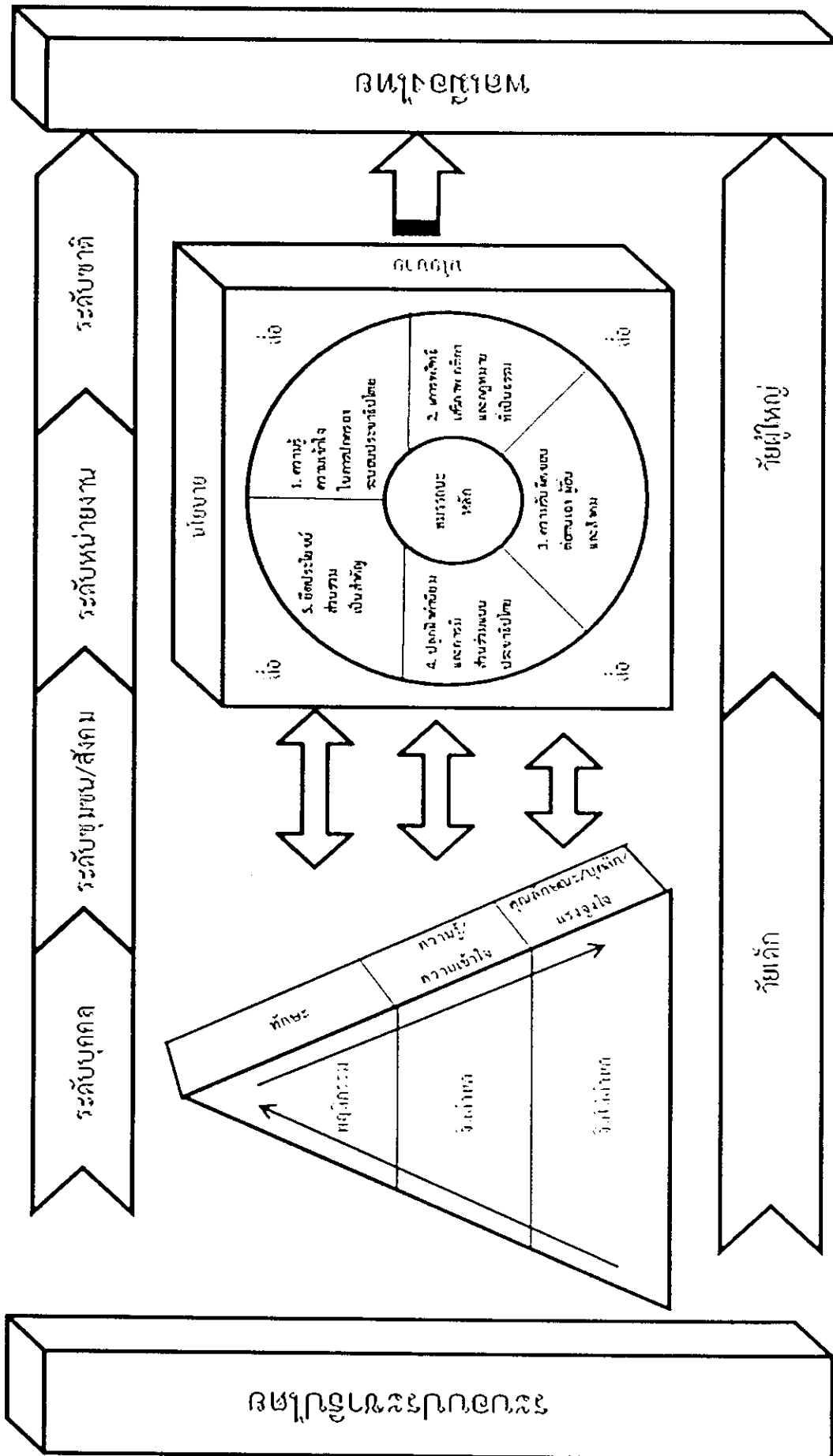
ชุมชนจนถึงระดับประเทศ อีกทั้งการที่จะทำให้เกิดความตระหนักหรือสำนึกในการเป็นเมือง จำเป็นจะต้องมีสภาพแวดล้อมที่หล่อหลอม จัดเกลา เพราะสภาพแวดล้อมเป็นสิ่งสร้างคน ถ้าต้องการให้ “คน” เป็น “พลเมือง” จำเป็นต้องสร้างสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ซึ่งต้องเริ่มตั้งแต่การปลูกฝังจากการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับที่บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2554) ได้เสนอแนวทางในการสร้างความเป็นพลเมือง ไว้โดยมีปัจจัยหนึ่งคือ “การศึกษาที่เป็นทางการ” และ “การเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์จริง” และสอดคล้องกับที่ Kaura Edgar กล่าวว่า การศึกษาหน้าที่พลเมือง เพื่อให้ครอบคลุมทั่วประเทศควรสนับสนุนให้มีการเรียนหน้าที่พลเมืองอย่างจริงจัง มีการเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง สอนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในชุมชน ซึ่งการเรียนรู้ในระบบการศึกษาอย่างเดียวไม่เพียงพอ ต้องเสริมสร้างประสบการณ์โดยให้เยาวชนมีส่วนร่วม ซึ่งจะต้องทำควบคู่ไปกับการสร้างสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้เกี่ยวกับการเป็นพลเมืองแก่ผู้ใหญ่ที่อยู่ในสังคมอย่างเพียงพอ ทำให้การมุ่งเน้นการสร้างความเป็นพลเมืองในหลายประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ประเทศเยอรมัน มีการเปลี่ยนประชาชนเป็นพลเมือง โดยการปฏิรูปการศึกษาให้เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง สร้างคนรุ่นใหม่ตั้งแต่ชั้นอนุบาลและพร้อมกับการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองให้ผู้ใหญ่ และปฏิรูปสื่อมวลชน วิทยุ โทรทัศน์ให้เสนอข่าวและส่งเสริมประชาสัมพันธ์โดยทำหน้าที่ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน (แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมือง ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555, หน้า 262-263) และสอดคล้องกับเพิงกมล มานะรัตน์ และปิยะมาศ หัพิมพ์กุล (2555, หน้า 285) ที่ต่อยอดถึงความจำเป็นพลเมือง จะเป็นกลไกสำคัญสำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากระบอบการปกครองดังกล่าวต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะพลเมือง แต่ความเป็นพลเมืองนั้นไม่สามารถเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือคิดตัวคนเรามาแต่กำเนิด ในทางตรงกันข้ามความเป็นพลเมืองเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยการอบรมสั่งสอนเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ของความเป็นพลเมือง

2. สมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

การศึกษาแนวทางการสร้างและพัฒนาพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยทั้งในต่างประเทศและในประเทศ ทำให้ได้เห็นถึงการที่จะสร้างและพัฒนาพลเมืองๆ ใดนั้นจะต้องมุ่งเน้นไปที่ตัวบุคคลแต่ละคน โดยมีวิธีการปลูกฝังด้วยการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือหลัก และจัดการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ (Learning by Doing) ดังเช่นประเทศนอร์เวย์ ได้ให้ความสำคัญกับการที่นักเรียนทุกคนจะต้องยึดโยงในประเด็นโต้แย้งทางสังคมและนำประเด็นมาตั้งคำถาม เพื่อตอบว่าเรื่องราวควรเป็นอย่างไร ซึ่งการทำดังกล่าวจะทำให้ นักเรียนสามารถพัฒนาความสามารถของตนเองให้เป็นผู้มีอิสระทางความคิดและคิดวิพากษ์เพื่อแสดงเหตุผลของการเลือกในประเด็นที่เป็นพื้นฐานของสังคม พื้นฐานจากการดำเนินชีวิตประจำวัน อันจะส่งผมให้กลายเป็นทักษะคิดตัวที่จับต้องได้ นำความรู้ความเข้าใจในหลอมรวมเป็นทัศนคติและการเลือกตัดสินใจอย่างมีเหตุผล จึงทำให้สมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีสมรรถนะหลัก 3 ส่วน ได้แก่ สมรรถนะหลักด้านคุณลักษณะ/บุคลิก/แรงจูงใจ สมรรถนะหลักด้านความรู้ความเข้าใจ และสมรรถนะหลักด้านทักษะที่เหมาะสมภายใต้ความเชื่อมโยงของสภาพแวดล้อมรอบตัวที่เป็นสิ่งหล่อหลอมให้เกิดความเป็นพลเมืองได้ เพราะสมรรถนะหลักด้านคุณลักษณะ/ทัศนคติ/แรงจูงใจที่ยอมรับในความจริงที่แตกต่างกัน จากหลายมุมมอง และเปิดใจกว้างเตรียมพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนมุมมองของตนได้อย่างมีเหตุผลด้วยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม มีจิตสาธารณะ รักความเป็นธรรมเป็นพื้นฐาน เห็นคุณค่าในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทุกคนเป็นคนมีคุณค่า ภายใต้กรอบสำนึกใน “สิทธิ” และ “หน้าที่” ของพลเมืองเป็นหลัก เพราะการใช้ “สิทธิ” ต้องคำนึงถึง “หน้าที่” ต่อตนเอง ชุมชน สังคม และส่วนรวม ซึ่ง Lindstrom (Lindstrom, 2013) กล่าวว่า ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติของสวีเดนได้ระบุถึงบทบาทของการศึกษากับความเป็นพลเมืองว่า “การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้รับและพัฒนาความรู้และค่านิยมอันดี และควรจะสอนให้รู้และปลูกฝังการเคารพในสิทธิมนุษยชนและค่านิยมพื้นฐานของประชาธิปไตยที่เป็นรากฐานของสังคมแบบสวีเดน” ในหลักสูตรอนุบาลศึกษา การศึกษาภาคบังคับระดับประถมและมัธยมศึกษา จะร่วมมือกับศูนย์การใช้เวลาว่าง

(leisure-time centers) ซึ่งเป็นกลุ่มที่จัดกิจกรรมวิชาการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะต่างๆ ให้กับเด็กและเยาวชนสวีเดน คุณค่าที่ได้รับจากการเรียนรู้กิจกรรม ได้แก่ เรื่องการละเมิดไม่ได้ซึ่ง ชีวิตของมนุษย์, ความมีอิสระและความเป็นส่วนตัวของบุคคล, ความเท่าเทียมในคุณค่าความเป็นคนและความเท่าเทียมทางเพศ, ความสามัคคี, การยอมรับในจริยธรรมภายใต้กรอบการจัดการตามแบบคริสเตียนและมนุษยนิยมตะวันตก กระบวนการที่ใช้จะเน้นการส่งเสริมให้เกิดการตระหนักถึงความยุติธรรม, ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่, ความอดทนอดกลั้น และความสำนึกรับผิดชอบของแต่ละบุคคล บุคลากรที่อยู่ในโรงเรียนก็จะได้รับการส่งเสริมให้รู้จักการเคารพคุณค่าที่มีอยู่ภายในของแต่ละบุคคล และสิ่งแวดล้อมที่ใช้ร่วมกัน กระบวนการจัดกิจกรรมและการออกแบบจะอาศัยหลักการพื้นฐานความเป็นประชาธิปไตยเพื่อปลูกฝังให้เกิดการเคารพในสิทธิมนุษยชน และเกิดค่านิยมพื้นฐานของความเป็นประชาธิปไตยตามแบบสังคมของสวีเดน (Ekman และ Zetterberg, 2010) และสอดคล้องกับที่ Borhaug กล่าวไว้เกี่ยวกับความรู้ที่ในระบบการศึกษาของนอร์เวย์ควรประกอบไปด้วยสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้ (Borhaug, 2010) อาทิเช่น 1) ทักษะการแก้ปัญหา 2) การปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ 3) การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น 4) ทักษะทางสังคมและการจัดการ 5) ทักษะเชิงวิพากษ์ 6) ทักษะการเสาะหาความรู้จากแหล่งข้อมูลที่มีอยู่ และ 7) ทักษะการให้เหตุผลแย้ง จึงทำให้ระบบการจัดการเรียนการสอนของประเทศนอร์เวย์ใช้รูปแบบที่ต่างไปจากเดิมร่วมด้วย อาทิ student debate, student project, group based teaching, project based teaching เป็นต้น และสอดคล้องกับแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมือง Mary Print (2554) ซึ่งเป็นแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองของประเทศออสเตรเลียที่เน้นการเตรียมเยาวชนเพื่อให้เป็นพลเมืองที่มีความรู้ แข็งขัน และมีส่วนร่วมนั้น ต้องดำเนินการในหลายระดับ คือ ในชั้นเรียน ในโรงเรียน ในชุมชน ในชาติ และระหว่างชาติ ซึ่งเยาวชนต้องมีความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ ความรับผิดชอบในการเป็นพลเมือง และมีปัจจัยสนับสนุนคือ ทักษะ (skill) ค่านิยม (value) ทศนคติ (attitude) และเจตคติ (dispositions) ของพลเมืองที่เป็นปัจจัยสนับสนุนให้ประชาธิปไตยมีความแข็งแรง และปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล (2555) ได้อธิบายลักษณะของพลเมืองในระบบอบประชาธิปไตย ไว้ 6 ประการ คือ 1) รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ 2) เคารพหลัก

ความเสมอภาค 3) เคารพความแตกต่าง 4) เคารพสิทธิผู้อื่น 5) เคารพกติกา 6) รับผิดชอบ
 ต่อสังคมและส่วนรวม จึงทำให้เห็นว่าสมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบ
 ประชาธิปไตยทั้ง 3 ด้าน มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการบ่มเพาะให้มีพฤติกรรมเป็น
 พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เพราะเป็นการเพาะบ่มถึง 3 ระดับ ได้แก่ตั้งแต่จิตใจได้
 สำนึก จิตสำนึก และพฤติกรรม ต้องเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานทาง
 การเมือง คิดอย่างเป็น เน้นการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติ ทำให้วัฒนธรรม
 ประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งต้องควบคู่ไปกับการ
 พัฒนาทักษะและพฤติกรรม พร้อมๆ กับกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการรับใช้สังคมจาก
 กระบวนการในการค้นคว้าหาข้อมูล และมีกระบวนการที่ทำให้เกิดสิ่งต่างๆ ขึ้น ในช่วง
 ของพลเมืองแต่ละช่วงวัย เพื่อเป็นการปลูกฝังความเป็นพลเมืองในทุกๆ ช่วงเวลาของ
 ชีวิต ซึ่งจากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยขอเสนอรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของ
 พลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ดังภาพที่ 12

ภาพที่ 12 รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบบประชาธิปไตย

จากภาพที่ 12 รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย สามารถอธิบายได้ว่า

การจะสร้างพลเมืองไทยให้เกิดขึ้นภายใต้ระบอบประชาธิปไตย จะต้องเริ่มจากหล่อหลอมให้ “คน” มีสมรรถนะหลัก 3 ด้าน ได้แก่ 1) สมรรถนะหลักด้านคุณลักษณะ/บุคลิก/แรงจูงใจ เช่น การรักความเป็นธรรมและความเสมอภาค การเคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล การมีระเบียบวินัย การมีจิตสาธารณะ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีอยู่ในจิตใต้สำนึก ต้องใช้ระยะเวลาในการขัดเกลา ทุ่มเท ปลุกฝัง บ่มเพาะให้เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลแต่ละคน และเป็นที่อยู่ในจิตใจคน ไม่สามารถแสดงออกมาให้เห็นได้ง่าย แต่กลับมีอิทธิพลต่อบุคคลแต่ละคนเป็นอย่างมาก 2) สมรรถนะหลักด้านความรู้ความเข้าใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นที่ทำให้เกิดจิตสำนึก อันเนื่องมาจากการได้รับการสั่งสอน อบรมศึกษา เล่าเรียน ทั้งในระดับการศึกษาภาคบังคับ และระดับการศึกษาที่สูงขึ้น หรือแม้กระทั่งจากการอบรมสั่งสอนในวัยผู้ใหญ่ 3) สมรรถนะหลักด้านทักษะ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงออกมาในรูปแบบของพฤติกรรมของบุคคล เช่น ทักษะการเรียนรู้ทางสังคม ทักษะในการสื่อสารที่ทำให้สามารถถ่ายทอดสิ่งต่างๆ ของมาจากตัวบุคคลผ่านทางการพูด การเขียน และสามารถรับทราบ ตอบโต้ด้วยคำพูดและการกระทำอย่างเหมาะสม ถูกต้อง มีเหตุผลอย่างมีกาลเทศะ และสมรรถนะหลักด้านคุณลักษณะ/บุคลิก/แรงจูงใจ นี่เป็นสิ่งที่สามารถแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมของบุคคลโดยสมรรถนะหลักทั้งสามนี้เกิดขึ้นหมุนวนได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

เมื่อสมรรถนะหลักทั้งสามเป็นหัวใจหลักสำคัญที่ต้องมีในตัวบุคคลแต่ละคนแล้ว จึงทำให้องค์ประกอบในการเกิดเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การที่ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การเคารพสิทธิเสรีภาพ กติกา และกฎหมายที่เป็นธรรม ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม การปลุกฝังค่านิยมและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย และการยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ เพราะความรู้ความเข้าใจ จะเป็นความรู้ทั่วไป ความรู้เฉพาะเจาะจง หรือความรู้ด้านอื่นๆ ที่ไม่ใช่เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย หรือการเคารพสิทธิเสรีภาพของตนเองแต่กลับริดรอนสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น หรือการเคารพกฎหมาย กติกา โดยที่ไม่คำนึงถึงความถูกต้องและเป็นธรรม รวมทั้งมีความรับผิดชอบต่อตนเอง

แต่ไม่คำนึงถึงภาพรวม ไม่คำนึงถึงองค์กรรวม หรือไม่คำนึงถึงความกระทบกระเทือนที่จะเกี่ยวโยงไปยังผู้อื่นและสังคม หรือแม้กระทั่งการมีจิตสาธารณะแต่ไม่ใช้ในทางที่ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเวลา กาละโอกาส จะทำให้สมรรถนะหลักที่มีนั้น ถูกนำไปใช้อย่างบิดเบี้ยว บิดเบือน และไม่สามารถตอบสนองต่อการเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยได้อย่างแท้จริง

สำหรับสื่อ นั้น คงความหมายถึงสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อดิจิทัลหรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่อยู่รอบๆตัวของบุคคลทุกคน และผู้ที่ทำหน้าที่ผลิตสื่อก็เป็นบุคคลเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นจึงต้องให้บุคคลที่ผลิตสื่อมีความเป็นพลเมืองเช่นเดียวกัน จึงจะสามารถผลิตสื่อและเผยแพร่ความเป็นพลเมืองได้อย่างแท้จริง จึงทำให้ผู้ผลิตสื่อต้องมีสมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ภายใต้องค์ประกอบทั้ง 5

ดังนั้น ทั้งสมรรถนะหลัก องค์ประกอบของการเป็นพลเมือง และสื่อ ต่างอยู่ภายใต้นโยบาย เพื่อให้การสร้างและพัฒนาสมรรถนะหลักของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และเกิดขึ้นด้วยความร่วมมือของบุคคลหลายๆ คน ในทุกๆ ช่วงวัยไม่ว่าวัยเด็กหรือวัยผู้ใหญ่ และเป็นการดำเนินงานของทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับบุคคล ระดับชุมชน/สังคม ระดับหน่วยงาน และระดับชาติ เพื่อให้เกิดการหลอมรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของพลเมืองอย่างสมดุลและทำให้ประเทศชาติมีการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง เพราะเป็นการสร้างและพัฒนา “คน”

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

สมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย เป็นคัมภีร์รากฐานในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ทำให้แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองต้องเริ่มจากการสร้างและพัฒนาให้ “คน” ในชาติ มีความเป็น “พลเมือง” โดยมีสมรรถนะหลัก 3 ด้าน ได้แก่ สมรรถนะหลักด้านคุณลักษณะ/ทัศนคติ/แรงจูงใจ สมรรถนะหลักด้านความรู้ความเข้าใจ และสมรรถนะหลักด้านทักษะ ซึ่งการปลูกฝังให้สมรรถนะหลักดังกล่าวเกิดขึ้นได้นั้นต้องเป็นหน้าที่ของทุกคน ไม่ว่าจะเป็นเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่

และต้องมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในหลายระดับ ทั้งในระดับบุคคล ระดับชุมชน/สังคม ระดับหน่วยงาน และระดับประเทศชาติ ดังนี้

1. ระดับชาติ ต้องดำเนินนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการ และกิจกรรม ต่างๆ ทางการศึกษา ที่มุ่งเน้นให้เด็ก เยาวชน และคนในวัยผู้ใหญ่ ได้เรียนรู้และเห็น ความสำคัญของ “พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” โดยมีสื่อต่างๆ เป็นผู้ผลักดันและ สร้างสภาพแวดล้อมให้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว

2. ระดับหน่วยงาน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับการจัด การศึกษา การเรียนการสอนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษาทุกระดับชั้น หน่วยงาน อื่นๆที่ทำหน้าที่เผยแพร่ให้ความรู้ต่างๆ ต้องดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นทั้ง ภาควิชาและปฏิบัติ ฝึกฝนให้มีการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ (Learning by Doing) โดย จัดการเรียนการสอนอย่างทั่วถึงให้แก่เด็ก เยาวชน และคนในวัยผู้ใหญ่ เพราะการให้ ความรู้เกี่ยวกับเอกลักษณ์ความเป็นไทย อัตลักษณ์ความเป็นไทย สิทธิขั้นพื้นฐานของ พลเมือง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ความสำคัญของความ จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ความรู้ความเข้าใจในสิทธิ หน้าที่และ เสรีภาพ ความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม ความรู้ความ เข้าใจในระบบกฎหมายและเจตนารมณ์ของกฎหมาย ความรู้ความเข้าใจในบทบาท หน้าที่ของตนเอง ความรู้ความเข้าใจในสิทธิและความรับผิดชอบตามกฎหมาย ความรู้ ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง ความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย ของพลเมือง ซึ่งเป็นการถ่ายทอดโดยการใช้การสื่อสารทางเดียว ไม่เพียงพออีกต่อไป จำเป็นต้องมีวิธีการเรียนการสอนผ่านกิจกรรมต่างๆให้ผู้เรียนรู้ไม่เพียงแค่เด็ก เยาวชน หรือ ผู้ใหญ่ ได้เรียนรู้ผ่านการลงมือทำ โดยมีสื่อต่างๆ เป็นผู้กระตุ้นและให้การสนับสนุน เพื่อให้ความรู้และการลงมือปฏิบัติสามารถเข้าถึงได้ง่ายต่อคนทุกคน

3. ระดับชุมชน/สังคม ต้องมีพื้นที่หรือเวทีให้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีส่วนร่วม ผ่านกิจกรรมต่างๆภายใต้กรอบของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่จัดขึ้น เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างมีระเบียบวินัย เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ เคารพกฎหมายและกติกาที่เป็นธรรม เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล รัก ความเป็นธรรมและความเสมอภาค มีความมุ่งมั่นปฏิบัติตนในฐานะพลเมือง โดย

สามารถแยกแยะข้อเท็จจริงกับความคิดเห็นออกจากกันได้ ซึ่งพื้นที่หรือเวทีนี้จะต้องมีพื้นที่ให้ทั้งเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ เพื่อครอบคลุมบุคคลทุกช่วงวัย โดยมีสื่อต่างๆ เป็นผู้สนับสนุนให้มีการเปิดเวทีหรือพื้นที่ต่างๆ ขึ้น และผู้ที่ทำหน้าที่ของสื่อ นั้น เข้าใจและปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองอย่างเคร่งครัด เพื่อไม่ให้บุคคลใช้สื่อเป็นเครื่องมือ โดย “การใช้สิทธิของความเป็นพลเมือง” มาทำลาย “หน้าที่ของความเป็นพลเมือง” แต่สื่อต้องทำหน้าที่ในการปลูกฝังค่านิยมและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย และยกย่องเชิดชูการยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

4. ระดับบุคคล บุคคลทุกคนต้องตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตนเองในฐานะพลเมือง โดยการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติด้วยเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การเคารพสิทธิเสรีภาพ ทศกั และกฎหมายที่เป็นธรรม ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม ยึดถือการมีจิตสาธารณะ เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ซึ่งสื่อเป็นเครื่องมือในการหล่อหลอมและปลูกฝัง รวมทั้งกระตุ้นให้บุคคลตระหนักในสิทธิและหน้าที่ในฐานะพลเมือง โดยดำเนินการแก่บุคคลทุกช่วงวัยทั้งเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ใน 4 จังหวัด ได้แก่ ภาคเหนือที่จังหวัดเชียงราย ภาคตะวันตกที่จังหวัดกาญจนบุรี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดอุดรธานี และภาคใต้ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. ควรทำการวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ใน 9 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือตอนบน ภาคเหนือตอนล่าง ภาคกลางตอนบน ภาคกลางตอนล่าง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ภาคตะวันออก ภาคใต้ตอนบน และภาคใต้ตอนล่าง

3. ควรทำการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) จากการสร้างแบบสนทนากลุ่มและเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ใน 9 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือตอนบน

ภาคเหนือตอนล่าง ภาคกลางตอนบน ภาคกลางตอนล่าง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ภาคตะวันออก ภาคใต้ตอนบน และภาคใต้ตอนล่าง

4. ควรทำการวิจัยในเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Research) เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อเป็นการยืนยันผลการวิจัยในด้านของข้อมูลทางสถิติและข้อมูลจากเอกสาร

5. ควรทำการวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

ภาคผนวก ก

รายชื่อสมาชิกกลุ่มที่.....

จังหวัด.....

ลำดับ	ชื่อ -นามสกุล	สถานที่ทำงาน	ลายเซ็น
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			
10.			
11.			
12.			
13.			
14.			
15.			

คำสั่ง ข้อคำถามมีทั้งหมด 7 ข้อ จงตอบคำถามโดยการเรียงลำดับการตอบในแต่ละข้อให้มีความสัมพันธ์กัน ดังต่อไปนี้

Concepts: “หลักการเปลี่ยนประชาชนให้เป็นพลเมือง”

1. กลุ่มของท่านมีความเข้าใจในความหมายของคำว่า “การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” หมายถึง.....

2. กลุ่มของท่าน ลองค้นหาสาเหตุที่ประเทศไทยมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนประชาชนไทยให้เป็นพลเมืองไทย น่าจะมีสาเหตุอะไรบ้าง(เรียงลำดับสาเหตุ 3 สาเหตุ)
 2.1.....
 2.2.....
 2.3.....
- 3.กลุ่มของท่านมีความเข้าใจในความหมายของคำว่า “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหมายถึง.....

4. กลุ่มของท่านคิดว่าการที่จะเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ได้นั้น จำเป็นที่จะต้องมีองค์ประกอบ อะไรบ้างที่สำคัญ (นำเสนอ 5 องค์ประกอบ)

4.1 องค์ประกอบที่ 1 คือ.....

หมายถึง.....

.....

.....

4.1.1 ความรู้(Knowledge) อะไรที่พลเมืองต้องรู้	วิธีการ/เครื่องมือการพัฒนามีอะไรบ้าง
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.1.2 ทักษะ(Skills) อะไรที่พลเมืองสามารถทำได้	วิธีการ/เครื่องมือการพัฒนามีอะไรบ้าง
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.1.3คุณลักษณะส่วนบุคคล (Attributes)คือ ลักษณะที่ สังคมต้องการให้พลเมืองเป็น เช่น แรงจูงใจ (Motive: สิ่งที่ขับเคลื่อน ให้พลเมืองได้แสดงอุปนิสัย (Trait) : คุณลักษณะทางกาย และการ ตอบสนองต่อสถานการณ์หรือข้อมูลข่าวสาร และคุณค่า (Values) : ทัศนคติ, กรอบแนวคิด, ภาพลักษณ์ของพลเมืองแต่ละคน	วิธีการ/เครื่องมือการพัฒนามีอะไรบ้าง
1.	1.
2.	2.
3.	3.

4.2 องค์ประกอบที่ 2 คือ.....

หมายถึง.....

4.2.1 ความรู้(Knowledge) อะไรที่พลเมืองต้องรู้	วิธีการ/เครื่องมือการพัฒนามีอะไรบ้าง
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.2.2 ทักษะ(Skills) อะไรที่พลเมืองสามารถทำได้	วิธีการ/เครื่องมือการพัฒนามีอะไรบ้าง
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.2.3คุณลักษณะส่วนบุคคล (Attributes)คือ ลักษณะที่ สังคมต้องการให้พลเมืองเป็น เช่น แรงจูงใจ (Motive: สิ่งที่ขับเคลื่อน ให้พลเมืองได้แสดงอุปนิสัย (Trait) : คุณลักษณะทางกาย และการ ตอบสนองต่อสถานการณ์หรือข้อมูลข่าวสาร และคุณค่า (Values) : ทศ คติ, กรอบแนวคิด, ภาพลักษณ์ของพลเมืองแต่ละคน	วิธีการ/เครื่องมือการพัฒนามีอะไรบ้าง
1.	1.
2.	2.
3.	3.

4.3 องค์ประกอบที่ 3 คือ.....

หมายถึง.....

.....

.....

4.3.1 ความรู้(Knowledge) อะไรที่พลเมืองต้องรู้	วิธีการ/เครื่องมือการพัฒนามีอะไรบ้าง
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.3.2 ทักษะ(Skills) อะไรที่พลเมืองสามารถทำได้	วิธีการ/เครื่องมือการพัฒนามีอะไรบ้าง
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.3.3 คุณลักษณะส่วนบุคคล (Attributes) คือ ลักษณะที่สังคมต้องการให้พลเมืองเป็น เช่น แรงจูงใจ (Motive: สิ่งที่ขับเคลื่อนให้พลเมืองได้แสดงอุปนิสัย (Trait) : คุณลักษณะทางกาย และการตอบสนองต่อสถานการณ์หรือข้อมูลข่าวสาร และคุณค่า (Values) : ทักษะ, กรอบแนวคิด, ภาพลักษณ์ของพลเมืองแต่ละคน	วิธีการ/เครื่องมือการพัฒนามีอะไรบ้าง
1.	1.
2.	2.
3.	3.

4.4 องค์ประกอบที่ 4 คือ.....

หมายถึง.....

.....

4.4.1 ความรู้(Knowledge) อะไรที่พลเมืองต้องรู้	วิธีการ/เครื่องมือการพัฒนามีอะไรบ้าง
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.4.2 ทักษะ(Skills) อะไรที่พลเมืองสามารถทำได้	วิธีการ/เครื่องมือการพัฒนามีอะไรบ้าง
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.4.3 คุณลักษณะส่วนบุคคล (Attributes) คือ ลักษณะที่ สังคมต้องการให้พลเมืองเป็น เช่น แรงจูงใจ (Motive: สิ่งที่ขับเคลื่อน ให้พลเมืองได้แสดงอุปนิสัย (Trait) : คุณลักษณะทางกาย และการ ตอบสนองต่อสถานการณ์หรือข้อมูลข่าวสาร และคุณค่า (Values) : ทัศนคติ, กรอบแนวคิด, ภาพลักษณ์ของพลเมืองแต่ละคน	วิธีการ/เครื่องมือการพัฒนามีอะไรบ้าง
1.	1.
2.	2.
3.	3.

4.5 องค์ประกอบที่ 5 คือ.....

หมายถึง.....

4.5.1 ความรู้(Knowledge) อะไรที่พลเมืองต้องรู้	วิธีการ/เครื่องมือการพัฒนามีอะไรบ้าง
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.5.2 ทักษะ(Skills) อะไรที่พลเมืองสามารถทำได้	วิธีการ/เครื่องมือการพัฒนามีอะไรบ้าง
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.5.3 คุณลักษณะส่วนบุคคล (Attributes) คือ ลักษณะที่ สังคมต้องการให้พลเมืองเป็น เช่น แรงจูงใจ (Motive: สิ่งที่ขับเคลื่อน ให้พลเมืองได้แสดงอุปนิสัย (Trait) : คุณลักษณะทางกาย และการ ตอบสนองต่อสถานการณ์หรือข้อมูลข่าวสาร และคุณค่า (Values) : ทัศนคติ, กรอบแนวคิด, ภาพลักษณ์ของพลเมืองแต่ละคน	วิธีการ/เครื่องมือการพัฒนามีอะไรบ้าง
1.	1.
2.	2.
3.	3.

5. จากคำตอบข้อที่ 4 จงนำคำตอบในแต่ละองค์ประกอบ มากำหนดเป็นนโยบายที่สอดคล้องกับการพัฒนาพลเมืองและประชาธิปไตย ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนี้

5.1 องค์ประกอบที่ 1 คือ.....

แนวนโยบาย ชื่อ นโยบาย.....

แผนงานที่เกี่ยวข้อง	โครงการที่สนับสนุน	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน ที่รับผิดชอบ
1.แผนงาน.....	1.โครงการ.....			
	2.โครงการ.....			

5.2 องค์ประกอบที่ 2 คือ.....

แนวนโยบาย ชื่อ นโยบาย.....

แผนงานที่เกี่ยวข้อง	โครงการที่สนับสนุน	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน ที่รับผิดชอบ
1.แผนงาน.....	1.โครงการ.....			
	2.โครงการ.....			

5.3 องค์ประกอบที่ 3 คือ.....

แนวนโยบาย ชื่อ นโยบาย.....

แผนงานที่เกี่ยวข้อง	โครงการที่สนับสนุน	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ	กลุ่ม เป้าหมาย	หน่วยงาน ที่รับผิดชอบ
1.แผนงาน.....	1.โครงการ.....			
.....				
.....	2.โครงการ.....			
.....				

5.4 องค์ประกอบที่ 4 คือ.....

แนวนโยบาย ชื่อ นโยบาย.....

แผนงานที่เกี่ยวข้อง	โครงการที่สนับสนุน	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ	กลุ่ม เป้าหมาย	หน่วยงาน ที่รับผิดชอบ
1.แผนงาน.....	1.โครงการ.....			
.....				
.....	2.โครงการ.....			
.....				

5.5 องค์ประกอบที่ 5 คือ.....

แนวนโยบาย ชื่อ นโยบาย.....

แผนงานที่เกี่ยวข้อง	โครงการที่สนับสนุน	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ	กลุ่ม เป้าหมาย	หน่วยงาน ที่รับผิดชอบ
1.แผนงาน.....	1.โครงการ.....			
.....				
.....	2.โครงการ.....			
.....				

6. จงยกตัวอย่างหรือสถานการณ์จริงที่กลุ่มของท่านวิเคราะห์ว่า เคยประสบ พบเจอ และมีความสอดคล้องตามความหมายของ “พลเมือง” ในคำตอบข้อที่ 3 ดังนี้ (นำเสนอ 3 ตัวอย่างหรือสถานการณ์)

6.1 ชื่อเหตุการณ์/สถานการณ์.....

สถานที่.....

สอดคล้องกับประเด็นใด.....

6.2 ชื่อเหตุการณ์/สถานการณ์.....

สถานที่.....

สอดคล้องกับประเด็นใด.....

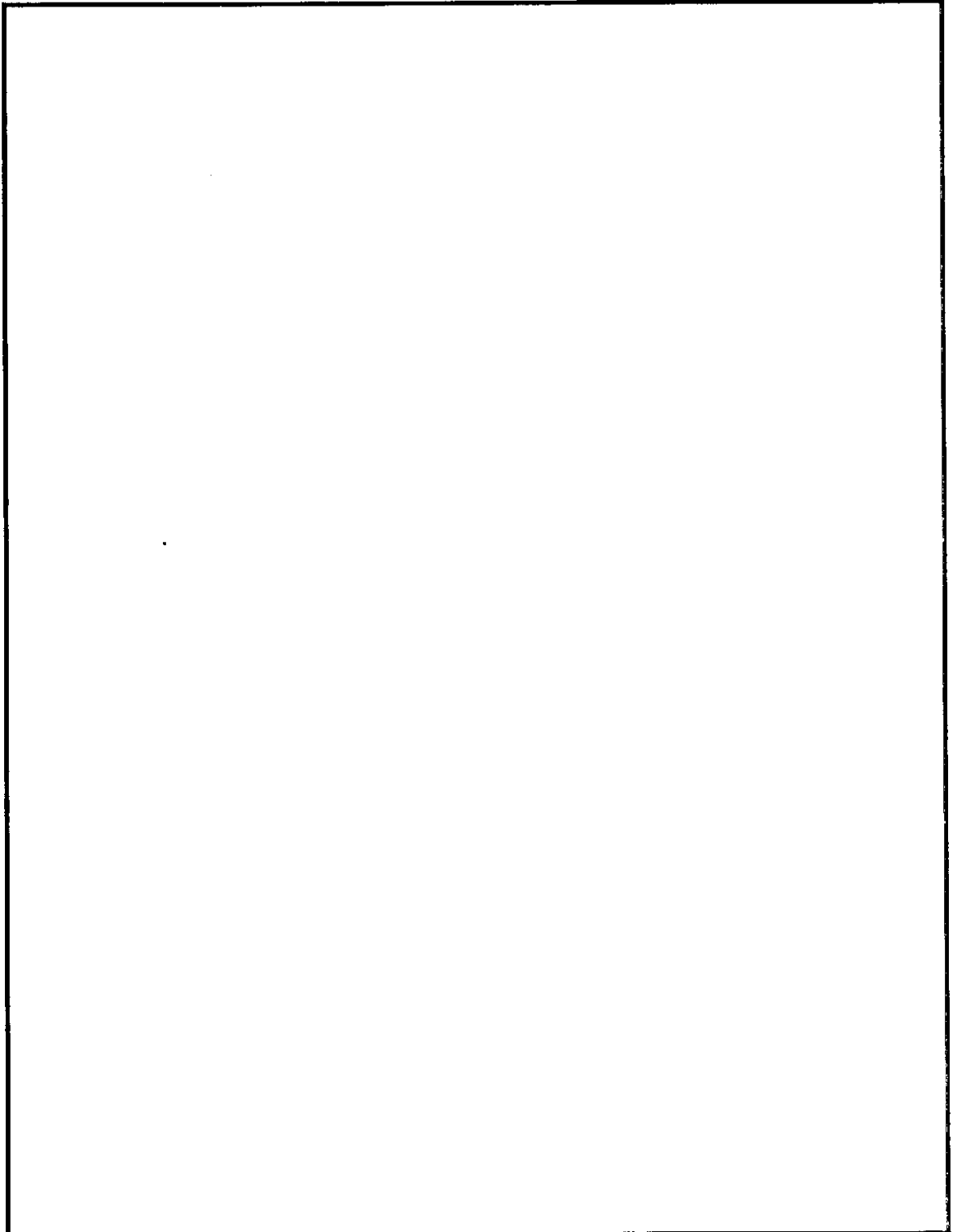
6.3 ชื่อเหตุการณ์/สถานการณ์.....

สถานที่.....

สอดคล้องกับประเด็นใด.....

7. จงนำเสนอ ข้อค้นพบ จากคำตอบตั้งแต่ข้อที่ 1 – 6 มาสกัด Key word ที่สำคัญ พร้อมทั้งการเชื่อมโยง Key word เหล่านั้นอย่างเป็นเหตุเป็นผลกัน เพื่อวาดรูปภาพพลเมือง ที่ชื่อว่า.....

Model: สมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

A large empty rectangular box with a black border, intended for drawing a citizen's image based on the provided keywords and model.

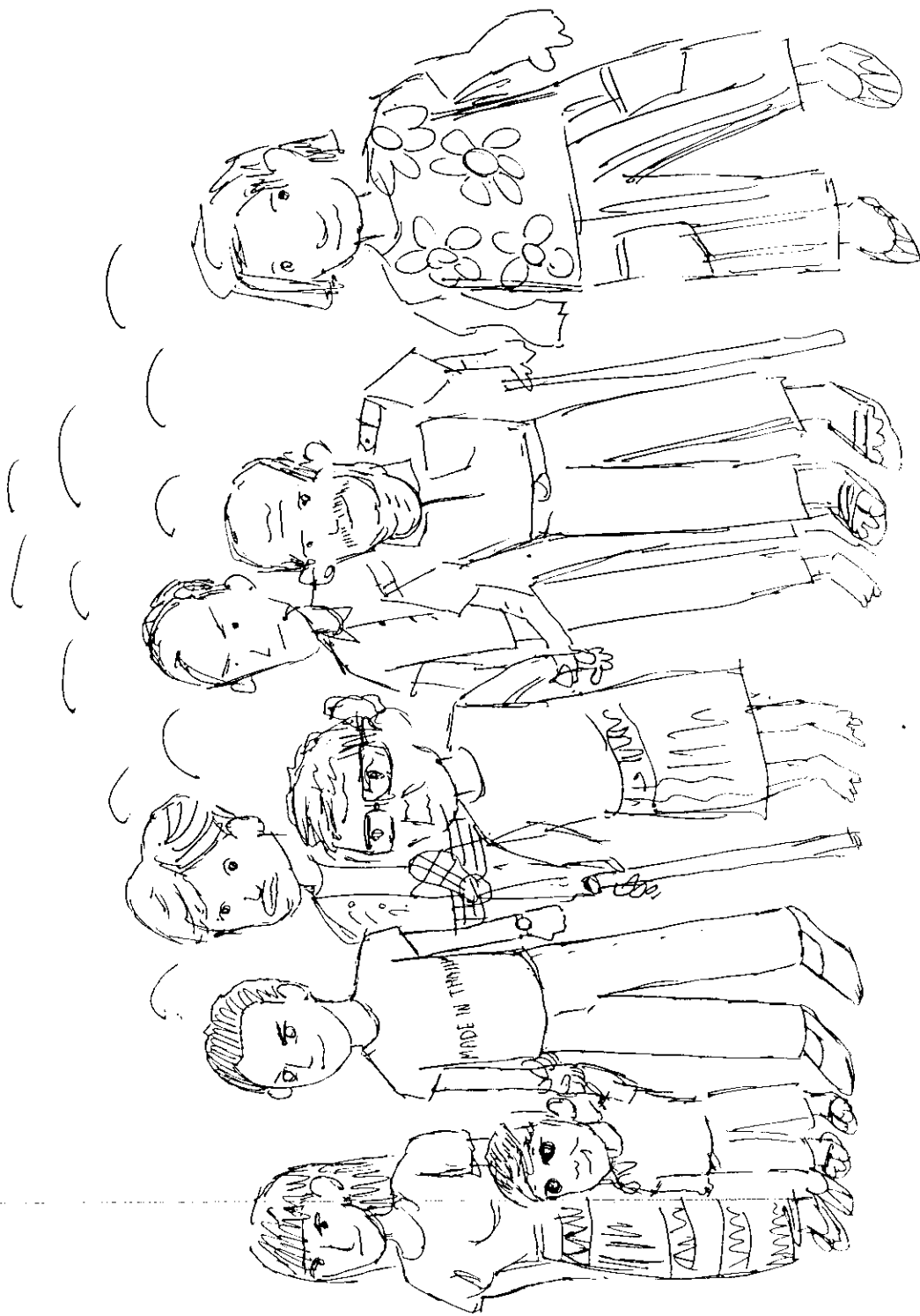
ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

1. คร.สุพินดา ชีระวราพิชญ์
เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม ระดับเชี่ยวชาญ ประจำศาลแพ่ง
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คร. อัมพร ปัญญา
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คร.วันชัย ปานจันทร์
คณะพัฒนาศาสตร์มนุษย มหาวิทยาลัยรามคำแหง
4. คร.นิพนธ์ โชะเฮง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คร.กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย
สาขาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

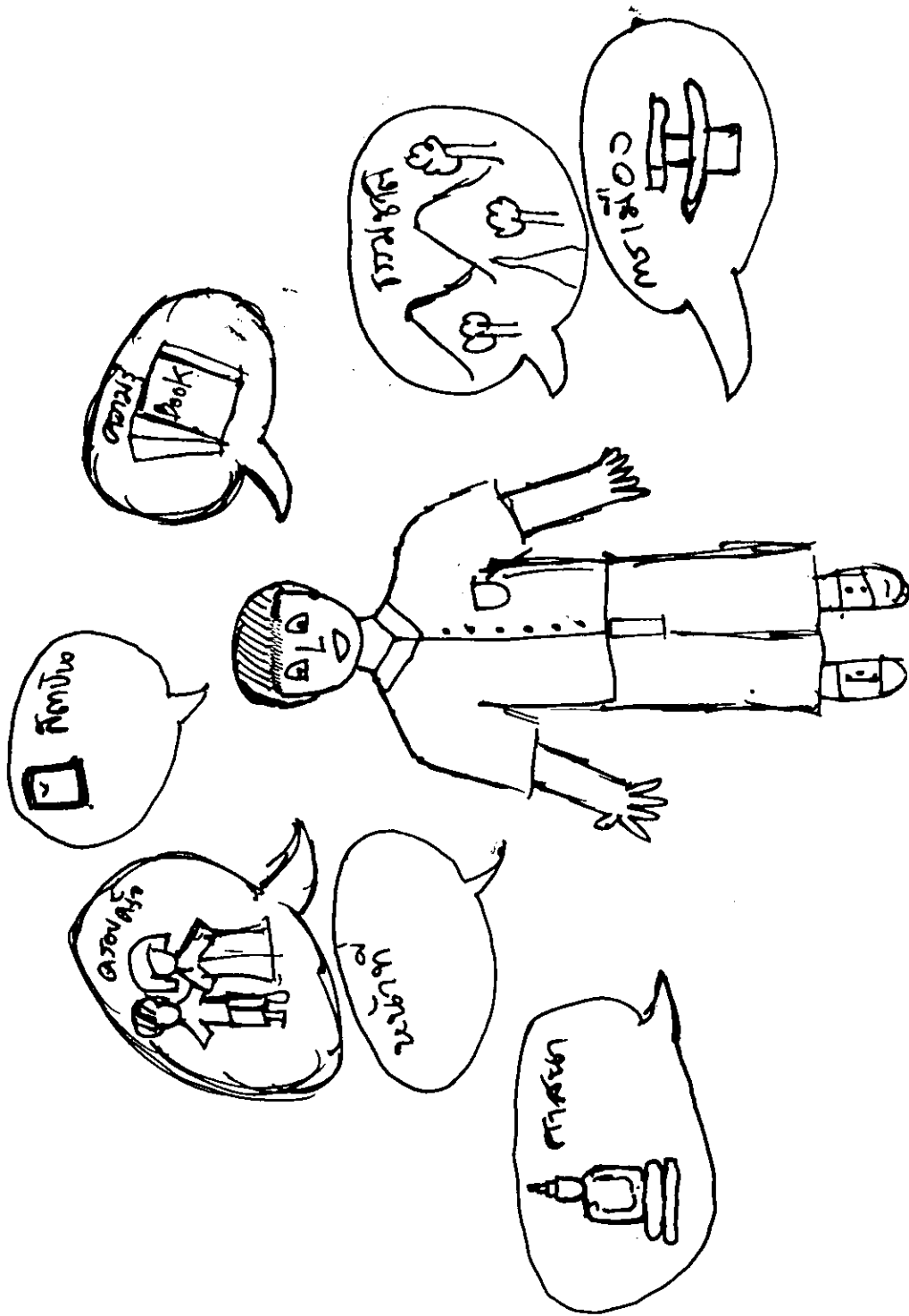
ภาคผนวก ค

ชื่อภาพ :
กลุ่มงานประชาสัมพันธ์

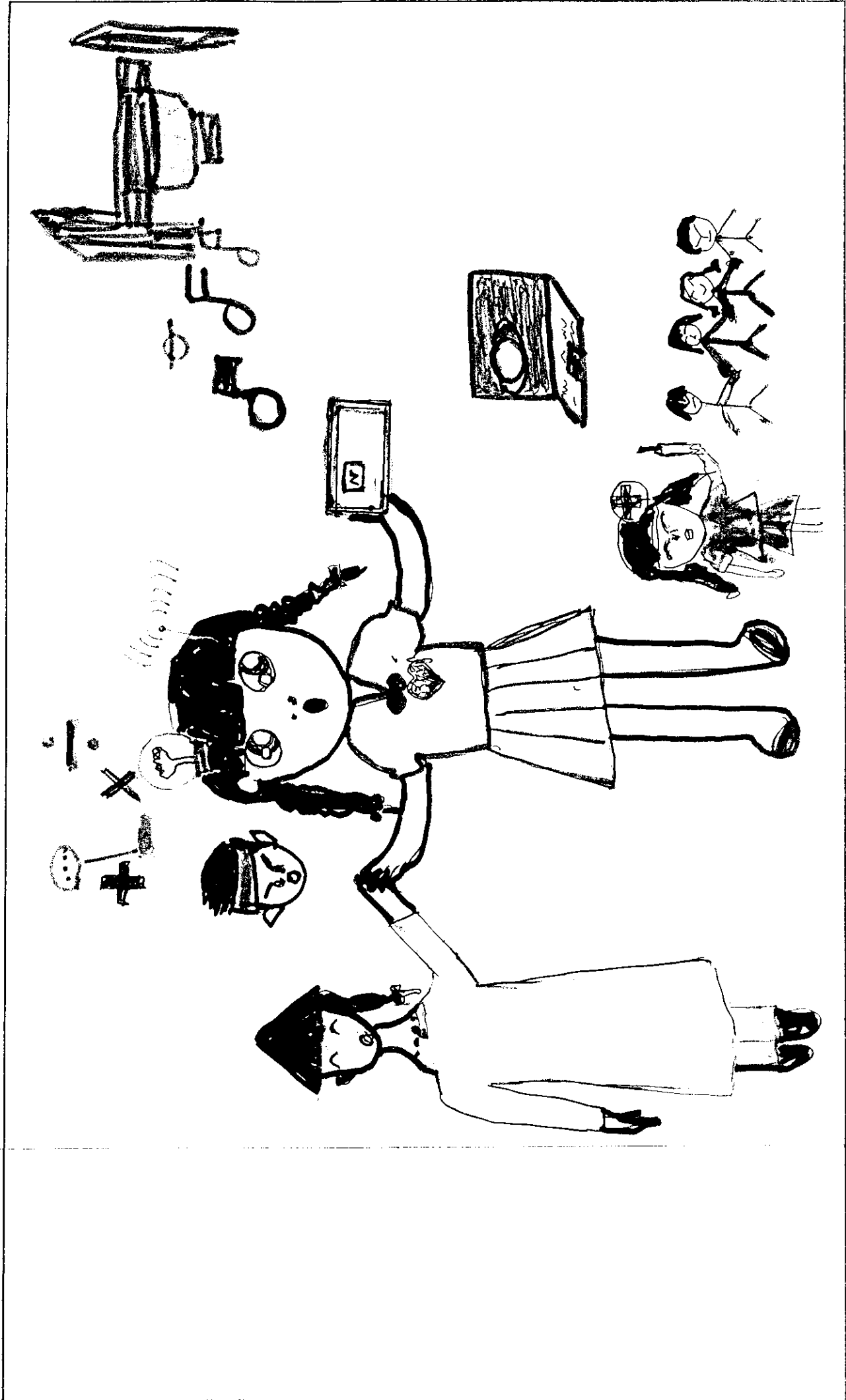

ภาพประกอบ

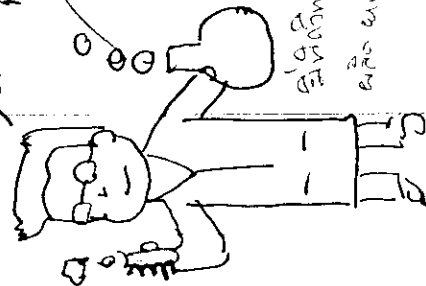
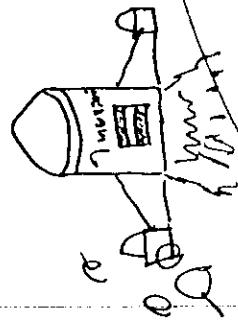
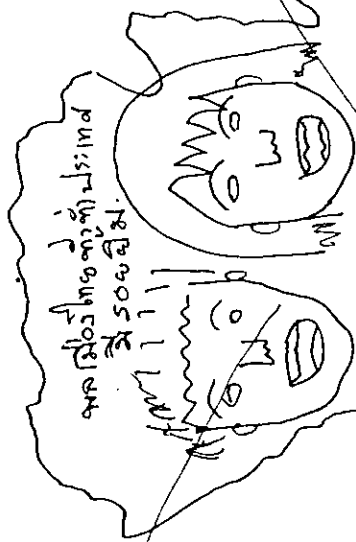
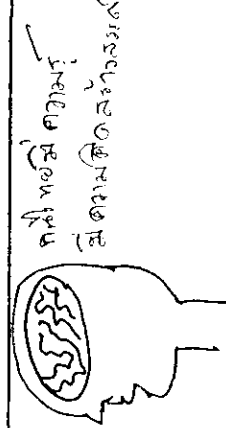
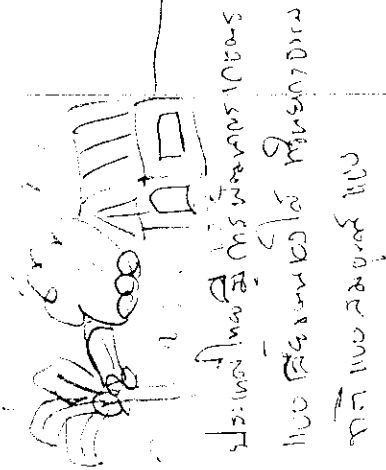
ชื่อภาพ :

***** MILLER

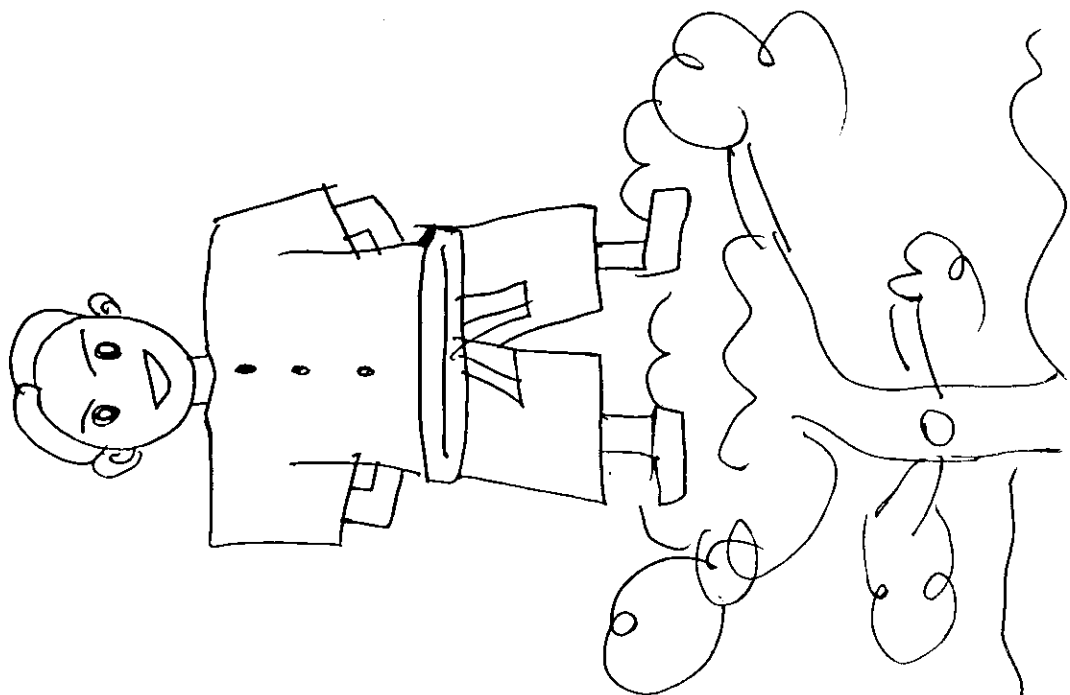
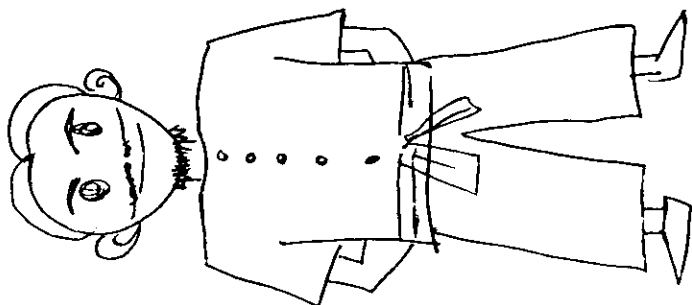
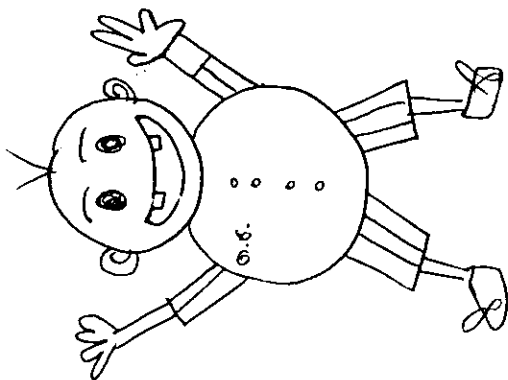
***** MI IPGT *****

To
the
Honorable
Members

2000
 2001
 2002
 2003
 2004
 2005
 2006
 2007
 2008
 2009
 2010
 2011
 2012
 2013
 2014
 2015
 2016
 2017
 2018
 2019
 2020
 2021
 2022
 2023
 2024
 2025
 2026
 2027
 2028
 2029
 2030
 2031
 2032
 2033
 2034
 2035
 2036
 2037
 2038
 2039
 2040
 2041
 2042
 2043
 2044
 2045
 2046
 2047
 2048
 2049
 2050
 2051
 2052
 2053
 2054
 2055
 2056
 2057
 2058
 2059
 2060
 2061
 2062
 2063
 2064
 2065
 2066
 2067
 2068
 2069
 2070
 2071
 2072
 2073
 2074
 2075
 2076
 2077
 2078
 2079
 2080
 2081
 2082
 2083
 2084
 2085
 2086
 2087
 2088
 2089
 2090
 2091
 2092
 2093
 2094
 2095
 2096
 2097
 2098
 2099
 2100
 2101
 2102
 2103
 2104
 2105
 2106
 2107
 2108
 2109
 2110
 2111
 2112
 2113
 2114
 2115
 2116
 2117
 2118
 2119
 2120
 2121
 2122
 2123
 2124
 2125
 2126
 2127
 2128
 2129
 2130
 2131
 2132
 2133
 2134
 2135
 2136
 2137
 2138
 2139
 2140
 2141
 2142
 2143
 2144
 2145
 2146
 2147
 2148
 2149
 2150
 2151
 2152
 2153
 2154
 2155
 2156
 2157
 2158
 2159
 2160
 2161
 2162
 2163
 2164
 2165
 2166
 2167
 2168
 2169
 2170
 2171
 2172
 2173
 2174
 2175
 2176
 2177
 2178
 2179
 2180
 2181
 2182
 2183
 2184
 2185
 2186
 2187
 2188
 2189
 2190
 2191
 2192
 2193
 2194
 2195
 2196
 2197
 2198
 2199
 2200
 2201
 2202
 2203
 2204
 2205
 2206
 2207
 2208
 2209
 2210
 2211
 2212
 2213
 2214
 2215
 2216
 2217
 2218
 2219
 2220
 2221
 2222
 2223
 2224
 2225
 2226
 2227
 2228
 2229
 2230
 2231
 2232
 2233
 2234
 2235
 2236
 2237
 2238
 2239
 2240
 2241
 2242
 2243
 2244
 2245
 2246
 2247
 2248
 2249
 2250
 2251
 2252
 2253
 2254
 2255
 2256
 2257
 2258
 2259
 2260
 2261
 2262
 2263
 2264
 2265
 2266
 2267
 2268
 2269
 2270
 2271
 2272
 2273
 2274
 2275
 2276
 2277
 2278
 2279
 2280
 2281
 2282
 2283
 2284
 2285
 2286
 2287
 2288
 2289
 2290
 2291
 2292
 2293
 2294
 2295
 2296
 2297
 2298
 2299
 2300
 2301
 2302
 2303
 2304
 2305
 2306
 2307
 2308
 2309
 2310
 2311
 2312
 2313
 2314
 2315
 2316
 2317
 2318
 2319
 2320
 2321
 2322
 2323
 2324
 2325
 2326
 2327
 2328
 2329
 2330
 2331
 2332
 2333
 2334
 2335
 2336
 2337
 2338
 2339
 2340
 2341
 2342
 2343
 2344
 2345
 2346
 2347
 2348
 2349
 2350
 2351
 2352
 2353
 2354
 2355
 2356
 2357
 2358
 2359
 2360
 2361
 2362
 2363
 2364
 2365
 2366
 2367
 2368
 2369
 2370
 2371
 2372
 2373
 2374
 2375
 2376
 2377
 2378
 2379
 2380
 2381
 2382
 2383
 2384
 2385
 2386
 2387
 2388
 2389
 2390
 2391
 2392
 2393
 2394
 2395
 2396
 2397
 2398
 2399
 2400
 2401
 2402
 2403
 2404
 2405
 2406
 2407
 2408
 2409
 2410
 2411
 2412
 2413
 2414
 2415
 2416
 2417
 2418
 2419
 2420
 2421
 2422
 2423
 2424
 2425
 2426
 2427
 2428
 2429
 2430
 2431
 2432
 2433
 2434
 2435
 2436
 2437
 2438
 2439
 2440
 2441
 2442
 2443
 2444
 2445
 2446
 2447
 2448
 2449
 2450
 2451
 2452
 2453
 2454

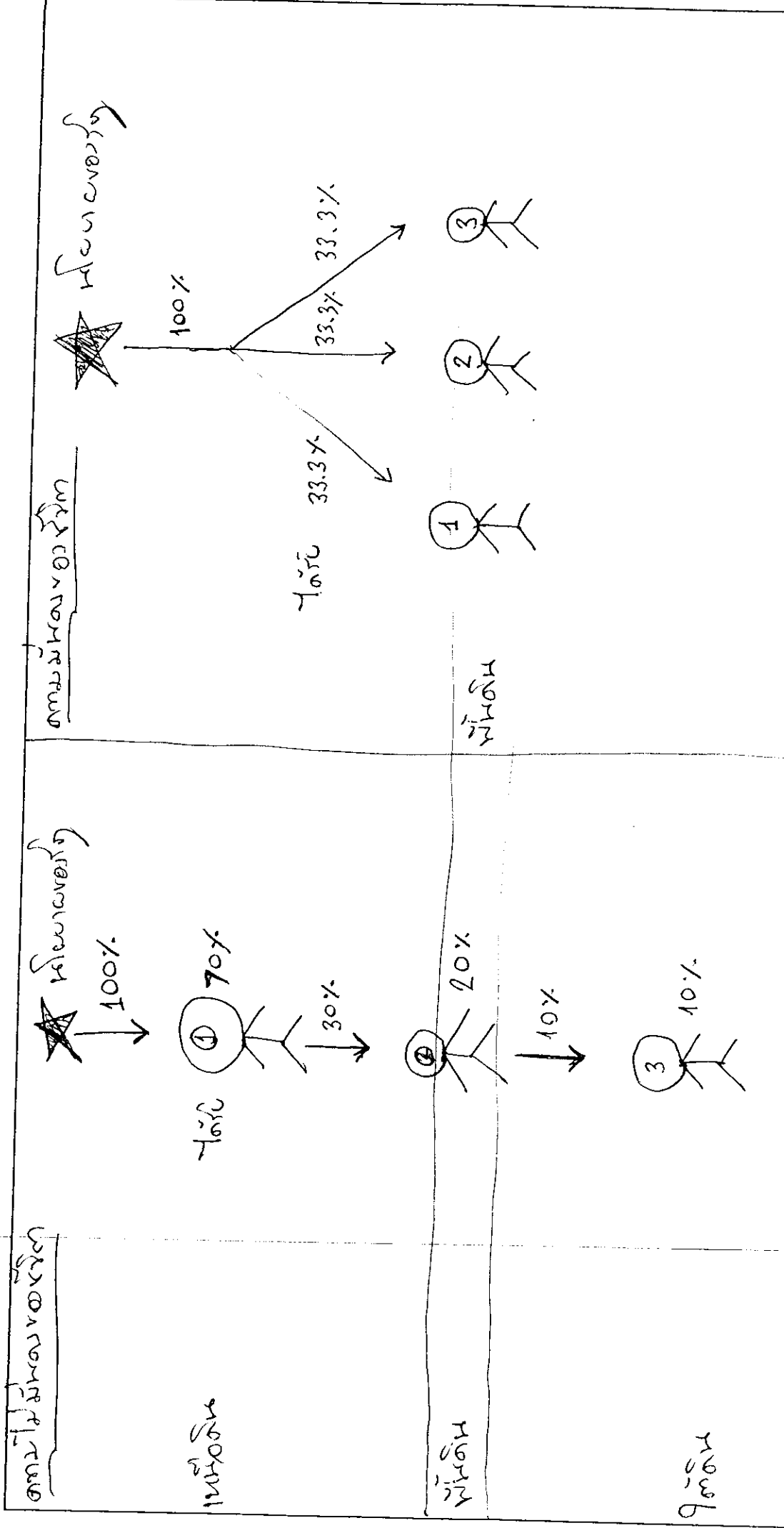
ชื่อภาพ :
ภาพที่ 3
ภาพที่ 4
ภาพที่ 5
ภาพที่ 6
ภาพที่ 7
ภาพที่ 8
ภาพที่ 9
ภาพที่ 10

ชื่อย่อ:.....

ข้อภาพ: ฟังก์ชันสามารถแบ่งได้ 3 ประเภท การแบ่งงาน

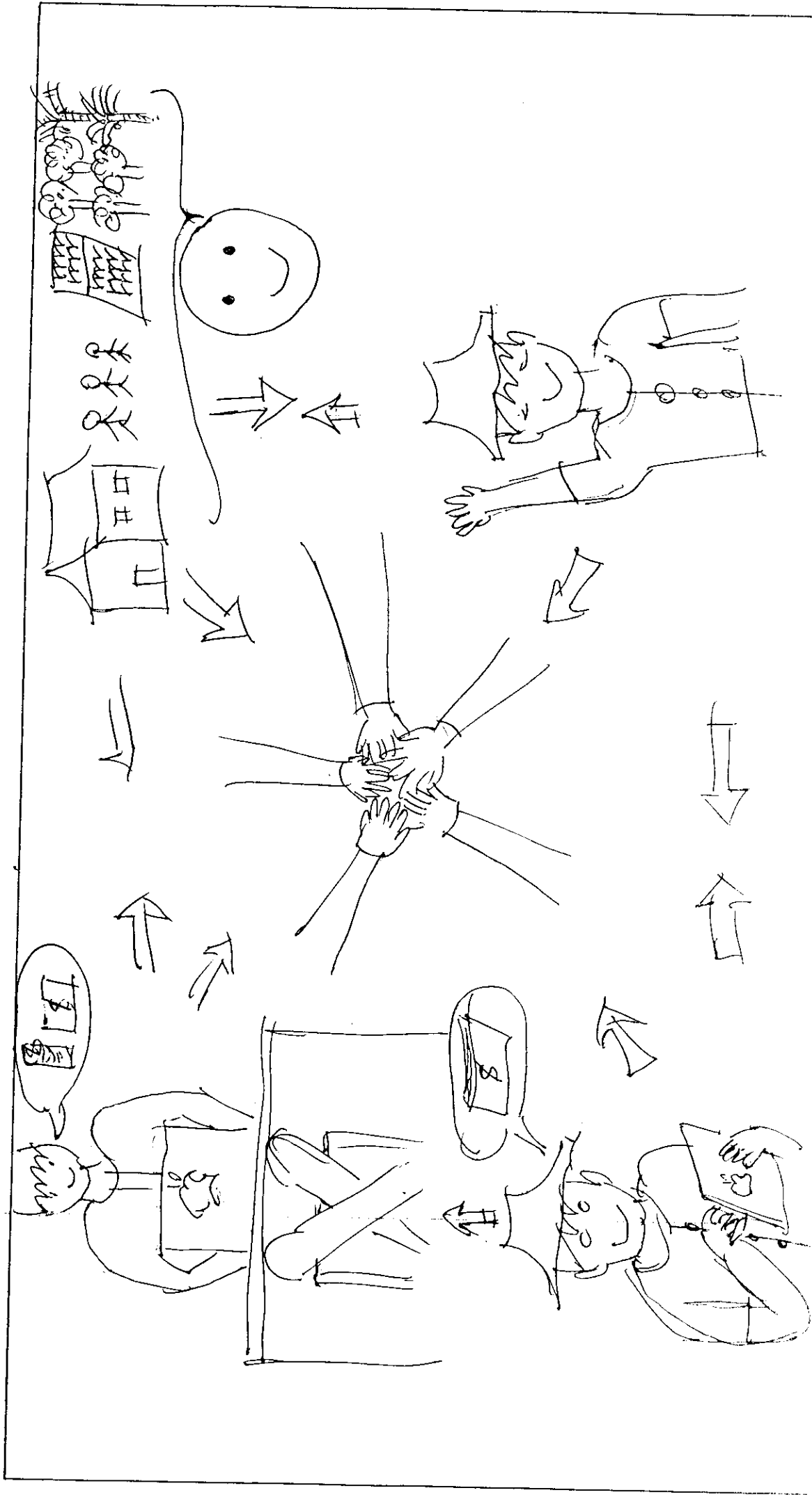
สรุป: การแบ่งงานสามารถแบ่งได้ 3 ประเภท

การแบ่งงานที่ 1: การแบ่งงานที่ 100% → การแบ่งงานที่ 70% → การแบ่งงานที่ 30% → การแบ่งงานที่ 10%

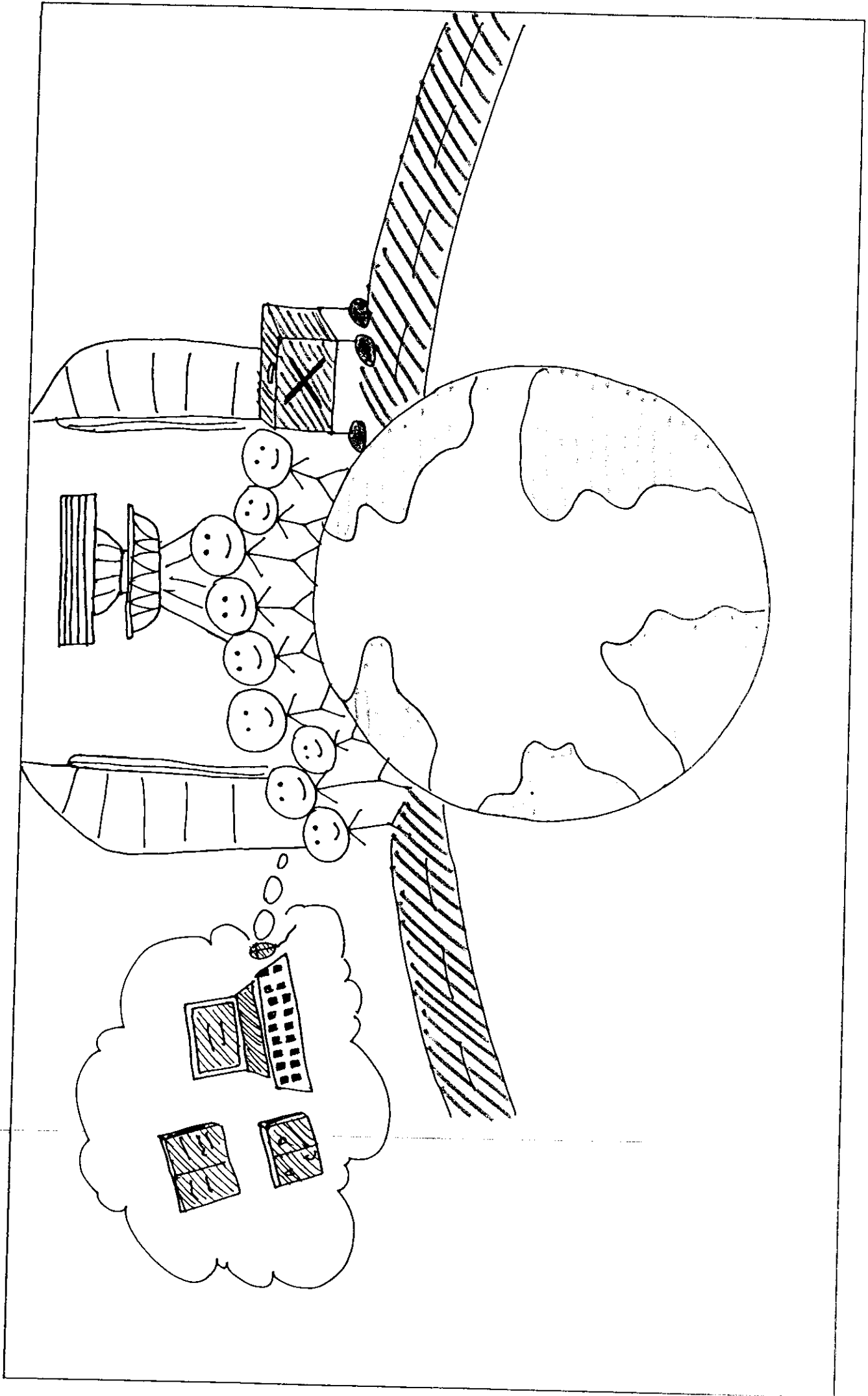
การแบ่งงานที่ 2: การแบ่งงานที่ 100% → การแบ่งงานที่ 33.3% → การแบ่งงานที่ 33.3% → การแบ่งงานที่ 33.3%

การแบ่งงานที่ 3: การแบ่งงานที่ 100% → การแบ่งงานที่ 33.3% → การแบ่งงานที่ 33.3% → การแบ่งงานที่ 33.3%

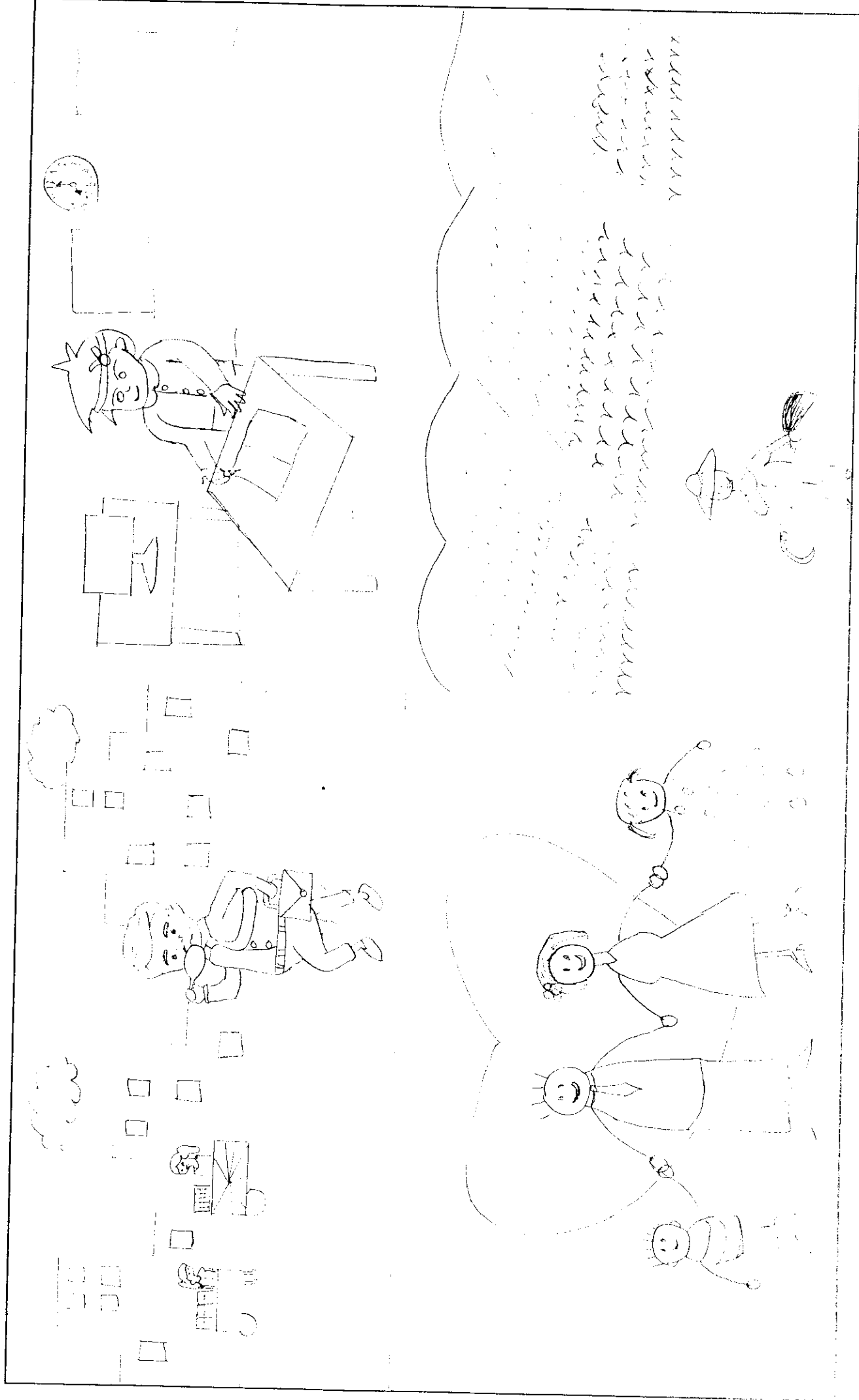
1

ชื่อภาพ :วิถีแห่งเมล็ดในศตวรรษที่ 21.....

ชื่อภาพ : " อนาคตไกล " อนาคตไกล

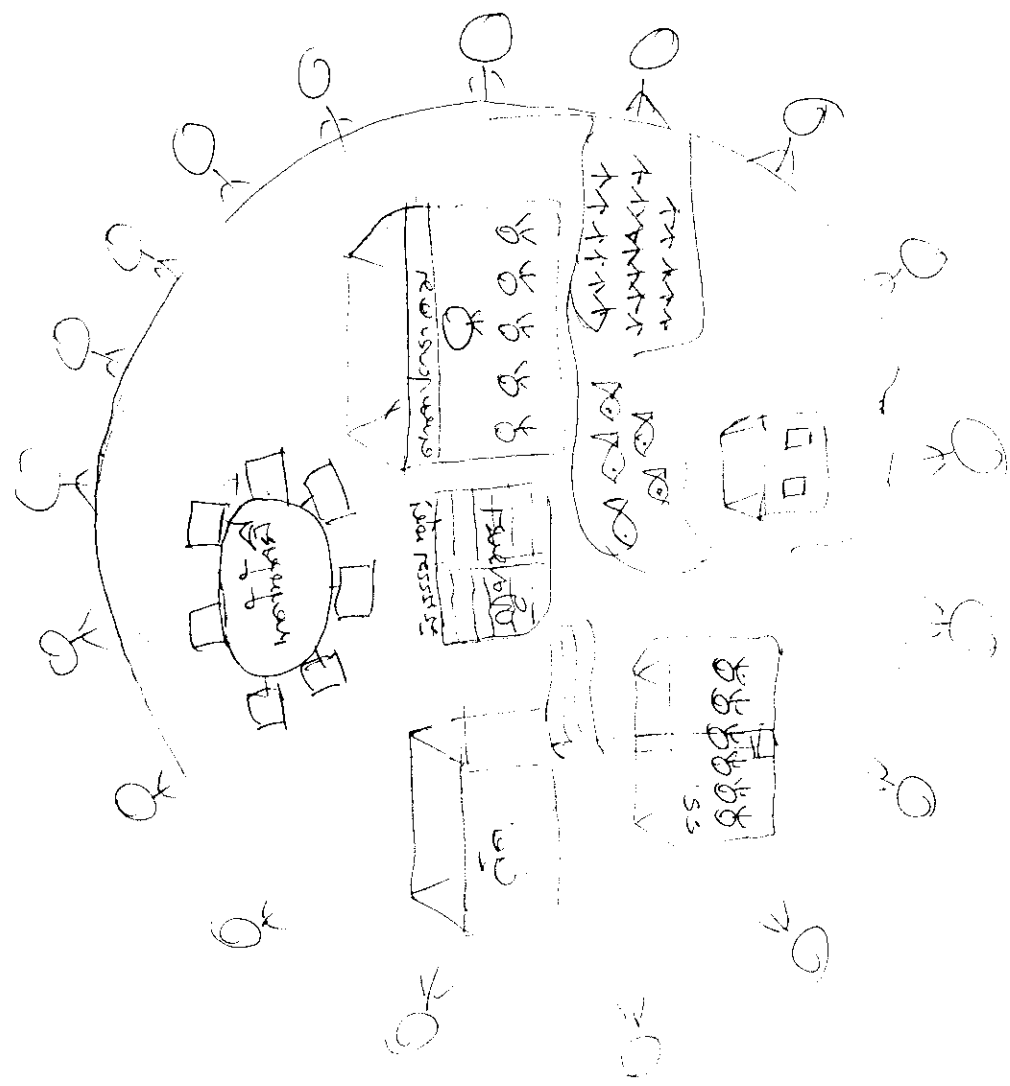

နိဂုံး : မာရ်ဂျွန်ကလေးပါမယ်

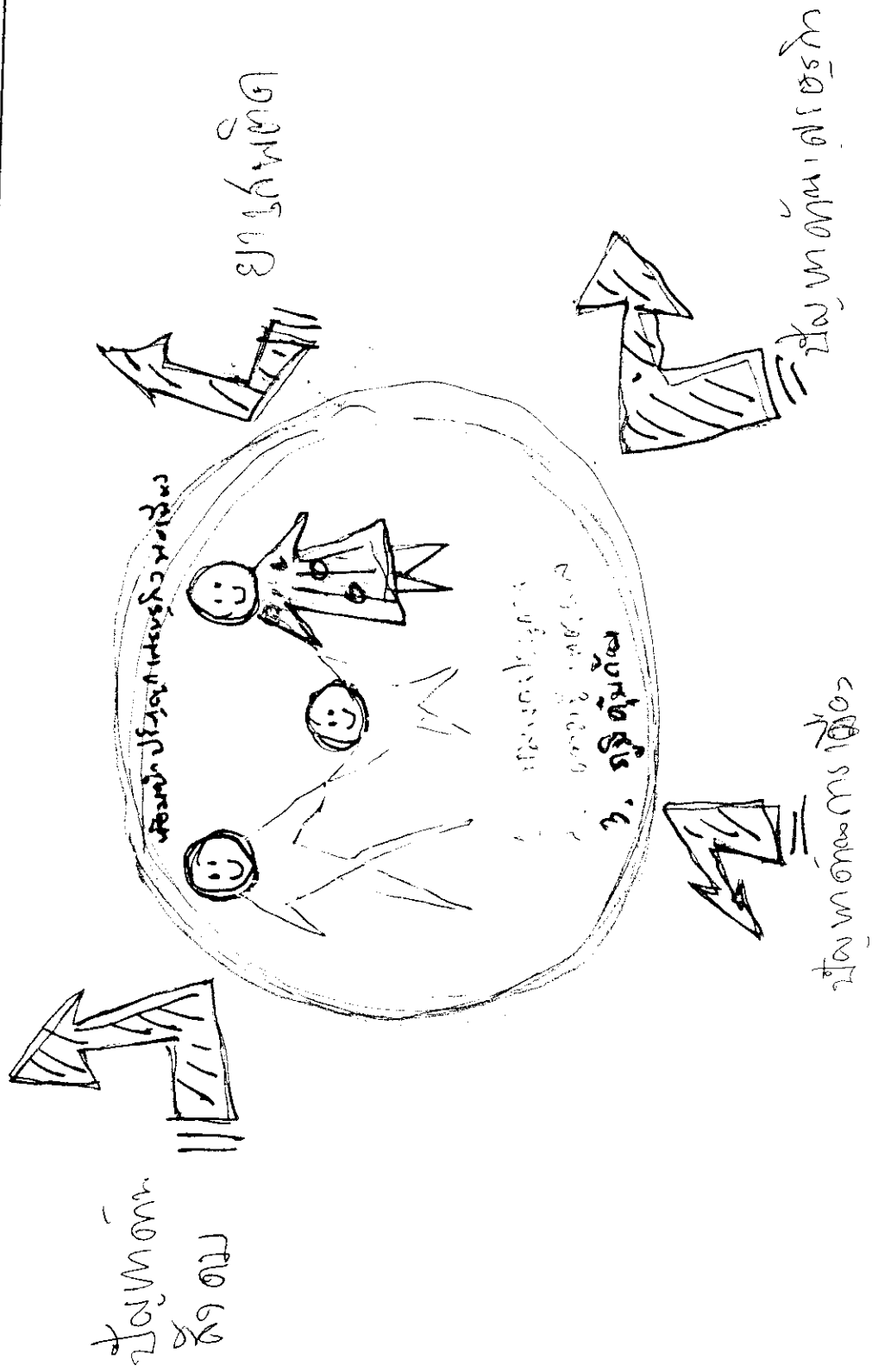

၁၃၈

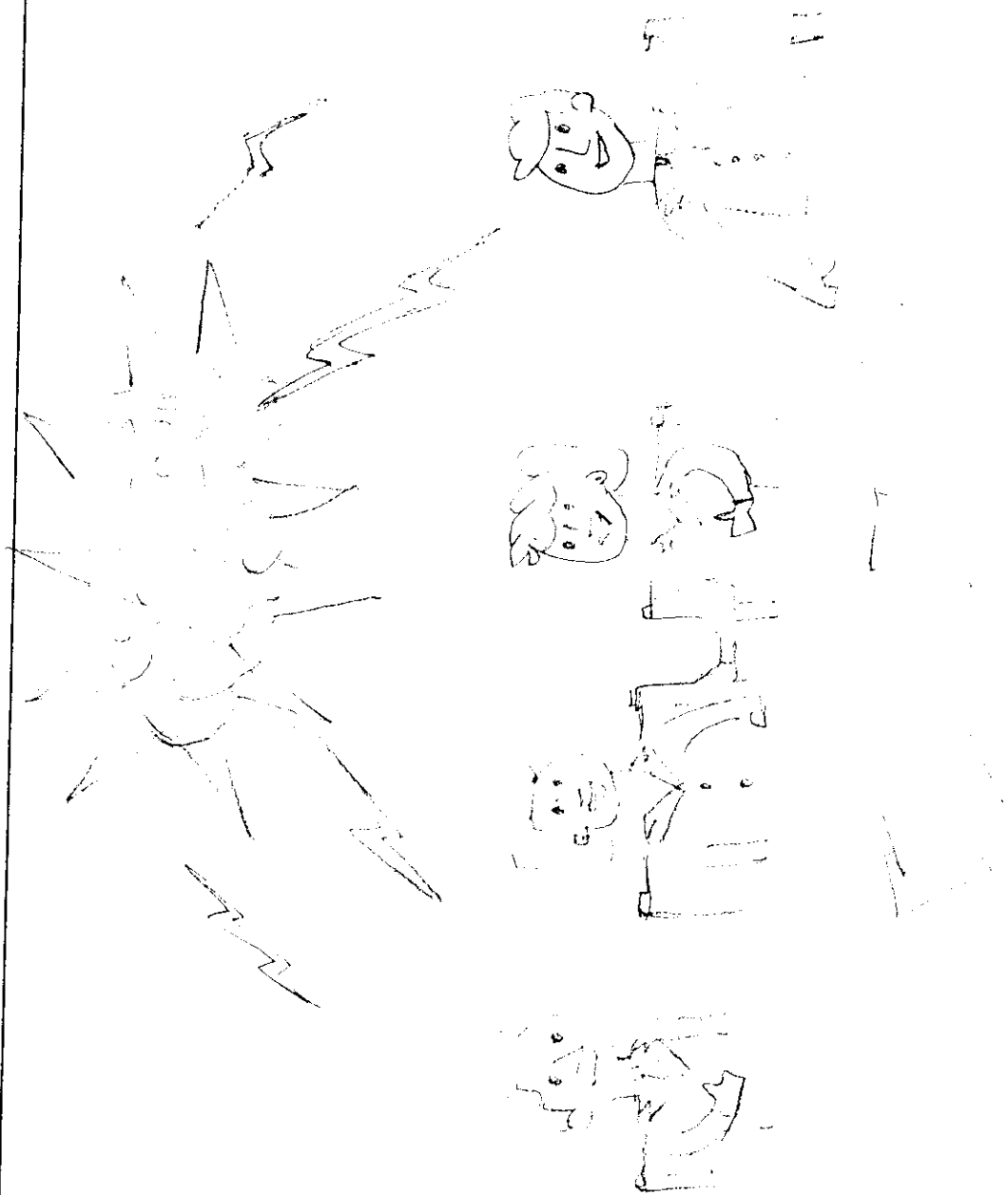
4. ทอภาพ :
 ๕. ทอภาพ :
 ๖. ทอภาพ :

ชื่อพ: location:

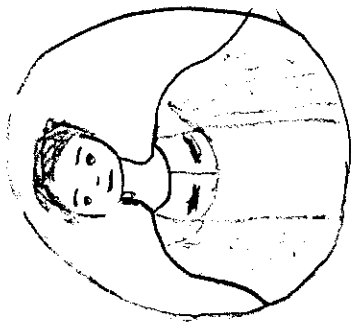

ชื่อภาพ : นายผู้ช่วยนางทองเอื้อ

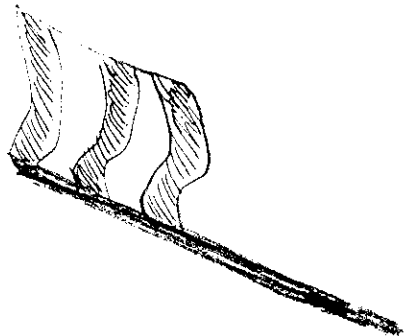

ชื่อภาพ :
ภาพวาด

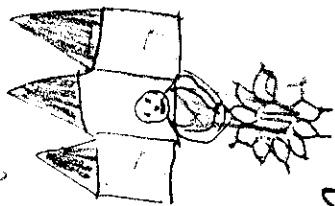
พระมหากษัตริย์

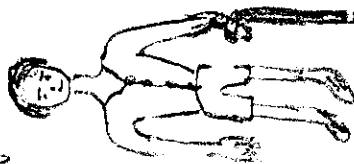
ธงชาติ

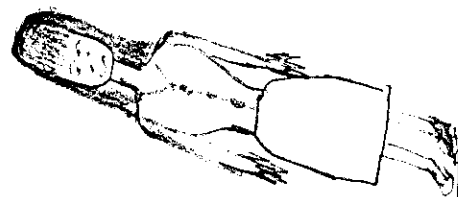
ดอกไม้

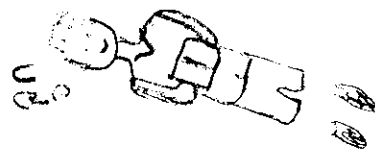
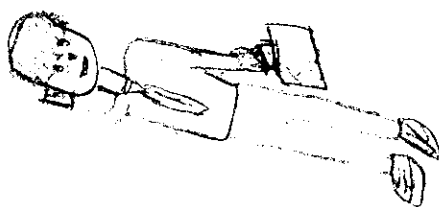
โรงเรียน

แม่

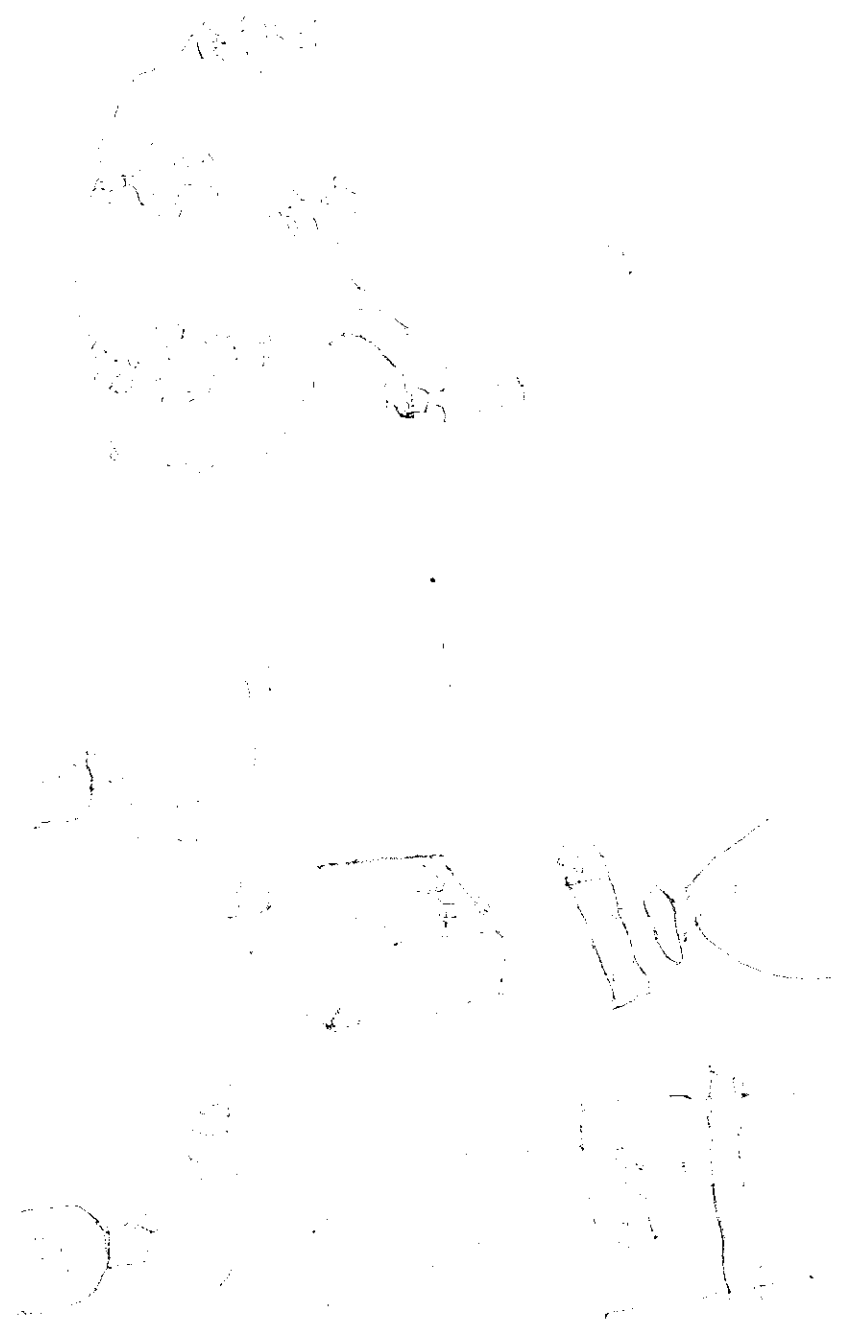

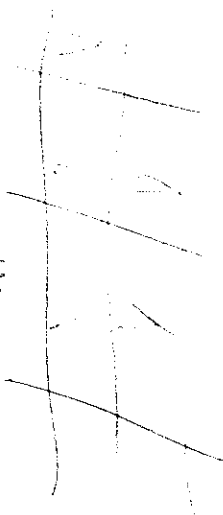
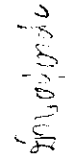
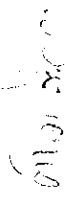
พ่อ

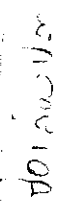
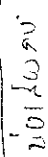
.....
76
75
74
73
72
71
70
69
68
67
66
65
64
63
62
61
60
59
58
57
56
55
54
53
52
51
50
49
48
47
46
45
44
43
42
41
40
39
38
37
36
35
34
33
32
31
30
29
28
27
26
25
24
23
22
21
20
19
18
17
16
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1
0

.....
76
75
74
73
72
71
70
69
68
67
66
65
64
63
62
61
60
59
58
57
56
55
54
53
52
51
50
49
48
47
46
45
44
43
42
41
40
39
38
37
36
35
34
33
32
31
30
29
28
27
26
25
24
23
22
21
20
19
18
17
16
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1
0

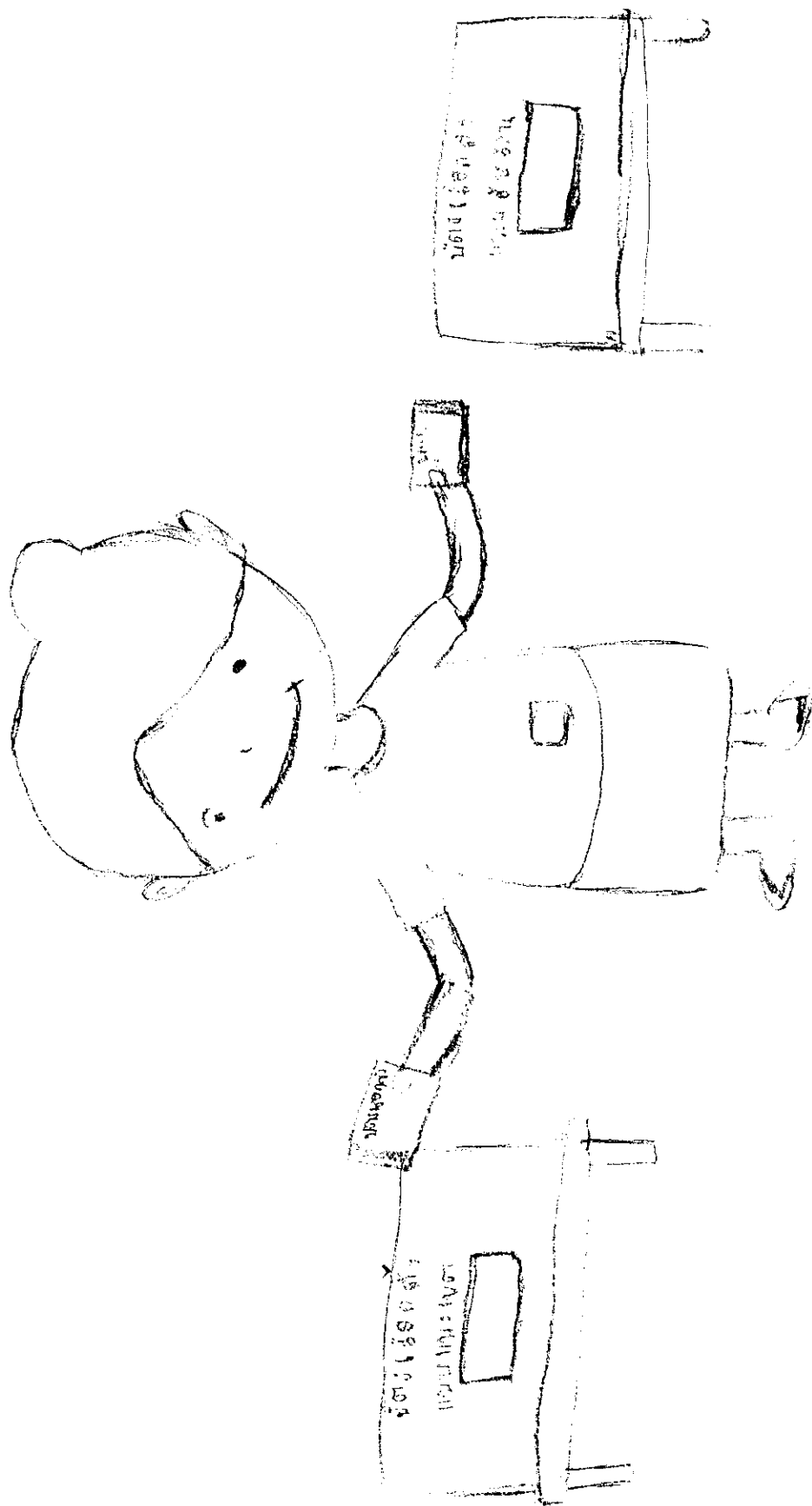

30:30:10

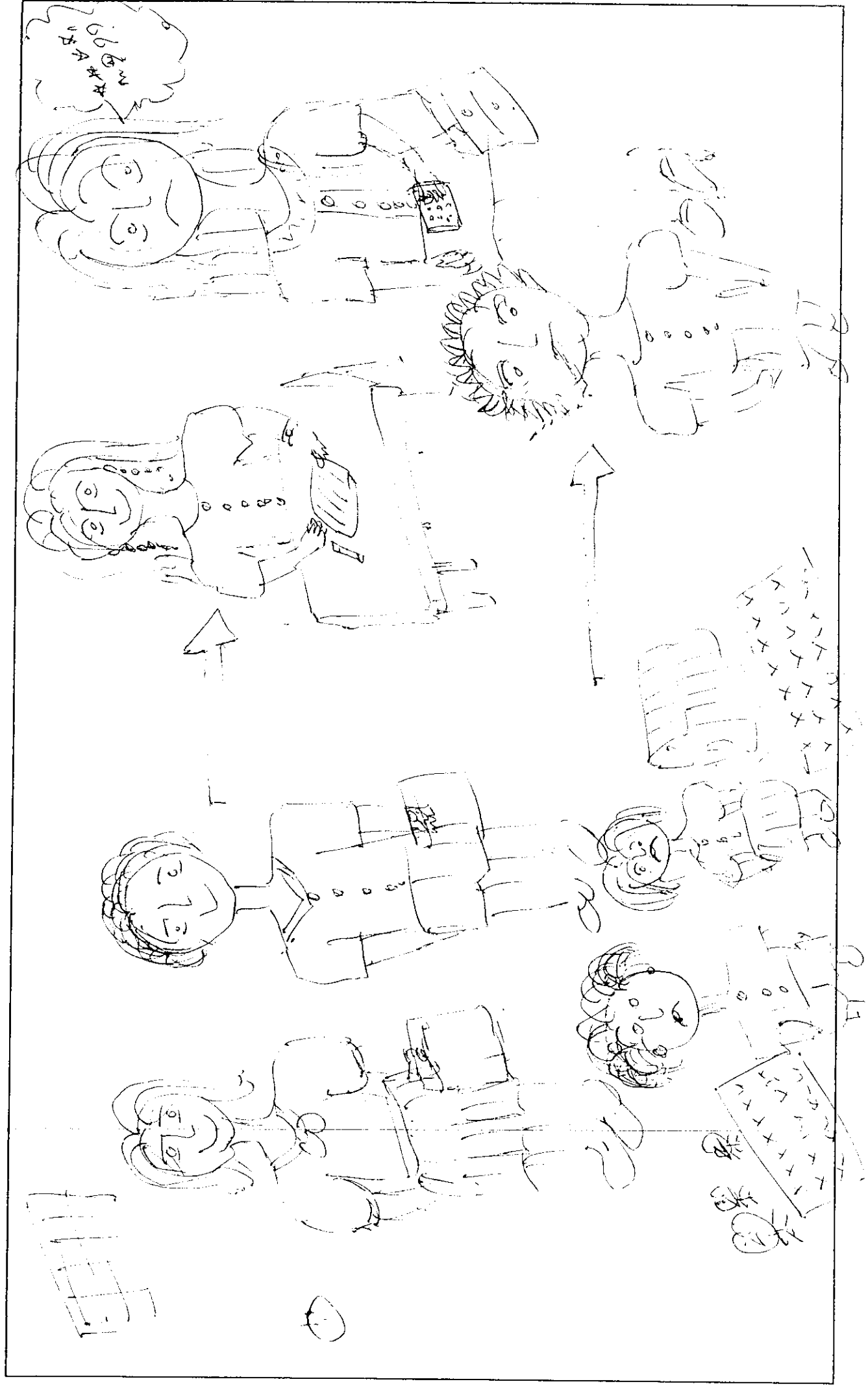

8

ชื่อภาพ : พ่อแม่ชอบที่ ของเขาใช้ได้ดี ของเขาใช้ได้ดี

ชื่อกาพ : ภาพประกอบเรื่อง "....."

บรรณานุกรม

- Boam and Sparrow.(1992).Designing achieving competency: A competency-based approach to developing people and organizations. Wallingford, England: McGraw-Hill
- Borhaug,K.(2010).Norwegian Civic Education-Beyond Formalism?. Journal of Social Sciences Education.9(1), pp 66-77
- Boyatzis.(1982).Competence at work. In A. Stewart (Ed), Motivation and society (p.58).San Francisco: Jossey-Bass
- Campbell, D.F. J., Polzlbauer,P., Barth, T.D. and Polzlbauer,G.(2013). Democracy Ranking 2013 (Scores).Vienna: Democracy Ranking
- Center for Information and Research on Civic Learning and Engagement.(2008 2006).Civic and Political Health of the Nation [Online]. Availabie: http://www.civicyouth.org/2006-civic-and-political-health-of-the-nation/?cat_id=0 [2012, May 20]
- Denhardt,.Robert.B., and Vinzant,Janet.(2000).Publie Administration Review, November/December 2000,Vol60,No.6,Arizona State University
- Edgar Laura.(2555).Civic Education and Democracy Building in Canada เอกสารการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 13 ประจำปี 2554 บ.จรัสสินทวงศ์การพิมพ์
- Ekman and Zetterberg.(2010).Making Citizens in the Classroom? Family Background and the impact of Civic Education in Swedish Schools in Swedish National Agency for Education (2010a) Skolorsompolitiskaarenor. Medborgarkompetensoch Kontrovershantering. Stockholm: National Agency for education

- EURYDICE Network. (2002). Citizenship Education across Europe. EURYDICE
Retrieved June 16, 2014, from
[http://www.nfer.ac.uk/shadomx/apps/fms/fmsdownload.cfm?
Fle_uuid=A9819AB3-C29E-AD4D-0CBA-D26D06213E94&siteName=nfer](http://www.nfer.ac.uk/shadomx/apps/fms/fmsdownload.cfm?Fle_uuid=A9819AB3-C29E-AD4D-0CBA-D26D06213E94&siteName=nfer)
- Gerston LaryN, Professor. (2555). Citizenship, Civic Engagement, and the
Democratic Dream.
- Hahn, C.L.(2010).Comparative civic education research: What we know and what
we need to know. *Citizenship Teaching and Learning*, 6(1), pp5-23
- Heater, D. (1990).Citizenship: The civic ideal in world history, politics and education.
http://www.varakorn.com/up/upload/page/matichon_daily/3_mar_11_daily.pdf
- Hua, C.W. &Wan, K.E.(2011).Civic Mindedness: Component, Correlates and
Implication for the Public Service. (Online). Available:
[http://cscollege.gov.sg/Knowledge/Page/Civic-Mindedness-Components,-
Correlates-and-Implication-for-the-Public-Service. Aspx](http://cscollege.gov.sg/Knowledge/Page/Civic-Mindedness-Components,-Correlates-and-Implication-for-the-Public-Service.aspx) (2012, October 1)
- Hua,C.W.& Wan,K.E.2011. Civic Mindedness:Components,Correlates and
Implication for the Public Service. [Online]. Available:
[http://www.cscollege.gov.sg/Knowledge/Pages/Civic-Mindedness-
Components,-Correlates-and-Implications-for-the-Public-Service.aspx](http://www.cscollege.gov.sg/Knowledge/Pages/Civic-Mindedness-Components,-Correlates-and-Implications-for-the-Public-Service.aspx) [2012,
October 1] Japan. The SAGE Handbook of Education for Citizenship and
democracy. SAGE Publications
- Kahne, Joseph E. and Others.(2007).Developing Citizen : The Impact of Civic
Learning Opportunity on, Student's Commitment to Civic Participation
Paper presented at The annual Meeting of the American Political
Science Association. Chicago, Illinois
- Leopoid.(2002). Human resource in organization. London: Pearson Education of
Pretoria

- Lindstrom, L. (2013). Citizenship Education from a Swedish Perspective. *Journal of Studies in Education*. 3 (2), pp20-39
- Lloyd and Cook. (1997). *Implementing standards of competence: Practical strategies for industry*. London: Kogan Page
- McClelland. (1973). Testing for competence rather than for intelligence. *American Psychologist*, 28 (1), pp1-14
- McClelland. (1975). A Competency model for human resource management specialists to be used in the delivery of the human resource management cycle. Boston: McBer. Isin, Bryan S. Turner (ed). Princeton University
- McClelland. (1975). A. Competency model for human resource management specialists to be used in the delivery of the human resource management cycle. Boston: McBer. London: Longman
- Parmenter, L., Mizuyama, M. and Taniguchi, K. (2008). Chapter 15: Citizenship Education in
- Pobsook. (2553). การสร้างความเข้มแข็งของพลเมือง : มุมมองต่อบทบาทของภาครัฐ. (ออนไลน์)
- Portney, K.E., et al. (2009). Gender Differences in Political and Civic Engagement among Young People [Online]. Available: <http://ase.tufts.edu/polsci/faculty/eichenberg/NimiPortneyEichenberg26.pdf> [2012, May 20]
- Print, Murray, Professor. (2555). *Developing Political Citizens in Australia*. เอกสารการประชุม
- Rennie. (2003). The role of human resource management and the human resource professional in the new economy. Pretoria] South Africa: University
- Roche, M. (2002). *Social Citizenship : Grounds of Social Change*. inenhin F

- Rothwell, N. & Turcotte, M. (2006). The Influence of Education on civic Engagement: Differences Across Canada's Rural-Urban Spectrum [Online]. Available: <http://publications.gc.ca/Collection/Statcan/21-006-X/21-006-XIE2006001.pdf> [2012, may 20]
- Smart, D., et al. (2000). The Development of Civic Mindedness. [Online]. Available: <http://www.aifs.gov.au/institute/pubs/fm2000/fm57/ds.pdf> [2012, October 4]
- Sparrow and Hill trop. (1994). European human resource management in transition. New York: Prentice Hall
- Stray, J. H. (2009). Education for democratic citizenship in Norway. Retrieved August 15, 2014, from https://www.ioe.ac.uk/about/documents/About_Overview/Stray_J.pdf
- Thai Civic Education. (2556). กรอบแนวคิดหลักสูตรการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย กรุงเทพฯ : บริษัท เทคนิคอิมเมจ จำกัด หน้า 11 – 12
- กระทรวงการต่างประเทศ. (2557). ทวีปเอเชีย: สาธารณรัฐเกาหลี. สืบค้น 1 กันยายน 2557, จาก <http://www.mfa.go.th/main/th/world/70/10251-สาธารณรัฐเกาหลี.html>
- กระทรวงการต่างประเทศ. (2557). ทวีปยุโรป: ราชอาณาจักรสวีเดน. สืบค้น 1 กันยายน 2557, จาก <http://www.mfa.go.th/main/th/world/74/10382-ราชอาณาจักรสวีเดน.html>
- การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ (ออนไลน์) แหล่งข้อมูล : <http://www.nesdb.go.th>
- เกริกเกียรติ ศรีเสริมโภค. (2546). การพัฒนาความสามารถเชิงสมรรถนะ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โกลบอลคอนเซิร์น
- เกสร เกิดหล้า. (2547). ความพร้อมด้านสมรรถนะบุคลากรของข้าราชการกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานเพื่อรองรับการปฏิรูประบบราชการตามนโยบายการพัฒนาและบริหารกำลังคน. ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา

- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2547). การเมืองการปกครองไทยหลายมิติ. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- คณะอนุกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อ
สร้างความเป็นพลเมืองดี. (2554). ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็น
พลเมือง พ.ศ.2553-2561. กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายด้านพัฒนา
คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ
- จินตนา ศรีบุญกุล. (2557). เรื่อง ศูนย์การเรียนรู้การเมืองและการเลือกตั้งอาเซียน : แนว
ทางการให้การ
- จินตนา ศรีบุญกุล. (2557). ศูนย์เรียนรู้การเมืองและการเลือกตั้งอาเซียน: แนวทางการให้
การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย. รายงานการศึกษาส่วน
บุคคล หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 6 สถาบันการต่างประเทศเทวะ วงศ์
วโรปการ กระทรวงต่างประเทศ
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. (2557). วัฒนธรรมคุณภาพสร้างคนสร้างชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 1
กรุงเทพมหานคร:
- ชาญณรงค์ ชื่นจันทร์. (2546). การพัฒนาสมรรถนะและตัวบ่งชี้สมรรถนะด้านการศึกษา
ของอาจารย์ส่วนวิชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า วิทยานิพนธ์ศึกษา
ศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา สาขาวิชา
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ชำนาญ จันทร์เรือง. (2554). มองญี่ปุ่น มองไทย. สืบค้น 1 กันยายน 2557.
- ชูชัย สมितिไกร. (2550). การสรรหาการคัดเลือก และการประเมินผลการปฏิบัติงานของ
บุคคล (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ไชยยันต์ ชัยพร. (ม.ป.ป). เอกสารประกอบการบรรยายปรัชญาการเมืองกรุงเทพมหานคร:
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ฉานทิพย์ สันตะพันธ์. (2550). วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง: แนวทางการสร้างสังคมประชาธิปไตย (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspxMid=1117>
- ฉานทิพย์ สันตะพันธ์. (2550). วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง: แนวทางการสร้างสังคมประชาธิปไตย (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspxMid=1117>
- ณรงค์วิทย์ แสันทอง. (2545). คู่มือการพัฒนาระบบการบริหารผลงานยุคใหม่. สำนักพิมพ์เอชอาร์เซ็นเตอร์
- ณรงค์วิทย์ แสันทอง. (2547). มารู้จัก Competency กันเถอะ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เอชอาร์เซ็นเตอร์
- ณัฐนันท์ ศิริเจริญ. (ม.ป.ป.). การใช้สื่อบูรณาการเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตย (The Use of Integrated Media for Building Citizenship towards The Future of Thai Democracy). กรุงเทพมหานคร
- ณัฐนันท์ ศิริเจริญ. (ม.ป.ป.). การใช้สื่อบูรณาการเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตย (The Use of Integrated Media for Building Citizenship towards The Future of Thai Democracy), หน้า 2 – 5
- ถวิลวดี บุรีกุล และรัชชดี แสงมะหะหมัด. (ม.ป.ป.). ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย (Citizenship in Thailand). กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า
- ถวิลวดี บุรีกุล และรัชชดี แสงมะหะหมัด. (2554). ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย (Citizenship in Thailand). กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า
- เทือน ทองแก้ว. (2545). ภาวะผู้นำ: สมรรถนะหลักของผู้บริหารในยุคปฏิรูป. วารสารวิชาการ, 5 (9), หน้า 35-43
- ทิพย์พาพร ดันติสุนทร. (2554). การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง. กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา
- ทิพย์พาพร ดันติสุนทร. (2555). วิถีไทยกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย. เอกสารการประชุมวิชาการ สถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 13 เล่ม 2

- ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย: กรุงเทพมหานคร. สถาบันพระปกเกล้า
- ธนสวรรค์ เจริญเมือง. (2548). แนวคิดว่าด้วยพลเมือง. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า
- ธัญญาลักษณ์ วีระสมบัติ. (2546). การใช้ Competency เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการฝึกอบรมในองค์กร. วารสารบริหารธุรกิจ, 99 (3), หน้า55-57
- ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ (2556). ผลของการใช้กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นรากฐานในวิชาการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่มีต่อความตระหนักในความเป็นพลเมืองของนักศึกษา. (ออนไลน์).รายงานการวิจัย.แหล่งที่มา :
file:///C:/Users/TOSHIBA/Downloads/EDU-2013-
- นรนิติ เศรษฐบุตร. (2556). การปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า
- นิภาพรรณ เจนสันติกุล. (2556). โครงสร้างทางสังคม บทบาทและนโยบายสาธารณะกับความเป็นพลเมือง. วารสารศิลปศาสตร์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม - มิถุนายน 2556, หน้า 53 – 54 บริษัทชีโน พับลิชชิงแอนด์เคจิ้ง จำกัด
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล. (2548). ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2554). ปาฐกถาพิเศษในกรปิดประชุมวิชาการการเป็นพลเมืองกับอนาคตประเทศไทย, เอกสารการประชุมวิชาการ สถาบันพระปกเกล้า. ครั้งที่ 13 ประจำปี 2554. บ.จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์
- ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education). กรุงเทพมหานคร: นานมีบุคส์พับลิชั่นส์
- ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง (Civic Education): แก้ปัญหาการเมืองไทยโดยสร้างประชาธิปไตยที่ “คน” เอกสารการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า. ครั้งที่ 13 ประจำปี 2554. บ. จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์

- ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education): พัฒนาการเมืองไทยโดยสร้างประชาธิปไตยที่คน. เอกสารประกอบการบรรยาย การประชุมคณะอนุกรรมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของสภา และเสริมสร้าง ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ครั้งที่ 2/2555 วันที่ 11 ธันวาคม 2555
เพียงกมล มานะรัตน์และปิยะมาศ หัตถพงศ์. (2555). บทสำรวจความเป็นพลเมืองและ ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมไทย: การมีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะพลเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยจากประสบการณ์ จากงานวิจัย. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้าครั้งที่ 13 ประจำปี 2554 ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย เล่ม 2.
กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า
- ไพโรจน์ พลเพชร. (2547). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ชุดโครงการวิจัยการติดตามและ ประเมินผลบังคับใช้รัฐธรรมนูญเรื่อง สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.
กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
แหล่งข้อมูล : <http://www.pdc.go.th>
- พฤทธิสถาน ชุมพล. (2546). ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 6.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พัชรี ลิโรธ. (2556). พลวัตนโยบายสาธารณะจากรัฐเอกชนสู่ประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพมหานคร: คบไฟ
- ภณ ใจสมุทร. (ม.ป.ป.). ความเป็นพลเมืองในสังคมยุคใหม่. เอกสารประกอบการสอน วิชา ศท.121 การดำรงชีวิตในสังคมยุคใหม่และประชาคมอาเซียน. มหาวิทยาลัย เกษมบัณฑิต
- ภณ ใจสมุทร. (ม.ป.ป.). ความเป็นพลเมืองในสังคมยุคใหม่. เอกสารประกอบการสอน วิชา ศท.121 การดำรงชีวิตในสังคมยุคใหม่และประชาคมอาเซียน. มหาวิทยาลัย เกษมบัณฑิต
- เยาวภา ประกองสินธุ์. (2542). การเรียนรู้ทางการเมือง แนวทางหนึ่งในหลักสูตรสังคม ศึกษา. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
<http://library.panitthon.ac.th/iLib/index.phpMnu>

- รงค์ บุญสวยขวัญ. (2556). การเมืองภาคพลเมือง : ทบทวนวรรณกรรมเพื่อสร้างตัวชี้วัดหรือตัวบ่งบอกการเมืองของพลเมือง. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ฉบับที่ 6 (2). หน้า 124
- รงค์ บุญสวยขวัญ. (2556). การเมืองภาคพลเมือง : ทบทวนวรรณกรรมเพื่อสร้างตัวชี้วัดหรือตัวบ่งบอกการเมืองของพลเมือง วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ฉบับที่ 6 (2)
- รวิภา หอมเศรษฐี. (2549). สมรรถนะของผู้บริหารระดับกลางในระบบราชการไทย. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- เลิศพร อุดมพงษ์. (ม.ป.ป.). การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic/Citizenship Education) ในการส่งเสริมบทบาทของภาคพลเมืองในการเมืองระบบตัวแทน: แนวทางที่ยั่งยืนผ่านประสบการณ์จากต่างประเทศ. นักวิชาการ สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า. เอกสารการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 13 ประจำปี 2554 บ.จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ และราชกิจจานุเบกษา
- วรากรณ์ สามโกเศศ. (2554). การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- วิชัย ต้นศิริ. (2547). วัฒนธรรมการเมืองและการปฏิรูป. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สถาบันนโยบายศึกษา
- วิชัย ต้นศิริ. (2548). วัฒนธรรมการเมืองและการปฏิรูป. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สถาบันนโยบายศึกษาวิชาการสถาบันพระปกเกล้า. ครั้งที่ 13 ประจำปี 2554. บ.จรัสสินทวงศ์การพิมพ์
- วิมล จิโรจน์พันธุ์. (2548). ศิลปะและวัฒนธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : แสงดาว
- วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ และสุขุม นวลสกุล. (2543). การเมืองและการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ และสุขุม นวลสกุล. (2543). การเมืองการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

- วิสุทธ์ โพธิ์แท่น. (2551). แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา
- วิสุทธ์ โพธิ์แท่น. (2551). แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรี ศตวรรษที่ 21 การประชุมวิชาการ สถาบันพระปกเกล้า
ครั้งที่ 13
- ศรัณยู หมั่นทรัพย์. (ม.ป.ป.). การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง : รากฐานของการเมืองภาค
พลเมือง. นักวิชาการฝึกอบรม สำนักอบรม เผยแพร่และประชาสัมพันธ์
ศศิประภา จันทะวงศ์. (2552). วาทกรรมความเป็นพลเมือง ความหมายและการต่อรอง
ของชนกลุ่มน้อย. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล
สาขาวิชามนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. (2548). รายงานการวิจัยเอกสาร การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้
เป็นพลเมืองดี. ศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย.
กรุงเทพมหานคร
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2555). ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองและพล
โลกในสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. (2552). สื่อและ
ประชาธิปไตยในวิกฤต: บทบาทและความรับผิดชอบของสื่อ. (ออนไลน์)
แหล่งข้อมูล: <http://www.fja.or.th>
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช
2560. กรุงเทพมหานคร
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, พิมพ์ดีการพิมพ์.
กรุงเทพมหานคร
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). ยุทธศาสตร์พัฒนากาศึกษาเพื่อสร้าง
เป็นพลเมือง พ.ศ. 2553-2561. กรุงเทพมหานคร: วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). ความเป็นพลเมืองในระบอบ
ประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภา
ผู้แทนราษฎร

- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.
กรุงเทพมหานคร : สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2548). ระบบข้าราชการระดับสูงของ
ต่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2551). บทที่ 2
ยุทธศาสตร์
- สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง. (2557). สาส์นพลเมือง. กรุงเทพฯ : วารสาร ปีที่ 2 ฉบับที่
1 ตุลาคม - ธันวาคม หน้า 3-5
- สุคนธ์ อุ่มสุข. (2546). การจัดตั้งระบบการวัดสมรรถนะขององค์กรในโรงงานผลิต
อุปกรณ์ข้อต่อ. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. วิศวกรรมศาสตร์ (วิศวกรรมอุตสาหการ).
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. บัณฑิตวิทยาลัย
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2554). การเมืองภาคพลเมือง. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร:
สถาบันพระปกเกล้า
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2542). ส่วนร่วมที่มีใช้รัฐ : ความหมายประชาสังคม. ในอนุชาติ
พวงสำลี และกฤติยา อาชวนิจกุล (บ.ก). ขบวนการประชาสังคมไทย : ความ
เคลื่อนไหวภาคพลเมือง
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2543). การเมืองของพลเมือง: คู่สหัสวรรษใหม่.
กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2551). การเมืองภาคพลเมือง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา
- อนุชาติ พวงสำลี และกฤติยา อาชวนิจกุล. (2542). ขบวนการประชาสังคมไทย: ความ
เคลื่อนไหวภาคพลเมือง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(สกว.)
- อังศินันท์ อินทรกำแหง และทัศนาก ทอภักดี. (2549). รายงานการวิจัยฉบับที่ 103 เรื่อง
การพัฒนารูปแบบสมรรถนะด้านผู้นำทางวิชาการของอาจารย์ในมหาวิทยาลัย

ของเอกชน และในกำกับของรัฐ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ

อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์. (2547). แนวคิดเรื่องสมรรถนะ Competency: เรื่องเก่าที่เรายังหลง
ทาง. Chulalongkorn Review, 16 (64), หน้า 57-78.

อำพล จินดาวัฒนะ และสุทธิพงษ์ วสุโสภาพล. (2555). ความเป็นพลเมืองไทย :
กระบวนการและการพัฒนา. เอกสารการประชุมวิชาการ สถาบันพระปกเกล้า
ครั้งที่ 13 เล่ม 2 ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย:
กรุงเทพมหานคร. สถาบันพระปกเกล้า

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปรัชญา ชุ่มนาเสียว
วัน เดือน ปีเกิด	23 มีนาคม 2521
สถานที่เกิด	จังหวัดชัยนาท
วุฒิการศึกษา	- ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) เกียรตินิยม มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2541 - ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2544 - ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2553 - นิติศาสตรบัณฑิต (สาขากฎหมายมหาชน) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2558
ตำแหน่งหน้าที่ การงานปัจจุบัน	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กลุ่มวิชาการบริหารรัฐกิจ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง